G A O

1608

TRACTATVS

IN VNIVERSAM ARTIS

R 377/II MF
Biblioteka Śląska

✝

Incep. 2. die Junij Anni 1608. mane Graecij in Styria

TRACTATUS. IN. UNIVERSAM. ARTIS. LOGICAM. TRADITUS.

A. REVERENDO. IN. CHRISTO. PATRE. HENRICO. PHILIPPI. SOCIETATIS IESU.

ET.

A GEORGIO. AB. OPPERSTORF. LIBERO. BARONE. IN AYCH. ET. FRIDSTEIN etc. CURRENTI. CALAMO. EXCEPTUS. ANNO.

1608.

PRAEFATIO.

Solent iam plerique Logicam auspicaturi multas ac graues tum in genere, tum specie, de natura scientiarum, et maximè Logicae quaestiones praetexere: quorum studium nec vituperamus, nec methodum sequimur: propterea quod hoc loco et tempore una potius voce quam scriptorum

multitudine agendum putamus. Pauca igitur quædam de natura et proprietatibus Logicæ Prolegomenorum vice tradimus; reliqua Deo iuvante suo loco accuratius tradituri. Sit igitur tractatus unicus procemialis, de his quæ pertinent ad Logicam in communi.

in lib. posteriorum

Aristoteles 2 post. initio docet de re qualibet, quatuor a nobis quæri solere: an sit: Quid sit: Propter quid sit: et qualis sit. Quæ ut distinctius explicentur de Logica hunc tractatum in tres disputatiunculas partiemur. In prima quæremus an sit Logica, ubi de nominibus et inventione agendum erit. Secunda quid sit quotuplex, ubi de obiecto et divisionibus eiusdem. tertia propter quid sit. ubi de fine, dignitate, et coniunctione eiusdem, cum reliquis Philosophiæ partibus. Qualis vero sit commodius in libris posteriorum inquiremus.

PRIMA DISPVTATIVNCVLA

De nominibus, existentia, et inuentione Logicæ.

Quærimus hic an sit facultas sive ars, sive scientia aliqua quæ (ut ait Soares disputatione 1. Met. sectione 4. num. 20) directe tradat instrumenta sciendi, et modum ac dispositionem eorum, quam in conceptibus mentis habere debent, ut apta sint ad scientiam gignendam. Et quoniam primum omnium, quod de re aliqua tractandum occurrit, est ipsa nominis significatio, ut tradit Philosophus 1. posteriorum, textu 1. nomina Logicæ primo loco inquiremus.

QVÆSTIO I.

Quibus nominibus vocetur Logica.

Dico primo, Logica dicitur à Logos, quatenus significat sermonem etiam internum non externum. Ratio, quia Logica non tractat sermones externos, nisi ut internos explicet, quibus externi significantur. Deinde, si omnes essent muti, nec ulla essent externa signa sermonis interni; adhuc tamen posset esse Logica, qua intellectus operationes dirigerentur. Hinc etiam sermocinalis et rationalis scientia dici solet.

biblio...

Dico secundo. dicitur Dialectica a dialegesthai, eo quod gratia quaestionis tradat, quibus intellectus noster in disserendo dirigatur, ne veritatem in vagando erret, aut hallucinetur. Et licet ita a disputando sit nomen sortita non tamen tota eius natura in disputatione consistit, sicut nec natura lapidis in laedendo pedem, aut natura hominis in militatem, aut natura caeremoniarum sive sacrorum in manendo apud Caeretanos, aut natura Pontificis in ponte faciendo. Vide D. Thomam 1 parte. quaestione 13. art. 8. ad secundum. Et quaestione 18. art. 2 in corpore.

Dico tertio. dicitur organum seu instrumentum sciendi, eo quod docet rationem eorum instrumentorum quae scientiis comparandis obseruiunt, ut sunt definitiones, divisiones et argumentationes. Logica non proprie loquendo non est instrumentum sciendi sed scientia, quae circa operationes intellectus, quae sunt instrumenta sciendi versatur, ut dicemus (in lib: Analiticorum) cum de definitione, divisione, demonstratione agemus.

2ª Dico quarto modus sciendi dicitur etiam improprie ea de causa, quod dum operationes intellectus dirrigibiles contempletur, tradit modos intelligendi, quibus si velimus reliquas scientias consequi, sine errore et errandi periculo possimus. Hinc Aristoteles 4. Met: textu 8. docet Logicam esse tenendam antequam ad alias scientias accedamus. qua de re plura infra dis: 3. quaestione 4. Vide Toletum hic quaestione 2. in 2 fundamento, ubi bene docet modum cognoscendi sive sciendi proprie non esse Logicam, sicuti res scita non est scientia; sed cognitio et contemplatio ipsius modi est Logica. Ex eius inquit inconsideratione non parva multis accidit deceptio.

Obijcies primo. Dialectica de omnibus rebus disputat, et ut loquuntur Philosophi, de utraque parte contradictionis. Ergo magis sermonem internum quam externum, vel quamcunque rem aliam tractabit. Respondet bene Toletus hic quaestione 2 ad secundum. Respondeo secundo. Sicut Metaphisicus dicitur, de omnibus speculari posse, 4. Met: textu 5. licet non tradat cognitionem omnium scientiarum in specie: ita Logicus non solum probabiliter, sed etiam necessario de omnibus rebus speculando disputare: non quod ipse ut Logicus est, de rebus verbi gratia Phisicis agat, sed quia modi operandi intellectum in Logica traditi, qui sunt ex se magis ad unum genus rerum determinati, quam ad aliud. verbi gratia, quae de demonstratione docet Logica, possunt ex aequo cuicumque materiae sive Phisicae sive Mathematicae etc. accomodari. Idem de divisione, defini

Obiectio prima

tione, syllogismis, conversionibus et caeteris dicendum est.
Saepe vero dicuntur syllogismi dialectici non solum, qui ex pro-
babilibus constant; sed etiam qui sumuntur ex iis locis, qui tra-
duntur in libris topicorum. Nam primo Rhet: cap: 2. no-
vo (inquit) dialecticos syllogismos quorum locos dicimus et maio-
rum minorum etc. Dicitur etiam dialecticus syllogismus, sive de-
monstratio Logica, quae constat ex iis, quae probari possunt.
Obiectio 2a Obiicies secundo hac ratione omnis syllogismus etiam demon-
strativus dici poterit dialecticus. Respondeo primo, negando as-
sumptum absolute non loquendo, ille dicitur dialecticus, qui non constat
ex necessariis, sive qui opponitur demonstrationi. Respondeo se-
cundo. ratione formae et locorum unde argumenta sumuntur omnem o-
mnino syllogismum dialecticum esse, ratione vero materiae ne-
cessariae, et indemonstrabilium principiorum, dicitur de-
monstrativus. Nam si vel materia non sit necessaria, vel
praemissae quidem sint necessariae, sed a priori demonstrabiles, ta-
lis syllogismus etiam dicitur dialecticus ut patet 1 top: cap: 1.
et 3 Met: textu: 3. procedit enim ex probabilibus, id est, iis quae
probari possunt, et non lumine suo sunt nota. Eodem modo
rationes Logicae vocantur illae, quae licet possint esse necessariae,
sunt tamen ex communibus principiis, non autem ex propriis aut
indemonstrabilibus sumptae. Hinc patet, non solum partem
Logicae quae topica dicitur, vocari dialecticam, sed etiam totam
hanc scientiam, ut patet ex dictis secundo.
+ Sane Hinc patet secundo syllogismum dialecticum tripliciter sumi, primo 3a
si constet ex iis, quae necessaria non sunt, sed probabilia, id est
multis probantur ut vera. secundo, quando constat ex necessariis
quidem, sed probabilibus. id est, quae a priori probari possunt.
tertio si constet ex iis, quae ex libb: top: sumpta sunt, sive ea ne-
cessaria sint, sive non sint. Prima acceptio est usitatissima.

QVAESTIO II.

An detur Logica

Dico breviter Logicam dari re ipsa, nec esse inane
nomen veluti chymeram, probat ipsa experientia et philoso-
phorum consensus, contra Epicurum et Aristippum. qui eam
vel penitus e medio sustulisse, vel saltem a reliquis scien-

tijs non distinxisse dicuntur. Dari posse, probatur ex pri,,
mo Aristotelica primo. Quæcunque utroque modo, id est bene — maior
et male fieri contingit, possunt in certam rationem redigi,
ut bene fiant. Intellectus operationes bene et male fi,, — minor
eri patet experientia, modo enim recte, modo perperam uer,,
bi gratia Syllogizamus etc. Ergo intellectus operationes in certam — conclusio
viam et rationem ut ait Aristoteles, redigi possunt, idque
per Logicam: hæc enim, speculando intellectus operationes, tra,,
dit præcepta ad hunc finem spectantia, ut ijs utentes, dum
operamur per intellectum, definiendo, diuidendo, argumentan,,
do etc. nunquam erremus. Confirmatur a simili, non enim
maior est ratio, cur notare possimus defectus aliarum po,,
tentiarum, uerbi gratia uoluntatis (quod spectat ad mo,,
ralem Philosophiam) ijsque notatis certa præcepta, ad ear:
~~...~~ directionem inuenire, quam notare errores rationis,
siue intellectus nostri, et inuenire præcepta certa et infal,,
libilia, quibus sine errore et errandi periculo operemur. Tam
facile enim perspicere possumus, quomodo operationes
intellectus vitiosæ, corrigi possint, quam cæterarum poten,,
tiarum.

Dari autem de facto Logicam, quæ præcepta huiusmodi
operationibus intellectus dirigendis accomoda, certa et infal,,
libili ratione tradat patet ex definitionum, diuisionum, ar,,
gumentationum regulis, quæ in Logica traduntur. Hanc rem
pulchre declarat D. Thomas primo posteriorum initio, cuius
uerba probantur et recitantur à Rubio. quæstione tertia,
proemiali Logicæ. num: 12. Ratio inquit, seu intellectus,

non solum dirigere potest, inferiorum partium actus; sed etiam actus sui directiua est etc. et paulo post. Et hac est Logica, dicta rationalis scientia, non solum quia est secundum rationem, quod est commune omnibus scientijs. sed ex hoc, quod est circa actum rationis, in operatione intellectus, ut propriam materiam. Et ideo videtur esse ars artium: quia in actu rationis nos dirigit, a quo omnes artes et scientiae procedunt. Hac ibi.

QVÆSTIO III.

De inuentione Logicæ

DVBIVM I.

A quibus inuenta sit Logica

Dialecticæ inuentorem alij Prometeum, Platonē alij, alij Zenonem, alij Mercurium, quem ideo cum anguibus implexis pingerent, quod res implicatas per Dialecticam explicaret.

Dico primo Dialecticam ut caeteras artes et scientias, a Deo fuisse traditam Adamo generis nostri Parenti. Est communis Scholasticorum cum Divo Thoma 1. parte, quaest. 94. art. 3.

Dico secundo ab Adamo ad posteros eo transmissam, per Abrahamum ad maxime ad Aegyptios, inde ad Graecos et ceteros permeasse. Est etiam communis Authorum. Patet ex Posseuino. lib. 13. Bib. selectae. cap: 27.

Dico tertio Aristotelem ideo dici Logicae Parentem, quod cum Logicam, temporis decursu obsoletam (ut caeteras scientias primo Parenti infusas) plures reparare fuissent conati, et aliquas Logicae partes assecuti: primus tamen Aristoteles, doctrinam de Syllogismis certa methodo in formam redegerit, eoque ordine, et ingenio a se inventam tractauerit, ut reliquas etiam Lo-

gicæ partes sufficienter sit complexus. Probatur nam ante Aristotelem multi non omnis omnino Logicæ ignari fuerunt, ut Socrates qui inductionem et definitionem, Plato qui etiam Divisionem tenuit, Protagoras, Zeno Eleates, Clitomachus, Archytas Tarentinus, et alij quorum meminit Toletus hic q. 1. et post alios Rubius hic q. etiam 1. Secunda etiam pars patet, nam Aristoteles ut ipse lib. 2. elenchorum scri bit, de Syllogismis nihil omnino habuit prius ab antiquioribus traditum.

DVBIVM II

Quomodo Logica fuerit denuo inuenta

Nota primo duplicem esse Logicam, primo naturalem qua omnes naturæ beneficio, eo ipso quod ratione sint præditi possunt aliquo modo definire, diuidere, unum ex alio deducere sed non sine errore, aut saltem erroris periculo. Hinc 1. elench. cap: 11. dicuntur etiam illiterati quodammodo uti dialectica, et 1. Rhet: 1. omnes, Dialecticæ aliquo modo esse participes. Nam cognito fine verbi gratia annuli, domus, calcei, potest quiuis vir de forma vel materia eius, non inepte iudicare, licet parum. Secundo artificialem qua certis præceptis et principijs instructi, sine errandi periculo operationes intellectus exercemus. Hic de artificiali est quæstio, cum naturalis nunquam obsoleverit;

Nota secundo antequam inueniretur Logica artificialis, pote rant homines vi naturalis Logicæ siue intellectus aliquo modo definire, diuidere, argumentari: licet non sine errandi

5 januarij

periculo.

His positis Dico primo Logicæ naturalis adminiculo, potuerunt homines videre aliquos modos argumentandi esse vitiosos. Pbr. cum enim sæpius eandem terminorum dispositionem servarent, (v.g. in modis directis primæ figuræ ex minori negativa) advertebant se aliquando ex antecedenti naturæ lumine vero, deducere consequentiam falsam. Unde liquido constabat, illū argumentandi modum esse vitiosum. ac proinde inter canonicos non recipiendum.

Dico secundo, cum bonos Syllogismos facerent, non potuerunt illorum bonitatem sola inductione cognoscere. Pbr primo, quia inductio est æque ignota atq; Barbara vel Darij, imo forte minus nota. ergo per inductionem inquiri non potuit formalis illorum Syllogismorum consequentia. ignotum enim per notius inquiri debet. Pbr. secundo. et si modi notissimi, verbi gratia quatuor primi primæ figuræ sunt inventi per inductionem; quæro primo, ipsa inductio quomodo fuit inventa? an per aliam inductionem? an per Syllogismum? si primum, dabitur processus in infinitum, quo bonis consequentia inductionis per aliam inductionem probetur: si per syllogismum; redit eadem difficultas, vel committitur circulus. Quæro secundo, quomodo per singulas materias potuerint inductione discurrere? certe cum ad materiam sibi ignotam pervenissent, non poterant prudenter iudicare, talem terminorum dispositionem esse aptam ad concludendum in qualibet materia. De consequentia enim ut supponimus dubitabant, nec poterant ex ignota conclusione cognoscere illam consequentiam esse legitimam.

Dico tertio, observarent igitur aliquos modos, disponendi termi-

nos, quibus seruatis, semper in materia sibi lumine naturæ, uel experientiam cognita apte concluderent, quod cum diu fecissent, suspicati sunt id in quacunque materia posse fieri; dein de illam dispositionem terminorum, in qua nullus fuisset deprehensus error, attentius considerarunt, ac tandem comperierunt, tales argumentandi modos niti primis principijs per se notis; scilicet Dici de omni et dici de nullo. Vnde infallibiliter intulerunt talem consequentiam eẽ necessariam, quæ illis principijs nitiretur, siue immediate, ut sunt primi quatuor modi, primæ figuræ; siue mediate, quales sunt omnes reliqui modi.

6a Quod de syllogismis diximus, id de reliquis Logicæ partibus est intelligendum. Vna autem pars hac ratione inuenta potuit ad aliarum partium inuentionem non paruum esse adiumento. Modus igitur inueniendæ Dialecticæ his gradibus concipi potest. Primo. Fecerunt homines multas bonas operationes intellectus. u.g. syllogismos in Barbara. 2º Considerando illos syllogismos nullum deprehenderunt errorem. Tertio. Causam inquisierunt. Quarto. Principia Logica inquirendo inuenerunt, ac per se nota frequenti usu bene apprehenderunt. Quinto. Syllogismum u.g. in Barbara diligenti consideratione principio Logico dici de omni inniti animaduerterunt. Sexto. Concluserunt sine ulla ambiguitate talem terminorum dispositionem, qualis est in Barbara ab omni errandi periculo eẽ remotam: ac proinde esse consequentiam formalem, quæ ex antecedente uero falsum nunquam sequitur. Eodem modo in Celarent, Darij, etc. egerunt.

Eodem modo in definitionibus et diuisionibus in ordine ad praecepta definitionis et diuisionis potuerunt procedere. sicque tandem Logicam omnibus numeris absolutam, et pariter (siue prima fuerit definitio siue non) in posteros transmiserunt.

Nec refert, quod Aristoteles 2 post: cap: ultimo et alibi, docet, habitus principiorum acquiri per sensum, et crebram similium actuum recordationem siue experientiam, ac denique per inductionem, Nam id intelligendum est (ut docet Vasquez, 1.2ae disputatione 79. cap: 4. et 5.) de principijs Phisicis, et quibusdam Metaphisicis: de Mathematicis autem et Logicis aliter est Philosophandum, quae (inquit Vasq:) absque labore et difficultate et sine inductione cognoscuntur. Hinc patet, iuuenes non minus aptos ad Logicam esse, quam ad mathematicas disciplinas.

DISPUTATIO II

De objecto Logices et eius diuisionibus.

QUAESTIO I

De objecto, et subjecto scientiae in communi.

Notandum primo duplicem esse scientiam, actualem et habitualem. Actualis est assensus conclusionis Syllogismi scientifici actualis. Habitualis autem, est scientia, quae per assensum actualis conclusionis est generata, et in intellectu remanens, inclinat illum, ut facilius assentiatur similibus conclusionibus, ijs a quibus est producta.

Nota secundo duplicem rursum esse scientiam, sive actualem sive habitualem. totalem, ut verbi gratia est Logica, Phisica, Metaphisica. aliam partialem, quae est actu cognitio certa et infallibilis alicuius demonstratae conclusionis.

DVBIVM I.

Quid sit obiectum, et quibus nominibus appelletur.

Dico breviter. obiectum scientiae alicuius est id quod per illam cognoscitur. Hoc autem obiectum actus scientifici, non est quid simplex; sed complexum. totum illud scilicet, quod per conclusionem demonstrationis cognoscitur: obiectum habitualis scientiae est id totum, ad quod cognoscendum habitus scientifici inclinat. Est D. Thomae 2ª 2ae qs. 1. art. 1. ubi ait, obiectum scitum in Geometria esse integras propositiones, et articulo 2. obiectum fidei esse quid complexum; est etiam Durandi. Capreoli. Gregorij in prologo, quos refert et sequitur Vasq: 1 par: dis: 10. cap: 1. et aliorum. Ratio 1. quia et fides et scientia est assensus sive iudicium; omne autem iudicium versatur circa rem complexam, enunciationem scilicet constantem subiecto, praedicato, et connexione utriusque. Ergo obiectum scientiae est res complexa u.g. Obiectum scientiae, qua cognosco, assentior, iudico, enuncio, hominem esse visibilem non est solum visibile, nec solum homo, sed utrumque cum copula utriusque. Ratio est, quia ista omnia per illum actum cognosco.

Est igitur obiectum cuiusque scientiae, quod repraesentatur per cognitionem conclusionis demonstratae.

7ª Nomina obiecti. 7 Januarij

Solet autem appellari quatuor potissimum nominibus. primo,

obiectum, eo quod scientiæ sicuti potentiæ obijciatur, ut aduertit D. Thomas 1. par: qs: 1. art: 7. Sicut enim obiectum potentiæ uidendi sunt lucida et colorata, quia circa illa uisus uersatur, et ea cognoscit: ita id circa quod uersatur scientia, Dicitur eius obiectum, nihil est enim aliud esse obiectum scientiæ, quam esse rem illam, quæ scientifice cognoscitur.

Secundo Dicitur materia, seu materia subiecta; substrata; circa quam; Tum quia sciens uersatur circa illam rem sicuti uerbi gratia arcularius circa lignum aut aliam materiam Tum quia scientia illud supponit, sicuti ars suam materiam primo post: tex: 2.

Tertio Dicitur aliquando subiectum, (quamuis multum differant obiectum et subiectum, si proprie loquamur) attributionis, quod est res in illa scientia precipuè cognita, ad quā reliqua quæ in eadem scientia Totali tractantur, dicuntur attributionem, id est, ad eius explicationem spectant et referuntur.

Quarto. Genus, siue genus subiectum Dicitur: quia ueluti genus multa sub se complectitur obiectum enim siue subiectum Totale, siue principale multa partialia sub se complectitur.

DVBIVM. II.

De diuisione obiecti, et quomodo a subiecto differat.

Subiectum inhæsionis scientiarum est intellectus, quia illi immediatè inhærent, sicuti reliqua accidentia, suis subiectis. et De hoc subiecto hic non est qstio.

Dico primo. Obiectum aliud est materiale res ipsa silicet, quæ a scientia attingitur. aliud uero formale, ratio silicet

sub qua materiale obiectum, a tali scientia consideratur.
Verbi gratia homo est obiectum materiale, siue Phisicæ, siue
Metaphisicæ, siue Theologiæ etc. formale uero obiectum, qua-
tenus a medico consideratur, est sanabilitas. Formale eiusdē
siue ratio formalis sub qua consideratur a Phisico, est natu-
rale.
Dico secundo. obiectum aliud est adæquatum, quod scʒ totum et
solum adæquatæ scientiæ alicui obijcitur. aliud partiale, id
scilicet, quod est pars illius scientiæ, siue quod cognoscitur qui-
dem sed non solum. u.g. obiectum scientiæ qua cognoscitur ho-
mo eē visibilis adæquatum, est omne illud et solum, quod in
conclusione demonstrationis cognoscitur. scilicet, homo, visi-
bile et utriusqʒ connexio. obiectum uero partiale est,
u.g. homo.
3.ª Dico tertio. obiectum adæquatum scientiæ totalis, est, quicquid
in tota illa scientia cognoscitur. Obiectum uero scientiæ tota-
lis partiale est aliquid eorum, quæ in illa scientia consideran-
tur. u.g. Syllogismus est partiale obiectum Logicæ.
Obiectum scientiæ totalis principale, est pars præcipua, et no-
bilissima obiecti adæquati.
Obiectum deniqʒ attributionis siue subiectum, uocant illud
quod est Principale, et ad quod cætera dicant ordinem, siue
attributionem, cui hæ assignantur conditiones. prima Vt sit
unum quid, a quo scientia accipiat suam unitatem. Illa .n.
scientia est una quæ est unius generis. id est, unius obiecti
siue subiecti attributionis. Secunda, ut ratione obiecti, una
scientia distinguatur ab alijs. Tertia ut habeat proprietates

et principia nam proprietates de subiecto demonstrantur per principia. Quarta ut omnia quæ in illa scientia tractantur, reuocari possint ad obiecti attributionis explicationem, ut sunt partes illius, affectiones, proprietates, etc. Exempli causa in medicina obiectum attributionis dici potest, animal sanabile obiectum principale, homo sanabilis, partiale, quod pertinet ad febres uel pilulas capitales. Idem de operationibus intellectus dirigibilibus, respectu Logica dici potest.

Verum nota primo, has conditiones multo melius conuenire subiecto, quam obiecto: ac proinde has attribuemus subiecto Logicæ, q. s. sequenti. Dubio. 2.

Nota secundo, formale obiectum, non esse rem distinctam ab obiecto materiali, est. n. res eadem (in totali scientia, in Logica ug. operationes intellectus dirigibiles.) sed tantum consideratur sub certa ratione. siue ut est principium et radix alicuius certæ proprietatis, sicuti hic est dirigibilitas.

Quæres, quomodo differt obiectum a subiecto? Respondeo, subiectum est id quod in enunciatione subijcitur, siue id de quo demonstrantur passiones: obiectum uero quicquid in conclusione ponitur siue cognoscitur. hinc patet, omne subiectum esse obiectum (partiale scilicet) sed non contra: prædicatum enim, est etiam obiectum partiale, sed non subiectum.

DVBIVM III.

Quodnam sit obiectum formale scientiæ particularis.

Nota, obiectum formale scientiæ particularis, esse rationem aliquam, quæ ita cognoscitur in assensu conclusionis

demonstratæ; ut simul sit causa, cur intellectus immediatè ad hunc assensum determinetur. Nam ut assentiamur primis principijs, sufficit debita terminorum apprehensio: ut vero assentiamur alicui propositioni quæ non est per se nota, requiritur aliqua causa sive ratio, per discursum detecta, quâ inductus intellectus illam propositionem iudicet esse veram aut falsam, quam ante talem non iudicabat.

Dico primo obiectum formale intrinsecum, sive ratio formalis immediata scientiæ particularis non est medium aut præmissæ demonstrationis. Pbr. breviter, Quicquid est obiectum induij scientifici debet cognosci per illud. Sed nec medium, nec præmissæ demonstrationis cognoscuntur in actu scientiæ, Ergo non est obiectum. Pbr. minor. per actum scientiæ non cognoscimus nisi quod representatur in conclusione demonstrativa. scilicet, subiectum, prædicatum et utriusque connexionem. At, nec medium, nec præmissæ repræsentantur in conclusione. Confirmatur. Cum habitus principiorum et habitus scientiæ sint diversæ rationis, diversa habebunt obiecta, a quibus specificentur: Sed principiorum obiectum, sunt præmissæ demonstrationis Ergo. scientia habebit aliud obiectum, non præmissas, sed solam conclusionem. 8. Januarij.

Dico secundo ratio formalis actus scientifici immediata, est connexio prædicati et subiecti manifestata per præmissas. Probatur. Posita enim hac extremorum connexionis cognitione immediatè determinatur ad assensum conclusionis demonstratæ: hac vero non posita, quicquid ponatur, non determinabitur intrinsecè et formaliter ad actum scientificum.

ad hanc enim determinationem, non sufficit apprehensio terminorum ut patet, nec medium demonstrationis, quia non est obiectum, nec præmissæ, quia etiam sunt extrinsecæ. Ergo obiectum formale erit ueritas, conclusionis siue connexio extremorum, detecta per præmissas. Vid: Soarium Dis: 44. sec: 11. num: 46.

Objicies primo Artes. primo post: tex: 17. sumit distinctionem scientiarum a principijs. et D. Thomas 2a. 2æ. quæs: 1. art: 1. obiectum formale dicit esse medium demonstrationis. Respondeo ad Aristotelem. illum ibi agere de distinctione totalium scientiarum. nos hic de scientia particulari. Docet enim ibi Philosophus illas scientias totales esse diversas, quæ gratia habent principia diuersa, quod et nos admittimus. Ad D. Thomam respondeo. si medium demonstrationis uelit esse obiectum formale remotum, extrinsecum, radicale, improprie concedimus: quia præmissæ sunt quasi radix assensus scientifici. non tamen quoad specificationem eius. Sin autem uelit esse rationem formalem intrinsecam, immediatam, et propriè dictam: negandum est. Licet enim sæpè ex diuersis medijs et præmissis, diuersæ conclusiones inferantur, sæpe tamen contrarium accidit. atque ita si sit eadem conclusio erit semper eadem scientia, siue ab eodem medio inferatur siue ex diuersis, siue una ratione ad unam scientiam alia ratione ad aliam scientiam referatur, siue non. totalem scientiam

Objicies secundo. Particula ergo, quæ in conclusione ponitur,

repræsentat medium. Ergo in conclusione repræsentabi,,
tur medium. Respondeo primo. Particulam ergo non
magis in conclusione poni, quam in minore: nihil enim ali,,
ud significat, quam connexionem et sequelam duorum iudici,,
orum, uel plurium, quorum unum sequitur ex alio. sicuti
particula sed, siue atqui uero: significat coniunctionem alij,,
quam maioris cum minore. Respondeo secundo, negan,,
do antecedens. nam illa particula ergo, non magis repræsen,,
tat medium quam præmissas: neq3 unica uox tot millia
mediorum potest repræsentare. Deniq3 nec particula ergo
nec præmissæ pertinent ad essentiam conclusionis demon,,
stratæ. hanc enim sæpe sine illis habemus: quando
scilicet aliquid scimus nec recordamur medij uel præ,,
missarum nostræ scientiæ.

Objicies tertio sicut se habet authoritas diuina ad actum fi,,
dei diuinæ, et bonitas ad actum uolendi; ita medium syllo,,
gismi ad actum ~~sive iudicium~~ intellectus siue iudicium con
clusionis. atqui authoritas diuina est ratio formalis fidei, et
bonitas ratio formalis uolendi, ergo medius terminus erit
ratio formalis sciendi. Confirmatur ex 7. Ethi: cap. 8.
et lib: 5. cap: 5. ubi dicitur, quod ita se habeant principia
ad sciam, sicut finis ad actiones humanas. Respondeo.
Negando paritatem, nam authoritas diuina cognoscitur per
actum fidei, et bonitas appetitur per actum uolendi; at ue,,
ro medium, siue præmissæ, non cognoscuntur per actum

sciendi, qui in sola conclusione consistit. Ad confirmationem Respondeo Aristotelem ibi docere tantum, quod sicut in appetitionibus et actionibus humanis tandem peruenitur ad finem, qui non propter aliud appetitur. Sic in scientiis peruenitur tandem ad prima principia, quae per alia non probantur. In hoc ergo conueniunt quod tam in moribus quam in scientiis non detur processus infinitus, sed ad primum aliquod principium ueniamus. sed de his plura dis: 17. qs: 4. et dis: 23. qs: 2. dub: 1. ad primum.

DVBIVM IIII.

Quodnam sit obiectum formale sciae Totalis.

Dico primo obiectum adaequatum formale scientiae Totalis si proprie loquamur, esse omnia particularia obiecta adaequata, quae ad illam scientiam spectant. Pbs. ratio sicut scientia totalis nihil est aliud quam aggregatio multarum scientiarum particularium, (sicuti exercitus multorum militum, aut monile multarum gemmarum, recte ordine dispositarum) ita subiectum adaequatum scientiae totalis aggregatio omnium subiectorum est, quae ad illam scientiam spectant, et obiectum adaequatum non est quaerendum aliud, quam omnia particularia obiecta illius scientiae, siue de formali siue de materiali sit sermo. Et sicut qui habet totum monile, habet omnes illius gemmas, ita qui dicit totum siue adaequatum obiectum

scientiæ, dicit omnes particulares illius notias.
Dico secundo ut scientiæ totales inter se distinguantur, ra,,
tio aliqua formalis subiecti principalis est assignanda, ob quã
actus aliquis uel habitus scientiæ, spectet ad unam potius sci,,
entiam quam ad aliam scientiam, uerbi gratia ad Phisicam
potius quam ad Logicam. Ptr. Plures enim scientiæ, conside,,
rant idem materiale obiectum, ut Phisica et Matematica
Cæli esse rotundum. Assignare ergo opportet aliquam
causam, cur modo ad Phisicam, modo ad Astrologiam spec,,
tet. ut patet ex 4 Met: cap: 1° et 1. post: tex: 179.
Hanc autem rationem dicimus esse formale obiectum
scientiæ totalis. Siquidem diuersitas scientiarum, ex di,,
uersitate primorum principiorum oritur, 1. post: tex: 43.
Principiorum autem diuersitas nasci non potest, nisi ex diuersa for,, 10 Januarij.
malitate, seu cognoscibilitate subiecti principalis, quæ est ipsius for,,
malis ratio, et radix prima, ob quam materiale obiectum mo,,
do ad hanc, modo ad illam scientiam totalem spectet. Exem,,
pli causa Angelus, operatio intellectus &c. Et uarias cognosci,,
bilitates; cognosci enim potest primo, quatenus obseruit actib,,
rationibus dirigendis, quod scilicet Angelus sit substantia,
nec per modum accidentis concipiendus. secundo, ut refer,,
tur ad motum corporis naturalis, quos scilicet mouent Cæ,,
los. tertio. ut est substantia immaterialis, naturali ra,,
tione cognoscibilis. primo modo, pertinet ad Logicam, secun,,
do ad Phisicam, tertio ad Metaphisicam, propter diuersita,,

tem principiorum, quam tres istæ scientiæ totales habent.

QVÆSTIO II.

De obiecto et subiecto Logicæ in particulari.

Nota primo, omnium consensu, inuentam esse Logicam, ad operationes intellectus, cognoscendas et dirigendas. Nota secundo. Negari non posse, quin istæ operationes intellectus sint aliquo modo obiectum Logicæ. Ptr. quia omnium iudicio circa illas uersatur, easque considerat. Sed controuersia é in statuendo obiecto adæquato, et subiecto principali Logicæ. Qua in re relictis aliorum opinionibus, quid tenendum sit, breuiter expediemus. De cæteris n. rebus quæ hic ab aliquibus explicatur alibi commodius agemus.

DVBIVM I.

Quot, et quæ sint operationes intellectus humani.

Dico breuiter, primo. tres esse. Appræhensionem enunciationem discursum. Aristoteles quidem 3. de anima tex. 21. diuidit in duo membra. scilicet, in actum simplicem, qui est appræhensio; et compositum. sed idem nobiscum sentit. Compositus enim actus, duplex est: nam si componatur ex pluribus conceptibus simplicibus est enunciatio; si autem ex pluribus iudicijs, quorum unum ex alio pendeat, est discursus. Dicimus ergo, unam intellectus operationem esse simplicem et duas compositas.

Dico secundo. Prima operatio intellectus dicitur appræhensio, et est mera conceptio mentis, seu actus rationis, quo

obiectum aliquod apprehendimus, absque eo, quod quicquã de aliquo affirmemus aut negemus. Et haec est quotiescunque aliquid per sensum aliquem externum, perceptum, intellectui obijcitur. Et licet possit habere plures partes, ut est apprehen,, sio definitionis (uerbi gratia animal et rationale quod est definitio hominis) dicitur tamen simplex, et indiuisibilis, ut distinguatur ab illa compositione quae est affirmatio uel negatio, in qua iudicium siue enunciatio consistit.

Dico tertio. secunda, operatio illos ẽ enunciatio, siue mentalis aliqua propositio, in qua intellectus indicat aliquid esse con,, iunctum, cum alio, aut disiunctum ab illo. Dicitur autem omnis enunciatio, siue sit affirmatiua siue negatiua, com,, muni nomine iudicium, et conceptuum compositio.

Dico quarto. tertia, est discursus, quo ex uno iudicio, aut pluribus, ueluti discurrendo, unum ex alio concludimus. Id quod ex alio deducitur, dicitur consequens: id uero, ex quo fit deductio alterius, antecedens. Tota autem operatio dicitur consequentia, iudicium illatiuum et discursus. Quod si aliquod tertium accipiatur ad cognoscendam rem ignotam, dicitur argumentatio, sin minus communi nomine retento, nuncu,, patur discursus. ut, cum dicitur. Nullus homo est lapis. igitur nullus lapis est homo. Latius enim patet consequentia quã argumentatio. Vide Fonsecam Lib: 6. in initio.

Aduerte nos hic loqui de intellectu humano tantum; di,, uinus enim et angelicus non discurrit componendo aut diuidendo.

DVBIVM III.

Quodnam sit obiectum et subiectum Logicæ.

Dico primo, obiectum mãle Logices, non est unum quid, sed ea omnia obiecta, quæ per omnes et singulos actus Lo,, gicos cognoscuntur. Pbr. Nam idem est obiectum habitus et actus, (habitus enim non attingunt ullum obiectum nisi medijs actibus) Ergo habitus Logices obiectum erunt omnia et singula, quæ actus Logicos terminant.

Dico secundo obiectum formale intrinsecum, non est etiam unũ, sed sunt omnes formales rationes, quibus intellectus imme,, diatè determinatur ad assensum conclusionum Logicarum. Tot autem sunt diversæ rationes formales, quot sunt di,, versæ spẽ actus Logici. Est autem hæc ratio formalis, con,, nexio, sive convenientia, sive veritas, sive habitudo extremo,, rum conclusionis detecta per præmissas. Patet ex præ,, cedenti quæstione Dub: 3. Dicto 2.

Dico tertio. Adæquatum Logicæ subiectum, sunt omnia q̃ in Logica subijciuntur. Patet ex dictis nam subiecta parti,, cularium conclusionum, integrant subiectum scientiæ Totalis. Quæcunq; igitur subiecta ptinent ad esse illy, et earum p̃,, prietates sive ex parte mãe, sive ex parte formæ explic,, candas, subijciuntur in particulib; Logæ demonstrationib; sunt obiectum adæquatum Logicæ.

Dico quarto. Subiectum principale sive attributionis, sunt tres operationes intellectus dirigibiles: ratio vero formalis

huius subiecti, est dirigibilitas. Pbr. nam certum est, has operationes posse et bene, et male fieri, illasq; per aliquā sciam dirigi posse, nec per aliam quam per Logicam. Ergo ad minimum sunt obiectum aliquo modo Logicae. Quod autem sint principale obiectum siue subiectum attributionis, Pbr. Nā conditiones illis conueniunt, quae communiter subiecto attributionis (siue ut alij loquuntur obiecto adaequato) tribui solent. Primo enim Logica accipit unitatem a dirigibilitate, sicut enim propter naturalitatem illarum spectant ad Physicum, ita ratione dirigibilitatis spectant ad Logicum, qui ostendit quales illis operationibus ut sunt dirigibiles, conueniant passiones. qualis dispositio terminorum sit in rectis operationibus, qualis sit in uitiosis. (uerbi gratia Syllogismis) siue facta sunt, siue facienda. obiectum enim principale abstrahit ab utroq;. Secundo. Per hanc rationem optime ab alijs omnibus scientijs Logica distinguitur, haec enim sola eas operationes considerat, ut sunt dirigibiles. Tertio illa debet assignari ratio formalis scientiae totalis, secundum quam omnia quae in illa traduntur dicunt attributionem ad subiectum principale. sed hoc praestat haec dirigibilitas. Ergo, dirigibile ut sic, ē

3ᵃ ratio formalis, subiecti principalis Logicae. Minor Probatur. 11 Janu:
tractantur enim hae operationes in Logica, ita, ut ad illarum explicationem, quatenus sunt dirigibiles, omnia reducantur, siue ut partes siue ut principia, siue ut pro,,

prietates, siue denique, ut aliquo modo deseruiunt, cogniti,,
oni illarum, quatenus bene uel male fieri possunt.
Subiectum igitur principale (siue totale) a quo Logica suam unitatem accipit, et per quod a reliquis Philosophiae partibus distinguitur, sunt operationes intellectus humani (cum praecise acceptae) dirigibiles, ut dirigibiles sunt.
Hinc colligitur Logicam non subalternari Animasticae, li,,
cet enim Phisicus inquirat de his operationibus, sintne spi,,
rituales an corporeae, qualitatesne an actio etc. doceat etiam eas esse dirigibiles in communi: non tamen ostendit in particulari, quid illis conueniat ut sunt dirigibiles, neque explicat, uerbi gratia oppositiones, aequipollentias, conuersiones, syllogis,,
mos, et caeteros modos, quibus dirigi possunt: id enim est,,
Logici.
Colligitur secundo, multa Logicae obiecta ~~pro~~ materialia tractari ab alijs scientijs, ut supra de Angelo diximus, q. 1. dub. 4. quae tamen cum faciant ad notitiam opera tionum intellectus, ut sunt dirigibiles ad Logicam etiam,,
spectant

DVBIVM III.

Quomodo sit occurrendum argumentis aduersariorum.

Nota primo, quando subiectum materiale attri,,
butionis, (siue ut alij loquuntur obiectum adaequatum uel to,,
tale) non est unum quid, ut in Logica sunt tres operati,,

ones intellectus; tunc pro subiecto formali, assignandā
esse rationem aliquam generalem, quæ omnibꝫ illis subiectis
principalibus conueniat, ut est hic esse dirigibile; hoc enim
conuenit tribus illis operationibus, quod bene uel male fi,,
eri possint; esse uero discursiuum, argumentationem,
demonstrationem &c̄, cum in prima et secunda opera,,
tione non reperiantur, non possunt esse formale obiec,,
tum illarum.

Nota secundo. Illud hic pro subiecto principali, sumen,,
dum esse, quod intrinsecum et proprium est Logicæ. id
est per se, et semper et in omni statu, a Logica consi,,
deratur. Hinc fit, ut neqꝫ ens rationis, neqꝫ oratio uo,,
calis, sint subiectum principale Logicæ, tum quia non pertinent
per se ad hanc scientiam, sed per accidens, scilicet in ordine
ad operationes intellectus dirigibiles explicandas: tum quia,
si nullum ens rationis confictum esset, nec ulla oratio
uocalis existeret: adhuc tamen esset Logica, quæ eodem
penitus modo intellectum dirigeret, quo nunc dirigit: con,,
siderando nimirum, dirigibilitatem actuum rationis. Eo,,
dem modo, licet argumentatio, demonstratio, syllogismus,
sint partiale obiectum Logicæ, non tamen sunt totale, si,,
ue principale subiectum, si enim consideremus per intellec,,
tum sublatam esse omnem argumentationem, adhuc tamen
duæ primæ operationes intellectus essent dirigibiles, et da,,

vi possent praecepta Logica, quae nunc de definitione, divi,,
sione enunciatione etc. dantur. Quod signum est, duas pri,,
ores has operationes per se, et principaliter, hic considerari, et
non tantum in ordine ad tertiam operationem. Sicut enim
definitio, per se est instrumentum sciendi, a demonstrati,,
one distinctum: ita etiam distinctum est subiectum attri,,
butionis, principale quidem non totale, sed partiale.

* Obijcies primo, modo uel instrumento sciendi nihil deesse vide,, 14
tur, quominus sit subiectum formale siue totale. Respondeo,,
primo. per modum, siue instrumentum sciendi, uel intelligitur
quicquid ad scientiam comparandam iuuat, et ut sic non ma,,
gis Logicae quam sensibus conuenit, et alijs disciplinis, uel acci,,
pitur pro solis operationibus rectis; et sic non assignatur ra,,
tio satis communis, cum vitiosae etiam hic considerentur, uel
intelligitur instrumentum sciendi proprie, quatenus complecti,,
tur definitionem, diuisionem et demonstrationem: et sic
minus adhuc late patet quam operationes rectè. uel denique
intelligitur quaecunque operatio intellectus in communi abstra,,
hendo a facta et facienda, bona et mala: et tunc quae,,
stio est de nomine. Respondeo secundo melius subiectum
Logicae exprimi per dirigibile quam per instrumentum sci,,
endi, quia per hoc finis extrinsecus tantum indicatur, p
dirigibile uero intrinsecus, qui est speculatio ueritatis, opera,,
tionum rationis dirigibilium, ut tales sunt: siue hanc ue,,
ritatem cognitam postea quis per extensionem ad finem

extrinsecum deducat; sive non, sed in ipsius contemplatione qui,,escat.

Obijcies secundo, dirigibile ut hic accipitur nihil est aliud quam bene aut male fieri posse, sed hanc passionem non induit Logica in operationes intellectus, cum eam ex natura sua habeant, etiamsi fingatur impossibilis Logica. Respondeo primo Logicam non inducere ullam formam in suam materiam, more artium mecha,,nicarum; sed more speculatiuarum scientiarum, id pro obiecto ha,,bet, circa quod actibus suis immanentibus versatur, non formam induendo, sed proprietates considerando. Respondeo secundo. Si fingatur Logica impossibilis, impossibilem etiam fore intellec,,tus dirigibilitatem, ut in simili patet, ex quarto Phisicorum, tex: 131. et Conimbr: ibidem.

Obijcies tertio. formale subiectum, non debet latius patere quam materiale. Ergo dirigibile non erit formale cum etiam o,,perationes uoluntatis sint dirigibiles. Respondeo, negando antecedens. Satis enim est quod per materiale restringi intelliga,,tur. Sicut naturale potest esse formale obiectum Phisicae, licet aliquae cognitiones Angelorum sint et dicantur naturales. Non enim quamcunque dirigibilitatem dicimus esse obiectum formale Logicae, sed eam solum, quae actibus rationis conue,,nit.

Obijcies quarto. Logica ab Aristotele et alijs communiter

expresse dicitur organum et modus sciendi. Ergo erit obiectum illius. Respondeo. Nego consequentiam. Eodem enim modo uocatur Logica, uel Dialectica, idque magis proprie, quam modus sciendi: nec tamen sequitur uel sermonem uel disputationem esse obiectum formale, sicut nec Phisica ens substantia est obiectum formale Phisicæ.

12 Januarij. Obijcies quinto quare non discursus aut syllogismus non sit subiectum attributionis? Respondeo. Quia minus latet patet, est enim tantum pars principalis subiecti, et non ipsum uniuersale siue generale subiectum, sicut cælum uel tractatus de anima est pars subiecti Phisicæ. Idem de operationibus rectis dirigendis, argumentatione, modo sciendi, instrumento sciendi dicendum est. Sicut enim omnes figuras, omnes lineas siue rectas, siue curuas considerat matematica: ita cum actus Logici sint immanentes et uersentur circa actus ipsiusmet rationis, et proprietates illorum ut sunt dirigibiles, siue dirigendi sint, siue non considerat omnes omnino operationes, simplices et compositas, rectas et uitiosas

QVÆSTIO II

Quottuplex sit Logica.

Dubium 1um. Logicam aliam esse naturalem, aliam artificialem supra diximus. Dis: 1. qs: 3. Dub: 2. Hic agimus de diuisionibus potissimum artificialis.

Dico primo. optime a Diuo Thoma, trifariam diuiditur pro numero trium operationum intellectus, quas idem expresse

ait, esse materiam Logicæ. Prima considerat simplicem apprehensionem. Secunda enunciationem siue iudicium. Tertia, Discursum.

Dico secundo. Diuidi solet in artem ueterem et nouam. Noua continetur præceptis quæ de Syllogismis traduntur, diciturq; Analitica, quæ propria est Aristotelis inuentio, ut in fine lib: 2. elenchorum. Vetus est quæ a ueteribus ante Aristotelem fuit tradita, et hæc continetur libris prædicamentorum, Perihermenias et præceptis quibusdam de diuisione, definitione etc.

Dico tertio. Logicæ pars alia est inuentiua, quæ tradit materiam argumentorum in communi, ostendendo sedes illorum et qualitatem materiæ. Alia est iudicatiua, quæ formas ad concludendum aptas contemplatur, ut in libris priorum. Inuentiua subdiuiditur in tria membra, primum dicitur pars Topica quæ probabilium Syllogismorum rationem docet, et traditur in Topicis. secundo est pars analitica, quæ de necessarijs Syllogismis ait in lib: post: Tertio, Sophistica, quæ apparentium Syllogismorum modos resoluit. 2. libb: Elench:

Dico quarto. Diuiditur in uniuersalem et particularem quam diuisionem, etsi uarij uarie explicent; sic tamen commode intelligi posse uidetur. ut Logicam uniuersalem eam uocemus, quæ doctrinam de operationibus intellectus, et maxime de Syllogismis in genere tractat, nulla habita ra,,

tione materiæ Syllogisticæ. Particularem uero quæ de ijs= dem ait quatenus ex certa materia constant, uerbi gratia ne= cessaria, probabili, apparente. Et hæc diuisio est ferè eadem cum præcedente. Alij uniuersalem cum Logica docente confundunt, particularem cum utente: sed quæstio est de nomine.

Dubium 2um. * De utente et docente Logica.

Notandum primo omnes in eo conuenire quod dicant Logicam docentem siue (ut Græci loquuntur) a rebus auulsam eam esse quæ in communi præcepta Logica tradit, nulli mãe particulari ea ap= plicando. per Logicam uero utentem siue cum rebus coniunctã eam intelligunt, quæ leges et regulas Logicas ad particularem ma= teriam applicat. uerbi gratia. Phisicæ aut alterius scientiæ. Ve= rum quomodo hoc fiat est inter Philosophos controuersia. 16.

Nota secundo inter habitus alicuius scientiæ Totalis reperiri multos opinatiuos et hi ad eandem scientiam referuntur ad quam materia ex quibus constant pertinent, cum eiusdem sit sciæ, uera et uerisimilia in eadem materia considerare. pri= mo Rhet: 2°. Nec refert, quod sola Logica tradat modos argumentandi circa materias probabiles, tam quoad mate= riam, quam quoad formam: pari enim ratione sola Logica tra= dit modos argumentandi necessarios, circa materiam necessariam. Vtrumque enim tantum in communi præstat, non in particulari. Ac proinde sicut argumenta necessaria scientiæ naturalis ad Phisicam non ad Logicam pertinent, ita probabilia argta, 17.

cum par sit utriusque ratio.

Dico primo Logica utens non elicit immediate actus scientificos aliarum scientiarum. Ratio est. quia omnes actus eliciti ab aliquo habitu sunt similes ijs actibus a quibus ipse habitus est genitus: sed habitus Logicus non est genitus ab actibus similibus aliarum scientiarum. Ergo. etc. minor patet, demonstrationes enim u.g. Phisicæ non sunt similes actibus Logicis a quibus Logicus habitus est genitus neque ullo modo per se ad actum Phisicum inclinat habitus Logicus: quia statutum et fixum est, habitum non inclinare ad ullos actus, nisi similes ijs ex quibus est genitus. Logicus autem habitus non generatur ab actibus Phisicis. ergo. etc.

17.ª Dico secundo. Logica utens, non est ea solum pars quæ Topica dicitur, eo quod doceat disputare ex probabilibus. Pbr. Si enim Logicæ Topicæ munus est disputare ex probabilibus, ex quacumque materia id uel facit conquirendo et eliciendo immediate quæstiones probabiles in omni materia. Sed hoc eodem modo refellitur quo primum dictum probabiliter u. id facit eo quod modi disputandi ex probabilibus in communi a Logica traditi seruiunt, in quacumque materia probabili. Sed contra. eodem enim modo dicam Logicam analiticam esse utentem, et eius munus disserere necessario etiam in materia Phisica. sicuti n. Topica et et Analitica Argutandi præcepta, sed quamcumque materiam accomodari possunt, tam ratione formæ 14 Jan.

Syllogistica, quam vobe mad in communi, sive necessaria sive probabilis, ut patet ex nota secunda. Topica non tantum docet et exercet se in actibus quatenus certa axiomata ex certis locis sunt eruenda, ut ex loco definitionis, quicquid convenit definitioni convenit defin. ex loco divisionis divisum. Debet adequari in membris dividentibus continevi et sic de ceteris locis etc. qui actus non sunt similes actibus iis quos elicimus, cum de particulari aliquo scia tum disputamus ut in Phisica Celi sunt undecim, sunt quatuor pra animatum

Dico tertio idem omnino habitus est docens et utens, docens est quatenus elicit actus quibus cognoscitur qualis v.g. sit generalis Syllogismus, bona definitio etc. utens vero est quatenus dirigit actus particularium scientiarum in certa ma. hanc conclusionem post omnes alios docet Rubius qu. 3. num. 10. et citat D. Tho: 4. Met. lec. 4. idem docet Suarez et Vasquez quos citandi Dis. sequenti, qu. 2 in fine. et hoc est quod docent et maxe animadvertendum ait, Toletus hic qu. 2 ante primam conclusionem.

Quaeres quomodo dirigit Loga actus scientiarum. R. sicut voluntas intellectum, scia medicina confectionem potionis, et idea quemlibet artificem. Ille enim ad actus logicos veluti ideam quandam respiciens cognoscit modum, recte per intellectum probandi. Deinde illum modum cognitum variis rerum materiis applicat, et per habitum, ut scia Phisica, sive scien,,

tificu, sive ordinatiuum, cuius conclusionem in suae Phisi, 17.
ca. Idem de reliquis speciebus dicendum est in quibus omnibus eodem modo, certo, et prompte discursus et syllogismi componuntur.

18° DISPUTATIO IIII.

De fine dignitate utilitate Logices.

QUAESTIO I.

Quis sit finis Logicae.

Nota primo. finem esse duplicem primo cuius gratia sive finis quo, qui est id, cuius consequendi gratia facimus aliquid; sive id quo tendimus ut illud assequamur, ut finis avari est pecuniae possessio. Secundo, cui. et est is in cuius commodum finis cuius gratia quaeritur. ut avarus est in cuius commodum pecunia quaeritur.

Nota secundo. finem cuius gratia, esse rursus duplicem alius enim est intrinsecus ad quem scilicet scientia, natura sua ordinatur quemque suis actibus immediate attingit. alius extrinsecus ad quem non natura sua nec semper sed scientis voluntate et utilitate dirigitur. quemque suis actibus immediate non attingit. Verbi gratia. finis oculi intrinsecus est videre. extrinsecus est, secure incedere, licet enim incedere non sit oculi actio. ad incedendum tamen deservit visio.

Dico primo. Finem Logicæ cui esse intellectum. Est enim Logica et actualis et habitualis bonum intellectus, eumque perficit.

Dico secundo. Finis cuius gratia intrinsecus Logicæ habitualis, est actualis Logica, sive actus scientifici Logicales. Prob. Finis cuiuscunque habitus est eius usus sive actus. Ergo et Logicæ habitualis finis erit eius actus. Nam ut docet Aristoteles. 9. Met: tex: 15. Sicut finis potentiæ est actus: ita et unumquodque eorum quorum est opus, est gratia operis. 2. Cæl: tex: 17. Finis igitur Logicæ habitualis est cognoscere, prompte, et expedite operationes intellectus, tam bonas quam malas earumque conditiones ac proprietates.

Dico tertio. Finis intrinsecus actualis Logicæ est ipsum obiectum, quod ipso actu cognoscitur, sive ipsamet cognitio. Nam ut dicitur 10 Ethicorum 7. intellectus operatio cum sit contemplativa, præter se ipsam nihil appetere videtur. quod de fine intrinseco, cuius, intelligendum est. Nam finis cui est ipse intellectus ut diximus.

Hinc patet Logicæ habitualis finem ultimum esse omnia obiecta, quæ in tota Logica attinguntur: immediatum autem et proximum esse actualem obiectorum cognitionem. Nam habitus non attingit obiecta nisi per actus. Et

licet hic utergz finis sit illi intrinsecus, aliqui tamen ob=
iectum uocant finem extrinsecum habitualis Logicæ. Ve=
rum hi finem ultimum siue mediatum cum extrinseco con=
fundunt.

Dico quarto, finis intrinsecus principalis Logicæ est cognitio o= 15 Jan:
mnium operationum intellectus, siue bonarum siue malarum, qua=
tenus sunt dirigibiles. et in sola cognitione hac consistit Logica.
Licet enim sit boni et prudentis uiri, ad operationes rectas, tum
intellectus, tum uoluntatis referre hanc cognitionem; sicut ui=
sionem ad cautè ambulandum: non est tamen boni Logici
ut Logicus est præcise, cum is absolute sit Logicus, qui o=
perationum intellectus dirigibilium ueram et euidentem cogni=
tionem habet; in hac enim finis proprius et intrinsecus Lo=
gicæ consistit, sicut finis oculi in ipsa sola uisione. Opera=
tiones uero uitiosas fugere bonas consectari; uel contra, pen=
det a uoluntate. Quæ nihil penitus iuris habet in fine intrin=
seco Logicæ, sed tantum in extrinseco. Sicut igitur uisus
habet pro fine omnes colores et lumen, ita Logica operati=
ones intellectus dirigibiles omnes, non magis bonas quam
malas, sed ex æquo omnes, sicuti oculus ex æquo colores et
luces omnes.

Dico quinto. Finis extrinsecus Logicae propinquus est quaevis recta operatio intellectus elicita ab alijs scientijs circa proprium obiectum; remotior recta operatio voluntatis et aliarum potentiarum: absolutus et generalis, est actualis cognitio omnium tam agibilium quam speculabilium. Patet. Nam ut diximus notabili secundo, ille est finis extrinsecus quem scientia suo actu non attingit, sed nec ad eum sua natura tendit, sed scientis utilitate et voluntate. Quemadmodum igitur oculi finis extrinsecus est pedum moderatio, (pedum enim visio est intrinsecus) quia ad pedes moderandos refertur ambulantis voluntate, licet non moderetur pedem sed solam pedum visionem intrinsece attingat. Ita Logica finis extrinsecus est directio operationum intellectus (operationum enim cognitio est intrinsecus) quia ad operationum intellectus moderationem sive directionem refertur quidem, licet earum directionem ut intrinsecum finem non attingat, sed tantum quatenus utens est. Ad harum igitur operationum directionem utilis est earum cognitio, quae est finis intrinsecus Logicae. Sicut mathematica est utilis ad navigandi, pecunias numerandi, arces et propugnacula extruendi, callendarium conficiendi, etc. rationem.

sic artis fumifactoriæ finis extrinsecus est equorum moderatio. artis pingendi templorum, aularum etc. ornamentum. Cum vero aliqui dicunt Logicam peræ tidere dirigere practicas scientias, id de fine remoto, sive de actibus voluntatis intelligendum est, quos etsi non dirigat Logica nisi mediante consultatione, et ceteris actibus intellectus qui praecedunt volitionem: directioni tamen voluntatis vere deservit, sed remotè. absolute enim Logica est utilis ad scientiam tam speculabilium quam agibilium, quia praecepta Logicæ de intellectus directione sunt ex se se indeterminata, et possunt ad quamcunque scientiam applicari.

QVÆSTIO II

De dignitate et utilitate Logicæ.

DVBIVM I

Vtrum Logica sit pars Philosophiæ.

Nota primo hanc quæstionem eandem esse cum ea qua recentiores quaerunt an sit scientia proprie dicta, ut præter cæteros docet Toletus in q. 2. in procemio ante 1. fundamentum. Late enim accepto nomine scientiæ et Philosophiæ certum est esse scientiam et Philosophiæ partem. sicut etiam certum est esse ar-

tem late accepto artis vocabulo.

Nota secundo varijs modis accipi nomen Phiæ et sciæ, Primo pro speculativa scia. 2 pro sola Metaphisica. 3 pro quacunq; scia q ignorantiam expellit. 4 pro sola scientia q substantias considerat. 5. q moralibus scijs. 6. q divinarum humanarumq; rerum notitia.

Nota tertio. ex Toleto et Rubio duo requiri et sufficere ad sciam proprie dictam, primum ut sit cognitio necessaria et evidens. 2° ut sit cognitio rei per causam. Addi potest 3. quod ad totalem sciam requiritur ut sua heat principia p se nota, ex qbs conclusiones deducat p commūnes demonstrationes modo scientifico. cuius defectu artes mechanicæ, non sunt scia proprie dictæ: qa (ut saltem iam de facto acquruntur) magis fide humana, et experientia atq; usu discuntur, quam rationibus a priori et p formales demonstrationes.

Dico breviter, etsi probabiliter dici possit, hanc qstionem eē de nomine, q alij latius, alij pssius nomen sciæ accipiunt: Logicam nihilominus absolute loquendo eē Phiæ partem, et scientiam vere ac proprie dictam. Prima pars est Pererij lib: 1. Phisices cap: ultimo. et quos ibi citat. Secunda pars est Toleti et Rubij hic uterq; qstione 2. Conimbricenses proemio ~~dicunt~~ Phisices. Fonseca 2. Met: cap: 3. qs: 3. 4

Divum Thomam, Scotum, Sotum, Nifum, et alios plurimos recitant Avicennam, Albertum magnum. Ciceronem qui primo de Oratore ait, Philosophiam in 3. partes distributam, naturæ obscuritatem, disserendi subtilitatem, et vitam atque mores. antiqui n. Philosophiam trifariam dividentes, in naturalem, moralem, et Logicam aiebant illam esse quodam quasi animal, cuius ossibus similis sit Logica, carnibus Ethica, animæ Phisica. Aut esse velut urbem optime administratam, in qua Logica murorum, Phisica civium, Ethica optimarum legum vices subeat. quam Philosophiæ divisionem divus Augustinus ex impressione quadam Sanctissimæ Trinitatis in res creatas fluxisse suspicatur. Plato et Aristoteles approbarunt ut patet ex citatis authoribus. Idem senserunt Soarez et Vazquez, postea citandi. Probatur primo. omnes conditiones suprassignatæ Logicæ conveniunt, ut patet in regulis generationum, oppositionum, æquipollentiarum, conversionum enunciationum, syllogismorum, def. div: gradus proprietates discurrenti patet. ut probant citati Authores.

Probatur secundo moralis scientia est pars Philosophiæ quæ dirigit actus voluntatis, quare non Logica quæ dirigit actus intellectus. Huic etiam tot prima principia lumine suo nota, in hac sua reperiuntur, ut dici de omni. dici de nullo. etc.

17. Januarij. Obiectiones et solutiones aduersariorum.

Obijcies primo, sicut penna est instrumentum scribæ, et non pars, ita Logica cum sit instrumentum Philosophiæ non erit pars illius. Respondeo. Imo sicut manus est pars et instrumentum scribæ: ita Logica Philosophiæ. manum enim esse instrumentum diserte habet Aristoteles 4. de partibus animalium. cap: 10. et sec: 30. probl: 4. Deinde sicut malleus est instrumentum quo alius fit malleus, ita Logica est scientia qua (quatenus est utens) alia paratur scientia.

Obijcies secundo. Aliquando Aristoteles excludere uidetur Logicam a Philosophia et scientia. Respondeo primo id intelligendum esse iuxta uarias scientiæ et Philosophiæ acceptiones. Nam si accipiatur Philosophia secundo. quarto, et quinto modo fatemur non esse scientiam. Respondeo secundo. Logicam quatenus præcise est utilis ad reliquas scientias, non esse scientiam, sicut nec diligentia est scientia. Respondeo tertio. Aristotelem probasse, esse Logicam Philosophiæ partem, quando probauit cum Platone et cæteris, Philosophiam diuidi in naturalem, moralem, et Logicam.

Obijcies tertio. cum Sabarella. Nulla scientia agit de rebus contingentibus, sed Logica agit de rebus contingentibus. ergo. Respondeo cum Conimbricensibus citatis, Toleto. Fon: etc. Duplex esse contingens. primo, quod potest esse et non esse. Secundo pro

potest falsum esse, et significatur ꝑ propositionem contin,,
gentem. Primo modo maior est falsa. Nam Phisica, Ethica,
Logica tractant de contingentibus hoc modo. Ad scientiam
enim sufficit si propositio sit necessaria, quales plurimae in,,
ueniuntur in Logica.

Objicies quarto. Aristoteles 2 Met: tex: 15. ait absurdum esse si,,
mul sciam et sciendi modum quaerere, ubi ꝑ modum sciendi Lo,,
gica intelligitur. ut plurimi interpretes uolunt. R primo.
Secundum hos interpretes dicendum est Aristotelem tantum
docere absurdum esse accedere ad reales scientias antequam
quis sciat modum sciendi, quem scientia sermocinalis idest
Logica considerat. R. 2° hunc locum ita esse intelligendum
ut antequam in scientia aliqua uersemur, sciendum esse qua,,
les in illa probationes requirantur ne a Mathematico suasi,,
ones Rhetoricas. a Rhetore demonstrationes Mathematicas
requiramus.

22ª Hinc sequitur primo cur Logicus inter Philosophos sit potius
quam inter artifices mechanicos numerandus. Nam si quae sint
apud hos demonstrationes tam sunt paucae, ut non magis
eorum artes sint demonstratiuae dicendae quam Æthiops
albus propter dentium candorem. Logicus uero ita a,,
bundat demonstrationibus, ut suo modo cum Phisico, et Meta,,

phisico hac in parte contendat, sed eos etiam superet. Quodsi aurifex de auro et gemmis (uel sutor de corio et pice) talia principia, talem docendi modum generalem, tot et tales demonstrationes, quot, et quales Logicus; non posset iure a Philosophorum Collegio excludi, in quod Logicus merito cooptatur. Patet 2° quomodo Logica dicatur precedere scientias cum ipsamet sit scientia: precedit enim scientias distributione accommoda de qua Fonseca 8 instit: ca: 35.

Patet tertio quod licet Logica ut utens est et per practicam extensionem ad particulares scientias, uerbi gratia Physicam adhibetur, naturam artis quodammodo induat. ut tu. et docens nullo modo artem sed perfectam scientiam esse ut bene Rubius q: 3. num: 10. Fonseca et Toletus citati.

Quaeres primo sitne Logica scientia speculatiua an practica! R. breuiter esse simpliciter speculatiuam eminenter tamen etiam practicam, unam et eandem, ut post Toletum et alios docet Rubius hic q: 4. num: 14. qui fideliter citat et sequitur pro nostra sententia Soarez dis: 44 Met: num 54. et Vasquez 1. par. dis: 9. num: 2.

Quaeres secundo estne una simplex qualitas. R. Non, sed esse quid aggregatum ex multis scientijs particularibus ad quas etiam reducuntur probabiles conclusiones aliquae. sicut

exercitus constans multis militibus, iumenta etiam et arma bellica complectitur. Sed de his fusius infra dis: 26 q.si. Dub: 2. et q.si: 2. Dub: 4. interea videri potest Toletus hic, et Rubius.

DVBIVM III

Sitne utilis Logica.

Videtur inutilis et perniciosa. Primo. quia in hanc sancti Patres acriter invehuntur, eamque vocant aliqui syllogistarum verborum fabellamentum. Alij ministram haeresum. imo Apostolus nos monet ne seducamur per inanem Philosophiam. Origenes. Secundo, docet fallacias et modos decipiendi viros simplices ut patet in Elenchis.

Dicendum tamen est eam esse longe utilissimam, teste Platone, et Aristotele, qui saepenumero docent veteres Philosophos in multis â vero ~~aberrasse~~ aberrasse, quod in Dialectica non essent versati. imo veteres Philosophiam Civitati, et corpori humano comparabant. Logicam muris et ossibus conferebant. Alij Lydio Lapidi. Alij totam Philosophiam ovo similem esse contendebant. superficiem sive testam esse velut Logicam, sequentia Ethicam, intima et penitus abstrusa Phisicam. Alij agro frugifero, in quo circumducta sepis locum teneat Logica, fructum Ethica,

humi et arborum Physica. In quibus comparationibus bene cum Rudolpho Agricola. Titelmannus aduertit Dialecticam ubique comparari iis quae alia continentur, corroborantur, sustentantur, finiuntur, muniuntur, et defenduntur: ut partes ossibus, neruis, cutis, sed hortum, muro ciuitatem circumdanti. videlicet ut indicetur Dialecticam esse ducem, directricem, atque stabilitricem caeterarum artium et sine eius praesidio, tueri fines suos reliquas Philosophiae partes non satis commode possit.

Hinc Diuus Augustinus cum Logicam nominasset disciplinam disciplinarum: haec inquit docet docere, docet discere. In hac se ipsam ratio sibi demonstrat, quae sit, quid uelit, quid ualeat: scit scire, uult sola scientes facere, nec solum uult sed etiam potest.

Ad primum ergo respondeo, eos non Logicam, sed Logicae abusum reprehendere, qui fidei hostes nascentem Ecclesiam oppugnabant. Idem enim de omni alia scientia dici potest.

Ad secundum. Hoc est illi cum Rhetorica commune, non ut alios decipiamus, sed ut malorum, et mendacium fraudes detegamus. ut notat Aristoteles, i. Rhet. i. Vide Senecam epistola 49. et 50. Rubi et Toli hic. Fon: 2 Met.

capite tertio, quaestione 4. sectione secunda, et tertia, et 23. qui recitantur ab ijs

QVÆSTIO IIII

De necessitate Logicæ

15 Janua.

Suppono duplex esse necessarium a fine primum simpliciter, sine quo finis haberi non potest, ut cibus est necessarius ad vitam naturaliter diu sustentandam. Secundum ad bene esse, sine quo finis quidem haberi potest sed non commode.

Dico primo Logica artificialis non est ad omnes scientias capescendas simpliciter sive primo modo necessaria. Prob. si enim esset simpliciter necessaria id esset propter bonitatem consequentiae quae ad omnes scientias requiritur. At sine Logica artificiali potest haberi saepenumero consequentia certa et evidens. Nam ut bene Rubius hic et Fonseca secundo Met: cap: 3. qs: 4. sec: 2. duo tantum requiruntur ad scientiam. primum principia certa et evidentia. Secundum certitudo consequentiae. haec autem duo absque artificiali haberi possunt. primum ex Mathematica vel Phisica. secundum ex naturali Logica. Ad Mathematicas vero disciplinas minime necessaria est quam ad reliquas scientias, imo Geometriam magna ex parte traditam fuisse, sine Lo-

gica artificiali perfecta patet tum ex Aristotele, qui pas,,
sim utitur exemplis Mathematicis, tum ex illo Platonis fori,,
bus academiae inscripto. Nullus expers Geometriae huc in,,
grediatur.
Dico secundo. ad aquirendas perfecte reliquas scientias totales
necessaria simpliciter est Logica artificialis. Pbr. Nam ut per,,
fecte et sine erroris periculo, ac certo scias totales acquiramus,
necesse est bonitatem consequentiarum nosse, non tantum
Syllogismorum perfectorum, sed aliorum etiam, in quibus a,,
liquando propter occurrentem materiam, a perfectis Syllogis,,
mis alienam, necessario formanda est argumentatio. saepe
etiam definitiones et divisiones difficillime occurrunt.
quibus intellectus nostri imbecillitas Logicae presidio destitu,,
ta, rerum obscuritate, argumentationum, definitionum, di,,
uisionum, uarietate, frangatur, potius quam exornetur. Est
igitur Logica artificialis, necessaria simpliciter ad reliquas
scientias exacte comparandas: ad eas imperfecto modo ac,,
quirendas utilis tantum et necessaria ad bene esse.
Obijcies primo. Aristoteles saepe docet ignorationem Lo,,
gicae multis fuisse causam hallucinandi in inquisitione veri,,
tatis. Ergo erit omnino necessaria ut scientiarum veri,,
tatem assequamur. Respondeo esse verum de perfecta et

exacta scientia totalis veritatis et cognitionis, non autem imperfectam.

Objicies secundo. Non est maior ratio cur Dialectica sit necessaria magis quam Ethica, quae voluntatis actus dirigit, motusque inordinatos et Philosophiae adversantes compescit. Item antiqui (ut patet ex Ammonio praefat. ante praedicamenta et Diogene in vita Zenonis [Attici]) volebant, ut prius per Ethicam scientiam iuvenes animi perturbationes sedarent, quam alias scientias aggrederentur. et Plato volebat iuvenes exerceri in Mathesi usque ad annum trigesimum, a trigesimo ad quinquagesimum in reliquis scientijs.

2ª Respondeo opus Legis scriptum in cordibus hominum (bona educatio *) fides Christiana, Dei timor, doctorum monita sufficiunt ad animi motus sedandos, et instar ad scientias praeparationem, et cautelam ne iuventus Logica abutatur, absque Ethicae perfecta et scientifica cognitione: intellectus autem noster talia ad suarum operationum directionem adiumenta non habet.

DVBIVM I.

Quem inter reliquas scientias ordinem Logica teneat.

Dico primo ordine doctrinae, omnium prima est Logica. id est ante reliquas scientias est addiscenda. Probatur primo, usu qui nunc in omnibus academijs viget. secundo ex [forte]

qui 4. Met: tex: 8. ait debere esse versatum in Analiticis, qui ad scientias accedit. tertio patet ex dicto secundo præcedentis quæstionis.

Dico secundo. Ordine dignitatis qui ex subiecto attributionis sumitur cedit quidem Theologiæ, Metaphisicæ, et Phisicæ, hæ enim Deum, intelligentias, substantiam, considerant. Matematicam vero et Ethicam præcedit. operationes enim intellectus nobiliores sunt quantitate, et actibus voluntatis. Vt probabilius docetur in libris de anima.

Dico tertio si certitudinem spectemus non est omnibus omnino scientijs præponenda absolute. licet enim a nulla scientia certitudinem accipiat, et omnes ut integrè cognoscantur, aliquam a Logica certitudinem accipiant: multa tamen in singulis scientijs reperiuntur quæ lumine naturæ sunt clara, multa etiam quæ illis consequentijs immediate nituntur quæ per se sunt nota, ac proinde ex his capitibus nihil debent Logicæ artificiali.

Obijcies primo. ea quæ ad finem referuntur sunt ignobiliora ipso fine ut commune fert Philosophorum dictum. At Logica refertur ad alias scientias ut ad

finem. Respondeo. Si ordinetur quidpiam ad aliud ut 25.
index et regula non semper est ignobilius suo fine.
Nam et Rex ad subditos regendos et ornandos dirigi-
tur. Sic Logica ad caeteras scientias refertur ut ami-
cus, uel aequales, uel paulo superiores, uel paulo inferi-
ores: non uero ut ancilla ad Dominas.
Obijcies secundo, nunquid instrumentum est ignobilius, re
per instrumentum effecta, ut penicillum imagine? Respon-
deo. Si Logica sit instrumentum est ueluti manus artifi-
cis, utique dignior imagine. Haec breuiter de prolegome-
nis, caetera suo loco tractabimus. Ex quibus hanc Logi-
cae definitionem colliges. Logica est pars Philosophiae, siue doctr.
siue scientia operationum intellectus dirigibilium, ut
dirigibiles sunt, principaliter contemplatrix.

DISPUTATIO IIII. 19 Janu.

De Ente rationis.

Entis rationis uidem saltem aliquam cognitionem a
Logico requiri patet ex eo, quod nonnulli obiectum Logicae, alij
uniuersale, formaliter uoluerint esse Ens rationis, quorum
sententiae ut intelligantur hic breuiter quaestione unica de

ente rationis agemus.

DVBIVM I

Quod, et quottuplex, sit Ens rationis.

Dico primo. Ens rationis latissime acceptum, dici de de omni Ente quod est rationis, id est, quod spectat ad rationem siue intellectum, quia scilicet uel subiectiue inhaeret intellectiua potentiae, ut Scientia, habitus etc. uel quia ab intellectu siue ratione reali efficientia dependet. ut sunt artificiata, et de his non agimus hoc loco.

Dico secundo Ens rationis presse acceptum et proprie, sic a Philosophis explicatur. Ens rationis est, quod sola apprehensione et solum obiectiue potest esse. quod a ratione cogitatur, ut Ens, cum tamen in se entitatem non habeat. Quod solum est quia obijcitur potentiae cognoscitiuae, quod a ratione confictum est. quod nullam habet essentiam realem possibilem, sed sola apprehensione potest esse. Est id, quod nullam habet, nec habere potest existentiam, praeter obiectiuam, quam habet dum actu cognoscitur. Has et similes descriptiones tradunt. Fon: 5. Met: ca: 7. qs: 6 sec: 5 Soarez Dis: 54. Met: Vasquez 1 parte. tomo 2 dis: 114. et 115. et alibi.

Dico tertio dividi solet primo in Ens rationis fictum quod pro libito ab intellectu sine ullo in re fundamento confingitur. Vt Chimera. Et ens rationis artificiale sive Logicum de quo Logici Philosophantur. Secundo in negationem, privationem et relationem. Verum solum relativum proprie ens rationis dicitur. Negativum et privativum abusive: quia in hoc cum Ente rationis conveniunt, quod nullam habeant realem existentiam. Nisi quis tenebras, caecitatem, et similes privationes, per modum formae concipiat, tunc enim fingit Ens rationis. Omnis autem illa relatio, est relatio actionis quod non habet omnia requisita ad realem relationem de qua agemus disputatione de relatione.

Hinc patet primo. Ens rationis non esse ipsam intellectionem, aut aliquid aliud in animam vel intellectum, vel aliquam potentiam realiter inhaerens.

Patet secundo, Ens rationis non esse ullam proprietatem aut affectionem in re cognita effective ab intellectu productam.

Patet tertio Ens rationis non esse ipsam intellectionem quatenus fingitur inesse rei quae intelligitur. Haec omnia

patent ex datis descriptionibus.

Objicies. secundum veritatem et Aristotelem, 3. de aïa tex. 38. lapis est in anima dum intelligitur: non secundum esse rea-le. ergo secundum esse rationis, sed est in anima secundum speciem, ergo species erit ens rationis. R. lapis non est in anima, prout Empedocles (contra quem ait Aristoteles) volebat, ita scilicet, ut lapis per lapidem cognosceretur, aër per aërem, aqua per aquam, ignis per ignem etc. sed per suam speciem, quae non est ens rationis, quia actualiter potentiae inhaeret et potest existere, etiamsi nullus de ipsa quidpiam cogitet. Nec ipse lapis ut intelligitur est ens rationis, quia in alio saltem statu potest exis-tere absque eo quod actu intelligatur.

23 Janu:

DVBIVM II.

An denominationes extrinsecae sint Ens ra-tionis.

Adverte duplices esse denominationes, primo intrin-secas: quando forma denominans inest, vel inesse concipitur in subiecto denominato ut paries denominatur albus, homo a visibilitate. secundo extrinsecas, quando forma, vel quasi for-

ma denominans, non est in re denominata, nec concipitur in illa. Ut Deus dicitur Creans, a creatione quæ est in creatura, paries visus a visione quæ est in oculo, res aliquæ volita, cognita, etc, a volitione, et cognitione, quam non habet. Ex quo patet, hasce denominationes, non debe=re concipi, quasi forma denominans sit coniuncta, cum sub=iecto denominato. Qui enim visionem in pariete viso con=ciperet, destrueret naturam extrinsecæ denominationis, et in pariete, unum ens rationis confingeret.

Dico igitur. Denominationes extrinsecas non esse Entia ra=tionis, nec ullum Ens rationis pullulare, in obiecto extrinse=cè denominato, et eo præcise quod sit visum aut cognitum etc. Prima pars probatur. Denominatio, formam et obiectum complectitur, verbi gratia paries visus, parietem et vi=sionem, quæ constat esse realia. Deinde sicut meliores notæ Theologi, cum Divo Thoma prima parte q. 17. art. 7. docent, quod dicitur creans et Creator, a creatione quæ est in Creatura; actio libera aliqua, a libertate quæ est non in actione, sed in voluntate, ita res visa a reali visi=one illi extrinseca, res intellecta ab intellectione, et cetera.

Biblioteka Śląska

Secunda pars patet, ista enim emanatio, si sit antequam actu cognoscatur, erit Ens reale. Entia enim rationis non existunt, nec existere possunt ullo modo, nisi dum actu finguntur et cognoscuntur. Sicut igitur sine ullo figmento intellectus paries dicitur videri, dum actu videtur a visione praesenti visione, ita sine figmento, dicitur visus a praeterita, videndus a futura, visibilis, a possibili visione: unde praecise loquendo nullum ens rationis in obiecto aliquo cognito exoritur.

Quaeres, an denominatio extrinseca, aliquando involvat Ens rationis? Respondeo. Fieri aliquando, cum scilicet res denominata est Ens rationis, verbi gratia Chymaera cognita, a cognitione reali denominatur. Si vero et forma et obiectum sint Entia realia non involuitur ullum Ens rationis. ut paries realis est visus. Ratio Quia licet ipsa affirmatio qua unum de alio praedicamus verbi gratia lapis est cognitus, non sit ante opus intellectus; id tamen quod per tale iudicium enunciatur, est a parte rei sicuti homo est animal, antequam quicquam de eo cogitemus, affirmando vel negando, praedicatum convenire subiecto.

DUBIUM III.

Per quos actus fiant Entia rationis.

Dico primo, per actus voluntatis et appetitus non fiunt Entia rationis. Ratio, quia (ut bene Wasq: dis iis prima, par: cap: 2. num 4.) hæ potentiæ non faciunt sibi ob=iectum aliquid præsens, sed id factum supponunt, à potentia cognoscente, fictio autem solum potest contingere in eo quod fit obiectiue præsens. Vasquez.

Dico secundo. Res fictæ ab imaginatione nostra vel bru=torum animantium, ordinariè non sunt Entia rationis, quia quicquid tali modo repræsentatur habere potest existen=tiam Diuina saltem virtute. Quodsi tamen rem impos=sibilem imaginatio fingeret vere faceret Ens rationis, quia res ita apprehensa, non habet nisi esse obiectiuũ fictum, seu repræsentatum. Idem de sensibus externis di=cendum est: quibus si species rei impossibilis possit im=primi, verè facerent Ens rationis, rem illam impossibi=lem cognoscendo.

Dico tertio. Ens rationis fit, per apprehensionem intellec=tus simplicem, ut cum Chymæram per modum substantiæ

uel caecitatem per modum formae inhaerentis concipimus. Aliquando per iudicium, ut cum rem in se absolutam, cum alia conferimus affirmando. Aliquando per ostensionem illius directam. ut sunt omnia Entia rationis quae non sunt relationes; et omnes illae relationes rationis, quae finguntur in obiectis denominatis ab actibus non obiectis a nostro intellectu. uerbigratia relatio quam in pariete ut est uisus ad uisionem fingimus, et relatio quam in natura uniuersali in ordine ad inferiora concipimus. Aliquando per reflexam, ut sunt omnes et solae relationes rationis, consistentes in obiectis a cognitione intellectum denominatis, et correlatiue sumptis. Probatur. Per eundem enim actum fit Ens rationis ab intellectu imperfecto per quem cognoscitur. Tot autem diuersis actibus cognoscitur, quot dictum est, ut consideranti patet. Confirmatur. ut aliquid sit Ens rationis proprie dictum requiritur primo, ut actu cognoscatur, secundo, ut non sit identificatum a parte rei cum Ente aliquo actu uel potentia existente. tertio ut per eundem actum quo ab intellectu imperfecto

intelligitur fiat, sive fingatur. Quarto, ut nec sit 23.
nec esse possit actu nisi tum, cum de facto est aliqua
imperfecta cognitio per quam fit, cognoscitur, et in esse suo
ominimo conservatur.

5a Quares primo, an intellectus divinus faciat Ens rationis. Rx. negative 23 Jan:
Quia fabricatio Entis rationis includit imperfectionem intellectus
non valentis rem intuitive cognoscere, id est, verum Entitatem ut
a parte rei existunt apprehendere. Hanc conclusionem docent, Mayron, Soarius, Vasquez. Rubius, Archilinus, etc.
qui plures et bonas rationes afferunt, et contraria argumenta bene dissolvunt. Et praecipue Vasquez, tum disputatione iis capite 2. tum vero dis: 118, cap: 4. num 13 et 14.

Quares secundo. An etiam Angeli fabricent Entia rationis.
Respondeo. Si perfecte res ut sunt in se ipsis cognoscant,
nullum fingunt Ens rationis: sin autem vel Deum
vel aliquid aliud naturali cognitione imperfecte attingunt: concedendum est posse ab iis aliquas habitudines
vel distinctiones rationis confingi. verum de his accuratius viderint Theologi.

DVBIVM IV.

In quo consistat proprie Ens rationis.

Dico primo. Omne Ens rationis Logicum debet esse obiectum alicuius intellectionis imperfectae, quod non possit ullo modo a parte rei existere. Patet. Hoc enim in omni Ente rationis requiritur.

Dico secundo. Entia rationis Logica sunt fictae relationes rerum cognitarum et extrinsece denominatarum, quibus res illae uel ad potentiam cognoscentem, uel inter se ipsae, uel cognitiones ad inuicem referuntur. Est communis. Probatur Cum Deum concipio ut uisum a Beatis, non solum Deum concipio, nec solam uisionem Beatorum, sed utrumque non absolute, sed Deum cum ordine ad uisionem Beatorum a qua Deus extrinseca denominatione dicitur uisus, Atque ita Deum uolumus intelligere obiectum extrinsece denominatum et formaliter ut terminat actum cognitionis: licet re uera sit aliquid absolutum, nec ulla relatio realis sit in eo producta per actum cognitionis: quia tamen concipimus ut correlatiuum, ideo relationem aliquam fingimus

concipiendo illud obiectum, et cognitionem cum habitu,, dine inter se, quae habitudo, cum non habeat ullam Enti,, tatem nisi obiectivam est Ens rationis, idem dicendum est quando praedicatum concipimus in ordine ad subiectum, vel con,, tra, vel in ordine ad intellectionem a qua subiectum et praedicatum extrinsece denominatur.

Dico tertio Ens rationis quod est relatio, solum fit ab intellectu imperfecto, dum res absolutas ex modo su,, o cognoscendi non potest aliomodo apprehendere, quam relate, Patet. Nam relatio rationis in hoc consistit, quod intellectus unum cum altero conferat: non potest autem dici formare relationem antequam obiecta ipsa absoluta formaliter et expresse, ut ordinata in,, ter se apprehendat, ut bene ex Divo Thoma docet Vas,, quez citatus disputatione 115. capite: 2. numero 4.

DVBIVM V. *

Vtrum Entia rationis sint secundae intentionis.

Adverte duplicem in genere esse intentionem, obiecti,, vam et formalem, quarum utraque rursus est duplex. Primo q.

intentio formalis nihil est aliud quam ipse actus, quo poten-
tia tendit in suum obiectum, siue actualis representatio,
uel cognitio obiecti, ut uestigatiua intellectio. Secundo obie-
tiua est ipsum obiectum quod formali intentione attingitur,
cognoscitur, percipitur, representatur. Tertio intentio for-
malis prima est ipsa directa operatio intellectus, siue prima
tendentia in obiecto et prima actualis representatio obiecti.
Quarto. formalis secunda est eiusdem operatio reflexa
siue iterata in obiectum tendentia. Quinto, intentio obiecti-
ua prima est obiectum per cognitionem directam cognitum,
secundum esse quod habet a parte rei. Sexto. obiectiua
secunda est idem obiectum non secundum esse proprium
sed quatenus est cognitum.

Dico primo. Non omnia Entia rationis sunt secundae inten-
tionis: sed illa tantum, quae in obiectis finguntur tanquam
relationes. Prima pars patet. Nam Chimaerae fictio, et cae-
citas per modum Entis positiui concepta, sunt Entia ratio-
nis et non secundae intentiones. Secunda etiam patet. Nam

intentio obiectiua secunda correlatiue sumpta, Ens est rationis Logicum, Dixi correlatiue sumpta, cuius formale significatum est relatio in obiecto denominato confricta. Nam si accipiatur quasi passiue cuius formale significatum est cognitio, non est Ens rationis, cum includat subiectum et cognitionem: correlatiue autem tantum dicit formaliter relationem, cui ex alia parte correspondet cognitio. Dico secundo Nullam intentionem formalem siue primam siue secundam esse ens rationis Ratio utraq; est realis intellectus operatio, in ipso intellectu realiter inherens. Illud igitur absolute dici solet prima intentio, quod conuenit rebus etiamsi prius a nemine fuerint intellectae, ut parieti esse album. Secunda autem intentio quod rebus conuenit, quatenus iam cognitae aliquam denominationem extrinsecam habent, ut parieti esse subiectum, aliquid esse antecedens, consequens, etc. De his ait Toletus in Porphirium qs: 1. ℂ. Et haec de Ente rationis sufficiant

24. Janua:

DISPVTATIO V.

De distinctionibus.

Disputationi de universalibus hanc praemittimus, ut ea quae de universalium distinctione dicentur clarius et ordinatius intelligantur. Rem vero totam quaestione unica, dubiis aliquot expediemus.

DVBIVM I.

Quid sit distinctio in genere.

Dico primo res inter se non distinguuntur per aliquam relationem aut aliud reale sibi superadditum. Ratio Deus a creaturis distinguitur se ipso et non per aliquam relationem: cur non idem fiet in creaturis. Secunda ratio, quia (ut bene docet Suarius dis: 40. Metaphisica, sec: 4. num 8) ut res per se ipsam est Ens ita una et indivisa a se, distincta ab aliis. Esse enim distinctum nihil est aliud formaliter, quam hoc non esse illud. Deinde si illud superadditum distinguitur a re cui superadditur, quaero per quid distinguatur? an rursum per aliquid aliud? Sic dubito procedens in infinitum. Si se ipso idem de quolibet

Enti dici potest.

Dico secundo. Res quilibet sua Entitate est una: et distinctio formaliter est multitudo, sive pluralitas: Indis-tinctio vero sive identitas distinctioni opposita est ipsa rei unitas atque Entitas eadem. Patet tum ex dictis, tum ex decimo Met: tex: 9. quod inquit divisum est multitudo est; quod non divisum, unum. Dixi (identitas distinctioni opposita) quia identitas opposita diverso sub-stantialiter est relatio substantiae, quae est inter plures substantias. Hinc colligitur quae dicantur distingui: ea scilicet, quae sunt multa entia. Ea quorum utrumque ha-bet entitatem, quarum una non est alia: Ratio. Si enim una Entitas est alia, non est nisi unitas. Sive de uni-tate reali loquamur, sive de unitate rationis, sive de Entibus realibus, sive rationis. Distincta enim sunt, quae sunt plura, quae non sunt idem, quorum unum non est alterum. De quibus verum est dicere hoc non est illud. Vid: Tol: q. 3. post 7 dic. Soarez. Dis: 7. Met: Ver: par

Dis: 7. et Theologos ibi, agentes de attributis Dei. Canari,,
ensis 1 par: q̃s: 30. art: 3. Caietanus ibi. Fon: 5. Met: cap: 6.
q̃s: 6. etc.

DVBIVM II.

Quottuplex sit in genere distinctio.

Dico breviter. Est duplex, realis siue ex natura rei; et rationis, siue per intellectum. Est Caietani. 1 par: q̃s: 58. art: 2. Ockam, Gabriel, Gregorius, Durandus, 1. Dis: 2. Soncinas, 7. Met: Sotus q̃s: 3. hic. Herueus, quodlibeto 3. et quos citat Forseca hoc docent. Ratio. Si enim sit actualis Entitatum multitudo ante intellectus operationem erit realis, si uero a parte rei unica est Entitas, quam per modum multarum, intellectus concipiat erit distinctio rationis tantum. Nam quaecunque distinguuntur realiter unum illorum aliquid reale habet, quod non alterum: alias enim non essent duo sed unum. Patet a priori, Distinctio enim est pluralitas, si sit rerum erit realis, si sit eiusdem rei et plurium intellectionum erit rationis.

DVBIVM III

Quottuplex sit distinctio realis.

Respondeo duplex. una maior realis altera modalis. Realis maior est inter illa, quorum unum existere potest sine alio, et contra ut Petrus et Paulus, panis et eius quantitas, sapor, color etc. Minor vero sive modalis, quando unum potest existere sine alio, sed non contra, ut nasus,
3ia et eius simitas. inflexio digiti, et digitus ipse. Ratio. Quia modi rerum se ipsis uniuntur rebus quarum sunt modi, et non per aliam unionem, sed sunt ipsa unio, quae cum in eo essentialiter consistat, ut sit actualis duorum nexus, necessario requirit duo extrema quae connectat: alias enim esset potentialis unio, et non actualis.

Huc spectat distinctio includentis et inclusi, qua videlicet, totum distinguitur ab una sui parte, ut homo ab anima,

DUBIUM IV.

Quottuplex sit distinctio rationis

Dico. duplex rationis ratiocinatae, et rationis ratiocinantis. Vel enim haec distinctio, habet in re fundamentum

vel non habet, si primum est ratiocinantis, si secundum est ratiocinatis. 327

Illa est quam intellectus fingit, propter fecunditatem cognoscibilitatis alicuius obiecti, quod cum sit principium plurium operationum vel proprietatum; concipitur a nobis modo ut est illius radix, modo ut alterius. Et sic conceptibus inadaequatis, res eadem, una a parte rei saepius concepta ratione a se ipsa distinguitur. Verbi gratia. Anima nostra, ut est principium vitae, ut sensationis, ut discursus.

Distinctio rationis ratiocinantis in re non habet fundamentum, quia est eadem res conceptibus adaequatis iterato concepta. Ut cum dico Petrus est Petrus. vestis est indumentum, eandem enim rem ut est subiectum a se ipsa distinguo ut est praedicatum.

Haec autem distinctio cum fundamentum in re non habeat, est eiusdem rei, quae ut subest uni Enti rationis, differt a se ipsa quatenus subest alteri; et ideo dicitur rationis ratiocinantis, quod sit distinctio solum per Ens rationis factum ab intellectu ratiocinante, id est intelligente, et quasi Ens rationis fabricante.

DUBIUM V

Unde oriatur distinctio rationis ratiocinatae.

Respondeo ex duplici capite. Primo ex rei alicuius perfectione, sive intellectus nostri imbecillitate. Cum enim res aliqua a parte rei, omnino simplex, propter eminentem suam perfectionem, ea omnia praestet, quae a pluribus rebus imperfectioribus praestantur: fit, ut illam perfectiorem rem, diversis actibus intellectus apprehendamus, ut multam, eo quod illa unica res multis aequivaleat, cum sola praestet id omne, quod plures res aliae praestare solent. v.g. licet Deus sit Entitas simplicissima, in eo tamen (ut bene Suarez Disp: 7. Met: sec: 1. num: 5) distinguimus iustitiam a misericordia, quia non concipimus simplicissimam virtutem Dei, prout in se est, et secundum totam vim suam, sed eam conceptibus partimur in ordine ad diversos effectus quorum est principium illa eminens virtus: vel per proportionem ad diversas virtutes quas in homine invenimus distinctas. Sic cum pro ingenii nostri imbecillitate animae rationalis totam quidditatem

unico concepta nequeamus complecti, id pluribus conceptibus inadaequatis facimus. eamque ut est ~~fonte~~ sensationis principium distinguimus a se ipsa, quatenus est principium intellectionis, vel vegetationis. Vid Tol: cap: de sta, qs: 1. 2. fundamentum et D. Tho: 1 par: qs: 13. art: 4. ubi docet perfectiones verum esse unitas in Deo; et tamen nomina illarum non esse synonima: quia scilicet rem quidem eandem significant, sed non eodem modo a nobis conceptam.

Quaeres, quare dicitur rationis ratiocinatae: R. primo dicitur rationis quia fingitur per rationem, cum revera ista distinctio non reperiatur a parte rei, R. 2. dicitur ratiocinatae, quia res ipsa quae ita distinguitur est simplex, sed praebet fundamentum et occasionem huius distinctionis, tum propter ipsius rei eminentiam, quae in se cohibet aliqua quae in rebus inferioris naturae sunt dispersa; tum propter habitudinem ad res alias seu operationes inter se realiter distinctas. ut de Dei perfectione, et aliis unis dictum est.

29. Janua: Quaeres secundo distinctio formalis sit ne realis an rationis? Res: esse rationis ratiocinatae, sive sit inter res quae tantum ratione distinguuntur, ut substantia Petri, 33

et rationaliter Petri, siue inter res realiter distinctas,
ut Alexandri et Bucefali; aliquando tamen sunt eadem formaliter, siue essentialiter, quæ realiter distinguuntur, ut Petrus et Paulus

DVBIVM VI.

Quæ sint regulæ ad distinctiones rerum dignoscendas.

Suppono primo. illa distingui essentialiter, quæ habent diuersa prædicata essentialia, siue illa realiter sint distincta, siue ratione tantum. Eadem uero essentialiter sunt, quæ non habent illa prædicata diuersa essentialia.

Suppono secundo. Ea formaliter distingui, quæ non repræsentantur eodem formali conceptu, ut Deus et Deitas, sapientia et iustitia Dei, Petrus quatenus animal, et quatenus rationalis. Conceptus autem formales sunt diuersi, et non synonimi, quando aliquid cognoscitur uno, quod non altero

Suppono tertio, si duas res uideamus, inter se esse disiunctas (ut sunt duo supposita ug: Petrus et Paulus, aut

accidentia in distinctis suppositis, verbi gratia rubor Petri, et rubor Pauli,) satis apparere distinctionem realem. Constat enim unam, non esse aliam, nec ullum vestigium, realis i,, dentitatis naturaliter habemus.

His positis. Dicendum igitur ad cognoscendam distinctionē realem has duas regulas generales assignantur certe, prima est. Quando una Entitas sine alia in rerum natura exis,, tere potest, fit distinctio realis sive ex natura rei. Secun,, da. Duae relationes mutuae, omninoque oppositae relative, dis,, tinguuntur ex natura rei.

Prior regula docetur, cum ab alijs, tum a Suarez. sec: 2 nūz. ubi ingentem catalogum texit, Theologorum et Philoso,, phorum, qui hac regula utuntur, probatque primo, ex 7. To,, picorum, cap: 1. loco. 15. ubi dicitur. si potest alterum sine altero esse non erit idem. Deinde ex Divo Augustino 6.° de Trinitate cap: 5. ubi ex hac regula, probat, magnitudinem, colorem, figuram, in eodem corpore dis,, tingui realiter, sive aliud atque, aliud esse. Ratione patet.

si enim posset alterum existere, sine altero, et sit idem
realiter cum eo, sequeretur idem posse a se ipso separari, quod
implicat, si enim non existit, revera nihil est, quod autem
existit revera est aliquid. quod si sit idem cum eo quod non
existit, erit nihil. Quemadmodum igitur quae habent con-
ceptus formales, diversos, ratione distinguuntur: ita rea-
liter ea quorum conceptus obiectivus unius, potest existere,
non existente conceptu obiectivo alterius.

Secunda regula probant Theologi tres divinas personas
distingui inter se realiter, licet ab essentia divina non nisi
formaliter. Deinde de relationibus creatis patebit in
capite de relatione, ubi probabitur, relationes identificari
realiter fundamento et termino realiter distinctis.

34. Hinc patet, quod ea quae ita se habent ut unum illorum existere *
possit sine alio, et contra, distingui realiter ut rem a re: si
vero unum tantum sine alio possit existere et non contra,
distingui tantum modaliter. ut ubi ab ubicato, unio a partibus

unitô, actio a termino, calefactio, a calore. ut notat Vaz,
quez 1.2.ª dis: 79. cap: 9. num: 40.

Objicies primo. potest existere fundamentum non existente relatione, verbi gratia albedo sine similitudine, si videlicet nulla sit in rerum natura. Ergo fundamentum distinguetur a relatione realiter. Res: Nego consequentiã. Fundamenti enim et relationis Entitas eadem est, ac proinde si dicas, non existente Entitate relationis posse existere Entitatem fundamenti; id nego. sin vero velis relationem non manere dum perit terminus; concedo, sed tunc nego Entitatem relationis perire. Relatio enim non incipit nec desinit esse, propter desitionem, aut inceptionem Entitatis intrinsecae, sed extrinsecae tantum, scilicet termini. Nam paries albus relationem similitudinis acquirit, non quod aliqua nova Entitas albedini quae est fundamentum relationis adveniat; sed quod illa ipsa Entitas albedinis non possit dici similitudo nec parietem denominare relatum, nisi termino existente; id est nisi existat res aliqua cui similis

colorem habeat.

Obijcies secundo, Tres Personae in Divinis distinguuntur realiter et tamen non potest una existere sine alia. Ergo falsa est prima regula. Res: nego consequentiam. dictum est enim in prima regula realiter distingui ea omnia, quorum unum existere potest non existente alterius Entitate; sed non est dictum quod sola illa realiter distinguantur. Quae enim hac prima regula non comprehenduntur, ad secundam sunt examinanda. unde licet paternitas non possit existere sine filiatione, distinguitur tamen ab hac realiter, quia ei opponitur relative. Ut igitur probemus absolute aliqua distingui, sive idem esse realiter, probandum est, ea necmutua relatione reali esse opposita, nec Entitatem unius ab Entitate alterius posse separari: sive utraque separata existere possint, sive unum tantum.

Quaeres an res eadem plures possit habere definitiones? Res: si diversimode concipiatur, potest; alias non. ut anima intellectus, voluntas.

TRACTATUS. V.

De universalibus in communi.

DISPUTATIO VI.

De ijs quæ pertinent ad universalia in com,, muni absolute consideranda.

31 Janua:

QUÆSTIO I.

Quid sit Universale?

Quot et quibus modis urte accipiatur, tradunt Lo,, gici hic, et inter cæteros Toletus, Rubius, et Suarez Dis: 6. Met. sec,, tione 8. Ex quibus aduerte: Universale ipso nominis signi,, ficatu esse unum quid ad multa quomodocunque pertinens.

Et accipi solet quatuor modis.

Primo dicitur universale in causando, id scilicet cuius ~~[illegible]~~ virtus ad plures effectus se generaliter extendit, ut Deus, Sol

Secundo in repræsentando, quod multarum rerum est signum. ut Idolum in mente artificis, termini qs Dia: universes vocant.

Tertio in essendo, quod fingitur unum existens esse multo,,
rum substantia ut Ideae Platonicae.
Quarto in praedicando. quod de multis divisim potest praedica,,
ri cum in ijsdem insit. et de hoc agimus modo.

DVBIVM I.

Quomodo definiatur universale Logicum?

Varias definitiones afferunt authores citati, ex septimo Met. tex. 45. 1 de partibus animalium cap: 4. 3 Met: tex 14. 1 post: cap: 11. in fine. E quibus haec sunt notanda. Universale est, quod est aptum natum inesse pluribus. Quod est unum in multis non aequivoce. Est aliquid unum nomine et ratione, aptum ut communicetur pluribus per multiplicationem illius rationis in qua est unum. Ex qua definitione patet, cur aequivoca non sint universalia proprie, quia non sunt unum ratione: nec Deus sit universale quia licet de pluribus personis divinis dicatur: non tamen multiplicatur ratio Deitatis in illis personis sicut ratio humanitatis in pluribus hominibus multiplicatur.

Usitata autem definitio haec est Quod unum est et aptum

inesse pluribus eadem omnino ratione. Iterum haec descriptio. Quod aptum est praedicari de pluribus eadem ratione. supple vere, affirmative, directe, divisim, universaliter, seu cum signo universali. ut Omnis homo est animal. Petrus est animal. Sensus tamen omnium hic est. Universale est natura sine omni individuatione concepta, per modum unius entis indivisi, communis multis, et habens proximam aptitudinem, ut insit pluribus per sui multiplicationem, et de iis praedicetur. ut animal.

DVBIVM II.

Quot ad universale requirantur?

Dico breuiter, ex allatis definitionibus patet, duo esse necessaria et sufficere, ut res aliqua sit universalis. Primo, ut sit una. Secundo, ut sit communicabilis, seu apta

1. Februarij inesse pluribus per sui multiplicationem. Vocatur autem haec unitas praecisionis, minor numerali, numeralis obiectiva; formalis natura abstracta a singularibus. id est in communi considerata, sive solitarie, et sine ulla singularitate concepta.

Hinc colligitur primo. Vniversale duo includere, materiale scilicet et formale: illud est ipsa natura communis, quae denominatur universalis, et dicitur res substracta. ut animal; hoc vero est unitas et aptitudo essendi in multis, diciturque universalitas

Colligitur secundo. quod quando quaeritur an verbigratia natura animalis sit unitas. R. ex se sive essentialiter, nec universalem nec particularem esse. Sed esse particularem si habeat individualem differentiam; Vniversalem vero, si solitarie sine ista concipiatur. Si queratur an anima hominis abstracta ab individuis sit universalis. Respondendum affirmative, quia ut sic habet illas duas conditiones, unitatem scilicet, et aptitudinem simul essendi in multis, nec obstat, quod sit ens incompletum.

Colligitur tertio. Vniversalitatem esse denominationem intrinsecam, quia unitas est in ipsa natura abstracta cum nihil sit aliud, quam unitas cum aptitudine multiplicationis.

Quaeisa vero dicitur extrinseca denominatione, ab actu in-
tellectus. Verum Natura universalis non dicitur universalis
formaliter a praecisione; sed ab unitate et aptitudine expli-
catas quam habet. Sicuti ignis non dicitur formaliter
aptus ad ~~comburendum~~ comburendum ab approximatione, sed a potentia com-
burendi quam habet.

Nullo autem modo concedendum est universale formaliter es-
se Ens rationis nam modo natura sit praecisa ab individu-
is apta est pluribus inesse, etiamsi a nullo ullum Ens
rationis fingatur.

Natura igitur quatenus praecisa specificative, est universalis;
quatenus una et apta per sui multiplicationem pluribus in-
esse, reduplicative et formaliter est universalis

DVBIVM III.

Vtrum universalia sint res, an tantum nomina, et conceptus formales?

Occam Venerabilis inceptor, et eius asseclae ita loquuntur,
ac si solas voces in significando, et conceptus formales

in repraesentando universales admitterent, unde et nomina,, 40.
les dicuntur, et quod universalia non in rebus sed in nomini,,
bus asserere viderentur. Quam opinionem Suarez. sec. 9. nu. 8.
vix credibile putat in alicuius Philosophi mentem venisse.
Unde patet esse tantum quaestionem de nomine.

Dicendum igitur omnino, dari res sine conceptu obiectivo
vere universales. Est certissima et communissima. Vid. Tol. hic
q. 2. Soto et cet. Praeterquam autem Suarez. sec. 2. et Rub.
hic quaest. 1. Et Probatur primo ex Aristotele, qui reprehen,,
dit eos qui dicunt nihil esse praeter singularia, docet
Universalia non esse a rebus separata, Scientiam esse
de rebus Universalibus, quae in singularibus inquit exis,,
tunt, Rerum alias esse universales, alias particula,,
37.a res, secundo perihermeneias cap. [illegible] Probatur secundo ratione tal. *
quia universale est id quod potest de pluribus praedicari,
ut Petro et Paulo sed non de his praedicantur nec con,,
ceptus formales. Ergo etc. Tum quia scientiae non sunt solum

de vocibus ergo etiam de rebus R. singularibus, ergo uni=
versalibus. tum denique audita hac voce animal formamus
conceptum per quem aliquid repraesentatur non autem animal
singulare: quare enim hoc potius quam aliud! non omnia
etiam animalia in specie et singulari, quasi et omnes equos
et omnes homines cognosceremus, ut experientia patet. ergo
repraesentatur res universalis, id est natura animalis si=
ne ulla individuitate.
Obijciunt Nominales primo. Omne quod é extra animam
est singulare: uel enim est deus uel factum a Deo
per aliquam actionem: At actio terminatur ad singu=
lare. Ergo omnis res est singularis. R. id uerum esse si
res quae existunt a parte rei concipiantur cum individuali=
bus differentijs quas habent: Si uero aliqua natura si=
ne his concipiatur illa erit universalis.
Obijciunt secundo. Arles capite de substantia ait, secun=
das ideas significare quale quid. Ergo secunda substantia

sunt nomina. Res: ibi per secundas substantias intelligit nomina secundarum substantiarum: per primas nomina primarum. Toto autem fere illo capite agit non de nocibus sed rebus. ex ipso textu manifestum est.

Ex quibus patet primo. Argumentis nominalium probari tantum universalitatem non esse in rebus prout a parte rei existunt; sed convenire illis prout sunt obiective in intellectu, considerante aliquam naturam sine singularitate.

Patet secundo. Rem singularem in sensu composito non esse universalem sed bene in diviso. si videlicet praecise et solitarie natura humana v.g. Petri sine Petreitate consideretur.

QVAESTIO II

De distinctione Vniversalium.

DVBIVM I.

An detur Vniversale separatum a singularibus.

4 Febru: Aduerte quosdam fuisse Philosophos Platone antiquiores qui scientiam e medio tollentes dicebant nos nihil scire, eo quod res omnes singulares ac in perpetuo fluxu, et proinde de illis ut pote caducis et incertis nullam haberi scientiam. Vniversalia uero nulla dari, quod tum experientia, tum ratione probare nitebantur. Nam primo nihil ullo sensu percipimus, quod non sit singulare. Secundo quod per determinatam fiunt actiones sunt singularia: at omnia ita fiunt. Neque enim ulla datur universalis actio per quam aliquod universale producatur. In hac sententia fuere Heraclitus et Cratillus. Plato ne istis assentiri uideretur cerneretque rerum singularium et caducarum non haberi constantem scientiam, dicitur excogitasse ideas quasdam sive formas universales specificas a parte rei existentes, seiunctas ab omni materia, loco, et tempore. ut. hominis speciem communem, cuius participatione et ueluti sigilli impressione quadam singuli homines naturam humanam sortiruntur. Hanc ideam de suis ideatis

praedicari, et per scientias cognosci volebat Plato. Verum an ita Plato senserit non est certum, aliqui enim Aristotelem redarguunt quod ita contra Platonem egerit, eosq; fuerit imitatus, qui multa antiquis Philosophis falso imponunt. voluntq; Platonem per ideas intellexisse rationes rerum creaturarum in divina mente ab aeterno existentium. vide Soarez. sec: 2. num: 3. Alij excusant Aristotelem, nec putant probabile Platoni adhuc viventi et recenti eius memoria ideas impositurum fuisse nisi id revera Plato sensisset: Deinde cum Plato ita de ideis fuerit locutus ut iustam daret reprehendendi causam: iure Aristoteles contra ideas hoc modo explicatas egit. Soto.

Caeterum quicquid Plato senserit, certum est non dari ullam naturam a parte rei a singularibus distinctam, ut ex varijs locis Aristotelis communis Philosophorum schola docet.

Pbr. primo. Quicquid non est Deus, si existat accepit esse per aliquam particularem actionem. Ergo est singulare.

Ergo de eo non potest haberi scientia, quod est contra Platonem. Probatur secundo. Si sit ng. homo communis, a singulis separatus non poterit de Petro in recto praedicari, cum non sit idem, nec ab eo includatur sicut gradum hominis includi postea dicemus. Probatur tertio. Quae sunt extra essentiam alicuius ng. Petri, possunt cognosci absque eo quod cognoscantur natura Petri: Ergo cum idea hominis sit separata a Petro, etiamsi eam quis cognoscat, non cognoscet Petrum. Ergo frustra a Platone ad scientiam rerum confingitur. Nec fundamentum Platonis constat, tum quia rerum etiam corruptibilium et singularium (saltem mediate) dari scientiam, et quomodo ostendetur in lib. posteriorum: tum quia ut de universalibus vere habeatur scientia, non est necesse illas esse a singularibus separatas actu; satis enim est quod per intellectum in communi considerentur: tum quia licet ꝙ

sensibus percipimus sunt singularia; at intellectu etiam universalia intelligimus. Denique res duobus modis considerari possunt. primo quatenus multiplicatae existunt, secundo quatenus perpetuam habent praedicationem essentialem connexionem, in esse possibili ipsius naturae fundatam. Primo modo sunt fluxa, nec de ijs habetur scientia immediate: Secundo modo et quatenus a singularibus rerum natura abstrahitur sunt certae, aeternae, et scibiles.

DVBIVM. II.

Quomodo natura Vniversalis a singularibus distinguatur.

3a Dico primo si conferamus naturam universalem quae est in Petro, cum singularitate quae est in Paulo, et absolute, naturam unius unius individui, cum alterius individui singularitate, certum est distingui realiter. Patet quia enim naturaliter possunt esse in diversis locis, non sunt una res, sed realiter dis-

tinguntur. Secundo potest annihilari unum remanente al-
tero ut Petrus remanente Paulo et eius natura. Ergo reali-
ter distinguuntur. ut patet dis: 5. dubio 6.

Dico secundo. Si natura universalis in singularibus existens
conferatur cum eodem individuo in quo est, neque a singulari-
bus, neque a singularitate eorum differt ex natura rei. Pro-
primo ex regulis supra traditis Dub: 6. Nam ut ibi diximus
Distinctio realis cognoscitur vel ex oppositione relativa, vel
ex separatione ab invicem. Sed hic neutrum dici potest, non
primum nam neque natura Petri et eius singularitas non oppo-
nuntur relative, non secundum, si enim possent separari an-
nihiletur singularitas sive differentia individuans: quod
si fiat remanebitur natura universalis sola, quae non
sit singularis, contra Arlem 3. Met: tex: 12 et 7. Met:
tex: 51. et 54. et contra rationes quibus probatur non
posse dari ideas Platonicas. Pro secundo. Non sunt

multiplicanda. Entia sine necessitate. At nulla hic 44.
est necessitas. ergo. Probatur minor. Si quae enim esset necessitas ea maxime esset quam suis rationibus Scotus probare conatur. Sed rationes istae ut patebit non concludunt. Ergo.
Probatur 3. authoritate torrentium Philosophorum, qui Scotum oppugnant, expugnant, obruunt.
Dico tertio. Differt natura universalis a singulari in quo existit ratione ratiotinanta. Patet. Nam illa dicuntur ratione ratiotinanta distingui, quorum a parte rei est una simplex entitas, quae per intellectum diversis conceptibus in plures dividitur, sed natura universalis et in qua est singularis ita se habent. ergo. Minoris prior pars probata est, ex praecedenti conclusione, secunda pars probatur primo. Quando enim demonstrantur de natura aliqua communi passiones et proprietates experimur obiici nostro intellectui naturam in communi tantum et non singularem. Probatur secundo.

illa distinguuntur ratione ratiocinata, quae ex sua cognosci-
bilitatis fecunditate diversos conceptus intellectui sugge-
runt, sed haec ita se habet. ꝗ. Quia enim videmus in
aliquo singulari esse principium operationum similium, sive
communium cum alijs individuis; concipimus naturam seu
essentiam: quia videmus esse distinctum a qualibet alia re, con-
cipimus differentiam individualem, sive principium determi-
natae unitatis. Quemadmodum igitur ratione eiusdem
entitatis (anima scilicet rationalis) Petrus ut est principi-
um ratiocinandi est homo ut sensationis, est animal, ut
vegetationis est vivens, ut debitae quantitatis est corpus,
ut per se subsistendi est substantia: ita pari ratione Petri
entitas ut est principium operationum communium vege-
tandi, sentiendi, ratiocinandi est natura sive essentia; ut
eadem entitas est principium determinatae unitatis, est
singulare sive individuum.

DVBIVM IIII.

Soluuntur argumenta Scoti.

Primum. Objicit Scotus, si essentia hominis non differret ex natura rei a singularitate Petri, non posset sine ista definiri. sed ut patet definiri potest nihil cogitando de singularitate. ergo. Maior probatur si enim non differt ergo est idem vel singularitatem includit. Quod si ita est quando unum definitur definitur et alterum. 5. Feb:

R. negando maiorem. Ad probationem dico ut definiatur unum sine alio sufficere distinctionem rationis ratiocinatae, alias enim essentia Dei a relationibus divinis, sapientia, a bonitate Dei, distingueretur realiter (cum habeant diversas definitiones) quod est falsum. Potest enim eadem res diversimode concepta, pluribus definitionibus explicari, quando unica definitione non exhauritur tota ratio et cognoscibilitas quidditatis alicuius rei. ut patet in exemplis allatis. Et in rebus creatis

actio et passio sunt idem realiter, licet distinctis definiti,
onibus cognoscuntur. Item fundamentum et relatio. Item
ratio entis in communi et ratio entis in particulari. Vide
Alensem 5. Met. tex. 20

Secunda obiectio. Si individuatio Petri non differt ex natura
rei ab eius essentia. ergo est eadem res. ergo est de eius es,
sentia ~~eius~~. Quia nihil magis est de essentia alicuius, quam
id quod est idem cum essentia. R. concedo priorem conse,
quentiam, et posteriorem identice loquendo, formaliter vero
et absolute loquendo nego eiusque probationem. Nam ut dictum
est Paternitas est eadem res cum natura divina, et actio
cum passione; nec tamen Paternitas est de essentia natu,
rae divinae, nec actio de essentia passionis. Eadem enim
Entitas concepta ut est principium passionum et operatio,
num dicitur essentia: ut vero principium omnimodae dis,
tinctionis, est unitas. Unitas vero Petri sive singulari,
tas non est principium passionum formaliter loquendo

Objicies tertio. Si humanitas et singularitas in Petro sunt 45.
idem ergo, sicut Petrus et Paulus habent distinctas singula-
ritates sive conditiones individuantes, habebunt distinctas na-
turas et per consequens different essentialiter. R. nego
ultimam consequentiam. illa enim sola differunt essentia-
liter, quorum unum habet aliquod essentiale predicatum, q
non habet aliud. Vnde licet Petri et Pauli naturæ sint
realiter distinctæ: nego tamen illos differre essen-
tialiter: essentialis enim distinctio: non attenditur pe-
nes distinctas naturarum entitates; sed penes dissi-
militudinem actionum et proprietatum. Ac proinde li-
cet homines habeant singuli suas naturas numero et
entitate diversas non dicuntur tamen diversas habere
essentias, sed eandem: quia scilicet omnes sunt similium
operationum principia.

Quod vero aliqui probant Dei existentiam esse de eius

essentia, et quod essentiae identificetur: verum dicunt, sed male probant. Sic enim concluderemus quamlibet relationem divinam esse de essentia naturae divinae, quod est falsum. Ideo enim existentia est de essentia naturae divinae, quia in huius conceptu includitur. In conceptu vero creaturarum existentia non includitur, sicut nec singularitas; ac proinde, neque existentia, neque haecceitas pertinent ad essentiam creaturarum.

* Ad has et similes obiectiones solvendas, duo sunt diligenter advertenda. Primum quid sit differre realiter, ratione, formaliter, essentialiter ex disputatione quinta. Secundum diligenter memoriae mandandum dictum primum et tertium praecedentis dubij, cum explicationibus ibi datis.

DVBIVM. IV.

Quomodo gradus generifici et specifici in eodem individuo distinguantur.

Dico breviter ratione ratiocinata. Patet ex dubio secundo maximè conclusione tertia et secunda, eiusque probatione.

Et confirmatur primo communi Philosophorum authoritate 47. contra Scotum. Secundo. Sicuti differentia specifica differt ab individualis, ita gradus genericus a specifico: sed illa dif,, fert tantum ratione in eodem individuo; Ergo et hic. Tertio. Alias dicendum esset aliquid esse in Angelo quod in sua En,, titate non esset spirituale v.g. gradus substantiae, et in lapide aliquid esse, quod non sit corporale v.g. gradus sub,, stantiae.

Objicies primo. Si in homine v.g. non differt gradus animalis, a gradu rationali, sequitur hominem secundum eandem rem esse similem et dissimilem equo. Nam homo et equus habent identitatem in ratione animalis, diversitatem in ratione propriae differentiae essentialis. Quomodo igitur cum identitas et diversitas, similitudo et dissimilitudo respectu eiusdem sint relationes oppositae, possent conve,, nire homini secundum idem? Res: Non esse absurdum eandem rem propter suam perfectionem distingui per illam

in varios conceptus, eadem enim Entitas ut est similium operationum principium est similitudo; ut propriarum est dis-similitudo. Atque ita non sunt duae relationes istae oppositae sed disparatae, nec realiter distinctae sed ratione tantum, fundatae in eminentia et perfectione rei simplicis v.g. animae sive essentiae.

Obijices secundo. In creaturis maiorem compositionem debere reperiri quam in Deo. sed in Deo reperitur compositio per intellectum. ergo in creatura quae componitur ex genere et differentia erit compositio realis. Rx. multiplicem in creaturis esse compositionem quae in Deo non reperitur, ut est compositio ex natura et subsistentia, accidentibus, actibus, ubi ... neque tamen absurdum est, rem aliquam creatam esse omnino simplicem ex natura rei, sicut Deus est simplex. ut sunt anima rationalis, differentiae specificae ultimae et individuantes, quas certum est non componi ex

diversis gradibus, quorum uno conveniant cum alijs differentijs et alio ab alijs differant: alias enim daretur processus in infinitum.

Obijcies tertio. Si gradus generici et differentiae tantum ratione ratiocinata distinguuntur, poterunt summa genera et ultimae differentiae esse vera genera, cum non abnuant compositionem rationis. R. Ibi solum posse per intellectum fieri compositionem ex genere et differentia, ubi rei conditio et quidditas suppeditare potest conceptus, qui ad genus constituendum requiruntur. Habet enim omnis distinctio rationis ratiocinatae fundamentum in re: in summo vero genere et ultimis differentijs est sufficiens fundamentum ad aliquam distinctionem rationis, sed non est sufficiens ad graduum distinctionem, qui ad genus et differentiam constituendam requiruntur.

QVAESTIO III.

An et quomodo Vrle fiat ab illa.

7. Februarij. Suppono primo, cum communi sententia, Quicquid exis,,
tit, esse a parte rei singulare, nec dari ullam unitatem a par,,
te rei, quae non sit identificata cum singularitate, ac proinde
res esse unas fundamentaliter tantum. Verbigratia, Petrum
et Paulum et caeteros habere fundamentaliter unam naturam:
id est singulos singulas habere naturas quanlibet suam pro,,
priam. et actu tot esse naturas, quod sunt individua, quae ta,,
men possint praebere fundamentum intellectui ad unam com,,
munem naturam abstrahendam: quia scilicet ~~quodpiam~~ habe
inter se aliquam convenientiam in qua fundantur relationes si,,
militudinis et identitatis: et oritur communis quaedam ratio
ob quam ante operationem intellectus res dicuntur (saltem
remotè) definibiles, et generali concepto cognoscibiles. Hoc
posito. Quaestio est, an universale sit actu per operationem

intellectus nec rei. quae de re tres sunt opiniones, quas totidem dubiis expediemus.

DVBIVM I.

Utrum natura realiter existens in individuis ex se sit universalis?

Partem affirmantem sequitur Scotus. Antonius Andreas. Joannes Monlorius, ut habet Soarius Sec: 2. num: 4. Probari potest primo. Implicat esse relationem realem sine fundamento: sed a parte rei duo alba habent relationem realem similitudinis: duo homines identitatis. Ergo et fundamentum. Haec autem fundantur in unitate ut patet 5. Met: tex: 20. Cum etiam a parte rei habeant multiplicationem erunt a parte rei universalia.

Secundo. Si duo homines individua non sunt a parte rei unum specie, ergo erunt diversa specie: non enim datur medium. Si sunt duo unum specie: ergo aliquam habent unitatem, specificam scilicet. Et sic dabitur aliquid universale a parte rei.

Partem negantem ut veram cum melioris notæ Philosophis se,,
quimur. Qui asserunt naturam in individuo existentem non
esse a parte rei universalem. Et breviter ex supposito
praecedenti, quia scilicet quicquid existit a parte rei, vel est
per suam differentiam individuam ita restrictum ad unum, ut
non possit in alijs secundum idem nomen et rationem multi,,
plicari et identificari multis. vel si sit in multis, ita a
parte rei est per distinctas Entitates divisum, ut sit non unũ
sed multa. Universale autem ut supra diximus duo omni,,
no requirit, ut scilicet sit unum nomine et ratione, et mul,,
tis per sui multiplicationem communicabile. Ex quo patet
Praecedentem opinionem, aut falsum supponere (naturam
distingui a singularibus realiter, singulare opponi univer,,
sali contrarie &c.) aut si quid probat solum attendit
esse a parte rei fundamentum, et aptitudinem remotam
qua natura accedente intellectus operatione fiat universalis.

Natura enim in individuis existens non est una in mul,, 50.

tis sed multiplex in multis similibus, quorum conuenienti,,

a talis sit, ut a quibusdam natura generica possit abstra,,

hi ab alijs specifica tantum.

Ad primum igitur Respondeo. Fundamentum istarum relatio,,

num a parte rei esse unitatem fundamentalem, conuenien,,

tiam scilicet plurium individuorum, ex quibus una natura pos,,

sit abstrahi, eo quod predicata illorum in quibus relatiue fun,,

dantur non sint dissimilia

43.ª Ad secundum R. plura individua hominis esse unum specie.*

non quod a parte rei habeant unitatem numericam cum quali,,

bet unitas sequatur quamlibet entitatem; sed quia uni ta,,

lia predicata essentialia conueniant qualia alteri, ex quibus

potest intellectus communem speciem abstrahere.

Quaeres quare natura ex se a parte rei non est communicabi,,

lis multis? R. Quia ex se id est ex natura sua ab,,

conditione rei communicabilis nec singularis est, ex se tamē

id est solitarie et nullo addito est communicabilis. Verum ut est a parte rei non est solitaria, sed additum habet differentiam individualem sibi identificatam.

DVBIVM II.

Utrum res sint universales antequam existant in singularibus.

8. Febru: Fonseca 5. Met: cap: 28. asserit naturas communes ante operationem intellectus prius non modo natura, sed tempore imo æternitate, quam in suis particularibus existant esse actu (et non potentia tantum) universales. Tametsi (inquit, (sec: 3. q: 5.) non habeant suam universalitatem existentem nisi cum intellectui sine differentijs individuantibus obijciuntur. Probat potissimum primo antequam cogitemus natura vere est in pluribus. Ergo potest esse in pluribus: esse enim praesuponit esse posse. Nullo enim cogitante natura humana est in Petro, Paulo, etc. Secundo. Intellectus operatio nihil in lapide mutat, ac per consequens non pr

test illi dare aptitudinem essendi in multis lapidibus, et in multis hominibus. Ergo suam aptitudinem habet sine intellectus operatione. Hanc opinionem confirmare videntur haec Philosophorum axiomata. Primum essentias rerum esse aeternas, secundum, scientias esse de rebus aeternis. tertium. aliquas esse propositiones aeternae veritatis. Constat autem haec non posse intelligi de singularibus, ergo aeterna sunt universalia; ac ideo ante omnem illam nostri operationem.

Dico breviter. Hanc opinionem non esse admittendam, patebit ex sequenti dubio, authoritate Aris. D. Thomae, Soarij, et caeterorum. Ad primum igitur. Nec aliquid esse in pluribus ante operationem intellectus. Tantum enim unum est in uno. verbi gratia. Natura Petri, tantum est in Petro. Natura Pauli, quae realiter est distincta a natura Petri, est tantum in Paulo. Atque ita a parte rei sunt

singula in singulis, sive multa natura in multis singula,
ribus: non autem unum quid in multis, quod ad universale requi,
ritur. Ad secundum. R. primum aeque probat primam
opinionem, et proinde aeque solvenda est Fonseca contra Occam
ac nobis contra Fonsecam. R. secundo. Naturam non acci,
pere quicquam ab operatione intellectus qua formaliter fi,
at universalis; sed tantum res quaelibet ex sua natura per,
fectione, et cognoscibilitatis ratione suppeditat intellectui di,
versorum conceptuum fundamenta et una repraesentatur si,
ne differentijs individuantibus eum statum acquirit in quo se
ipsa nullo addito possit esse in multis: non quibuscunque,
sed ijs tantum cum quibus a parte rei similitudinem habea,
et non repugnantiam quominus identificari cum illis possit.
Quia vero lapis ex sua natura conditione non habet cum na,
tura humana, ut humana est similitudinem, ideo nec

ab illo potest abstrahi principium humanæ operationis 52

quia tamen lapis habet similitudinem, cum natura humana ut

est substantia, corpus, corruptibile, mistum: ideo potest intel,,

lectus abstrahere a lapide et homine quatuor illos gra,,

dus genericos.

a Ad illa acciomata de æternitate universalium R. si confirma,, *

tur universalia cum singularibus quoad ad actum existendi

sive quoad esse existens pari passu procedunt, item si quo,,

ad esse possibile.

Primo igitur. ideo dicuntur essentiæ rerum æternæ, quia ne,,

cessario rei cuilibet tribui debent quæ pertinent ad ipsius

essentiam verbigratia homo si ab omni æternitate fuisset

conceptus, ei convenisset substantia, corpus, mistum, etc., ani,,

mal rationale, quia est eius essentia.

Secundo Scientiæ de rebus (scilicet universalibus) æternis esse

dicuntur, quia universalia quæ immediate cadunt sub scientia,,

cum sunt æterna negative, idest non habent certum suum

tempus, durationem, etc.

3. Illa dicuntur propositiones aeternae veritatis quae sunt necessariae i. quarum praedicata et subiecta, necessariam habent connexionem, ita ut praedicatum necessario conveniat subiecto si, ve hoc existat sive non, ut homo est animal.

Hinc patet. Licet ab aeterno fuerit verum Petrus scribet, non est tamen propositio aeternae veritatis, quia scriptio non est prae, dicatum necessarium, sed contingens.

DVBIVM. IIII.

Quomodo naturae per illum fiant artes?

Nota primo, triplicem esse abstractionem, primo realem qua duae res realiter antea coniunctae ab invicem avelluntur. verbi gratia gemma ab annulo. Secundo intellectualem negati, vam, qua aliquid per modum compositionis vel divisionis aliquid ab alio removemus, ut cum dicitur, Dulcedo non est in melle, vel mel non est dulce. Tertio intellectualem simplicem, qua unum eorum, quae a parte rei sunt coniuncta, vel identifica, ta separatim sive ab omnibus alijs apprehendimus. vg. Quando ..

lorem multis sine sapore, vel hunc sine illo consideramus. Et 53
per hanc abstractionem fit universale.

Nota secundo. Abstrahere naturam universalem nihil aliud est, se quam eam apprehendere sine singularitate. Nam per intellectus operationem aliquid abstrahere, apprehendere, concipere, considerare, praecise cognoscere, praecindere, repraesentare, unum sine alio intelligere idem sunt. Hinc axioma, 2 Phis: tex: 18. abstrahentium non est mendacium. Ratio est, quia haec abstractio est prima intellectus operatio, qua natura aliqua quae a parte rei est singularis concipitur non concepta singularitate.

His positis dico primo universale fieri per intellectus operationem naturam apprehendentis sine conditionibus individuantibus. Est Toleti hic: qs: 3. in 2 fund: et Suarez sec 3. num 8. et sequentibus, ubi ait naturas fieri actu universales solum opere intellectus, praecedente fundamento aliquo ex parte. verum ignorem, propter quod dicuntur esse a parte rei potentia universales. Huc spectat, quod D. Thomas

operando seu relatus a Rubio hic q.st: 5. num: 89. ait: una et eadem natura quae singularis erat, efficitur postea universalis, per actionem intellectus depurantis ipsam a conditionibus quae sunt hic, et nunc. Hinc Aristoteles 1. de anima tex. 8. ait univer,, sale aut nihil esse, aut posterius esse. Et Conimbricenses ibidem

9 Fatem: intellectum facere in rebus universalitatem. Ratio a priori est nam universale est unum aptum esse in multis, per sui mul,, tiplicationem. natura dicto modo abstracta est huiusmodi. Ergo. Minor. Pr. Siquidem natura humana v.g. concepta non conceptis differentijs individuantibus, est in se indivisa, er,, go una, ut patet 5. met: tex: 11. Quod haec etiam sit apta. P. Aptitudo enim nihil aliud est, quam indifferentia quaedam es,, sendi in pluribus per identitatem: ita ut in multis individu,, is sit idem cum singulis. et per consequens possit de ijs in recto praedicari. Confirmatur. Natura sic praecisa, vel est communicabilis vel non: si primum; habetur intentum: se se,,

candum. Ergo habebit aliquid, per quod determinetur, et sit
incommunicabilis. At hoc dici non potest; supponimus enim quod sit ab omni singularitate libera, quae sola naturam limitat, et communicabilitatem impedit.

Corollaria.

Primum. Universale posse abstrahi quidem ab entibus rationis, sed tum erit Ens rationis: si vero habeat vel unicum individuum reale, erit Ens reale. Ratio est. Quia natura universalis, est illa ipsa quae existit in singularibus solum per intellectus apprehensionem sine singularitatibus conceptam.

Secundum. Universale non fieri per cognitionem comparativam, (qua intellectus comparet naturam cum multis aut multa individua inter se) sed per simplicem, et absolutam cognitionem. prior pars patet. possum enim in unico tantum individuo illud solum concipere, quod est operationum principium, nullo alio concepto. Hoc autem ipso est universale, ut patet ex praecedenti dubio. Secunda pars etiam patet ex notabili secundo. Eo enim ipso, quod natura solitarie obijciatur intellectui,

unum est et ex aequo apta ut sit in multis, modo ad universa-
le requisito. Vt patet ex conclusione praecedenti dubij.

Tertium. Universale non fieri per actum intellectus reflexum, sed directum, quo natura cognoscitur non cognita singularitate. Siue enim intellectus ad suam operationem se reflectat, siue non, natura spoliata conditionibus individuantibus, est universalis.

Quartum. Licet natura eo ipso sit universalis, quod solitarie apprehendatur, ut est principium operationum, non tamen cognosci a nobis universale ut universale est, nec distribui in suas species, sine ordine ad sua inferiora, vel suas species. Patet ex ipsa definitione universalis, qua concipitur unum aptum ad multa, quod fit per cognitionem comparativam, qua fingitur relatio rationis, sive ordo, ad inferiora et species universalis. Fit igitur universale per cognitionem absolutam: cognoscitur esse universale, per comparativam et relationem rationis ad multa. Vid: Suarez. dis: 6. sec: 6. num: 5.

4.º Quintum. Vnde oriatur abstractio scilicet, ex intellectus nostri imbecillitate, et rei alicuius perfectione. cum enim aliqua sim,, plex entitas sit principium operationum et principiu proprieta,, tum a parte rei: cum etiam eadem sit per differentiam suam indiuidualem ab alijs distincta: intellectus volens illius rei totā cognoscibilitatem apprehendere, quod uno actu non potest, id facit pluribus. Ita ut uno actu concipiat entitatem Petri precise in ordine ad discursum, nihil de distinctione qua ab alijs homini,, bus differt cogitando, et ut sic tantum dicit principium actionis, quae aeque ab alijs hominibus elicitur ac a Petro, Ex quo capite Petrus a Paulo non differt, nec est haec nu,, mero entitas. Alio autem actu intellectus concipit eandem en,, titatem quatenus a Paulo et caeteris hominibus distinguitur, et ut sic est haec numero et singularis. Per aliam autem con,, cipit in ordine ad aliam proprietatem, sicque tandem rem illam quam ut a parte rei existit uno adaequato conceptu non intelligit,

cum in diversis conceptibus in ordine ad suas proprietates et,, perfectiones considerat, cuiusque tandem totam cognoscibilitatem, vel sal,, tem bonam eius partem comprehendit. Quemadmodum cum toti aliquem annulum uno simul perspicere non possumus, primo ug[illegible] pallam aspicimus, reliquas deinde partes contemplamur. Idem accidit de partibus fluvij transeuntis, quas in humili loco con,, stituti, successive videmus; visuri eas simul, si in excelsiori es,, semus. Sic Deus totam rerum omnium quidditatem uno in,, tellectione exhausit, cum nos vel unius rei quidditatem, conceptil,, bus pene infinitis exhaurire non possimus.

QVAESTIO IV.

De definito Vniversalis.

DVBIVM I.

Quid definiatur definitione Vniversalis.

11 Feb. Aliqui dicunt hic definiri conceptus, alij naturam et relationem eius, sive secundam intentionem: alij non quidem,

sed tantum quatenus substat secundis intentionibus, et conditionibus ad universalitatem requisitis, et in 2.as intentiones, aliis ipsius 2.as intentiones formaliter naturam denominantibus, quemadmodum definitur paries albus et disgregativus visus, hic .n. albedo formaliter, paries vero denominative definitur. Vera sententia est hic definiri universale in concreto, .i. naturam sine singularitate conceptam. Ratio. Illud est definitum quod per hanc definitionem explicatur, sed natura communis sine circa hic explicatur. Quod autem patet ex dictis quia praedentis universale .n. formaliter est ipsa natura quatenus est unum et apta inesse pluribus. in statu enim praecisionis natura ipsa, est secundum se una et apta hoc modo sine hinc rationis, aut secunda intentione addita.

Dices si haec sit vera definitio. Universale est unum aptum etc. sequeretur dari aliquid universale accidentis et substantiae, universale sic. Potest enim et dici nomen, et haec definitio est omnis substantiae et accidentis. R. Posse dari vocem unam communem substantiae

et accidenti, non univocum sed analogum, ac proinde hunc definitionem dici essentialem naturæ præcisæ, quod licet pro,, prie loquendo gen et diffa non constit, explicant tamen essentiam u,, niversalis.

Dices secundo. Nulla verum a Logica non definiuntur, ergo neque hic nam uralis definitur sed secunda intentio. R. nras secundum proprias conditiones, neg. El, secundum proedimenta essentialia,, quæ ei a parte rei conueniunt a Physico definiri. Nras vero ut abstrahuntur tum a metaphysico, tum a Logico. Quia specu,, tant ad cognitionem tam entis in coi tum omnium illis diuisi,, bilium.

Quomodo sit R. ad quæstiones Porphyrij.

De his Toletus qst. 4. de uralibus et fusius Soarez sec. 4. Quæ,, ritur ergo. ~~primo~~ An uralia subsistant, vel in nudis sint conceptis,, bus. R. Quamuis nra ut est abstracta sit obiectiue in intellec,, tu, eadem tamen quæ est uralis existit et in singularibus.

Secundo an sint corporea. R. Vralia a rebus corporeis abstracta

sunt corporea, a spiritualib. esse spiritualia. a vero corpo,,
reis et non corporeis (ut substantia in genere, et quantitas
in genere) nec sunt corporea nec spiritualia.

Tertia. An vniversalia a singularib. existent. R. a parte rei
non esse distincta a singularib. per illam vero suam cogni,,
ta non cognitis singularib., distinguitur ab his singulari,,
bus.

Dices. Quomodo Arist. 7. Met. tex. 45. et alibi negat vniua
esse substantias. R. tantum ait non esse subs. .i. non sub,,
sistere per se separatim ab individuis. ut Plato velle videbatur.
Ea enim vnia sunt sub., quorum singularia sunt substan,,
tiae: accidentia, quorum singularia sunt accidentia.

DISPVTATIO VII.

De universalibus comparatiue sumptis.

9.a Quia natura vnis potest cum suis inferioribus com,, is Febru.
parari, ratione abstractionis et praedicationis: ideo videndum

hic breviter, a quibus universale abstrahi possit, et quali prædicatione de suis dicatur. Deinde quod sint species eius, et an sit univocum respectu suarum partium subiectarum

QVÆSTIO I.

Qualis debeat esse natura Vnis respectu suorum inferiorum.

Dico primo ut fiat et sit natura univis, non est necesse ad gradum genericum ut plures species existant actu, nec ad gradum specificum plura individua, sed sufficit, si possint multiplicari. Ratio est, quia universale dicitur esse unum quod aptum inesse pluribus: neque enim eius essentia consistit in eo quod insit pluribus; sed in eo quod aptum sit inesse pluribus. Ex quo patet nihil referre ad gradum vel genericum vel specificum, sive abstrahatur ab unico individuo, sive ab infinitis speciebus vel individuis. Item si unicus tantum homo existeret, et nullum aliud animal, non minus animal esset genus, et homo species; quam nunc

Obijcies. Arist. in topicis, saepe ait non esse genus sub quo non sint plures species. Rx. sufficit si sint plures potentialiter de facto iam forte nullum detur genus, sub quo non sint plures species actu.

Obijcies secundo. Si unum tantum individuum hominis existeret, quomodo posset de ijs quae non sunt praedicari, et ijs inesse? Rx. cum in praedicatis essentialibus copula, est, non significet realem existentiam, ad universalis praedicationem non requiritur existentia inferiorum. Illud p. firmum sit, tamen naturam esse universalem, quando est per illam a singularitate abstracta.

Dico secundo. Natura quae non potest esse in multis, non potest esse universalis, sive ut alij loquuntur non potest abstrahi universale ab eo individuo, de cuius essentia est singularitas, sive incommunicabilitas. Est D. Thomae, et communis Theologorum, qui naturam divinam Deitas negant esse universalem, quod non possit multiplicari. Ratio

breviter est, quia omnis natura universalis debet esse mul,,
tiplicabilis, et apta inesse multis.
Ex quo patet, quod si quilibet Angelus habet naturam
incommunicabilem pluribus individuis eiusdem speciei, (ut
vult Divus thomas) ab illis abstrahi non posse gradus
specificos, bene tamen genericos, sicuti ex homine et Leo,,
ne abstrahi potest natura generica non specifica. Vide Mo,,
linam primo parte q.: 50. art: 4.
Quares primo, utrum animal rationale, homo albus, et si,,
milia complexa sint universalia? R. Esse non unum sed
multa universalia simul. non primum (si distincte per
modum plurium apprehendantur, animal et rationale) com,,
plectitur genus et differentiam, secundum est universale
complexum ex specie et accidente. ut ex: homo est albus.

QVAESTIO. II.

De Vniversalium prædicatione.

* Supponendum primo. Prædicationem nihil aliud esse

quam iudicium, quo intellectus unum de alio enunciat. Prædicationem autem actualem convenire universali contingenter. Prædicationem vero potentialem id est posse prædicari, convenire universali necessario.

Supponendum secundo. Multiplicem esse prædicationem scilicet, primo aliam esse directam aliam indirectam. secundo essentialem et accidentalem. tertio affirmativam et negativam. quarto in quid et quale. de quibus in summulis.

Supponendum tertio. Prædicationem veram et affirmativam esse duplicem, quædam enim tantum identico sensu vera est, cum videlicet subiectum et prædicatum sunt idem realiter, et tantum ratione ratiocinata differunt, ut Deus est Deitas. intellectus Dei, est Dei voluntas, actio est passio. quæ propositiones formaliter et absolute sunt falsæ, sensu identico sive materialiter sunt veræ. Quædam vero non solum identice sed etiam formaliter vere prædicantur. ut homo est animal quia videlicet formalis ratio præ-

dicanti conuenit subiecto.

His positis dico primo. Vniuersalia posse de multis pro,, dicari, directe, affirmatiue, nec formaliter, patet ex ter,, minis, et disputatione præcedenti, dubio primo.

Dico secundo, genus, species, differentia, prædicantur de su,, is inferioribus essentialiter: proprium et accidens acci,, dentaliter. Prior pars patet. illa enim prædicantur essentialiter, quæ sunt essentia uel de essentia subiecti. Secunda pars etiam patet, proprium enim et accidens non per,, tinent ad essentiam subiecti.

Dico tertio. Genus et species prædicantur in quid. diffe,, rentia, proprium, et accidens in quale. Genus enim et species conueniunt suis inferioribus per modum adherentis, sed per modum per se existentis, nam genus, conueniat uelu,, ti pars materialis, quæ non concipitur ut adherens, sed ut ut aliam partem recipiens; species autem, cum sit tota essentia in diuiduj a nulla in diuidui parte sustentari, concipitur.

Differentia dicitur prædicari, in quale quid, id est per modum adiacentis essentialiter. verbi gratia rationale dicitur de homine quasi ipsa ratio concipiatur adiacere homini essentialiter. De proprio et accidente patet. hæc enim vel sunt formæ inhærentes, vel concipiuntur per modum inhærentis.

16. Febr.

QVÆSTIO. IIII.

Quot sint Vniversalia.

DVBIVM. I.

An sint quinque tantum Vniversalia?

Dico breviter. Licet aliqui velint e'e duo tantum, genus et speciem, alij septem, adiungentes ad vulgatum numerum, transcendentia, et modos intrinsecos; tamen communem sententiã quæ asserit quinque esse Vniversalia, esse veram. Est Toleti hic qu: 3. Conimb: q: 7. art: 1. qui aiunt hanc esse sententiam omnium antiquorum Philosophorum, tam Latinorum quam Græcorum, et specialiter citant Boetium. Averroem, Ammonium. Albertum M. D. Thomam. Scotum. Est etiam

Fonseca, Suarez, & alij &c. Et probant ex quintuplici modo

essendi in multis. Quicquid enim inest multis (sicuti universalia inesse debent) vel inest primo, ut pars materialis essentiae, et est Genus; vel secundo, ut pars formalis, et est Differentia; vel tertio, ut tota essentia, et est Species; vel quarto ut extra essentiam necessario et est Proprium; vel quinto, extra essentiam contingenter, et est Accidens.

Unde patet. Tria praedicabilia sumi ex essentia rei; Duo ex accidente, non prout opponitur substantiae, sed essentiae.

Obiectiones contra hanc sententiam. Vide apud Tol: Fon: Conimb: &c.

Ad quas soluendas haec generatim advertite.

Videndum est primo an id quod proponitur habeat conditiones universalis superius explicatas. Secundo. Si habeat conditiones universalis advertendum est quem ordinem habeat praedicatum ad essentiam subiecti, ut num conueniat subiecto essentialiter an accidentaliter, an necessario an contingenter (

Distinctio enim universalium non pendet ex diversis modis 61. communicandi primae substantiae, neque ex distinctione praedicamentorum, neque ex multitudine vel paucitate subiectorum; Unde igitur? ex diversitate praedicationis illius tantum in qua variatur connexio seu identitas praedicati cum subiecto, id est, in qua praedicata habent distinctum ordinem et habitudinem ad essentiam subiecti.

Ex quo sequitur primo individuum vagum non esse universale, Quia (ut bene Conimbricenses) includit differentiam individualem, licet incertam, nec potest recipere signum universale, non dicimus omnis aliquis homo, sicuti dicimus omne genus, omnis species, omne animal, etc.

Sequitur secundo Transcendentia non esse universalia, quia non habent unitatem praecisionis, ut patebit in antepraedicamentis.

52ª Quaeres. Quid de modis intrinsecis est sentiendum. R. primo notabis * aliquos illorum convenire omnibus rebus, ut est individuatio. alios omnibus et solis substantiis, ut subsistentia. alios solis accidentibus.

ut inherentia. aliis solis naturis intellectualibus. ut persona
Respondeo secundo. Modi intrinseci possunt esse Universalia, sed
distincta a quinque vulgatis. Pbr. prima pars. Nam Personalitas
in communi considerata habet ea quae ad rationem Universalis
spectant. Secunda pars pbr. Si concipiatur in communi perso-
na creata erit genus respectu Angelicae et humanae: respectu
naturae Petri et Pauli sunt proprium: respectu personarum
Petri et Pauli est species: respectu Petri et Pauli, ut suntur
nimirum est accidens. Idem dicendum de subsistentia materi-
ali et spirituali, inherentia etc. de individuo patebit infra
capite de specie.

DUBIUM II.

An divisio Vtlis in quinque vulgatas spes sit immediata?
Dico primo. non esse immediatam. Primo enim potest
dividi universale bifariam. in essentiale et accidentale,
prout opponitur essentiali. Secundo. essentiale in tres
species, quarum duae significant explicite partem essentiae,

scilicet genus et differentiam, una totam essentiam, scilicet spe-
ciem. Tertio. in necessarium et contingens, sive proprium et ac-
cidens.

Objicies primo. Quot sunt modi predicandi de subiecto, tot sunt universalia. At genus aliquando de individuis, aliquando de spe-
ciebus predicatur. Ergo genus duos modos predicandi complecti-
tur. et sic erunt sex universalia. R. cum Rub. hic §sig. num. 166. illos esse modos materiales ex quibus non desumitur diversi-
tas universalium: formalis autem semper manet, sive genus de specie, sive de individuis predicetur. quia scilicet semper predicatur per modum potentie sive partis initialis essentie.

Objicies secundo. Genus et species ideo constituunt duo dis-
tincta universalia, quod genus predicetur de pluribus spe-
cie differentibus; species autem de pluribus solo numero dif-
ferentibus. Ergo differentia subalterna et infima, consti-
tuent duo universalia. R. Nego antecedens. Non enim genus et species duo universalia constituunt, quod genus

suis inferioribus possit inesse, ut pars materialis essentiae: species autem, ut tota essentia. Nam ut bene Suarez sect. 8. nu. 7. accidentarium est Universali, quod inferiora eius specie aut numero differant. Differentia vero, sive sit subalterna, ut corporeum sive infima, ut rationale, semper eodem modo apta est inesse suis inferioribus. scilicet per modum partis formalis.

21. Feb: Dico 2. hanc species univ. esse infimas. licet enim aliud genus sit, ut sit substantia, aliud quantitas, aliud color etc. aliud generalissimum, aliud subalternum. haec discrimina tamen sunt accidentalia, non specifica, sicut aliqui homines sunt Germani. Itali etc. et tamen omnes sunt eiusdem naturae et speciei.

Quaeres, An sicut animal, est genus respectu hominis, leonis, etc. ita universale sit genus respectu horum quinque Universalium? Affirmant multi. Alij materialiter sive pro re substrata non esse genus, pro sola aptitudine et sola unitate, esse analogum. pro relatione ad inferiora esse genus, et ita intelligendos esse Scotum, Sotum, Toletum et caeteros.

Dico Tertio. Vniversale non est equivocum, patet, Vniversale enim predicatur, de Genere, spe, diffa, prop: et accidente, non solum nomine ut equivocum sed etiam definitione.

Dico quarto. Vniversale non dicitur univoce de his primis partibus subiectis, et per consequens non esse genus respectu illorum. Ratio. Nihil dicitur univoce de substantia et accidente, et de decem predicamentis, ut patet ex 4. Met: tex: 14. Sicut enim definitio, convenit prime substantijs, et consequenter accidentibus ita et Vniversale. Quin etiam optime dici possit esse analogum non solum attributionis ut ens divinum, sed etiam proportionis, ut patebit suo loco.

Dices. omne Vniversale, quod pertinet ad essentiam inferiorum, dicitur de illis univoce. Sed Vniversale in communi est de essentia generis, speciei, et ceterorum ut patet, ergo dicitur de his univoce. R. Maiorem esse veram de Vniversalibus in actu exercito ~~tantum~~. id est, quando universale est ~~[illegible]~~ [illegible] aliqua natura, ut homo, animal, corporeum, etc. Falsam vero in

actu signata, quando scilicet, notae significantur nomine communi, ut sunt Vniuersale, Genus, Species, differentia, proprium, et accidens. In his enim ratio nominis Vniuersalis significata, ut [illegible] non exercetur.

TRACTATUS

De universalibus in particulari.

DISPUTATIO VIIII.

De Genere.

26 Febru. * Capite de genere bifariam diviso, tradit in primis Porfirij, tres generis acceptiones, deinde tertiam, quae Philosophica est explicat. Has ea quae ad generis essentiam et proprietates pertinent, duabus quaestionibus expediemus: dubia, quae circa textum moveri solent partim una voce resoluemus, partim apud Toletum videantur.

QUAESTIO I.

In quo consistat ratio generis.

Quot modis genus accipiatur, ex Porfir. et Arist. 5. Met. tex. 33 patet. Hic agimus de eo ut species [illegible].

Dico breviter. Genus est natura una, apta inesse multis, u„ 64.
nivoce, intra essentiam eorum, per modum partis materialis.
Quod possit inesse multis, est illi cum cæteris universalibus
commune, et ponitur loco generis. Quod intra essentiam,
differt a proprio et accidente. Quod per modū partis differt
à specie, quæ inest per modum totius essentiæ. Quod est
pars materialis; à differentia; hæc enim inest per mo„
dum partis formalis contrahentis et limitantis genus ad
certam speciem.
Quæres, quod est hic definitum? Ens rationis? an concep„
tus? an secunda intentio? etc. R. Nihil horum: sed hic
definitur (ut analoga definiri possunt) illa ipsa natura
generica, non ut est à parte rei, sed ut est in statu præ„
cisionis apta existere in multis, per modum partis essen„
tiæ potentialis sive materialis. Dicitur, quæ possit ulterius
per gradum aliquem, naturæ alium essentialem deter„
minari.

Nec refert quicquam ad essentiam generis, utrum natura il-
la communis significetur nomine abstracto, an in concreto,
utrum aut plures habeat a parte rei species existentes,
an vero unam, imo in unico individuo actu existente, po-
test tota ratio generis realis conservari.

28. Febru. 53

DVBIVM I.

Quomodo genus desumatur a materia.

Certum est inprimis, quod genus proprie non sit ma-
teria, nec differentia proprie forma. Nam in Angelis, genus et
differentia reperiuntur, non autem materia et forma; deinde,
materia non dicitur de toto v.g. homine, genus autem dicitur. Etiam
genus et differentia in eodem individuo, sunt idem realiter, non
autem materia et forma.

Dico primo. Gradum genericum, specificum, differentialem, di-
cere eandem entitatem, sed totam diversimodè consideratam, si-
quidem animal v.g. in Petro dicit totam Petri entitatem
essentialem, sed expresse, solum ut est sensationis principi-
um; rationale eandem totam ut est intellectionis. Homo

eandem, ut inconfuse sensationis et intellectionis: animal rati,, 65.
onale eandem, ut expressi est, utriusque principium.

Dico secundo. Genus dicitur materia uel subiectum, et diffe,,
rentia dicitur forma seu actus, quod hae in compositione me,,
taphisica se habeant proportione quadam ut materia et
forma in compositione phisica. Est communis Suarez, dis: 6. –
met: sec: 11. Vasquez 1. par: dis: 179. etc. Proportio autem
in hoc consistit, quod sicut materia per formam phisicā
determinatur ad certam Entis Phisici speciem: ita genus
ad metaphisici. Deinde sicut materia est ad uarias formas
indifferens; ita genus ad differentias diuisiuas sui, ut sba
ad corpoream et incorpoream. Genus tamen non dicit
positiuam potentiam seu capacitatem ad differentias di,,
uersas, sicut materia ad formas.

Et hoc est quod dicitur a Philosophis genus desumi à
materia, differentiam à forma.

Quaeres. Quomodo sunt intelligendi Philosophi qui modo di,,
cunt genus esse partem speciei, modo totum? Vniuersalia

nunc dicatur esse totum, respectu inferiorum; nunc respectu eiorundem esse partes? R. Genus dicitur totum potentiale, siue uniuersale respectu inferiorum: species totum actuale. Genus dicitur pars totius Metaphisici, species totum Metaphisicum, et pars subiecta, siue potentialis. Explicatur. Genus ideo dicitur totum potentiale, quia sua inferiora continet potentia tantum, sicut dicitur esse in multis potentia. Idest. genus secundum se indifferens est ut per uarias differentias ad sua inferiora contrahatur. Qua ratione dici potest poculum uacuum continere aquam et uinum, non actu sed potentia, etiamsi nec aqua nec uinum sit in rerum natura. Haec enim continentia in eo consistit quod sit indifferentia et communitas, siue non repugnantia quaedam ad multa, quam quidem continentiam actu habet natura uniuersalis, etiamsi actu non existant inferiora, quae contineri dicuntur. Quod hic dicitur de genere, id pro re nata dicendum est, de quolibet uniuersali,

respectu suorum inferiorum.

QVÆSTIO II.

De proprietatib. generis.

56.a

DVBIVM I.

Quomodo describatur genus.

Præcipua gñis proprietas est, posse prædicari de pluribus specie differentibus, per quam proprietatem sic a Porfirio describitur. Genus est id, quod de pluribus specie differentibus in quæstione quid est prædicatur. Dest. prædicari potest. Hic nota ex Conimb. hic q. 1. art. 1. id prædicari ut pars essentiæ, et in quid, quod dicitur non per modum adiacentis, sed per se subsistentis. quæ vero aut accidentaliter aut per modum adiacentis enunciantur, ea prædicantur in quale.

Quæres. Quid est prædicari per modum adiacentis. Respondent quidam ibidem, quando prædicatum est connotativum, et subiectum solum concretum vel certe minus connotativum; prædicatio est per modum adiacentis et in quale, ut Socrates est rationalis, visibilis, albus. Cum vero prædicatum et

subiectum atque concreta sunt, vel abstracta, praedicatum acci,,
pitur ut per se subsistens, et in quaestione quid est. ut homo
est animal, album est coloratum. Hic intellige, si prae,,
dicatum sit de essentia subiecti.
Quaeres secundo, quae dicantur specie differre? Respondeo quae sub eo,,
dem genere distinctas habent diffinitiones. Sive sint diver,,
sae species, ut homo et equus, sive sint individua diversarum
specierum, ut Alexander et Bucephalus, sive unum sit species,
et alterum alterius speciei individuum. ut Alexander et
Equus, Bucephalus et homo. et ex his patet explicatio de,,
scriptionis.
Obijcies. Pars non potest dici de toto in quid nemo enim dici,,
mus homo est animus, ut patet ex 4. Top. loco 63. Sed genus
est pars speciei et individui: nam ex genere et differentia
essentiali componitur species; ex genere et differentia spe,,
cifica et individuali componitur individuum. Respondeo minorem
esse solum verum de parte Physica respectu compositi Phi,,
sici, non autem de parte Metaphisica. Ratio est, quia partes

phisicae, cum sint realiter distinctae, non dicunt singulae totam 64.
entitatem compositi. Metaphisicae vero, quia a toto desumuntur,
dicunt totam entitatem compositi, et per consequens de hoc
praedicari possunt. Genus igitur cum sit pars metaphisica,
quando de specie vel individuo praedicatur, tum dicitur tota
entitas de tota entitate diverso modo per intellectum con-
cepta.

DVBIVM. II.
29. Feb.

Objectiones contra datam descrip. soluuntur.

Contra datam a Porfirio generis descriptionem, ob-
iectiones et solutiones, videri possunt apud Toletum hac quaestione,
et reliquos interpretes.
Circa genus notandum primo, praedicari in quid dupliciter dici, pri-
mo quod essentiale est subiecto, secundo quod praedicatur ut
substantivum. Primo modo et essentialiter differentia prae-
dicatur in quid, secundo modo genus, non autem differentia, quae
praedicatur in quale quid est, et est adiectivum et per modum
adiacentis alteri.

Notandum secundo: Praedicari in quale quid saepe idem est quod essentialiter in quale praedicari, ut homo est rationalis: ali,, quando tamen accidentaliter (ut patet hic cap. de genere) ut homo est visibilis, albus etc. [illegible]

Nota tertio. Licet proprium aliquod possit de pluribus speciebus praedicari ut sensitivum de homine et bruto: differt tamen a genere, primo, quia nullum proprium praedicatur in quid. Secundo, quia aliquod proprium dicitur de una tantum specie, ut visibile; at genus nullum, de una tantum specie dicitur.

Nota quarto. Porphirium forte putasse nullam esse simpli,, cem differentiam specificam; atque ideo demisisse omnes differen,, tias praedicari de pluribus. vel (quod probabilius puto) dicen,, dum est, genus et differentiam praedicari quidem de pluribus specie differentibus: in eo tamen differre, quod hoc conveniat omni generi, sed non omni differentiae. v.g. rationali.

Nota denique. Genus etiam hoc modo describi: genus est id, sub quo species collocantur: indirecta scilicet serie prae,,

Sacramentali.

Quaeres cur idem nomen vg. corruptibile aliquando accipiatur ut genus, aliquando ut differentia, aliquando ut proprium, quomodo id discernitur. Rx. Si sumatur substantive est genus: si adiective essentialiter est differentia, si adiective accidentaliter et necessario est proprium. ut vg. mixtum. &c.

DISPUTATIO IX.

58.

De Specie

j Marc:

Porphirius cap: de spe, primo tradit acceptiones et definitiones speciei, secundo, aliquam de serie praedicamentali docet, tertio agit de individuo. Circa primam partem nota. Accipitur species primo pro imagine vel forma, sive pulchritudine, unde illud prima formarum digna est Imperio. Hinc etiam dicitur speciosus, qui habet aptam membrorum figuram, cum quadam coloris suavitate. Secundo accipitur pro eo quod sub assignato genere collocatur, quae sicut pulchritudo, (ut aiunt Grammatici) rudi corpori affert

decorem; ita species logica, confusioni generis ornatum addit, et individuis adfert specie splendorem: unde etiam forma nominatur.
Hanc Porphirius describit primo. Est id quod generi subijcitur, et de quo genus in quaestione quid est praedicatur. Secundo est id quod de pluribus et differentibus numero in eo quod quid est praedicatur. haec posterior descriptio, soli speciei infimae convenit; prior autem etiam subalternis.
Circa secundam partem nota in quolibet praedicamento, esse summum genus, genera subalterna, et infimam speciem.
Genus summum describitur primo, quod genus sit, et non species; secundo, supra quod non est aliud superveniens genus.
Species infima describitur primo, quae cum sit species non est genus, secundo, quae cum sit species, in species dividere non potest, tertio, quae de pluribus et differentibus numero, in eo quod quid est praedicatur.
Genus subalternum, sive species subalterna, describitur primo, quae est et genus et species, sed respectu diversorum, secundo, quae cum sit species in alias tamen species non dividitur.
Nota secundo, superiora de inferioribus praedicari, ut animal

de homine et Petro vel paria de paribus, ut rationale de ho. 69.
mine: inferiora autem de superioribus minime. Vid: tex: 34.
Circa tertiam partem individuum describitur primo, quod
de uno solo particulari praedicatur, secundo, et quod ex proprietati.
bus consistit, quarum collectio nunquam in alio eadem erit.
Sed de his infra.

QVAESTIO. I.

De natura, et proprietatibus speciei.

DVBIVM. I.

In quo consistat, propria ratio speciei ut est universalis.

Dico breviter in eo consistere, quod sit unum aptum 3. mar: *
inesse pluribus, univoce, ut tota illorum essentia. Patet ex
dis: praecedente, ubi genus definivimus.

Ex hac definitione patet primo, quomodo species a singu.
lari et caeteris universalibus distinguatur.

Patet secundo. cur individua non distinguantur essentiali.
ter, si sint eiusdem speciei: quia scilicet species non est
pars essentialis individui, sed tota essentia.

Patet tertio, cum dicimus de diversa hominum genera
non esse sermonem, quod homines genere differant, vel

specie, sed conditione vitæ, actione, stemmate, moribus etc.

Hinc Arist. 1 de Gen. anim. cap. ultimo ait, licet diversa

sint animalia, mas et fæmina, specie tamen eadem esse

DVBIVM. II.

Quomodo Porphirius describat speciem.

Dico primo, hoc modo per proprietatem bene describi:

species est id quod de pluribus numero differentibus in eo quod

quid est prædicatur, dicit prædicari potest. Hæc descriptio

patet, ex descriptione generis superius tradita.

Dico secundo. Describitur etiam hoc modo, est quod subijcitur

generi et de quo genus in quæstione quid est prædicatur.

Ubi subintelligitur, immediatè (vel universale) nam et

individuum non singulare subijcitur generi, sed mediatè. His

verbis Caietanus cum Alberto et Ammonio vult duas tra-

di deffinitiones, Conimbricenses hic, cum Auicenna et alijs

censent unicam esse definitionem.

Objicies primo. Genus etiam prædicatur de pluribus numero

ergo prior speciei descriptio, conveniet etiam generi. R. Genus

quidem de pluribus numero dicis sed non tantum: species an. 70.
tem tantum, quia cum est tota essentia non potest nisi de
pluribus numero praedicari.
Obijcies secundo. Rationale non est species sed differentia, et
tamen praedicatur de pluribus numero differentibus in q.d.
ut cum dicitur hoc rationale est rationale etc. R. Rationale
si de hoc et illo rationali praedicetur, esse vere speciem: si-
cuti album de hoc et illo albo. Si vero de homine, ut Pe-
tro et Paulo, esse differentiam: quia de his non in quid
sed in quale quid praedicatur
2.a Quaeres primo, quid sit species subijcibilis. R. Quae habet supra
se genus, sive supremum ut corpus supra quod est substantia,
sive subalternum ut homo, supra quem animal.
Quaeres secundo. an species subijcibilis sit universalis
respectu superiorum an inferiorum? R. inferiorum. Ratio.
Quia respectu inferiorum potest inesse multis. Unde fit ut
species quatenus subijcibilis non sit universalis, sed quatenus
praedicabilis. Sicut paries non dicitur albus quatenus est

corpus; sed quatenus talem habet colorem.

Quaeres tertio. Quomodo intelligatur quod dixit Porphyrius genus summum, et speciem infimam, habere unicam tantum respectum: genera autem subalterna duos. R. primo. Genus summum unum tantum habere respectum, scilicet ad inferiora. R. secundo. Speciem infimam habere quidem duos respectus, unum ad inferiora, alterum ad superiora; in ratione tamen denominationis dici a Porphyrio unum respectum, quia scilicet sive huc sive illuc referatur, semper denominatur species. R. tertio. Genera subalterna habere duos respectus in ratione denominationis, unum ad superius, et sic denominantur species, alterum ad inferiora, quo denominantur genera.

Quaeres quarto. An bene describatur a Porphyrio, species per genus. R. bene speciem in ordine ad genus describi: tum quia sunt inter se aliquo modo relativa; tum quia genus iam erat explicatum, et sic commode per illud species [illegible]

tum explicari. Et licet autem genus per speciem describi posset, non tamen admittit circulum, sed facit regressum.

QVÆSTIO II.

De Indiuiduo.

DVBIVM I.

An et quomodo definiri possit indiuiduum?

Nota primo. Per indiuiduum hic intelligi id quod ita singulare est, ut in plura diuidi non possit.

Nota secundo. Indiuiduum esse triplex, determinatum, ex hypothesi, uagum. Determinatum est quod constat nomine proprio ut Petrus, uel pronomine demonstratiuo primitiuo specifici, et dicitur indiuiduum ex demonstratione ut ego, tu, iste. Ex hypothesi est idem quod ex conditione, ut Sophronisci filius pro Socrate, posito quod Sophroniscus unicum habeat filium. Indiuiduum uagum est, quod constat signo particulari, et nomine communi, ut aliquis homo, quidam equus.

His positis. Dico primo. In actu signato posse definiri ra,,

tionem illam communem, in qua omnia particularia individua conveniunt Analogice quod scilicet individuatio sit gradus sub specifica identificatus, et solum ratione ab ea distinctus, quo res est haec numero, dest singularis atque adeo multis per sui multiplicationem incommunicabilis.

Unde fit, ut individuum sit quod habet talem gradum, sive quod gradu aliquo positivo ita determinatur, ut non possit inesse pluribus, per identitatem, sicuti universalia possunt.

Dico secundo. In actu exercito, sive quodlibet individuum in particulari immediate non definiri. Est Aristoteles 7. Metaphysicae cap. 15 tex. 53. Ratio. Vel enim ita definitur individuum, ut eius essentia explicetur tantum: et tunc definitio immediate conveniet speciei. Vel ita definitur, ut praedicata essentialia, et ipsa individuatio explicetur, et tunc conveniet individuo in communi, deinde mediate ipsis particularibus individuis.

DUBIUM II.

Quomodo describatur individuum.

Dico primo. Cum Por: sic describi. Quod de uno so,, 12
lo praedicatur. Quod enim Arist: cap: 2. ante praed: et cap: de substantia ait de nullo praedicari, subintelligitur ut de sbto sive inferiori.

Dico secundo Individuum est, cuius simul omnes proprieta,, tes alteri convenire non possunt. Haec descriptio, duplici,, ter explicari potest. Primo individuum habere talia acciden,, tia, ut licet singula in aliquo alio individuo reperiri possint: non tamen omnia simul sumpta. Haec autem accidentia 7. solent numerari.

Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus.
Unum perpetua, reddere lege solent.

Et sic certum est describi sola individua substantiae, ut pter alios notant hic Conimb: q: 3. art: 1. et Rubius q: 6. num: 129. Secundo explicari potest ut sit sensus, indivi,,
2a. duum esse, quod praeter praedicata suae naturae essentialia, ht 6. mar: gradum aliquem (a gradu ẽt ṫnã specifica roe distinctum) quo ultimo constitui incommunicabilis pluribus nis p[er] iden,, titatem. Atque ita licet proprietates sive gradus metaphisici

que conveniunt naturae possint in alio reperiri; proprietas vero quae dicitur haeceitas, non potest alteri convenire, et sic de-
finiuntur omnia individua, tam substantiarum quam acciden-
tium. Haec posterior explicatio videtur melior, et ad textum Porphyrij accomodatior, prior vero apud authores usitatior.
Dices. Hoc dulce est individuum in actu exercito: et ta-
men de multis praedicatur, ut de hoc pomo, et de hoc rubro pomo. R. Nego de multis praedicari tantum enim de unico ut pomo dicitur. Dicatum enim significatum sub-
iecti, semper est unum numero, istud scilicet res particularis quae habet dulcedinem. Idem dicendum est de hoc albo, hac substantia, hoc lapide, etc.

DVBIVM. III.

Vtrum individuum sit Vniversale.

Diximus individuum determinatum, in actu exer-
cito non esse universale: in actu vero signato, esse universa-
le respectu particularium naturarum, ut cum dicimus Pe-
trus est individuum, hic homo, haec quantitas, est individuum

sed spectare ad partem praedicabilem. Si tamen differentia individua spectaret ad essentiam individui, (quemadmodum Sanctus Thomas de Angelis Philosophatur) tunc ad differentiam pertineret, licet non esset universalis.

Dico breviter primo. Individuatio respectu singularium individuationum non est universale. Ratio. quia est transcendens, respectu illarum, ut Ens respectu entium.

Dico secundo. Individuum vagum non est universale. Ratio, quia non est ab omni singularitate praecisum, sed includit differentiam individualem incertam et indeterminatam. Vg. Quidam homo, licet non significet idem quod hic homo: significat tamen singularem aliquem hominem inconfuse. At ~~pro~~ proinde dicit naturam humanam subsistentem, non praecisam; sed determinatam incerta aliqua singularitate, sive haecceitate.

Dices primo. Videtur similis esse praedicatio, cum dicitur. Haec individuatio Petri scilicet, est individuatio:

ac si diceretur hoc est, videlicet Petrus est at. Q. esse
disparitatem, quia animalis gradus praescindi potest ab
hoc et illo animali: individuatio autem ab hac et illa
individuatione non potest, ideo ut diximus dicto primo.

DISPUTATIO X.

De Differentia.

* Caput hoc bifariam secatur. Prima parte sunt 63
ae divisiones diffae, 2a quinque definitiones.

Dividitur igitur differentia. Primo trifariam in communem, propriam, propriissimam. Secundo bifariam. Alia enim facit alteratum, id est diversum in accidente: Alia facit alterum, id est diversam in substantia. Tertio bifariam, una enim separabilis est, alia inseparabilis. Quarto inseparabilis bifariam subdividitur. Per se ut est propriissima, vg. rationale respectu hominis. Per accidens, ut albedo vg. visibile, albe: Quinto. Inseparabilium per se bifariam dividitur. alia

est diuisiua generis, ut rationale respectu atis. alia 74.
constitutiua speciei, ut rationale respectu hominis.

Differentiæ maxime propriæ definitiones.
Prima. Quæ speciei addit genus, aliter seu et essen-
tialiter. Secunda differentia est, quæ de pluribus
et differentibus specie, in eo quod quale quid est præd-
catur, scilicet essentialiter. Tertia. quæ differunt a
se singula, seu essentialiter. Quarta. Quæ aptum
diuidere ea quæ sub eodem genere sunt. vel differ-
re facit essentiali discrimine. ut rationale diuidit ho-
minem a bruto. Quinta. Differentia est, quæ dis-
tinguitur una species ab alia, ita ut differentia sit pars
essentialis speciei, ut rationale pars hominis.
Vsitatissima autem est definitio differentiæ, quam tra-
dunt summulistæ capite de differentia; et Conimbricen-
ses hic q. 2. art. 1. in fine et alij. Differentia é
quæ prædicatur de pluribus in quæstione quale quid é, ne-

essentia et essentialiter.

7. Mar:

QVÆSTIO I.

64

Quædam dubiola circa textum explicantur.

Primum, an omnia sint exactè uera, quæ hic à Porphyrio traduntur. R. Non omnia. Nam saltē in capite de specie circa Angelos et Deum hallucinatur. Deinde in hac tota Isagoga, modo introductorio multa tradit, quorum neritas si exactius limetur, non usquequaq; forte constabit.

Secundum, Quæ sint officia proprijssimæ differentiæ? R. hæc tria; Diuidit genus, constituit speciem, speciem facit differre, ab alia specie. Vg. Rationale, diuidit animal, constituit hominem, hominem facit differre à bruto. Ratio est. Illa omnia et sola propriè dicuntur differre, quæ sunt idem genere uel specie, et habent diuersas differentias: ut homo et Angelus. Petrus et Paulus; hi enim diuersas habent indiuiduales

differentias: illi communes, seu universales. Di,,

versa vero sunt omnia, quae non sunt idem; ut suprema

genera, verbi gratia, substantia et qualitas, et omnes dif,,

ferentiae, ut rationale, et irrationale, quae ergo non

habent diversas differentias, vel in diversis praedica,,

mentis ponuntur, dicuntur primo diversa proprie, licet

aliquando hi modi loquendi confundantur. Vid: con: hic.

Toletum, Divum Thomam, 1. par: q: 3 art: 8. et q. 7.

art: 1. ad 3.um Aristotelem 5. Met: tex: 16. et lib: 10. t. 12.

Tertium, Quomodo Intelligendus est Porphyrius cum ait, dif,,

ferentias non intendi, nec remitti? R. Id intelligi de dif,,

ferentijs substantialibus, quae nulli possunt esse accidenta,,

les, ut rationale. In Physicis enim probabimus, illas dif,,

ferentias intendi et remitti posse, quarum res cuius sunt

differentiae est capax intentionis et remissionis, alias non.

Quartum. an secunda definitio Porphyrij sit bona? R.

esse bonum, et prout iacet convenire solis differentijs generis. Quam forte solam definire voluit, quod ea aut eo tempore, in scholis esset usitatissima, ut hic notant Conimb: q: 2. art: 1. in fine. R. secundo. Si illud (et pluribus specie differentibus) permissive accipiatur, ac si diceretur esset. Differentia est, quae de pluribus, etiamsi illa plura, specie distinguantur in eo quod quale quid est praedicatur (quomodo Caietanus explicat) dico etiam esse bonam et omnibus differentijs posse etiam accomodari. Sed prior explicatio est melior.

* Quintum. Quomodo genus contineat differentias divisivas sui. R. primo, certum est genus actu continere, ~~speciei~~ sui constitutivam differentiam. ut $\overset{2}{\text{al}}$ continet, $\overset{3}{\text{animatum}}$ $\overset{1}{\text{differentiam}}$. al enim est animatum. R. secundo, genus non posse habere oppositas differentias actu per modum inclusionis, nam animal v.g. si actu includeret oppositas differentias sui divisivas, omne animal esset rationale, et irrationale

R. tertio. Genus continere differentias sui diuisiuas po- 76.
tentia Logica, idest per non repugnantiam; sicuti pala an-
nuli inena, quamcumque gemmam sibi aptam, cera quamcumque
sigilli impressionem, et quia, quando natura est in sta-
tu precisionis generico, indifferens est, ut ei coniungatur q.
cumque differentia suae naturae apta, sicut pala Adaman-
tem, vel Pyropum, vel aliam gemmam suae capacitati con-
gruentem. Sicuti enim haec lapidem molarem non potest
recipere ita nec animal aeque inanimatum. Deinde sicut for-
ma compositi Phisici ut plurimum è potentia materiae e-
ducitur, et in eam recipitur: ita forma compositi Meta-
phisici quae est differentia censetur quasi è genere tanquam
subiecto educi ut illud acciom Phisicum, è nihilo nihil
fit etiam hic quoddammodo locum habeat.

6.a

QVAESTIO. II.

8 Mar.

Quomodo, et quorum respu, differentia sit vrtis?

Dico primo. Tertium praedicabile in eo consistit

quod sit unum aptum esse in pluribus essentialiter per modū partis formalis. Patet ex dictis de genere et specie. Quia vero differentia nomine adiectivo, adiectivè accepto significatur tanquam forma adiacens; idcirco in quale quid prædicatur. Nota hic, aliquid dici universale respectu eorum omnium et solorum in quibus per sui multiplicationem potest inesse mo-do supra explicato. Quod si possit pluribus inesse modo u-niversalium per modum partis formalis essentiæ, erit ter-tium prædicabile: si alio modo ad aliud universale spec-tabit.

Dico secundo. Differentia superior respectu inferioris, ut sensitivum respectu rationalis, non est universale. Ratio. Qui-a differentiæ superiores non possunt inesse inferioribus, nec de illis formaliter prædicari.

Dico tertio. Differentia comparatione generis superioris, et immediatorum huius individuorum non est universale huius prædicabilis. Ratio patet ex notabili præcedenti; quia

scilicet, non potest illis inesse ut pars formalis essentiæ 77.
Cum enim dicitur animal est rationale, vel hoc animal
est rationale; neutri subiecto inest prædicatum essentiali-
ter, ut animal subiectum est. Nam alias omne animal
esset rationale. Dixi non esse huius prædicabilis, è
enim respectu illorum quinti, siue accidens. siquidem illis
conuenit contingenter. Dixi generis et individuorum. nam nec
respectu generis præcise, neque præcise quatenus genus
diuidit, est ullo modo universalis; sed solum quatenus
pluribus potest inesse.
Dico quarto. Differentia respectu speciei quam constituit
et individuorum illius est tertium prædicabile. ut sensi-
tiuum respectu animalis et omnium animalis specierum
ac individuorum, ut sunt homo, equus, Leo, Alexander
Bucephalus etc. est tertium prædicabile universale. Sic
rationale respectu hominis Petri, Pauli, etc. Patet ex

notabili praecedente, et dicta prima. Horum enim re, specta, potest multis inesse more universalium per modum partis formalis essentialis, et de his inquisiuimus quod est praedicabi

QVÆSTIO. IIII.

De compositione differentiarum.

* Suppono, differentiam ex se, nec esse compositam physice nec simplicem, sed abstrahere ab utroque. In particulari vero, si res ad quam pertinet differentia sit physice composita, erit et differentia similiter composita. ut corporeum, vel potius sensitivum: sin minus erit simplex physice ut incorporea respectu spiritus. Ratio est, quia gradus metaphisici dicunt totam entitatem physicam illius rei in qua includuntur, ut sensitivum totam entitatem animalis, rationale hominis.

Dico breviter. Differentia inferior, v.g. rationale non includit genus quod dividit v.g. animal (alioquin enim id bis poneretur in definitione hominis) nec ullam superiorem differentiam. Ratio. Nam differentia est id, quo aliquod

inter se differunt, non autem quo conveniunt; sive ut alij 78
loquuntur est principium differendi ab alijs, et non convenien-
di. Hinc optime Divus Thomas prima par: q: 90. art: 3.
ad tertium deduxit, differentias non differre quia de illis
non licet dicere quod differentijs differant, sed se ipsis
esse diversas sicut summa genera. Ex quo fundamen-
to patet differentiam ex nullo componi metaphisice, ac
per consequens neque ex genere, neque ex differentia superi-
orum generum, neque ex alio quolibet. Nam si ex aliquo
componentur, in eorum compositione aliquid erit, primo in
conveniunt cum alijs, et sic erunt conveniendi principium,
quod est falsum: erit etiam aliquid quo differant ab a-
lijs, differentia scilicet, et sic dabitur in differentiarum
differentijs processus in infinitum. quod est absurdum.
Ex his sequitur primo. Universaliores differentias h
esse genera respectu inferiorum. v.g. corporeum, respu.

corruptibilis, misti, etc.

Patet secundo. Nec genus de differentijs, nec differentias de genere, in abstracto formaliter praedicari. falsum enim est dicere, rationalitas est animalitas, et animalitas est sensibilitas.

Patet tertio. Impossibile esse, ut aliqua differentia componatur ex gradibus contrahente et contrahibili (sicut homo componitur ex animali contrahibili et rationali contrahente) quia ut diximus gradus contrahens esset differentia et sic esset differentia differentiae in infinitum.

DISPUTATIO XI

De proprio, et Accidente

9. Mar. ✱. Porphyrius capite de Proprio, quatuor tradit acceptiones proprij. Primo quod soli convenit sed non omni, ut homo est Philosophus. Secundo quod omni licet non soli, ut homo est bipes. Tertio quod omni et soli sed non semper, ut homo est canus. Quarto, quod toti, soli, semper, convenit. ut homo est risibilis.

✱ D. Dic Dñus à prani: scrip. hanc lectionem. etc.

Hic duo sunt notanda. Primum, q Arist. 1. top: cap: 4. Pro. 19 prium primo, et secundo modo uocet ad aliquid, tertio propri um aliquando, quarto proprium simpliciter. Secundum hic a Porphyrio et Arist. diuisum et explicatum esse Propri um, prout significat id quod non est commune, sed alicui pe culiare, et quasi appropriatum. Ex accomodatione uero Phi losophorum in hac disputatione sumitur pro quarto predica bili et significat non extraneum sed aliquid quasi in esse mal tis accidentaliter necessario, ut preter caeteros bene Con nibricenses hic qst. 1. art. 1.

QVAESTIO. I.

De ijs quæ pertinent ad quartu pdicabile.

Quod Artes loco citato, et Por: hic explica uerint proprium in ordine ad unum; mirum non est: de eo n. agunt, prout opponitur communi, qua ratione quod alteri g. uenit nemo proprium dixerit, ut ibidem ait Artes. Nos uero Proprium explicabimus in ordine ad multos. De hoc

enim agimus prout est universale, et opponitur extraneo.

DVBIVM I.

In quo consistat ratio proprij ut est Vniversale.

Dico breviter, quod sit unum aptum inesse multis accidentaliter (id est extra essentiam) necessario. Idest ita debet convenire subiecto ut ab eo non possit abesse sine subiecti corruptione. Illud enim hoc loco necessario conve,, nire dicitur sine quo naturaliter subiectum non possit existere: sive quod eam habet cum subiecto connexionem, ut si n'exis,, teret proprietas, secundum communem naturae cursum, sub,, iectum non posset existere. Vt homo est risibilis, ho. ht. quatenus

Quaeres primo. Vtrum idem hic necessario ac inseparabiliter? R. Non. Nam obducta cicatrix est inseparabilis a suo subie,, cto: et tamen non convenit illi necessario, quia sine hac, bene posset subiectum existere.

11. Mar: Quaeres secundo. An Deus subiectum sine proprio possit conserva,, re? R. Proprium est duplex, primo realiter a subiecto distinctum, ut quantitas in corpore substantiali. secundo

ratione tantum. Proprium primo modo absolute potest
perire et per Dei potentiam subiectum manere, sed non secun-
dum naturae ordinem, vg. animal sine quantitate. Secun-
do modo nulla ratione potest, quia sunt idem realiter, ut ma-
teria prima et potentia ipsius ad formas recipiendas, homo
et risibilitas.

Quaeres tertio. Quomodo proprietas fluit ab essentia spe-
ciei seu subiecti? R. vel quia effective emanat a sub-
iecto, ad eum fere modum quo frigus ab aqua se ad statum
connaturalem revocante. vel (quod potius dicendum est)
quia ita connaturaliter sequitur subiectum, ut sine illo sub-
iectum naturaliter non possit existere, ut homo sine quanti-
tate, sine risibilitate.

Quaeres quarto. An sit idem proprium quarto modo et
quarti praedicabilis? R. Non. Potest enim aliquid be
proprium quarti praedicabilis, licet non soli conveniat,
ut homini esse quantum.

DVBIVM. II.

Quorum respu proprium sit vnle:

Nota ut proprium sit respectu aliquorum quartum praedicabile, tria requiri et sufficere. Primum ut eis possit inesse more universalium. Secundum. extra essentiam. Tertiu ut subiectum non possit naturaliter sine illo existere.

Dico primo proprium respectu generis, quod est supra speciem cui proprium immediate convenit, non est universale huius praedicabilis. vg. esse sensu praeditum, quod immediate convenit animali respectu viventis non est quartum praedicabile. Quia non convenit ei tertia conditio data in praecedente notabili. Potest enim naturaliter esse vivens nullo sensu existente, ut patet in plantis.

Ex quo patet, cum dicitur vivens est sensu praeditum esse praedicationem quinti praedicabilis, cum autem dicitur animal vel homo, etc est sensu praeditum esse quarti.

Dico secundo. Proprium generum respectu sui generis et omnium sub ipso contentorum, est universale quarti praedicabilis. vg. sensu esse praeditum respectu animalis, hominis, equi etc Item dicendum de propriis specificis respectu speciei, et huius

individuorum ut visibile respectu hominis Petri, Pauli etc. 81.
Ratio utriusque est, quia horum respectu tres assignati con-
ditiones illi conveniunt.

70. Objicies primo, potentia sensitiva ut diximus est universale 12. Mar.
quarti praedicabilis, et tamen potest de pluribus in quid praedicari.
Ergo non omne proprium praedicatur in quale quid de subiecto.
quod est absurdum dicere. R. Potentiam sensitivam in
abstracto non esse quartum praedicabile, neque enim dicimus ut
animal est potentia sensitiva. Verum in abstracto potest de
suis inferioribus praedicari, ut cum dicitur potentia videndi si-
ve visus, et potentia sensitiva audiendi est potentia sensitiva, et
horum respectu est genus. Nec est absurdum eandem na-
turam diversimode consideratam spectare ad plura prae-
dicabilia.

Objicies 2. Arist. 5. de gen: at cap: 8. dicit inter
cetera animalia equum maxime canescere; ergo hoc non est
proprium homini tertio modo, quod tamen diximus. R.
cum Div: ita equum non absolute sed quodammodo canescere.

ut initio eiusdem libri docet Aristoteles. Manifestum vero et toto capite canescere, soli homini convenit, ut etiam patet sect: 10. problematum, q: 6.

Quaeres primo. An verum sit quod ait Aristoteles: omnem hominem non esse bipedem? R. Exemplorum non requiritur veritas. Nam si Orosio et alijs hystoricis credimus, saepe homines quadrupedes reperiuntur. imo Solino, et Plinio teste, Antibari tribus, omnes sunt quadrupedes. Aliquando homines nascuntur monopedes, vel penitus Appodes. Etenim ut habet Maiolus in canicularib. colloquio secundo, ex varijs hystorijs veritas, apud Indos homines nasci singulis cruribus, et singulari pernicitate: qui cum caloris molestias volunt sedare,

Sciopedes inversi resupini se sui pedis umbra tegunt. Apud vero Tartaros quosdam reperiri, quibus sit unicum in pectore brachium, unicum crus, pes unicus, qui tamen Sagittariorum munere funguntur; bini scilicet, dum alter arcum, alter sagittam tendit: suntque ij inquit mirae pernicitatis: quandoque manu simul ac pede tanta celeritate currunt, et equos

antmervtant. Cum autem brachio defatigati fuerint, pede -tantum saltibus currunt. Hæc Maioles ex legato et nuncijs Apostolicæ sedis ad tartaros, citatq; alios in hanc sententiā Authores. Ex quibus colligitur primo, non omni homini conuenire esse bipedem. secundo. esse bipedem non esse pro-prium homini quarti prædicabilis, quia potest homo uiribus naturæ existere et nō esse bipes.

Quæres secundo. An hominis sit proprium 4 p̄dicabilis, unū habere linguam. R. uideri non esse. Refert enim idem Maiol, ex certis Authoribus repertum populum, in quibus homines duabus linguis præditi, siue duabus unius linguæ partib. quarum una, cum uno, alia simul cum alio loquuntur. Quin ad-dit eos ossa habere flexibilia instar fere nostrorum ner-uorum. Deinde ex Mela refert esse quosdam populos sine lin-guis quæ si uera sint habere unam linguam, ossa dura, nō est prædicatum quarti prædicabilis respectu hominis.

7ᵃ

QVAESTIO II. *

De Accidente.

Tradit Por: tres accidentis definitiones, et diuisi,,
onem unam. Prima definitio, quod adest et abest, sine sub,,
iecti corruptione. id est quod ita conuenit subiecto, ut etiamsi
subiectum illo careret, posset tamen naturaliter existere.
Secunda quod contingit eidem inesse et non inesse. id est, quod
ita inest subiecto ut quamuis non inesset non periret subiectum
ut homo est albus. Est etiam Aristotelis primo top: cap: 4.
et 4 top: cap: 1. Tertia, quod nec genus, nec species, nec dif,,
ferentia, nec proprium: semper autem est in substantia sub,,
sistens. id est si naturaliter existat debet inhaerere substan,,
tiae, siue mediate ut albedo, siue immediate ut quantitas, u
adhaerere ut homo est digitatus.

Diuiditur autem accidens, in inseparabile, et separabile.
Illud uocamus inseparabile, quod etiamsi ex suppositione a sub,,
iecto non possit separari: simpliciter tamen etiamsi subiectū
non haberet illud accidens, posset tamen naturaliter existere,
ut cicatrix, nigredo Aethiopis, et corui, quamquam horum Por,,
phyrij exemplorum non requiratur ueritas. Nam Hyspa,,

norum filij in Aethiopia nati non sunt nigri: et sicut ex utroque coniuge albo natus est aliquando Aethiops (ut varijs fa- bat Maiolus colloquio tertio) ita nil prohibet ex Aethiopibus album infantem naturaliter generari. Et Aristoteles. 2. de gene- ratione animalium ait corvos urgente frigore transire in albos. Et lib: 3. cap: 6. perdix inquit una est alba, et corvus, et passer, et ursa. Quod maxime de tribus ultimis experientia com- pertum habemus.

DVBIVM. I.

Quid sit quintum praedicabile?

R: quod sit unum aptum inesse multis extra essentia contingenter. idest. cum quo et sine quo potest naturaliter e- xistere subiectum, ut faemina barbata. vir barbatus. Dici- tur etiam accidens quinti praedicabilis, quod potest de multis p- dicari in quale quid, accidentaliter et contingenter.

Nota primo, tria sufficere et requiri ad hoc universale, pri- mum et secundum, sunt illi communia cum proprio: tertium ut praedicatum insit contingenter. idest ut possit subiectum naturaliter absque isto existere.

Nota secundo. Non esse necessarium ut accidens huius prae,,
dicabilis, sit accidens praedicamentale. Nam cum dicitur, homo
est digitatus, oculatus, bipes, barbatus. lignum decuratum,
est praedicatio huius universalis. Licet praedicatum, ad
nullum praedicamentum accidentium, sed ad substantiam
pertineat. Satis enim est quod conveniat subiecto contin,,
genter, ut post caeteros habent Con: cap: de accidente in com,,
mentario, et q: 1. art: 1. et alibi.

14. Mar Obijcies febris sive morbus, mors, combustio etc. sunt accidens,
et tamen non adsunt sine subiecti corruptione. R. primo. du,,
pliciter dicitur aliquid adesse cum subiecti corruptione. primo
id quo adveniente tendit subiectum ad corruptionem, secundo id quo
praesente, non potest existere subiectum naturaliter. Primo mo,,
do febris corrumpit subiectum. secundo modo minime. Nam
quam diu est morbus, tam diu existit homo: nemo enim ca,,
daver febricitat. Ergo adest homini sine eius corruptione, si,,
ve interitu ut intelligitur in definitione accidentis. R. secundo
Mortem non esse accidens reale, de quo hic agimus, sed pri,,

rationem unionis vitalis materiae cum forma. Homo enim mortuus dicitur (per Synecdochem totius pro parte,) cum materia caret animae coniunctione, et sic partes hominis videntur quodammodo subiectum mortis sicut aer tenebrarum.

Ex his colligitur primo, cum dicitur animam bruti informare materiam esse praedicationem quarti praedicabilis: cum autem dicitur animam hominis informare materiam esse quinti: posse vero informare materiam, respectu omnis animae, esse quarti praedicabilis.

Colligitur secundo. illud quod definitur in duobus ultimis universalibus esse naturam accidentalem abstractam, abstractione universali, et non formali. id est, consideratam in communi cum subiecto in communi tantum, absque eo quod illud subiectum in particulari cognoscatur. v.g. album non dicit solam albedinem, neque singularem albedinem, neque albedinem in singulari subiecto, sed albedinem in subiecto in communi.)

FINIS. UNIVERSALIUM.

15 Mar.

IN LIBRUM PRAEDICAMENTORUM ARISTOTELIS. DE AUTHORE, INSCRIPTIONE, DIVISIONE, UTILITATE HUIUS LIBRI.

Authorem horum librorum, communis Doctorum consensus agnoscit Aristotelem Nicomachi filium Stagiritam dictum ab oppido Macedoniae Stagira, in quo natus est annis ante Christum circiter 381. Fuit hic Peripateticorum Princeps, quippe qui cum alij in Stoa, alij in Academia docerent, ipse in Lyceo ambulans philosopharetur. Alexandrum Magnum praeceptis philosophicis erudijt, eruditus ipse primum a Socrate, deinde Platone, qui cum annos fere 20 audisse dicitur, a quo ipse Aristoteles ob ingenij sui acumen, industriam, et indefessum legendi studium, veritatis Philosophus, mens Academiae, Anagnostes dicebatur

uocabatur. Hanc Artem Plinius summum in omni scientia
uirum, et immensae subtilitatis appellat. Auerroes uero (ut aiunt
Com: initio Logicae) hunc ait uelut exemplar quoddam propositum.
In quo quantum mens mortalium capere queat, quantumque hu-
mano ingenio progredi fas sit intelligere, et admirari homines
posse. Qui addunt ex Zonari lib: 6. statuam illi dicatam fu-
isse, quam et ipse Praeceptori suo erigendam curauerat. Verum
nihil ita Artem commendat, quod longe lateque eius doctrina in
Christianorum Academijs etiam nunc floreat.

Quam multa scripserit patet non modo ex ijs, quae ad nos sexto-
nis distincta (paucis ex aliorum plurimum operibus adiectis) perue-
nerunt; sed ex eo etiam Catalogo quem bene prolixum ex
Diogene lib: [illegible], cui si credimus uolumina Aristotelis ad
quadringentorum numerum fere peruenerunt, licet quaedam ipse non
enumeret, quae ad nos peruenerunt. Hanc librorum copiam
in duas classes diuisit, quosdam enim Acroamaticos uocabat,
in quibus matutino studio explicabat res abstrusiores, et uul-
gi sensu et captu remotiores, ad quarum auditionem non nisi

optimum quemque admittebat, cum in jis res difficilimas ad uiuā veritatem resecaret: quosdam vero libros Exotericos appellabat, in quibus pomeridianis lectionibus ea tradebat, quae erant ad popularē intelligentiam, Rhetoricos, et actionum civilium notitiam accomodata.
In his plurimum pingui ut aiunt Minerva, popularia et ex communi Philosophorum sententia admiscebat; omniaque planius et apertius quam in Acroamaticis explicabat.
In hac posteriore classe primum locum obtinet liber praedicamentorum (quem suo Marte sine Doctore intellexit D. Augus:) qui inscribitur, Categoriae Artis, traducto Categoriae sive accusationis vocabulo, a iudiciis causisque civilibus ad Philosophiae usum vel potius quod catigoreo idem sit quod praedico, et Categoria enunciatio: hic autem praedicatorum universalium coordinationes et classes habemus, quas Latini praedicamenta vocant, unde ad omnem enunciationum structuram materia depromitur.
* Dividitur hic liber in tres partes, prima habet antepraedicamenta iis quinque capitibus in quibus traduntur quaedam opportuna categoriis intelligendis. Secunda sex capitib. ipsas categorias continet. Ter-

tia s. exquitibus post prædicamenta, quibus Aristoteles quædam explicat quorum in prædicamentis mentionem fecerat.

Vtilitas huius libri patet ex eo quod primario primæ operationi intellectus, et consequenter reliquis dirigendis obseruiet, dum tria impedimenta remouet, quibus in scientiæ acquisitione maxime detinemur. Primum est rerum multitudo. Secundum rerum multarum in unum coniunctio, ut in homine multi gradus metaphisici, multa accidentia. Tertium quod non habeamus certam aliquam viam quæ rerum notitiam et distinctionem indagemus. Contra hæc remedium ex prædicamentis sumunt Philosophi. Primo enim rerum multitudo in decem quasi classes congeritur. Secundo prædicamentorum inpermixtione res natura coherenter solerter distinguuntur. Tertio signis quibusdam et proprietatibus prædicamentorum notatis sensim a nobis intima rerum quidditates penetrantur. Quæ omnia ut Metaphisicus ad exactam Entis cognitionem refert: sic Logicus ad perdiscendam operationum intellectus directionem, dum percipit

quae ad definitiones, divisiones, demonstrationes materiam ex hisce,,

tegorijs sumi debeat. Hic vero prima operatio mentis dirige,,

tur, nunquam dirigetur.

DISPUTATIO XII.

De Antepraedicamentis.

QUAESTIO I.

Quid hic ab Aristotele tractatur.

In antepraedicamentis Aristoteles tradit tres defini,, tiones duas regulas, duas divisiones. Ex definitionibus colli,, gemus non aequivoca sed univoca locum habere in praedicamen,, tis. Ex divisionibus res incomplexas in decem categorias dis,, tribui. Ex prima regula profunditatem ex secunda latitudinem praedicamenti constituemus.

Capite primo tres continentur definitiones scilicet aequivo,, corum, univocorum, denominativorum. Deinde res dividit in simplices et complexas.

Capite secundo Ens dividit quadrifariam scz in substantiam universalem et particularem, accidens universale et particula,, re. Substantia universalis sive secunda est, quae de subiecto

aliquo dicitur, et in nullo est subiecto. Singularis sive pri= 87.
ma substantia est, quae neque est in subiecto ullo, neque de subie=
iecto dicitur. Accidens universale est quod est in subiecto, et de
subiecto aliquo dicitur, ut quantitas. Accidens particulare est,
quod est in subiecto sed de nullo subiecto dicitur, ut haec albedo.
Secundo definit quid sit esse in subiecto hoc modo. In subiec,,
to esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quaedam pars, im,,
possibile est esse sine eo in quo est. idest non potest naturali,,
ter separatim a subiecto existere, ac proinde a subiecto cui inest
separari non potest quin intereat. ut sunt accidentia.
25.ª Hic nota primo. Res multis modis dici esse in alio, ut patet 17. Mar.
quarto Phis: tex: 23. qui modi his vulgatis versib. continentur.

Insunt, pars, totum, species genus et calor igni,
(idest accidens in sbto inhaesionis)
Rex in regno, res in fine locoque locatum.

Explicationem horum tt Toletus hic et tres alios modos adiicit
esse in materia ut aia est in corpore, esse in vase, ut vinum in
amphora. esse in tempore, ut Apli tempore Christi.

Nota secundo esse in subiecto, et dici de subiecto non eodem modo accipi subiectum. Primo enim intelligitur subiectum inhesionis, quod soli accidenti convenit. Secundo, subiectum prædicamentale, idest aliquid inferius in linea prædicamentali. Dici vero de subiecto soli universali convenit. Individuum .n. licet de aliquo dicatur: de nullo tamen dicitur ut subiecto, sci= licet prædicamentali, quia non habet quid inferius se.

Dices numquid odor a rosa vel pomo separetur naturaliter, cum ablata rosa odorem adhuc sentiamus? R. odorem a suo subiecto numquam separari naturaliter quia est accidens. Ablata vero ro= sa possunt in manu, vel sudariolo remanere quædam particulæ, in quibus etiam est odor qui sentiri potest. atque ita vel per se, vel per speciem intensionalem odoratu percipitur. Si odor non sit accidens rosæ, non potest sine particulis illius existere: species vero inten= tionalis odoris, quæ est in potentia odorativa sine hac non potest existere naturaliter, quia est huius accidens.

Capite tertio tradit regulam serviententem profunditati præ=

dicamentorum. et autem haec profunditas. series summi generis, mediorum generum, et specierum usque ad individuum. Quando alterum de altero praedicatur ut de subiecto, quaecunque de eo quod praedicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicentur. ut: quod praedicatur de animali essentialiter dicitur etiam de homine tanquam de inferiori essentialiter.

Dices: quomodo haec regula differt a dici de omni praedicatio?

R: in hac regula est essentialis praedicatio: illi autem quaecunque affirmatio sive sit essentialis sive non.

76.ª Capite 4 tradit regulam servientem latitudini praedicamentorum. De his praedicatis quae ad latus praedicamentorum ponuntur, quales sunt differentiae. Diversorum generum et non subalternatim positorum diversae sunt species et differentiae; subalternorum vero generum nihil prohibet easdem esse.

Nota. duplicia esse genera subalternatim posita, primum quorum unum directe subalterno ponitur, ut substantia animalis; quantitas, linea; qualitas color; etc. 2.º quorum utrumque

ponitur sub aliquo tertio genere, ut homo et Angelus sub sub,,
stantia; tempus et linea sub quantitate. ut patet 4. Top: loco ii.
et affertur lib: 6: loco 41. Sensus ergo prioris partis est: o,,
mnia illa genera, quae non sunt in eodem praedicamento habere
differentias natura et formaliter diversas. ut homo et scia.
Sensus posterioris est genera subalternatim posita, posse ean,,
dem habere differ. ug. animal et vivens eandem habent dif,,
ferentiam scilicet animatum. Sic tempus et linea continuum
esse; tempus et oratio, successivum esse: potentia sensiti,,
va, et potentia rationalis, quae ponuntur in praedicamento qua,,
litatis, easdem habent differentias divisivas scilicet cognosciti,,
vam et appetitivam
Objicies contra priorem partem regulae. Substantia dividitur per
corporeum, et similiter accidens; et tamen substantia et accidens
non sunt genera subalternatim posita. R. Corporeum quo di,,
viditur substantia, est gradus substantialis; corporeum autem
quo dividitur accidens, est ratio accidentalis, et per conse,,

quas non sunt eadem ipsa licet idem habeant nomen. F. 89

dem dividendum de corporeo.

Capite 2. res incomplexas dividit in decem prædicamenta.

QVAESTIO. II.
De Aequiuocis.

77.a Nota primo. Definiri ab Arte æquiuoca, uniuo- 18. Mar. *
ca denominatiua, non ut sunt nomina, sed res ipsas, quatenus ta-
libus nominib. significantur: hic igitur agimus de æquiuocis æ-
quiuocatis non æquiuocantibus.

Nota secundo. Res ipsas si conueniant in nomine et ratione dice-
untur uniuoca. ut homo et equus respectu animalis: si in
neutro conueniant, dicuntur diuersiuoca, ut lapis et scientia;
si in nomine solo, sunt æquiuoca ut Gallus respectu Franci et
auis: Si habeant idem nomen, et rationem aliquo modo di-
uersam, sunt analoga. ut subs. respectu Dei et accidens:
si et nomen et rationem aliquo modo diuersa, sunt denomi-
natiua, ut iustus et iustitia. Si denique eandem rationem
habeant et plura nomina, sunt multiuoca; ut gladius et ensis.

quæ autem in pulvere Grammatico vocantur Synonima, in ar=
la philosophica sunt multivoca, et quæ hic dicuntur Synonima,
alio nomine univoca dicuntur
Nota tertio æquivoca dupliciter accipi; primo late pro omni eo
quod non est univocum, et sic complectitur omnia æquivoca et
analoga ut 1. Phi: tex: 31. patet. Secundo presse, ut ab a=
nalogis distinguuntur, et de his nunc est quæstio.
Dico primo, Aequivoca æquivocata sunt, quorum nomen commu=
ne est, ratio vero substantiæ nomini congruens diversa; ut
gallus, canis. est textus hic cap: 1. Vnde patet duo requiri ad
æquivoca. Primum. ut habeant idem nomen materiale, id est
sine significatione. Secundo, ut diversas habeant definitiones
nomini æquivoco accomodatas.
Dico secundo duplicia assignari æquivoca æquivocata, primo a
casu quæ habent idem nomen sibi impositum nulla habita ra=
tione convenientiæ rerum inter se, ut gallus. Paulus, in germa=
nia et alius in India. Secundo a consilio, quibus commune no=
men est impositum, spectata aliqua convenientia rerum

significationem inter se, sive sit ficta ut canis; sive separata go.
et Paulus dicitur is, quem parentes separant imitationem D.
Pauli mores.
Dices primo. Si equivoca non habent eandem definitionem quomodo una definitione hic definiuntur? R. in actu signato hic definiuntur una definitione analogica. in actu vero exercito non habent eandem definitionem. Hinc fit, ut gallus homo, et gallus avis, et canis, respectu huius vocis aequivoca sunt analoga; respectu huius vocis animal sunt univoca; respectu vero huius, gallus, sunt aequivoca in actu exercito.
Dices secundo. ubi est idem nomen, ibi est eadem significatio, sed gallus respectu hominis et avis, non habet eandem significationem. Ergo non est idem nomen. R. aequivocum nomen est idem materialiter tantum. id est eundem sonum dearticulatum, non eandem habentem significationem.
Ex quo patet nomen univocum eadem significatione plura significare, ut homo plures homines. aequivocum vero habere plures significationes, quibus modo hoc modo aliud significat: ac pindeig. Mar:
78.a

cum in una propositione possit unam significationem habere, quam non habet in alia: merito nomen aequivocum solemus distinguere, vel interrogare adversarium in qua significatione accipiat, dummodo petit ad cognoscendam eandem. Cum igitur dicitur exempli causa omnis vel utrumque canis, uno actu significat domesticos, alio marinos, alio caelestem. Neque vero datur unus conceptus formalis aut obiectivus aequivocus, sicut datur nomen aequivocum: quia quicquid conceptus formalis potest repraesentare, id semper et in quolibet actu repraesentat; vox autem non semper significat quod significare potest, ut experientia patet.

QVAESTIO III.

Quid sit Univocum?

Dico cum Arte hic cap: 1. ea esse univoca quorum nomen commune est, et ratio substantiae nomini conveniens eadem. Vel quae habent idem nomen et eundem conceptum obiectivum seu rationem obiectivam. Haec enim ratio immediate significatur per vocem communem, et conceptum formalem ei respondentem; mediate vero inferiora significantur, quibus

illud nomen est commune. v.g. homo et asinus conveniunt uni-
voce in animali, quia aequaliter participant nomen animalis
et eius definitionem, quae est vivens sensitivum. Huc spectant
omnia genera et omnes species, et omnes differentiae constitu-
tivae respectu eorum quae sunt sub genere per differentiam illam
constitutae. v.g. corporeum respectu corporis et eorum quae sub
corpore directe constituuntur.

Quaeres an haec ratio communis debeat esse essentialis suis
inferioribus ratione quorum dicitur univocum? R. de rigore lo-
quendo non esse necessarium: nam visibile v.g. tam est univo-
cum respectu Petri et Pauli, quam rationale. Nihilominus A-
ristotelis interpretes bene advertunt hic aequivoca dici solum es-
sentialia; nam hic et secundo top: cap: 2. distinguuntur denomi-
nativa ab univocis, cum tamen proprium et accidens denomi-
native praedicentur.

Ex quo patet hic rationem substantiae accipi pro essentia
quae opponitur accidenti praedicabili non praedicamentali, ut

color minimus et essentialiter de candore et nigredine dictus

QVAESTIO IV.

De Analogis.

21 Mar:

DVBIVM I.

Quod et quotuplex sit Analogum.

Nota primo, Analoga dici quæ inter se habent Analogiam, id est similitudinem aut proportionem aliquam, quæ duplex est: vel enim est mutua duarum rerum inter se habitudo, ut cum dicitur denarius numerus ad quinarium duplam habet proportionem. Vel est inter duas habitudines duarum rerum et dicitur proportionaliter, ut cum dicitur sicut se habent quinque ad decem, ita decem ad viginti, vel ut habet Arist. 1. ethic. cap. 6. quemadmodum in corpore est visus, ita in animo est mens. Prima dici solet proportio quæ est inter res duas. Secunda proportionaliter, seu proportio proportionum.

Nota secundo non agimus hic de analogia quæ propriè est inter quantitates, de qua Euclides lib. 5. et 6. tractat. Sed

de ea proportione, quam plura entia habent inter se, quatenus 92
uno nomine significantur.
Dico primo cum Aristotelis interpretibus hic, ea dici Analoga, quae
habent idem nomen commune, rationem vero illo nomine signifi-
catam aliquo modo diversam. Unde patet quomodo ab aequivocis et
univocis differant: haec enim rationem communi nomine signi-
ficatam eandem habent nullo modo diversam; aequivoca vero pe-
nitus diversam, nulloque modo eandem; analoga vero medium
inter utraque obtinent.
Dico secundo cum Caietano thomo 3. opusculorum tractatu 5.
et omnibus Philosophis duplex esse genus analogorum; aliud di-
citur attributionis ut sanum quod dicitur de animali, herba, cibo,
colore, etc. aliud proportionis, ut Ens respectu substantiae et ac-
cidentis, videre respectu hominis et prati, latrare respectu canis
et latronis.
Hic nota Analoga attributionis dici analoga ad unum vel ab uno,
ut patet 4. Met: tex: 2. lib: 5. tex: 11. lib. 7. tex: 14. lib: 12. tex: 19.
et sequentibus 1. Eth: cap: 6. Analoga vero proportionis, ab illo

simpliciter dicuntur Analoga.

Objicies primo. Quaecunq; habent nomen commune, vel habent rationem illo nomine significatam prorsus eandem, vel non habent; si primum, sunt univoca si secundum sunt aequivoca. Ergo non dantur analoga. R. ex quaestione 2. notabili tertio, et D. Thomae parte, q: 13. art: 10. ad 4. Aequivoca duobus modis accipi, primo late, pro omni eo quod non est univocum, et sic omne analogum est etiam aequivocum, sed non contra. secundo proprie ut definivimus quaestione secunda, et sic nullum analogum est aequicum. Hinc fit ut analoga aliquando dicantur univoca, si videlicet comparentur cum pure aequivocis.

Objicies secundo. dantur analoga inaequalitatis distincta ab analogis tum attributionis tum proportionalitatis. Ergo male divisimus analoga in duo tantum membra. Antecedens patet ex 7. Phis: tex: 31. 10. Met: tex: 16. ubi dicitur sub genere latere aequivocationem. R. analoga inaequalitatis proprie esse univoca: dici vero analoga, abusive; vel ut inquit Caietanus cap: 1. secundum esse tantum,

ex quod analogata participenter in ratione significata per il-
lud nomen commune, sed non participenter in esse illius rati-
onis. Huc spectant omnes species, ex quod non sint equalis
perfectionis, propter diversam differentiam, ut homo et avis
qui non sunt equalis dignitatis in specie.

DVBIVM II.

80.a Quotuplex sit analogum attributionis?

Dico primo esse duplex: quaedam enim sunt in qui-
bus forma nomine communi significata est unis tantum in-
trinsece, praecipuo scilicet analogato ut sanum, respectu anima-
lis, pharmaci, ambulationis. quaedam sunt in quibus omnibus
reperitur forma nomine communi significata intrinsece. ut (se-
cundum multos) Ens respectu Dei et creaturae, conclusio est com-
munis. Suarez in multis locis. Conimbricensium, Caietani, et con-
tra Fonseca 4 Met. cap. 2. q. 1.

Dico secundo. Analoga primi generis sunt ea quorum nomen
commune est terminus ille nomine significatus idem, uni tantum

intrinsecus: habitudinem vero ad illum terminum diversam: v.g. animal et pharmacum, pulsus, color, cibus etc. habent idem no,,
men scilicet sanum, terminum illo nomine significatum eundem
scilicet sanitatem quae soli animali est intrinseca: habitudinem ad
sanitatem diversam habent, nam animal habet ut subiectum
ad formam, pharmacum ut efficiens ad effectum, pulsus
ut signum ad signatum, idem dicendum de medico respectu ho,,
minis et potionis.
Nota hic, vocabulum hoc modo analogum absolute prolatum, si,,
ve per antonomasiam significat, debet accipi pro praecipuo analogato.
ut sanum pro animali, medicum pro homine medicinae gnaro.
Dico tertio. Analoga posterioris generis sunt, quae habent idem
nomen commune, et formam in omnibus repertam intrinsece, sed
quae non aequaliter ad omnia analogata descendat (ut ait Suarez)
sed primo ab uno participetur, deinde ab alijs dependenter a pri,,
mo. ut Ens respectu Dei et creaturarum. Et quidem si de,,
tur una ratio entis obiectiva communis Deo et creaturarum:

patet Ens hoc modo esse analogum. Nam imprimis illa
ratio univoca esse non potest, cum non participetur aequaliter à Deo et creaturis. Siquidem Deus est ens undequaque independens; creatura vero Ens quod natura dependet ab alio scilicet Deo. Nec pure aequivoca, creatura enim dicit ad Deum habitudinem, ut ad causam sui esse. Deus a quo habet suum esse. Nec analoga proportionis ut patebit dubio sequenti, nec analoga attributionis primo modo, nam ratio haec entis non soli Deo, sed etiam creaturae est intrinseca. Ergo erit analoga secundi generis

DVBIVM. IIII.

Quotuplex sit analogum proportionis?

81.a Analoga proportionis sunt, quorum nomen commune 22. Mar:
est, et ratio communi nomine significata eadem proportionaliter. Est communis inter Philosophorum, ut patet apud Con: hic.

Dico primo sunt duplicia, propriae proportionis, et impropriae sive Metaphoricae. Hanc divisionem late probant Con-

nibricenses lib: q. 1. art: 2. Secuti Caietanum loco citato cap: 3. tum Arist. authoritate, maxime 1. Eth: cap: 6. tum ex communi consensu Philosophorum et Theologorum, contra Occam, qui quodlibeto 4. q. 6. negat dari Analoga propriae proportionis: sed non probat.

Dico secundo. Analoga propriae proportionis sunt, quae rationem communi nomine significatam intrinsece omnia participant et proprie; sed inaequaliter, eo quod illa ratio in ultimis analogatorum differentiis reperiatur. Vt ens respectu Dei et creaturae, (secundum multos) et respectu substantiae et accidentis. Huc spectant omnia transcendentia ut ens, unum, verum, bonum, res, aliquid, respectu quorumlibet entium. Accidens respectu accidentium; Differentia, differentiarum; Individuatio individuationum; Genus in actu signato respectu generum; universale in actu signato universalium etc.

Dico tertio. Analoga impropriae proportionis sunt, quorum forma communi nomine significata in uno est intrinsece et

proprie, in alio Metaphorice. Vt videre respectu hominis 95.
et prati. Cum enim dicitur prata vident, videre formaliter sig,,
ficat virorem (siue flores) non absolute ut viror est, sed pro,,
portionaliter. Dest quatenus viror concipitur ita se habere ad
pratum, sicut visus se habet ad hominem. Sic dicitur per
montes florent studia, intellectus videt, cuto allatrant Sci,,
pionem, viæ Sion lugent.
Hinc patet primo, hominem verum et pictum posse esse An,,
loga, ut patet ex D. Thoma. i par. q. 13. art; 10. ad quartum.
Reducuntur Conimbricenses vel ad analogiam attributionis pri,,
mi generis vel proportionis improprie.
Patet secundo. Ens respectu substantiæ et accidentis, esse Ana,,
logum proprie proportionis, quatenus in horum differentijs
includitur, ut patet hic ex dicto secundo. Esse vero etiam atti,,
butionis, quatenus entis ratio primo et simpliciter substan,,
tiæ conuenit, independenter a causa creata; accidenti vero per poste,,
rius, siue dependenter à sba ut cã creata mat, principali et ultimata

independente hoc modo ab alia creatura. Quod sit hic dicent. Con

QVAESTIO V.

De denominativis, abstractis, concretis.

DVBIVM I.

Quae dicantur denominativa?

Artes cap: i. sic definit. Denominativa dicuntur quaecunque ab aliqua differentia casu secundum nomen habent appellationem. Id est quae ab aliqua forma recipiunt denominationem secundum nomen, ita ut non differant ab ipsa forma nomine integro; sed tantum in terminatione sive inflexione, ut a Grammatica, Grammaticus; a fortitudine fortis. Vt aliquid sit denominativum tres conditiones requiruntur. Prima est ut denominatum participet formam a qua habet suam denominationem, ut iustus iustitiam. Secunda ut desumat nomen a nomine formae, ut iustus a iustitia. Tertia ut nomen denominativi a formae denominantis nomine differat casu sive terminatione, ut iustus differt a iustitia.

Hinc colligitur primo quod studiosus dest virtute praeditus, et
sit denominativum, nec musicus mulier, quia non habent has condi,,
tiones, licet musicus sit denominativum.
Colligitur secundo hinc reiici illa, quae dicuntur denominativa
secundum rem tantum, ut studiosus a virtute, et secundum
nomen tantum, ut a studio studiosus, officio officiosus.
Quaeres primo an denominativa necessario debeant fieri a for,,
ma accidentali; an non et a substantiali; ut animatum ab a,,
ma? R. alij negant alij affirmant, sed quaestio videtur esse
de nomine. Usus tamen obtinet, ut distinguantur inter se prae,,
dicari denominative et essentialiter. Videtque conformis doctrina
Aristoteles dicere proprie denominativa ea solum esse, quae signifi,,
cant formam accidentalem. Vid. Fon. 1 instit: cap: 25.
Quaeres secundo An in conceptibus dentur denominativa? R.
Non. quia non datur conceptuum deductio, sola terminatione
differentium, licet negari non debeat dari in mente, conceptus de,,
nominantem, et denominatum. Siquidem in mente reperitur

terminus significans formam inhaerentem in subiecto, et non esse illi formaliter communicantem. vg. concretum quod respondet voci iustus: et terminus significans formam per se stantem vg. conceptum quem formamus audita voce iustitia. Hic est terminus denominans, ille denominatus.

DVBIVM. II.

Quid abstractum, quid concretum nomen significet?

24. Mar: Dico primo. Abstracta sunt, quae simplicem ha- 8
bent significandi modum. Id est quae formam significant per se stantem et praeter formam nihil connotant. Vt albedo, pietas. Nec refert quod a parte rei forma adhaereat subiecto vel non adhaereat: satis enim est quod a nobis absolute et solitarie sine subiecto concipiatur.

Omne abstractum est substantiuum sed non contra.

Dico secundo concretum est quod duplicem habet significandi modum. Id est significat naturam seu formam a nobis conceptam ut alteri coniunctam. vt Albus. pius. Quidam vero

alia sunt adiectiva ut album, quaedam substantiva ut homo; hic enim

significat enim humanitatem in supposito existentem; sicuti

paries picturam in ~~suppos~~ subiecto inhaerentem. Quod autem ge-

nera significent non solam formam, patet ex Porphyrio cap. 1 de

oppositis, ubi dicitur aliud esse caecum aliud ~~aliud~~ caecitatem.

et 7. Met. tex. 21. album duo significare, unum directe alte-

rum indirecte, albedinem scilicet et subiectum: quia licet al-

bum non significet subiectum secundum rationem specificam, q.

parietem; significat tamen rationem communem subiecti indé-

terminatè. Dicit albedinem cum modo inhaesionis ad subiectum

sive hoc sit olor sive paries. Concretum igitur duo sig-

nificat primo formam, secundo si sit substantivum, suppo-

situm; si sit adiectivum, subiectum; si sit essentia, existen-

tiam, unum directe et formaliter, alterum indirecte et veluti

materialiter. Ratio est, nam nomen significat omne id in

cuius nos cognitionem ducit: sed nomen v.g. paries, non solius

pictatis conditionem induicit, sed alicuius etiam subiecti, in quo sit pictura. g.o tr. Idem dicendum de nomine homo Deus etc.

Vid: Fonsecam i instit: cap: 24. ubi docet omne adiectiuum esse concretum respectu alicuius; sed non contra. Item omne abstractum esse substantiuum; sed non contra; sunt enim quaedam substantiua quae non sunt abstracta, ut homo, Deus, Petrus, etc.

DISPUTATIO X.

III.a

De praedicamentis in genere.

Praedicamentum idem aliquando est quod praedicatum siue cathegorema; sed hic illud accipimus pro serie siue coordinatione plurium praedicatorum essentialium sub uno quodam supremo genere usque ad indiuiduum: quam ideo excogitarunt Philosophi, ut vitata rerum confusione iisque in certas classes distributis facilius et certius rerum cognitionem siue notitiam consequeremur. De qua re, et de etymologia cathegoriae supra diximus initio antepraedicamentorum.

QVAESTIO I.

Quid sit prædicamentum?

Dico breviter cum Fonseca esse alicuius generis summi realis et eorum quae sub ipso sunt naturalis dispositio. Eundem habet sensum definitiones quas alij afferunt ut Rub: hic q. 3. num: 4. et initio anteq.: num: 7. Dicitur realis (abstrahendo ab actuali et potentiali) quia licet possit fieri aliqua dispositio prædicamentalis Entium rationis; de his tamen non agunt hic Philosophi, eo quod tota eorum opera in Entium realium scientia comparanda ponatur. Dicitur naturalis, non quod superiora prædicata ab inferioribus ex natura rei distinguantur: hoc enim falsum est ut diximus de universalibus in communi; sed quod spectata prædicatorum natura fieri possit talis dispositio per intellectum, qualis est in prædicamentis v.g. prædicatum universalius quod latius patet, et superiorem obtinet locum, licet haec coordinatio non existat a parte rei sed fiat tantum per operationem intellectus. Dicitur

dispositio sive ordinatio, non quod sit relatio rationis vel rei alii, sed habitudo predicatorum inter se, quo ad aliquem latis potest, aut superiora loco ordinantur, et inferioribus in includantur. Est igitur hic dispositio denotio extria rebus dispositis conveniens ab actu intellectus rerum naturas ita concipientis, ut gradus unus alium includat etc.

Hinc sequitur primo predicamentum non esse ens rationis simpliciter, nam individuum licet reale licet enim ij qui dicunt universalia esse entia rationis, dicant etiam predicamenta esse rationis entia; quia tamen supra docuimus contrarium, et predicamentum non est sola ordinatio sed naturas etiam universales et individua, ut ordinata sunt complectitur; ideo ens rationis dici non potest.

Sequitur secundo predicamentum esse ens per se (licet sola entia per se ponantur in predicamentis) sed esse aggregatum ex multis, ut ex monile ex auro et gemmis, liber, domus, exercitus, etc.

29. Mar: Hic nota in predicamentis directe locum habere solum entia 85 realia, finita, univoca, incompleta, per se una: utrum autem debeant esse completa et concreta videbimus questione tertia.

Objicies primo. Si hec series vera est ante operationem intellectus ut diximus; ergo erit Ens rationis. R. negando consequentiam: multa enim vera sunt ante operationem intellectus q. sunt Entia realia, vg. universalia. Sed ens rationis est q. ita pendet ab intellectu, ut nisi actu cognoscatur in nullo statu possit existere. Quamquam ut diximus de universalibus nec universale, nec predicamentum a nobis intelligatur sine facta aliqua relatione.

Objicies secundo. numquid potest concipi relatio rationis inter aliqua que sunt in eodem predicamento. vg. inter Petrum, hominem, animal, vivens, etc.; vel etiam realis inter aliqua vg. inter 2es hominem et equum, identitatis inter hom., diversitatis ~~relationem identitatis~~?

R. Posse id quidem fieri sed negamus illam relationem esse formaliter predicamentum, vel ~~...~~ conditionem necessariam ad coordinationem predicamentalem.

QVAESTIO II.

Quomodo inter se distinguantur Praedi- camenta.

Sensus quaestionis est utrum res eadem diversi- mode considerata possit in pluribus praedicamentis poni; an ve- ro quaecumque sunt in diversis praedicamentis realiter distinguantur.

Certum est aliquo modo debere distingui. Ratio est si enim il- la quae in diversis praedicamentis ponuntur non distinguuntur saltem ratione, sequitur esse permixta et confusa, quod est con- tra omnem Philosophiam. Nec sufficit distinctio rationis ratiocinantis ut praeter caeteros bene sentiunt ii Met: q. 13. non enim esset ratio cur decem potius praedicamenta essent quam viginti vel centum, facile enim est fingere plura.

Certum est secundo non omnia praedicamenta ita esse distincta ut quodlibet possit esse sine alio. Nam passio non potest es- se sine actione, nec relatio sine fundamento, neque qualitate.

86

* His positis prima sententia est distinguantur omnia praedica- menta ex natura rei. Huius sententiae sunt Paulus Venetus, Tri- phus, Caietanus, citati a Rubio q. 3. num. 42. et alii, et probant

primo saltem accidens a substantia distingui realiter. Quia po„ 100.
test abesse et adesse sine subiecti corruptione, si minus naturali,
saltem divina virtute. Secundo si eadem entitas sit sub diver„
sis generibus quomodo predicamenta non erunt permixta? Quo„
modo predicamenta erunt per se primo diversa, quod docet Aris„
toteles multis in locis? Quomodo verum erit quod differentiae
oppositae non possint in unum coalescere?

Dico primo. Non omnia quae ponuntur in diversis predica„
mentis distinguuntur ex natura rei: sed ut ait Rub: con„
clusione 2. num 52. sufficit distinctio rationis, praesupponens
fundamentum in re ipsa. Patet primo ex Arle ter: Phis
text. 19. ubi docet actionem et passionem distingui non rea„
liter sed tantum formaliter sive ratione ratiocinata, ut
bene explicat Rubius num: 55. Hanc sententiam tuentur
Rubius citatus, Conimbricenses varijs in locis. Vasquez 1. par: dis„
116. et alibi. Toletus q. ultima de predicamentis. Jandunus
5. Met: q. 16 et 22. D. Thomas 11. Met: lec: 9. qui ut bene Jandunus

ostendit alibi contrarium non docuit, sed tantum substantiam formaliter non esse relationem. Plures citat Fonseca 5. Metaph. cap. 7. q. 3. scilicet Durandum, Occam, Capreolum, Gregorium et probatur. Nam ut saepe diximus nec passio ab actione, nec relatio a fundamento realiter distinguitur. Secunda pars conclusionis patet ex dicto primo, et patet a posteriori, quia si per inductionem ea quae in diversis sunt praedicamentis percurramus, inveniemus illa distingui ratione ratiocinata, sive formaliter. Rationem a priori dabimus dicto sequenti:

31. Mar Dico secundo aliqua accidentia non distinguuntur a substantia nisi ratione ratiocinata sive formaliter. Ratio. Potentia naturalis formaliter et qualitas, et quod est semel accidens formaliter non potest esse ratio substantialis. Ergo sive sit idem realiter cum substantia sive non semper manet accidens eiusdem ab essentia et integritate substantiae. At vero meliores ante Philosophi intellectum et voluntatem ab anima, potentiam receptivam a materia prima; potentiam abessibi[…]

tialem a quolibet creatura solum per intellectum distinguit: 101
cum Entia non sint multiplicanda sine necessitate, nam eadem
res uno modo considerata dicitur et est formaliter substantia,
alio modo concepta est et dicitur accidens, ut anima, intellectus
voluntas. Similiter eadem natura Petri diversimode considerata est dicitur formaliter homo, animal, vivens etc.
Est igitur idem realiter anima et intellectus, sed non formaliter. Ratio huius et praecedentis conclusionis est, quod distinctio praedicamentorum non est ordinata ad rerum a parte rei separationem: sed in ordine ad nostrum intellectum, ne
conceptuum confusione in suis intellectionibus hallucinetur,
quod abunde praestat formalis distinctio; quae cum habeat
fundamentum in re sufficit non modo ad genera et species
constituendas, sed etiam ad rem eandem in se simplicem diversimode conceptam modo in hoc modo in alio praedicamento collocandam. ut animam rationalem conceptam partem

unum cum materia essentialiter terminum constituit, nihil
cogitando de conversione ad intellectionem; dicimus esse substantiae
eandem ut immediatum principium intellectionis conceptum, di-
cimus esse accidens, cum hoc modo formaliter sit potentia
naturalis quae pertinet ad qualitatem, ut patebit in libris de an.
Ad primam contrariae sententiae R. Duplex esse accidens primo
physicum, secundo metaphysicum. Primo modo si sit absolutum
realiter distinguitur a subiecto et potest ab illo abesse et adesse
sine subiecti corruptione, et pertinet ad quintum praedicabile.
Secundo modo concipitur inhaerere, pertinetque ad praedicabile quartum,
aut etiam modo sit respectivum ad quintum praedicabile.
Sive autem ad quartum sive ad quintum praedicabile spectet, ni-
hil refert ad accidens praedicamentale. Ad secundum R.
primo, praedicamenta esse impermixta formaliter sive sint re-
aliter permixta sive non. R. secundo dicuntur primo di-
versa etiam formaliter quia rationes formales illorum

non habent genus univocum. R. tertio dicenti differentias sunt 102
opposita ita non possunt coalescere sibi formaliter. Hinc *
fit ut omnia fere argumenta adversariorum solvuntur dicendo
98. nullum esse incomodum si q[uae] sunt idem realiter distinguuntur
formaliter.

Ex dictis patet omnia prædicamenta distingui formaliter: ac
Identia a substantijs aliqua distingui realiter ut res a re v.g.
quantitatem ab homine. aliqua modaliter tantum v.g. ubi ab albo
tantum ~~rationis ratiocinante~~ v.g. intellectus ab anima.

QVÆSTIO III.

De ijs quæ ponuntur in prædicamentis.

Quæritur hic, quales sint naturæ rerum quæ in prædicamentis ponuntur. Utrum entia realia an rationis sint, res an res ipsa utrum entia completa an incompleta sit? De qua re pauci Toletus hic cap. 5. et q. 2. postprædicamentali. multi Fonseca tomo 2. Metaph. cap. 4. a q. 4 usque ad 9. inclusive. Rub. hic cap. 4. q. 1. et 2. Con. hic q. 2. et quos ibi citant.

Nos vero omnem dubium dubijs absoluemus.

DVBIVM I.

Vtrum Entia incompleta, differentiae, individua ponantur in praedicamentis?

Certum est primo sola Entia realia in his classibus habere locum: et per consequens hinc excluduntur negatiues, ut non homo, non videns etc. privationes ut caecitas, Entia rationis et impossibilia ut Chymera.

Certum est secundo hinc etiam rejici complexa, aequivoca, analoga ut talia sunt; item nomina sive voces: item Entia per accidens ut est homo, musicum, homo albus. Ratio horum omnium est quia quod ponitur in recta serie est genus vel species vel individuum: quod vero ad latus est differentia: haec autem omnia sunt res incompletae, univocae, Entia per se.

Hic nota Ens completum illud esse quod non est ordinatum ad compositionem entis per se ut Deus; incompletum contra: estque duplex physice ut materia forma, caput, pes, pars aquae etc. secundo metaphysice, ut genus et differentia.

Dico primo Entia incompleta metaphisicè, si reliqua adsint 103
possunt esse in predicamentis. Patet. nam genera licet sint phi=
sicè completa sunt tamen incompleta metaphisicè, siquidem cum
differentijs componant speciem. Genera autem sunt in predica=
mentis, ut animal, vivens, corpus, etc.

Dico secundo partes similares ut. aquæ, ignis, etc possunt esse
in predicamentis. Ratio. quia aliqua pars aquæ separata poni=
tur in predicamento non minus quam Petrus. ergo etiam dum est
alteri aquæ coniuncta: sive enim alteri coniungatur sive non
semper retinet suam essentiam.

Dico tertio. partes essentiales compositi phisici scilicet ma=
teria et forma non ponuntur directè in predicamento sub=
stantiæ, sed reductivè tantum. Patet ex 2 de an: tex: 4.

Dico quarto. Nec partes dissimilares sive etiam heterogeneæ
hic locum habent directè. ut ut. pes, caput, manus hominis. Ratio
huius et superioris conclusionis est quia superiora non possunt
de ijs formaliter, nec, affirmative predicari.

Dico quinto differentiæ non sunt in recta serie prædicamentali. Ratio, quia differentia nec est summum genus, nec includit genus summum aut subalternum formaliter et diuisiue. 18

1. April. Ex his patet 1. haec entia incompleta physica ut plurimum non ponantur directe in prædicamentis: si tamen aliquod individuum incompletum possit subijci generi, non esse cur a prædicamentali serie excludatur. ut et pars aquæ, linea in materiam sortem.

Patet secundo fieri posse nouum prædicamentum substantiæ entium incompletorum, in quo summum genus sit substantia incompleta quæ immediate diuidatur in materiam et formam.

Patet tertio etiam individua locum habere in recta linea prædicamentali. Nec obstat quod Plato dicit in infinita quiescere: intelligitur enim diuidendo.

DVBIVM II.

An abstracta ponantur in prædicamentis?

Duo in hac re sunt certa. primo in prædicamento substantiæ sola concreta poni. ut homines animal. abstracta non ut animalitas humanitas. quippe incompleta haec essentia

Patet primo consensu omnium Philosophorum, secundo ex pro,, 104
prietatibus substantiae primae, quae solis concretis conveniunt.
Secundo posse tam ex abstractis substantiae tam ex concretis
accidentium constitui praedicamenta. Tam bene enim abstracta
et incompleta in seriem disponi possunt, quam concreta etiam com,,
pleta.
Quaestio igitur est. an de facto accidentia in vulgatis praedi,,
camentis, et hactenus a Philosophis explicatis posita sint in ab,,
stracto nec ne. v.g. utrum albedo an album sit in praedicamento?
Dico breviter utramque sententiam esse probabilem probabiliorem
90.a autem quae in concreto accidentia ponit. Pbr. quia alias acci,, *
dentia non sunt satis completa qualia esse debent, quae communi
Philosophorum consensu directe in praedicamentis collocantur. Si,,
cut enim abstractum substantiale completur per subsistentiam,
quae est modus substantialis: ita accidens per inhaerentiam qui est
modus accidentalis. Concretum vero accidens proprie ? com,,
ponitur ex natura accidentis et subiecto cui inhaeret; sed proprie

ex natura ipsa accidentis et natura modo, quam Con: vocant mo=

dum inherentie ad subiectum: qui modus cum sit accidentalis n=

na cum natura accidentis facit unum per se; sicut modus substa=

tialis cum natura substantiali.

Contrariam partem multi et gravissimi authores tenent, quos

inter Con: q5: 2. art: 1. sed non amplius probant, quam quod ac=

cidentia in abstracto in seriem predicamentalem possint dispo=

nis quod alter fatemur.

Sententiam suam probant primo quod concreta accidentium ut

album teste Aristotele sint entia per accidens, eo quod significa=

ret subiectum et formam. Sed R. si nomine albi significetur

compositum ex subiecto (ut: pariete) et forma albedinis ei

inherente: tunc album erit ens per accidens, et a recta serie pre=

dicamentali exclusum: si vero nomine albi significetur ipsa albe=

do ut inherens, tunc album erit ens completum (ut fatentur Con=

nib: illo articulo 1. in fine) et ens per se et directe in predica=

mento collocatum

Probant secundo. ex 2. top: to loco 2. sed R. nihil aliud ibi

Aristotelem docere, quam primo colorem esse genus candoris;
secundo coloratum non esse genus albi sed denominative de eo
predicari. Quod verum est si album pro materiali significato ac-
cipiatur, idest pro subiecto albedinis: si vero coloratum accipiatur
pro colore ut inherente, et album formaliter pro albedine ut
inherenti; certum est coloratum dici de albo univoce ut genus de
specie. Quod vero Aristoteles saepe usurpet nomina accidenti-
um in abstracto, id facit explicationis gratia, ut horum predi-
camentorum natura facilius a nobis intelligatur.

QVÆSTIO IV.

De numero praedicamentorum.

Solet hic a plerisque tractari utrum ens sit univocum
respectu substantiae et accidentis nos hac quaestione in Metaphysicam
reiecta supponimus communem Philosophorum consensum esse analo-
gum; ac proinde non esse genus respectu substantiae et acci-
dentis. Varias de numero praedicamentorum sententias referunt
post alios Rubius et con: hic, quae videri apud illos poterunt.

Dico breviter cum Archita Tarentino, Aristotele, D. Augusti-
no, D. Thoma, Scoto, citatis a Con: hic, et omnium Philosophorum
sententia, famosam hanc praedicamentorum divisionem, in decem ge-
nera (etsi non adeo firma ratione stabiliatur) esse retinendam,
propter philosophorum antiquorum authoritatem cui nefas sit repugna-
re. Cum enim veteres hanc denariam cathegoriarum numerum ad
rerum confusionem quae scientiae inimica est tollendam assignarint,
et secundum hanc distinctionem praecepta philosophiae tradiderint,
qui ab hoc Philosophorum placito recesserit, nec facile alios intelli-
get, nec suam illis sententiam probabit.

2 April: Dubium hic est unde numerus praedicamentorum sit desumendus?
Quibus ex D. Thoma 3. Phis: lec: 9 et 5. Met: lect: 9 et 7. ex
Arist: i. post: tex: 34, et 5. Met: tex 14. et alijs desumit ex de-
cem modis essendi et praedicandi de prima substantia hoc fere modo.
Quod praedicatur de prima substantia si pertineat ad quidditatem
eius est substantia: si extra essentiam convenit ei absolute
ratione materiae est quantitas. Si ratione formae qualitas: si in

ordine ad aliud relatio. Si sit accidens imperfectum quate,,

nus ab agente procedit est actio; quatenus in patiente recipitur passio. Si constituat primam substantiam presentem loco est ubi si praesentem tempori sive durationi est quando. Si ac,, commodet partes locati ad partes loci est situs. Si denotet ap,, plicationem alicuius vestis aut ornamenti ad corpus est habe,, re. Hi autem modi conveniendi primae sub,, stantiae, ut constituant decem praedicamenta debent ita esse diversi ut sint vel habeant decem suprema genera sive ratio,, nes communes decem, quarum nulla cum alijs univoce conveniat. Quod subtilius examinare ad Metaphisicam proprie spectat.

Quicquid sit, cum communis totius scholae consensus (ut inquit Rub.) D[illegible] praedicamenta [illegible] retinendum nullo modo ab hoc numero recedere iure dicet.

Objicies Aristoteles aliquando non enumerat omnia decem praedica,, menta, ergo non essent decem. Resp. primo. nullis enumeratis caetera intelligi. Resp. 2. quando ad vulgarem scholae sententiam

se accomodat, tum omnia recenset: quando propius ad scopum Phi-
losophicum attinet non omnia; cum ad minimum situs et habitus
non videantur proprie esse prædicamenta. Deinde quia forte u-
bi et quando possunt ad idem prædicamentum revocari.

Quæres cur Ens in communi non possit esse genus? R. quia
est analogum proportionis propriæ, eo quod includatur intimè
in proprijs differentijs tam accidentium quam substantiarum.
Idem dicendum de ente completo, idem de accidente respectu omni-
um accidentium. Dices, quare substantia completa est genus
omnium substantiarum, et accidens completum non est genus ac-
cidentium? R. quia substantia completa non est transcendens
sicuti est conceptus communis accidentium completorum, qui in-
cluditur in proprijs suorum inferiorum differentijs.

9 Ap:

DISPVTATIO XIV. 92

De prædicamento Substantiæ.

In secunda parte huius libri Arist. de sin-
gulis prædicamentis in specie philosophatur ducto a substan-
tia initio. Tum quia est basis et fundamentum cæterorum,

tum quia substantia non modo dignitate, sed etiam ut prior.

patet 7. Met: tex 4. ratione, cognitione, tempore et natura

est ens omnium primum. Nos hic explicato textu Aristotelis

essentialem substantiae rationem, proprietatesque inquiremus,

deinde utrum Deus, Christus, Angeli, caelum, in hoc prædi=

camento directe collocentur.

Explicatio textus Aristotelis.

Hoc capite Philosophus primo explicat quid sit prima, quid secun=

da substantia. Secundo has inter se comparat. Tertio sex pro=

prietates substantiæ assignat.

Prima pars capitis.

Supposita divisione substantiæ prædicamentalis ad rectam

lineam pertinentis ait substantiam primam esse quæ neque

de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto est ullo. [redacted] pri=

ma substantia sive individuum substantiæ est, quae de nullo

inferiori quidditative prædicatur nec in aliquo subiecto in=

hæsionis est. Secundæ substantiæ sunt species et genera

in quibus ea que principaliter substantie dicuntur insunt.

Hic nota duo. primo in utraque descriptione loco generis intelli,,
gi esse predicamentale. Secundo quod quidem homo sit indivi,,
duum vagum et non prima substantia: sed asseruntur hic e,,
xempli loco, pro ijs pro quibus verificantur ut Petro, Paulo.

Ex his infert Aristoteles primo secundas substantias de pri,,
mis univoce predicari: accidentia vero vel tantum denomina,,
tive ut album de Socrate, vel nullo modo ut color.

Infert secundo. Omnia que in rerum natura consistunt, si non
sunt prime substantie, vel esse in primis substantijs (ita
scilicet ut nec ad essentiam nec ad integritatem earum perti,,
neant) quod convenit accidentibus: vel dici de illis quod con,,
venit secundis substantijs.

Infert tertio non existentibus primis substantijs impossibile
esse aliquid aliorum esse. Hoc idem habet ii Met cap: i.

Queres quomodo sit verum hoc axioma; cum Por: cap: ul,,
timo ait superiora posse esse sine inferioribus, secundo multa
accidentia ut quantitas differunt realiter a substantia;

ergo poterunt esse illa. tertio anima sola rationali existen-te existerent accidentia quae ei inhaerent, ut sunt scientiae, in-tellectiones, volitiones etc. R. primo. quod licet in ea obiectione possit aliqua natura corruptis individuis nostro mo-do intelligendi esse vel existere, quod solum voluit Porphirius. cum tamen universale reipsa sit idem realiter cum particula-ri, nulla potentia fieri potest, ut corruptis primis substan-tijs semper remaneant, et realiter existant; quod hic voluit Aristoteles. R. secundo. hic naturaliter intelligitur, qua ratione multae res non possunt esse sine alijs, a quibus realiter distinguuntur maiori distinctione. R. tertio. hic intelligi corruptis et secundum omnes partes annihilatis primis substantijs, naturaliter reliqua omnia annihilari.

Secunda pars capitis.

93.a Nota singularis substantia dicitur prima substantia, tum quia per se substat accidentibus, tum quia subijcitur omnibus gradibus universalibus. *

Docet ergo primo Arist. inter secundas substantias species esse magis substantias quam genera. Probat primo, quia magis explicat essentiam rei species quam genus, v.g. qui dicit Petrus est homo, huius essentiam magis explicat quam qui dicit est animal. Probat secundo. quia cum substantia saepe dicatur id quod subijcitur (ut 8 Met: tex: 3.) merito species dicitur magis substantia quam genus. nam homo v.g. pluribus subijcitur quam animal: ipsi enim animali subijcitur, et alijs omnibus quibus animal.

Docet secundo. species infimas inter se aeque esse substantias: quia aequaliter ad conditionem individui accedunt.

Objicies primo. Aristoteles 8. Met. tex: 2. genus ait esse magis substantiam quam sit species, et universale, quam singulare; ergo hic sibi contradicit. R. hoc capite id magis dici substantiam, quod propius ad naturam individuae substantiae, quae est maxime substantia accedit: loco autem citato, quod propius ad summum genus substantiae, et latius patet.

Obijcies secundo. Smaragdus est species et tamen paucioribus subijcitur quam homo. ut patet. ergo homo erit magis substantia quam smaragdus, et consequenter una species infima erit magis substantia quam alia. R. illud dici magis substantiam hoc loco, quod non quomodocunque pluribus subijcitur, sed pluribus in eadem recta serie, et pauciora habet inferiora, secundum gradus metaphisicos. Smaragdus autem et homo, non in eadem recta sunt serie, cum sub animali et viuente non sit smaragdus. Idem de aqua, primo caelo et similibus est dicendum. Omnes enim species infime in hoc conueniunt, quod proxime ad indiuiduum accedant, que indiuidua similiter si inter se conferantur erunt eque substantia.

Tertia pars capitis.

Prima proprietas utriusque substantie est, non esse in subiecto, Secunda, que conuenit generibus speciebus, et differentijs substantie, predicari uniuoce de suis inferioribus. Tertia significare hoc aliquid ut Socrates. conuenit prime substantie tantum,

secunda enim videntur significare quale aliquid. Quarta substantiae nihil est contrarium. Quinta non suscipit magis et minus. Sexta una et eadem numero permanens sui mutatione est contrariorum susceptiua.

QVAESTIO I.

De natura et proprietatibus Sbae.

11 Ap. * Vt clarius intelligantur ea, quae de essentia et 94 attributis Sbae dicemus; e multis modis, quibus substantiae nomen accipitur, hi praecipue sunt notandi, quos tradit Arist. 7. Met. text. Con. et Toletus hic in explicatione textus, Rub. hic qs. 1. n. 7.

Primo igitur modo accipitur substantia pro cuiusque rei essentia, ut in definitione aequiuocorum. Secundo, pro quacunque re quae non est accidens, siue sit simplex siue composita, siue res siue modus rei; siue totum, siue pars. Huic opponitur accidens, quod scilicet non pertinet ad essentiam vel integritatem ullius primae substantiae. Hoc modo substantia et accidens, sunt rationes transcendentales, quarum illa omnibus Sbis, haec omnibus accidentibus analogice conuenit; et per consequens hoc modo

non est summum genus. Tertio pro eo quod in recta se,110
rie huius prædicamenti ponitur, et sic dividitur in primam et
secundam. Quarto denique pro natura ita phisice completa
ut qua talis sit principium subsistendi. Qui conceptus non
includitur in differentijs substantialibus. Nam rationale v.g.
formaliter ut rationale est, non est principium subsis,
tendi; sed ratiocinandi.

DVBIVM. I.

In quo consistat summum genus huius prædicamenti.

Certum est primo, quod substantia primo mo,
do explicata, non sit summum genus. Ratio. quia etiam ac,
cidentibus convenit.

Certum est secundo. Ens per se existens completum, si
nihil addatur, non esse summum genus substantiæ. Nam si sit
completum metaphisice (quicquid dicat Soarez dis: 33. Met.
sec: 1. num 10.) non erit genus, cum genus sit pars metaphi,
sice concepta per modum partis materialis. Si sit Phisice com,
pletum, sub se comprehendet differentias, quod fieri non potest,

nam et diximus d. de dicto, nec gs differentiam, nec diffe-
rentia genus includeret.

Dico igitur breviter. Dari unicum summum genus substantiae, cuius ratio in hoc consistit. Substantia integra abstrahens ab actuali et potentiali, quatenus est principium per se existendi, sive quod idem est subsistendi. Hinc definitur Ens per se existens, sive subsistens, idest Ens cui debetur subsistentia, quae est ratio existendi per se. Per primum substantias re-iiciuntur accidentia quae non per se sed in alio existunt: per ultimum, principium scilicet subsistendi, reiiciuntur partes et modi substantiales et differentiae. Exempli causa manus sub-sistentia, sensitivum; nam manui non debetur per se subsisten-tia sed toti homini, sic subsistentia non est quidem accidens sed modus substantialis; nec tamen est principium subsis-tendi. Nam omne illud et solum dicitur principium subsis-tendi, cui debetur subsistentia; sed subsistentiae non debetur subsistentia, ne detur processus in infinitum: sicut nec sensitivo ut sensitivum est formaliter debetur subsistentia

sed sensatiu, sicut vocali vocatio, corporeo, corpulentia, i quam, iis tes trinæ dimensionis. et sic de ceteris.

93ª Objicies sicut non datur unum summum genus omnium accidentis in ali: *
um: ita n potest dari unum genus omnium substantiarum. Quem, admodum enim existere in alio siue inhærere est ratio communis analoga accidentium, simili modo existere per se est ratio a, naloga substantiarum, quæ etiam differentijs conuenit. Resp. da, ri unum genus substantiæ, quia ab omnibus substantijs prædica, mentalibus potest abstrahi una ratio uniuoca, quæ forma, liter non includatur in differentijs substantiarum, sed est siue ratio integræ naturæ, ut est principium subsistendi.
Nulla vero potest dari ratio communis accidentium omnium quæ non sit transcendens, id est quæ non intrinsece include, tur in concepti proprio particularium accidentium, ac pro, inde hæc ratio est analoga, non uniuoca. Ratio vero sub, stantiæ quam differentiæ substantiæ substantiarum inclu, dunt est quidem analoga, solumque consistit in eo, quod possint et se existere, id est non in subiecto more acciden,

tiam, ut diximus initio huius quaestionis.

DVBIVM. II.

De proprietatibus Substantiae.

Circa primam proprietatem nota, esse in subiecto hoc loco intelligi illud omne et solum, quod est nec integra substantia, nec pars, nec complementum ~~essentiae~~ substantiae, sed est accidens: materia autem est in homine, non ut in subiecto, sed ut pars in toto: formae in materia non insunt ut accidentia, sed per modum compositionis; ex quo sequitur, nec materiam, nec formam substantialem, nec caput, pedes etc. esse in subiecto, quia sunt partes substantiae, illae essentiales, haec integrantes.

Secunda proprietas est clara per se.

Tertia, omnis substantia videtur hoc aliquid significare, i. nomina primarum substantiarum significant singularem aliquam ~~[illegible]~~ per se subsistentem. Convenit primis substantiis. Secundae enim substantiae inquit magis quale aliquid significant, idest formas substantiales metaphysicas in primis substantiis existentes.

Quarta proprietas substantiis nihil est contrarium; id est substantiae non sunt formae proprie contrariae, quae ab eodem subiecto se mutuo expellant. Hanc proprietatem conveni-re substantiae completae et quantitati certum est; an vero et formis substantialibus, dubium est. Probabile est hanc con-venire, licet enim qualitates ignis et aquae sint proprie contrariae ignis tamen aquae, vel forma ignis formae aquae non contrariatur, secundum se, sed secundum suas qualitates.

96. Deinde breviter dicendum hanc proprietatem convenire solis 14. Ap. substantiis completis. Vel si formis etiam substantialibus conve-niat; fatendum est has formas non expelli a se invicem pro-prie e subiecto; sed quia v.g. frigus et humor aquae destruunt in materia qualitates igni congruentes. Hic autem corruptio-ne forma ignis sit otiosa subtrahit illi conservativam (conservatam) pri-mo causa, et sic perit. De hac proprietate latius hic Ruv. q. 9. et Toletus hic. Ex quo nota proprie contraria (ut hic accipitur) esse primo formas positivas, secundo sub eodem

genere positos, tertio, se mutuo e subiecto expellentes.

Quinta substantiae proprietas est non suscipere magis et minus, idest non admittit in eadem materiae parte talem gradum intentionem ut unus homo vg. dicatur magis homo vel minus quam alius; sicuti dicitur aliquid magis minusque calidum. Dices; quomodo ergo prima substantia est magis substantia quam secunda, et species magis substantia quam genus? Resp. cum Aristotele, quod licet in ratione substandi, una substantia sit magis substantia quam alia; secundum tamen se ipsam, et naturam propriam considerata una non est magis talis quam alia una enim natura vg. humana secundum suam essentiam non est magis substantia quam canina, vel quaevis alia natura substantialis. At vero unum calidum potest esse magis calidum altero calido, unum album altero albo.

Sexta proprietas maxime propria est substantiae ut eadem numero permanens per sui mutationem possit successive recipere contraria tanquam principale subiectum eorum;

riȝ: Angeli possunt suscipere contrarias volitiones; aere, ij3 raritatem et densitatem secundum aliquos, lucem et tenebras, quae sunt contraria lato modo scilicet ut hic accipitur. Convenit omni, soli, semper primae substantiae immediate. Oratio autem et opinio non recipiunt veritatem et falsitatem quia mutantur, sed hoc fit ex mutatione obiecti.

Ex quo colligitur quod licet species Eucharisticae suscipiant calorem et frigus per sui mutationem, non tamen esse substantias; non enim id faciunt vi sua naturali; sed divinitus suppleto substantiae officio, quae sola est naturale et ultimatum subiectum accidentium. Nonnulli hanc proprietatem de sola substantia alterationi et corruptioni obnoxia intelligunt.

97.ª

QVÆSTIO II. *

De ijs quæ in hoc prædicamento ponuntur.

DVBIVM I.

An Deus sit in prædicamento substantiæ?

Dico breviter Deum opt: max: non reductive, non ad latus, non directe intra septa huius vel alterius ullius praedicamenti contineri. Tum quia quae in praedicamentis locum

habent sunt finitae essentiae. tum quia quae reductive ponuntur sunt entia reliquis imperfectiora: quae ad latus sunt differentiae: quae directe sunt vel genus vel species, vel individua sub his contenta. Tum quia Deus nec est summum genus nec potest esse sub ullo genere: cum enim Deo conveniat infinita undequaque perfectio, omnem penitus perfectioris rationem includens. Si quis dicat hanc illi convenire ratione differentiae; considere debebit in ratione differentiae includi perfectionem generis. Si dicat ei convenire ratione gradus generici sequitur aliquid praeter Deum esse undequaque infinitum; deinde genus includere differentiam; quae sunt absurdissima. Authores et maxime Rub. in hanc sententiam prolixum texunt catalogum, Theologorum, Philosophorum, etiam Ethnicorum, et sanctorum Patrum, in quibus Divum Augustinum variis in locis hoc expresse docentem.

Objicies primo. Aristoteles 1. Eth. c. 4. Top: cap: 2. 12 Met: c. 3. contrarium docet, et Por: cap: de spe deos collocat sub genere animalis rationalis. R. Arist. vocat Deum substantiam;

sed non dicit substantiam univoce Deo et creaturae convenire; iste

re. Quod si aliter videatur loqui: ad vulgi sensum se accomodat

multi enim veterum, deos sub genere animalis rationalis pone,,

bant: et per deos intelligebant Angelos et Daemones (vel ut

ait Rubi, caelos) quibus subtilissima corpora affingebant: sed erra,,

bant.

Obijcies secundo sicut in Deo bonitatem et sapientiam per in,,

tellectum distinguimus: quare non possumus in illo gradum ge,,

neris et differentiae distinguere? Rx. tum quia in ratione diffe,,

rentiae includeretur ratio generis ut diximus: tum quia si ali,,

qua datur ratio communis Deo et creaturae illa non est univ,,

voca sed analoga vel propriae proportionis, cum sit trans,,

cendens; vel attributionis, cum conveniat Deo per prius, per es,,

sentiam, omnino independenter; creaturae vero per posterius;

per participationem dependenter a Deo.

Sancti Patres qui in contrarium citari solent: tantum volunt

quod in aliquibus praedicamentis ponuntur propius accedere

ad Dei perfectionem, qui Deus est mensura omnium entium.

non quod sit propriè eiusdem generis cum entibus mensuratis; sed quod sit formalis aliqua convenientia analogica inter Deū et creaturas.

DVBIVM. II.

Vtrum CHRISTVS sit in hoc prædicamento?

Dico breuiter. Christum Dnum quatenus est hic homo directe poni in hoc prædicamento. Est communissima Theologorum cum D. Thoma 3. par: q: 2. art: 2. et 3. Hanc conclusionem optime probat Suarez ibi q: 16. art 1. Nam

15. April: æque vere, propriè, et univocè homo dicitur de hoc homine 96

ostendendo Christum quam de Virgine Matre vel quovis alio homine. Sicuti enim nullus dicitur filius alicuius, nisi univoce participet speciem et naturam sui parentis; ita nec Christus diceretur filius hominis, nec filius B.tæ Virginis propriè, nisi naturæ humanæ esset univoce cum sua parente particeps.

Ex quo fit Deum per communicationem idiomatum dici esse in prædicamento substantiæ, sicuti dicitur fatigatus, passus, mortuus et alia non.

Obijcies primo. Christus includit suppositum diuinum, quod est infinitae perfectionis, ac proinde sub nullo genere continetur; quomodo ergo sub specie humana continebitur? R. hic homo qui est Christus est in praedicamento, sed non eius subsistentia. Sicut enim album semper pertinet ad qualitatem in quocumque subiecto sit albedo: sic homo ad substantiam, in quocumque supposito sit humanitas. Nam ut subiectum accidentium non ponitur in praedicamento accidentium: ita subsistentia siue personalitas substantiae non ponitur directe in praedicamento substantiae. Quia ut patet ex Diuo Thoma 3. par: q. 2. art: 3. ad 3. res quaelibet ad certum genus vel speciem reuocatur solum ratione formalis significati naturae ipsius; non autem subiecti vel subsistentiae.

Obijcies secundo. Vasquez et alij dicunt formale significatum Christi esse verbum diuinum: materiale vero naturam humanam cum diuina ergo in illorum opinione Christus non ponitur in praedicamento. R. quicquid sit

De ista opinione, negari non potest, quin hic homo, qui Christus est directe ponatur in hoc prædicamento.

DVBIVM. IIII.

An Angeli, et Cæli sint in hoc prædicamento?

Nostra sententia et communis est, tum intelligentias, tum Celos directe sub summo genere huius prædicamenti collocari. Est Fonseca 5. Met: cap: 8. q: 4. Suarez disputatione 6. Met. sect: 11. num: 6. Rubio hic q: 3. num: 81. et quos illi gregatim citant. Toletus in argutis. Hæc probat. Probatur conclusio hac ratione. Substantia completa quatenus ei debetur subsistentia est ratio communis univoca, tam corporeis, quam spiritualibus; tam corruptibilibus, quam incorruptibilibus naturis. Ergo Angelis, Cælis, corporibus univoce ut genus conveniet. Probatur antecedens.

Sicut enim a bruto, et rationali hanc convenientiam generis abstrahimus, quod sint animal idest principium sentiendi: eodem pariter modo a spiritualibus et corporeis pos- 93

* sumus abstrahere hanc convenientiam, quod utrumque sit substan-

tia completa, quae sit principium per se subsistendi, et sicuti 116.
animal contrahitur ad brutum per positivam differentiam no-
mine irrationali significatam, et per aliam scilicet ratio-
nalem ad hominem. ita substantia per unam differentiam
positivam scilicet incorpoream idest quae ex natura sua indivi-
sibiliter possit existere contrahitur ad Angelos; per aliam
vero scilicet corpoream idest, quae ex natura sua petat
modum existendi divisibiliter, ad corpus. Idem de corpore
respectu corruptibilis et incorruptibilis dici debet.
Obijcies si a corporeo et spirituali possit abstrahi ratio sub-
stantiae illa esset non corporea: ergo praeesset spiritualis
et sic non conveniret corpori, nec de illo posset praedicari.
R. negatur consequentia, spirituale enim ut iam diximus
est cui repugnat quantitas trinae dimensionis: non cor-
poreum autem est quod non habet illam quantitatem sive
habere possit sive non, abstrahit enim ab utroque. Sicuti
ergo gradus animalis abstractus a bruto et homine est
non rationalis; et tamen potest non rationali una speciem

constituere. ita gradus substantiae praecisus a corpore et spiritu et non corporeus, et tamen potest contrahi per corporeum ad corpus. Ac proinde quod ad univocationem et praecisionem attinet par penitus est utriusque ratio. Verbisque abstractum non est mendacium

Dices numquid quidquid est in Angelo est spirituale? R. realiter ita est formaliter non ita, nam substantiae gradus genericus est formaliter principium per se subsistendi: spirituale vero principium indivisibiliter existendi.

Ad solvenda reliqua quae obiici solent, nota primo, Angelos non esse quidem compositos physice essentialiter, esse tamen metaphisice, scilicet ex genere et differentia. Et esse simplices substantias, et substare accidentibus sicut et caelos lici et non corruptivis.

Nota secundo concedendum esse, quod corruptibile et incorruptibili, et ea quae non habent communem materiam genere differre scilicet subalterno.

Coordinationis series praedicamenti substantiae.

Dicitur coordinatio haec series, quia ut bene hic notat Tol. plures aliae coordinationes assignari possunt, sed haec ut ad res nobis certis et facilius inveniendas accomodatior, sic communior esse solet.

Diffa.	GENUS.	Differentia.		
	Sbā	Incorporeū.	Angelj.	Diversissima species.
Corporeum.	Corpg.	Incorruptibile.	Cælum.	Empyreum. Primum mobile. Firmamentum.
Corruptibile.	Corrup.	Simplex	Elementū.	Terra. Ignis. Aer. Aqua.
Mixtum.	Mixt.	Inanimat.	Inanime	Lapides. Metalla omnia.
Animatum.	Vivens.	Sensu expers	Planta	Arbor. Frutex. Herba. ut cepa, rapa.
Sensitivum.	Anial.	Irrationale	Brutum.	Aeris incola. Terrestre. Aquatile.
Rationale.	Homo	Socrates, Aristoteles, Caius, Petrus etc.		

Civili qui omnes.

DISPVTATIO XV.

De quantitate

Prædicamento substantiæ Arist. mox quantitatem adiungit, sive quod res corporea facilius a nobis saltem confuse percipiatur, sive quod hæc substantiam imitatur, sit subiectum (licet non sumpte natura ultimum) reliquorum accidentium, sive quod sicuti forma præsupponit materiam: ita qualitas et relatio quandam tenus quantitatem. Dicitur enim quantitas sequi materiam; qualitas formam.

Summa capitis de quanto.

Hoc caput bifariam secatur: primo enim duplicem tradit quantitatis divisionem; secundo tres proprietates.

Prima pars capitis.

Nota primo duplicia esse quanta; primo per se et sumpte natura extrinsecum, et est omnis et sola quantitas; secundo per accidens, ut substantia corporea, color, calor etc. Hic agimus de ~~quanto~~ primo modo.

Primo igitur quantitas prædicamentalis dividitur in continuam et discretam: illa est cuius partes communi aliquo termi-

ne copulantur, et habet sub se lineam, superficiem, cor,,
pus et tempus. olim addebant locum sed non est distin,,
cta quantitas a superficie. Discreta est cuius partes nul,,
lo communi termino copulantur, et complectitur solum nume,,
rum et orationem. Quod numerus sit discreta quantitas, p,,
bat. quia partes quibus numerus constat non copulantur
inter se. Quod oratio sit quantitas patet quia propria mensu,,
ratur syllaba scilicet longa vel brevi. Quod sit discreta pa,,
tet ex definitione quantitatis discretae.

105.ª Secundo dividitur in eam quae constat partibus habentibus *
inter se positionem, et eam quae constat partibus non haben,,
tibus positionem. Illa est quae simul est continua et per,,
manens. Id est quae habet partes ordinatas, continuas simul e,,
xistentes, cuiusmodi sunt linea, superficies corpus. Haec vero
quae vel non est permanens ut tempus et oratio; vel non est
continua, ut numerus et oratio. Ad situm sive positionem par,,
tium Con: hic tria requiri docent. scilicet ordinem par,,
tium, continuationem, et coexistentiam.

Secunda pars capitis.

Primum attributum quantitatis est non habere contrarium, proprie scilicet ac per se. nam improprie et per accidens sufficiet v.g. nigra est contraria albae, et corpus frigidum calido. Quod conveniat omni quantitati certae et determinatae ut bicubitis, etc. manifestum est. Quod vero quantitati in[certa]e aliquid contrarium videatur, duabus obiectionibus munit Aristoteles.

Prima est. magnum et parvum, multum et paucum, sunt contraria, et haec sunt quantitates. Ergo quaedam quantitates habent contrarium.

Secunda. Unus locus est contrarius alteri, ut sursum et deorsum; et locus est quantitas. Ergo.

Ad primam obiectionem Rx. Arist. Illa non esse ~~quantitates~~ quantitates, sed degenerare in relationem, deinde si concedatur esse quantitates, non esse contraria. Haec enim simul in eodem subiecto simul esse non possunt. nec duo in eandem Entitatem coalescere. at unum et idem a parte rei eodem tempore di-

citur magnum et parvum. v.g. ~~gra~~ granum milij. si enim cum alijs minoribus granis comparetur, est magnum: si eodem tempore cum monte conferatur est parvum. idem est de multo et pauco. Haec igitur inter se non sunt contraria, sed tantum dicunt excessum vel defectum quantitatis alicuius rei cum alia comparatae.

Ad secundam obiectionem nihil R. Arist. quia forte loci naturam nondum explicuerat. Respondere vero potest loca sursum et deorsum non esse sibi contraria per se, sed tantum ratione adiunctarum qualitatum. v.g. locus infimus, quia frigidus et gravium receptivus, dici potest contrarius loco supremo posito quod hic sit calidus etc. Haec proprietas quantitati secundo modo competit, quia omni quantitati sed non soli convenit, ut diximus disputatione 14. q. 1. dub. 2

ior.a Secundum attributum, non suscipit magis et minus. non enim v.g. Ap. intenditur. tempus autem numerus et oratio augentur quidem non intensive sed extensive tantum. Nam intensive augeri, si-

ra susape magis et minus est admittere plures et pau-
ciores partes eiusdem formæ in eadem parte subiecti. Dicitur au-
tem hic homo magis extensus quam alter improprie, ut sit sen-
sus illum esse maiorem, uel partes illius magis inter se diductas
esse: non autem quod in eadem parte subiecti sint plures quan-
titatis partes.
Tertium attributum est secundum quantitatem res dicuntur æqua-
les uel inæquales.
Nota hic primo illa quæ non habent quantitatem molis
sed uigoris dici etiam æqualia et inæqualia sed improprie. Sic
duo Angeli, duo homines, æquales doctrina, potentia intel-
ligendi, uidendi etc. qualitates æquæ inter se dicuntur im-
proprie æquales; proprie similes.
Nota secundo. quantitatem uirtutis siue uigoris attendi se-
cundum perfectionem alicuius naturæ, formæ, operationis etc.
Sic diuinæ Personæ dicuntur æquales in perfectione essen-
tiæ. Hinc D. Augustinus tom: 3. 6. de Trin: 8. cap:
In his quæ non mole magna sunt hoc est maius esse
quod melius esse.
Circa hoc caput notandum. primo. quantitas est Ens per se

extensum. Aliqui ita explicant ut velint rationem Quan,, 120.
titatis situm esse in extensione partium in ordine ad se: ita ut
praeterquam quod sint plures, servent etiam ordinem inter se,
quo ug. caput non uniatur immediate reliquis corporis partibus,
sed collo, collum pectori etc. Alij volunt in eo consistere
quod partes habeant talem ordinem in toto, ut ratione huius
ordinis ex natura rei partes illae necessario habiturae sint
103a ordinem similem in loco, nisi diuinitus impediantur.

Secundo describitur quantum ab Aristotele 5. Met: cap: 13. Quan,,
tum esse diuisibile in partes eiusdem rationis, quae separatae a
toto possunt existere, et tamen quid esse tale quale erat diui,,
sum. ug. corpus est diuisibile in partes, quarum quaelibet est
etiam corpus. Quod si aliquando partes aut separari actu, aut
separatim existere non possint: id non ratione quantitatis sed sub,,
iecti accipitur.

Nota secundo species quantitatis continuae sic describi solere.
Linea est magnitudo ad unum continua. idest quantitas continua
permanens protensa secundum longitudinem tantum, siue longi,,
tudo latitudinis expers. Superficies siue latitudo est magnitudo
ad duo continua. idest quantitas longa et lata. Corpus siue

profunditer exstitit; magnitudo ad tria continuata, idest lon-
ge, late, profunde.

Notandum tertio quantitatem discretam sic describi. (tempus est numerus motus secundum prius et posterius. idest est quantitas continua successiva, qua motus unam partem ante aliam extensam habet. vel brevius tempus est quantitas continua successiva qua fluitur partes motus extenduntur). Numerus est multitudo unitatum permanentium quantarum discontinua. idest quantitas discreta permanens. Ex quo patet numerum rerum spiritualium huc non pertinere. Oratio est numerus durationum successivarum, sive multitudo temporum discontinua. idest quantitas discreta successiva.

Quantitas igitur est extensio partium qua in toto una est ordinatim extra aliam disposita, cui connaturaliter debetur extensio in ordine ad locum, et repugnat ei esse in indivisibili, est radix divisibilitatis, mensurae, impenetrabilitatis et reliquarum proprietatum, quae quantitati attribuuntur.

Quantitas permanens est, cuius partes simul existere possunt, ut linea, superficies, corpus, numerus.

Quantitas successiva est, cuius partes non possunt esse simul,

sed una praeterita, incipit alia, ut tempus et oratio. 121.

De materia, compositione, speciebus et proprietatibus quantitatis commodius et utilius Deo favente in Phisicis Philosophabimur.

DISPVTATIO XVI.

De Relatione.

104a Ordine doctrinae servato Artes relationem 2i. Ap: qualitati (quae naturae dignitate praecellit) praeponit; quia scilicet in re id anteponendum est, quod ad praecedentium explicationem magis spectat. Relatio autem ad exactiorem cognitionem eorum quae praecedenti capite de magno et parvo dicta sunt, magis spectat quam qualitas.

Summa textus cap: ad aliqd.

Duae sunt huius capitis partes. prima continet definitionem relatorum ab antiquis tradi solitam, et quatuor proprietates huic definitioni accommodatas. Secunda meliorem relatorum definitionem (qua sola relata secundum esse explicantur) et unam proprietatem huic convenientem.

Prima pars capitis

Relativa (secundum vulgarem scilicet antiquorum opi-

niorum) dicuntur; quaecumque id quod sunt aliorum esse dicun-
tur, vel quomodolibet aliter ad alterum. idest relativa sunt quae
dicuntur ad alterum. sive id explicetur per genitivum. sive per
alium quemlibet casum, ut pater simile etc.

Prima proprietas iuxta hanc definitionem est, habere contra-
rium ut scientia ignorantiam pravae dispositionis, virtus
vitium.

Secunda suscipere magis et minus ut simile. Non tamen
omnibus relativis convenire debent hae duae proprietates:
neutra enim convenit, duplo, triplo etc. Revera autem hae
duae proprietates non conveniunt huic praedicamento.

Tertia dici ad convertentiam si bene assignentur relata ut
pater et filius. ubi ex Aristotele adverte primo. ut bene
assignentur relata vg. ala et alatum: non enim bene assi-
gnarentur, si quis diceret, alam esse avis alam. Secundo ut
fingamus nomen si non adsit usitatum. ut temo non navis
sed temonati dicitur. sic caput capitati. Tertio propria cor-
relativa cognosci, si omnibus aliis per intellectum sublatis
relicto autem eo solo ad quod refertur; dicuntur ad conver-
tentiam. tunc enim signum est relata bene esse assignata;
alias non. vg. si a domino removeamus vel a praeceptore,

quod sit diuer, doctus, bipes etc. et solum considerans in illo rationem dominij, in hoc docendi munus erunt serui et discipuli correlatiua: Seruus cum domino, discipulus cum Do, ctore reciprocabitur. aliqui ut Con: hic volunt hanc tertiam proprietatem conuenire relatiuis quarto modo; alij omnibus sed non solis, cum etiam denominatiuis conuenire videatur.

Quarta proprietas, simul esse natura, quia existendi consequen, tia reciprocantur, nec alterum est causa existentiae alterius, in quo consistit simultas naturae. Vid: Con: hic, Rub. et Tol. q. ij.

1055ª

Secunda pars capitis

23 Ap:

Sumpta occasione ex partibus sbae, quae secundum priorem descriptionem videntur esse relata: hanc relatorum secundum esse subdit definitionem: Relata sunt quorum esse idem est ei, quod est ad aliquid aliquo modo se habere. Idest quorum tota essentia est aliud respicere, siue quorum natura et essentia nihil est aliud quam ad aliud aliquo modo se habere. Ita ut sicut essentia quantitatis in ipsa extensione partium con, sistit, et formaliter per quantitatem subiectum habet exten, sionem partium: similiter tota quidditas relationis est in ipso ordine siue habitudine ad aliud; et per relationem formaliter

subiectum constituit respectivum, sive habens ordinem ad a-
liud. ut. tota ratio formalis similitudinis, est respectus unius
qualitatis ad aliam: qualitas vero ut albedo per relationem, quae
est similitudo habet quod referatur ad aliam albedinem sibi
similem. Ex quo patet partes substantiae non esse relationes,
cum non in sola habitudine ad aliud earum natura consistat.

Proprium est relatorum iuxta hanc definitionem: si quis
noverit aliquod relatorum definite, et ad id quod refertur de-
finite cognoscet, idest determinate et particulariter. ut
si quis noverit Philippum esse patrem Alexandri magni, neces-
se est ut etiam cognoscat hunc esse illius filium. Adverte quod
qui cognovit unam relationem potest quidem ignorare alteram:
qui tamen cognoscit relationem formaliter, necessario etiam ter-
minum extrinsecum cognoscet, ad quem relatio formaliter ordi-
nem dicit, ut patet in allato exemplo. Vid: Tol: et Con: hic q: 4.

5. Maij. Quaeres primo, quomodo relata habent contrarium, cum Aristoteles [?]
capite praecedenti, et 5. Phis: tex: 10. id aperte neget? Respondeo cum
Con: hic secundum veritatem et Aristotelem relationes non habere
contrarium: hic Aristotelem tantum loqui de iis quae veterum defini-
tione comprehenduntur.

Quaeres secundo, an sit verum quod hic dicitur aequale sus,, cipere magis et minus? R. loquitur vulgari tantum et non rigore Philosophico. quicquid enim exacte non est aequale alte,, ri, simpliciter est ei inaequale. Et quoties vel minimam mu,, tatur quantitatem proportio, toties re vera est nova inaequa,, litas; donec ad proportionem perita eandem perveniatur in qua consistit aequalitas. idem de similitudine dici debet. Dici,, untur enim aliqua vulgo magis minusve similia solummo,, do propter accessum vel recessum ab uno perfecto termi,, no; non autem propter relationis intentionem. Ita docet Tol. et Con. hic. Fon. 5. Met. cap. 15. q. 5. sec. 2. Suarez Disp. 47. Met. sec. 18.

Quaeres tertio quomodo relativa sunt simul? R. Rela,, tiva formaliter ut talia sunt et in sensu composito sunt simul; materialiter vero et in sensu diviso, hoc non est ne,, cessarium, ut patet in patre et filio. Quomodo vero sen,, sus et sensibile materialiter sint vel non sint simul, in lib. de anima docebimus.

QVAESTIO. I.

De essentia relationis.

De relatione tractat Aristoteles hic, et 5. Metaphysicae capite 15. tex. 20. et eius interpretes ibidem, praecipue Rub. hic. Conimb. in praedic. q. 6. Suarez disp. 47. Capreolus Magister in 1 distinctione 26. D. Thomas 1 parte q. 28. et eius interpretes ibidem.

DVBIVM I.

De varijs terminis in hac materia usitatis.

Quoniam in hac disputatione frequenter occurrunt hae voces: relatio, relatum, sive relativum, fundamentum, ratio fundandi, terminus, extrema, correlativum, hic breviter videndum quid sibi velint, quod de relatione Rub. hic q. 1. art. 4. et latius Fonseca citatus q. 1.

Relatio est accidens quo formaliter aliquid ad aliud refertur ut paternitas. * Relatum est id quod ad aliud refertur ut pater. Fundamentum est immediatum subiectum relationis, ut potentia generativa identificata cum anima prius. Ratio fundandi, quae etiam fundamentum proximum dicitur est conditio necessario requisita ut relatio sequatur fundamentum, ut actio generativa, sine qua homo non acquirit paternitatem. Terminus est id ad quod aliud refertur, ut pater ad filium. Extrema sunt ipsi termini quatenus inter illos est relatio, ut extrema paternitatis sunt pater et filius. Correlativa sunt quae vi-

ipsim inter se referuntur, ut Pater et filius. Nam licet
pater et dominus sint relatiua, non tamen sunt inter se co-
relatiua, sed pater et filius dominus et seruus. Idem patet
in relatione similitudinis quae ag. sim et alv inter se referunt.

DVBIVM. II.

An et quae relationes sint reales?

107.a Dico primo, contra Zenonem Eleatem, et oes 6. Maij.
fere Philosophos Platone antiquiores, dari relationes aliquas
reales. Est Platonis, Aristotelis, omnium Theologorum et
Philosophorum, veteribus illis exceptis. Et quidem dari
relationes in diuinis reales, est de fide. Quod etiam crea-
te dentur, probatur. Sicuti enim DEVS Pater Deo refer-
tur ad filium qui est huius principium: ita homo qui est
principium sui filij ad eundem referetur. Confirmatur
nullo cogitante maius, minus, aequale, simile, Pater, filius &c.
dicunt habitudinem ad aliud, sine qua nec esse ~~nec intelligi~~ nec
intelligi formaliter possunt. Has autem relationes in cre-
aturis esse accidens patet, quia possunt adesse et abesse sine
suorum subiectorum corruptione, per solam scilicet extrinse-
ci mutationem. In Deo autem nullum est accidens.

Dico secundo. Relatio realis praedicamentalis debet habere

fundamentum reale, terminum realem, realiter existentem, et realiter a fundamento distinctum. vg. Paternitatis subiectum sive fundamentum, est ipsa substantia Patris, terminus est filius realiter existens et realiter a Patre distinctus. Primum et secundum patet. quia relatio pendet a fundamento et termino: Ens autem reale non potest dependere a non reali. Deinde relatio et fundamentum sunt idem realiter ut infra patebit. Ergo si relatio est realis etiam fundamentum erit. Tertium est Divi Thomae 1 part. q. 42. art. 1. ad quartum. Tum quia realis relatio est ad aliud et non eiusdem ad se ipsum. Tum quia terminus est idem realiter cum fundamento oppositae relationis mutuae: omnes autem oppositae relationes reales, realiter inter se distinguuntur. Ergo et illa quae ipsis identificantur. in creaturis etc.

Dico tertio fundamenta oppositarum relationum realium, debent inter se realiter distingui. Patet ex dictis oppositae enim relationes distinguuntur realiter ut diximus supra Disp. 5. Dub. 6. Sed quaelibet est idem realiter cum suo fundamento. Ergo et haec realiter distinguentur. Nam duo distincta realiter, non possunt identificari uni tertio in creatis.

Obijcies. Quicquid praestat relatio praestare potest Ens absolutum, vel denominatio extrinseca. Ergo frustra finguntur reales relationes. Antecedens probatur. nam albedo

sufficit et non res sit altri albae similis, vel saltem dicatur iam similis ab albedine, quae est in termino sicut res visa a visione quae est in oculo. R. nego antecedens. Ad priorem probationis partem; realiter concedo, formaliter nego. Ad posteriorem di-co; quod paries dicitur similis ab albedine propria, conceptibili in ordine ad terminum: non autem ab albedine quam non habet. Alias enim niger paries posset esse similis albo. Contra relin-quas obiectiones nota, illis tantum probari relationes a suis fundamentis non distingui realiter, sed ratione tantum ratio-cinata. Ex quo tamen non sequitur illas vel nihil esse vel esse Entia rationis. Sicuti enim Canis, animal latrabile, domus ami-cus, hostis ferarum, itineris comes, adulationis artifex, venationis instrumentum, sunt una res diversimode concepta; et non realia entia rationis. Ita neque albedo similitudo, dissimilitudo sunt eadem res sed non eodem modo concepta ut etiam supra dicebam.

109.a mus dis: 6. q. 2. dub: 2. et 4. Haec in hac doctrina est Soarij Rub: Con: et quos illi citant.

Hinc infertur primo, inter duo subiecta eandem numero albedi-nem habentia, non esse realem similitudinem, quia hic terminus et fundamentum sunt idem realiter, scilicet eadem albedo.

Infertur secundo si idem paries haberet duplicem albedinem inter has duas albedines fore realem relationem similitudinis.

ut patet ex secundo et tertio dicto.
Tertio identitatem, similitudinem, aequalitatem divinarum personarum in natura sive essentia, non esse realem, ut bene probat alios Suarez 1. parte. lib: 4. de Trinit. cap: 15. num: 8. Idem dicendum est de omni relatione qua aliquid ad se ipsum refertur: est enim tantum rationis.
Infertur quarto ad essentiam realis relationis requiri tria: primo, fundamentum realiter existens: secundo terminum realem realiter existentem. tertio ut terminus a fundamento realiter distinguatur.
Dices. omnis causa ad effectum realem habet relationem, et contra: et tamen saepe cum causa nondum existit, ergo falsa est secunda conclusio. Resp. nego antecedens; saepe enim etiam dum causat non refertur realiter ad effectum, cum causando non communicet realiter entitatem effectui, ut dicetur 2.° Physicorum.

QVAESTIO II.
De fundamento relationis.
DVBIVM. I.

Quot in genere sint fundamenta relationum?
Nota hic fundamentum accipi, tum pro eo, cui relatio immediate residet, tum pro ratione quae necessario requiritur, ut ex fundamento pullulet relatio, et dici solet ratio

fundandi; licet haec inter se multum differant. Illud .n. 126.
est idem realiter cum reali relatione, ac proinde ubi et quan,,
do est relatio, ibidem et tunc est etiam fundamentum. ug.
Paternitas et fundamentum paternitatis semper in eodem hoie
et eodem tempore reperiuntur. Ratio uero fundandi cum non
sit idem realiter cum relatione non est necesse ut ibi et tunc
existat, ubi et quando existit relatio: potest enim aliquando
aliter fieri. ug. paternitas est in patre, actio uero quae est
ratio fundandi paternitatem est in filio: quae paternitas
re uera existit, non existente amplius actione generatiua.
His positis dico primo triplex ab Aristotile 5. Met: cap: 15.
eiusque interpretibus tum ibi, tum in hoc capite genus relationis
ratione fundamenti assignatur. Primum uocat secundum nume,,
rum (scilicet transcendentalem) idest quod fundatur in unita,,
te uel multitudine, atque trifariam: si enim fundetur in unitate
uel multitudine sbae dicitur identitas uel diversitas: sic
duo homines habent inter se relationem identitatis hoïs et
equus diversitatis, si in quantitatis; dicitur aequale uel inae,,
quale. si qualitatis: simile uel dissimile.
Secundum genus uocat secundum potentiam actiuam et passiua,,
mam, et potentiarum actiones, siue actiones illae sint praesen,,
tes, ut cum ignis calefacit lignum; siue praeteritae, sicut pa,,

ter dicitur (ut sup.) quia fecit, filius quia passus est. Der actiones et passiones intelligunt hic omnes mutabiliter per venientes a causa realiter existente, et tendentes in existentiam effectus: hinc merito excludunt causam finalem, quod etiam fecit Soarez sec: 14. num: 8. Haec autem omnia fundantur vel in rei alicuius productione, vel in motu locali ut sunt paternitas, filiatio, propinquitas, distantia. etc. Unde bene aliqui inferunt, quod quicquid existit (DEO excepto et relativis) habent aliquam realem relationem ad omnes omnino res alias in rerum natura existentes, scilicet relationem identitatis vel ~~relationis~~ diversitatis, propinquitatis vel distantiae.

Tertium genus per exemplum ponit mensurabile ad mensuram, et haec sunt relativa secundum dici, ut scibile, intelligibile, visibile etc. quae non sunt proprie ad aliud nisi denominationem extrinsecam. Hoc genus relationis fundatur in relatione existente in alio extremo a qua extrinsece aliquid referri dicitur ad aliud in quo ipsa est relatio. Sic DEUS dici potest creator ab ipsa relatione quae est in creatura.

8. Maij ✱. Dico secundo duplex tantum esse in genere fundamentum relationis praedicamentalis, primum scilicet et secundum genus supra explicatum, videlicet secundum numerum et secundum potentiam. tertium enim genus non est vere fundamentalis relationis praedicamentalis

talis, ut premet ille 5. Met: his verbis affirmat. Quaecumque
secundum numerum et potentiam ad aliquid dicuntur, vere sunt
ad aliquid, eo quod ipsum quod est alterius dicitur ipsum quod est,
et non eo quod aliud ad illud. Mensurabile scibile et intelligibile,
eo quod aliud ad illud dicitur. Conclusionem nostram docet Divus
Thomas 1. par: q: 28. art: 4. in corpore. ubi per quantitatem id
intelligit quod Aristoteles per numerum. Idem docet Soncinas,
5. Met: q: 29.

Contra obiectiones duo nota, primo relationes non mutuas
bene esse reales et praedicamentales quam sunt mutuae si adsint
requisita, tradita quaestione 1. dub: 2o et dicta secundo et 4 co-
rollario, ut creaturae ad Deum. Secundo quod S. Thomas
loco citato ad primum dicit scientiam realiter referri ad sci-
bile, id minimum intelligi deberi si scibile existat.

DUBIUM II.

In quibus praedicamentis fundentur relationes?

Dico breviter in omnibus praedicamentis fundari
relationem praedicamentalem: excepto fortasse ipsius relatio-
nis praedicamento. Quod fundentur in substantia docet Aristo-
teles textu 20. qui inter relationes primi generis identitatem
posuit, quae substantiae convenit, cum videlicet una substantia ad
aliam substantiam existentem ut sibi in natura similem refertur
id: docet Ferrariensis Soncinas, Soto, Avicenna, magnus Albertus.

Caietanus quos citant et sequuntur Suarez et Rubius citantes Divum Thomam illa q. 28. art. 1. et expressius opusculo 48. tract. tu .5. cap. 4. et merito. relatio enim creaturae ad Deum et substantiae unius ad illam rem existentem quae produxit, est fere tam realis quam sit unius albedinis ad albedinem aliam. De praedicamento quantitatis et qualitatis inter omnes Philosophos dari relationes, in istis fundatas una fortè. ut patet dub: praecedente dicto primo. De relatione gravissimi authores

3 Maij. inter se dissident. Probabilior videtur sententia Suarez sect: 11. et Rubius q. 11. et eorum quos citant, non esse absurdum unam relationem fundari in alia ut unam similitudinem in paternitate: sive concedamus dari infinitum processum in relationibus creatis, sive (quod melius est) dicamus cum authoribus citatis sistendum esse in ea relatione quae eandem denominationem suscipit, quam praebet fundamento, itaque necessario ac intrinsece semper affert. ut similitudinem duarum paternitatum non referri per aliam similitudinem sed per se ipsam utrumque sibi similiter, contraria tamen sententia quae negat relationem fundari in relatione, suas rationes non habeat et potentes patronos non est contemnenda

De reliquis praedicamentis patet a simili. Sicuti enim Identitas et Diversitas in substantia; aequalitas et inaequalitas in quantitate; similitudo et dissimilitudo in qualitate; sunt relationes eo quod habent

illa omnia quae ad hoc requiruntur ut patet supra q. 1. dub. 2. § 28.

Dicti 2.ⁱ ita prorsus de duabus actionibus vel passionibus rati- ocinari possumus. Idem de ubi, idem de quando dicendum est. Nota hic licet proprie similitudo sit inter qualitates: possu- mus tamen relationes in alijs praedicamentis similes nominare. vg. duas actiones. Tum quia non est ratio cur id dici non possit, tum quia hic maxime idem nomen saepe pluribus rebus propter nouam penuriam attribuere cogimur. Sic et pater dicitur ad aliquid et paternitas ut bene Tol: hic q. 1: 2.º

DVBIVM. III.

12. Maij

Quomodo Relatio a fundamento distinguatur?

Suppono primo, hic non quaeri an relatio sit tam tum ens rationis fundamento superadditum: certum enim est relationem esse ens reale: sed quaeritur an ab illo et quomodo distinguatur.

Suppono secundo id minimum distingui ratione formaliter, nam loquendo falsum est dicere albedinem esse similitudinem, licet identice sit verum, ut patebit.

Suppono tertio non distingui realiter ut res a re: licet enim fundamentum sine relatione esse possit, impossibile tamen est relationem esse sine fundamento. Quaestio igitur est. An relatio a fundamento, vg: similitudo ab albedine distingua- tur ex natura rei, an ratione ratiocinata tantum.

Prima opinio est multorum quos citat et sequitur Rub: hic q. 14. num: 308. qui vel clare vel obscure docere videntur, si non omnem saltem aliquam relationem a fundamento distingui ex natura rei.
Alij volunt relationem et fundamentum esse eandem entitatem et tantum per intellectum distingui sicut gradus metaphisicos in eodem individuo. Ita Soarez sec: 2. à num: 12. qui citat Occam Gregorium, Egidium, Sylvestrum: Divum Damascenum, Hervaeum Anselmum, et D. Thomam, qui opusculo 48. cap: 2. expresse ait, quod similitudo Socratis non sit aliqua res in Socrate alia ab ipsa albedine, sed solum est inquit ipsa albedo ut se habet ad albedinem Platonis. Est etiam multorum aliorum. Probatur, primo cum Soario quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate, Probatur secundo cum eodem Soario. illud est relatio materialiter, quo posito ceteris omnibus ablatis ponitur relatio, et quo ablato ceteris quibuscumque positis aufertur talis relatio. sed si in duobus parietibus v.g. ponantur albedines, ne per divinam quidem potentiam poterit abesse relatio, et contra si auferantur albedines, non potest remanere relatio sive similitudo. Probatur tertio cum D. Thoma. sequeretur adveniente relatione mutari subiectum, quod est contra Aristotelem 5. Phis: tex: 10. Nec valet si dicas hanc relationem pullulare ex fundamento per emanationem:

nam quomodo magis pallescet mutatur subiectum, cum per veram mutationem sine commutationem acquirat, aliquam entitatem quam prius non habebat.

Ad soluenda contraria argumenta haec constanter neganda sunt, manente fundamento posse entitatem relationis corrumpi, (licet formaliter corrumpatur relatio quando corrumpitur terminus manente fundamento.) relationem proprie intendi, omne accidens a substantia realiter distingui, haec enim omnia falsa sunt, Tota huius rei ratio pendet ex rerum cognoscibilium perfectione, et nostri intellectus imbecillitate, apprehendentis simplicium rerum quidditates, conceptibus illarum perfectiones inadequate representantibus.

QVAESTIO.IIII.

De termino Relationis.

Terminum relationis realis debere esse realem, realiter existentem, realiter a fundamento et relatione quam terminat distinctum ex dictis manifestum est. Alia quaestio est. utrum terminus relationis sit aliquid absolutum an respectiuum. Aliqui volunt relationem terminari ad aliam relationem vg. terminum paternitatis esse filiationem. Alij contra non esse relationem formaliter, sed aliquid absolutum vg. paternitatis terminum non esse filiationem, nec filium formaliter ut filius est, sed ipsam substantiam hominis ab ~~aliq~~ alio homine

ad hoc invento genito.

Dico breviter. formalis terminus relationis est aliquid absolutum. Est Scoti in primum. Distinctione 30. qu: 1. et Scotistarum, Vasquez 1. par: dis: 159. a num 23. Suarez ser: 16. qui alios pro hac sententia citat, et iuxta quandam opinionem D. Thomae explo. Theologicos Thomistas qui contrarium sentiunt bene re dargit. Probatur. quia aliter darentur duo summa genera huius praedicamenti, et sub neutro continerentur relationes non mutuae. Probatur secundo. relationes non mutuae ut creaturae ad Deum habent terminum aliquem et nullam oppositam relationem. ergo terminus non est opposita relatio, et eadem est ratio de mutuis. ut filiatio, non ad paternitatem sed ad fundamentum paternitatis terminatur. ut late probat Suarez supra. Probatur tertio. relatio per terminum debet definiri et non per oppositam relationem sine vitio ut bene Vasquez et Scotus supra.

Ad obiectionibus adversariorum satis concedendum est unam relationem divinam ad oppositam terminari: sed longe est alia ratio de creaturarum relationibus ut bene docet Suarez. Item posse unam relationem formaliter cognosci, sine correlativo formaliter. Nam ad cognoscendam relationem patris satis est ut cognoscam esse in mundo alium hominem ab illo genitum: etiamsi non cognoscam in alio extremo relationem quae est filiatio.

Dices nunquid unum relativum definiatur per alterum? ut 130.
patrem per filium, et contra filius per patrem! R. cum
antecedentibus citatis non, sed per fundamentum ad terminum.
ut pater definitur qui similem in natura habet a se genitum
et sibi coexistentem. Similis vero dicitur quod est talis quali-
ter in [redacted] intentione, qualis est una alia ipsi coexis-
tens. vel quod talem habet qualitatem, qualis est in alio sub-
113. iecto simul existens.

QVÆSTIO IV. 14 Maij

De genere et speciebus huius Prædicamenti.

Dari unum genus summum huius prædicamenti com-
munis Philosophorum consensus docet. quem de re Soarez, Fonseca,
et late Rubius hic q. 2.a et breviter Toletus q. 1.a Et ra-
tio est, quia accidens respectivum datur reale cui nullius prædi-
camenti alterius ratio convenit, et habet omnes conditiones
quas summum genus requirit, ut mox patebit. Solum ergo restat
inquirendum quae sit eius ratio, et quomodo dividatur tam se-
cundum speciem quam secundum numerum.

DVBIVM I.

In quo consistat ratio relationis ut est summum genus?

Dico breviter summum genus huius prædicamenti
est habitudo realis accidentalis ad terminum realiter a funda-
mento distinctum eique coexistentem ut existens est (abstrahendo
scilicet ab omni alia ratione) dicitur realis quia sola acci-

dentia respectiua realia sunt in hoc prædicamento. Dicitur ad terminum, quia cum sit in subiecto more aliorum accidentium, hoc habet peculiare, quod uere sit ad aliud. Ex quo fit ut relatio uere sit in et sit ad. quæ duplex ratio est realis. Dicitur distinctum et coexistentem: quia si terminus uel non realiter distinguatur a fundamento, uel non actu existat est relatio rationis. Dicitur ut existens est ut excludatur ratio transcendentalis respectiua, quæ in singulis relationum differentijs includitur. Differentiæ enim huius generis sunt habitudo ad terminum existentem non ut existens est, sed quatenus talis est. Exempli gratia paternitas, similitudo, æqualitas etc. in hoc conueniunt quod quælibet sit habitudo accidentalis ad terminum a se distinctum, et coexistentem sibi ut existens est: paternitas uero quatenus differt ab alijs respicit terminum non ut existentem tantum, sed ut a se genitum similemque sibi in natura. Idem de similitudine, identitate etc. dicendum est.

Ad argumenta soluenda.

Nota primo falsum esse omnes relationes esse rationis, summi generis rationem includi in differentijs relationum; omnem relationem debere habere correlatiuum.

Nota secundo quod licet tam in particulari quam in communi omnis relatio habeat terminum, non tamen esse opus ut re-

latio in communi habeat correlationem. Si enim summum
genus haberet correlativum, essent duo summa genera, quod
fieri non potest. Sola ergo relatio in particulari habet correla-
tivum, neque tamen omnis. Nam relationes non mutuae ut
creaturae ad Deum non habent correlativum. Terminus autem
relativi in communi est absolutum quid in communi, distinctum
a subiecto relationis: sic terminus similitudinis in communi est
absoluta qualitas distincta a fundamento relationis quam
terminat et eiusdem intensionis cum illo.

DVBIVM. II.

Quaenam relationes specie distinguantur?

Dico breviter quae habent diversa fundamenta vel diversos terminos. Quod a fundamentis desumatur specifica relationum differentia patet ex 5. Met: text. 20. ubi ex diversitate fundamentorum diversa genera subalterna relationum colliguntur. Quod etiam a termino patet ex 6. Top: loco 44. 45. 63. ubi expresse docetur in definitionibus relativorum (non summi generis quia proprie non definitur) ponendum esse proprium et specialem terminum.

Ex quo colligimus quod cum relatio consistat in habitudine unius rei ad aliam seu fundamenti ad terminum: sicut ratio generica relationum sumitur ex habitudine fun-

damenti existentis ad terminum existentem, ut existens et ita ratio specifica ex habitudine talis fundamenti ad talem terminum ut talis est vg. ut est substantia, ut est quantitas, ut est qualitas &c.

* Hinc patet relationes fundatas in substantia ut est identitas, in quantitate ut est aequalitas in qualitate ut est similitudo differre inter se specie. Item relationem unius albedinis ad aliam albedinem differre specie a relatione eiusdem albedinis ad nigredinem: quia hic diversi sunt termini. Item omnes paternitates esse eiusdem speciei quae habent idem specie fundamentum et terminum.

DVBIVM. IIII.

Quae relationes distinguantur numero?

Dico primo omnes illae numero differunt, quae sunt in diversis numero subiectis, sive quae habent fundamenta realiter distincta. Ratio est quia identificantur suis fundamentis. ergo quot sunt fundamenta realiter sive numero distincta, totidem erunt relationes.

Dico secundo. Relationes vg. Patris ad plures filios esse idem realiter inter se. Patet. nam sunt idem realiter uni tertio creato, scilicet fundamento. ergo etiam inter se, Idem dicendum est de omnibus omnino relationibus in eadem entitate fundatis.

Quaeres primo, an simpliciter loquendo parens una relatione ad plures filios, an pluribus referatur? Rx. primo, realiter unicam habere ut patet ex dicto secundo. Rx. secundo cum Suarez sec: 16 numero 23. probabilius videri esse plures, solo numero distinctas, tot

scilicet quot sunt filij, et parietem album tot habere relationes
similitudinis, quot sunt res albae in rerum natura: tot inquam non physice sive realiter, sed metaphysice sive per intellectum. Nec est ullum incommodum plura accidentia eiusdem speciei ratione termini distincta esse in eodem subiecto, cum quodlibet totum proprium quasi officium exerceat, quod hic accidit. R. tertio posse etiam defendi patrem unicam habere paternitatem, sive unum sive plures filios habeat, quae toties pereat et in novam mutetur quoties plures vel pauciores vivunt eius filij. Et sic duo sunt concedenda. primo unam relationem duos terminos partiales habere. secundo, quod mutato uno pariete v.g. ex nigro in album omnes totius mundi res albas et nigras amissa priore relatione novam ad infinitos pene terminos acquirere.

Quaeres secundo an uterque parens ad filium habeat relationem eiusdem speciei? R. D. Thomas qui putat esse diversa principia generationis in Patre et Matre, putat etiam relationes esse diversae speciei. Probabilius tamen est esse eiusdem speciei: cum secundum probabiliorem sententiam uterque parens sit activum principium filij a se geniti. Item filij relationem qua ad matrem refertur et qua ad patrem esse similiter eiusdem speciei, cum nec ratione fundamenti, nec ratione termini ullum specificum discrimen hic appareat.

DUBIUM IV.

Quomodo dividantur Relationes?

16 Maij Quomodo in reales et rationis, mutuas et non mutuas, aequiparantiae et disquiparantiae, secundum esse et secundum dici, dividatur relatio ex dictis tum hic tum in summulis patet.

Hic tamen nota. relationem praedicamentalem dividi in duo genera. Primum dicitur secundum numerum. Secundum dicitur secundum potentiam et ~~eius~~ actum. Sub primo sunt identitas et diversitas, aequalitas et inaequalitas, similitudo et dissimilitudo, convenientia etc. sub secundo vg. paternitas, filiatio, relatio causae et effectus etc.

Nota secundo dividi etiam relationem posse secundum praedicamenta quia scilicet aliquae fundantur in substantia, aliae in quantitate, qualitate, etc. Rursus quae fundantur in praedicamento substantiae, dividi posse ad terminos in ordine, ut sunt identitas et diversitas et sic de reliquis praedicamentis.

Nota tertio. ab Authoribus ~~[illegible]~~ plerisque assignari transcendentes relationes, quae scilicet sint de essentia absoluta entium, vagentur per omnia praedicamenta, nec requirant terminum realiter existentem. vg potentia materiae ad formas quas recipere potest, et quaelibet potentia ad suum obiectum vel actum.

Qua de re sic sentio primo. Sicut ratio substantiae quae tam generibus quam differentijs analogice convenit est transcendens: ita dari aliquam relationem analogam quae in differentijs et generibus rationum reperiatur et hanc esse transcendentalem.

Sentio secundo. Relationes quae in unitate vel diversitate essen...

tiarum fundantur diuisionem aliquam, ut [illegible] transcendenta-
les, et q[ui] in o[mn]ib[us] p[rae]dicamentis reperiuntur. esse tamen vere p[rae]dicamen-
tales non conueniunt ad primum q[uo]d s[ecundu]m pertinerent relationi, sunt enim
vel identitatis vel diuersitatis.
Tertio. Nullas dari relationes q[uae] sint de essentia absoluti,
[illegible] quolibet 13. et 4. sententiarum distinctione 21. q[uaestio] 1.
Quarto sentit item omnem realem relationem habere terminum reali-
ter existentem.
Quinto. Relationes quas illi transcendentales vocant, vel esse vere
praedicamentales, vel [illegible], vel potius nullas. Sicut enim potentia
Dei (ut fatetur Scotus sententiarum 18. num 15.) non dicit verum respectum
transcendentalem, sed tantum significat ad modum respectiui
id dicit potest esse principium operandi siue actionum siue passio-
num in creaturis ut potentia videndi, potentia materiae formas recipi-
endi non includere in sua essentia ullum respectum, sed concipi
a nobis in ordine ad suos effectus et obiecta, a 76. indicius sp[ecie]
[illegible] diuinitus [illegible] cognitionem [illegible] intuitiuam verum cognitio-
[illegible] non habentem. Sic [illegible] generum et specierum in
ordine ad diuersas proprietates et actiones in eodem individuo
duas distinguere solemus. Ut quod animal est principium
sentiendi, viuens viuendi, corpus quantitatiuum corpulentiae.
Et haec est causa cur potentiae et habitus ab obiectis et
actibus dicuntur specificari, scilicet modo nostro intel-
ligendi. Et haec de Relatione.

DISPVTATIO XVII

De Qualitate

Summma textus Aristotelici.

Auter hic primo describit qualitatem, qua sc. quales q. dicuntur supple accidentaliter.
Secundo species illius quatuor assignat et explicat.
Tertio describit qualia. que videlicet a qualitatibus denominatiue dicuntur ut sapiens a sapientia, studiosus a virtute, aut sic ... a qualitatibus nomine carentibus.
Quarto tres assignat proprietates.
Quinto querit quomodo habitus sit in hoc et relationis predicamento? Rdet: primo in communi quidem multas qualitates pertinere ad relationem; in particulari vero non item. Intellige modo communi loquendi illius temporis, et non Philosophice: quomodo etiam loquitur 4 Top: loco 48. Rdet. Secundo rem unam et eandem (diversimode scilicet consideratam) posse esse in pluribus predicamentis. Atq; ita licet concedi non debeat scientiam et habitum proprie esse in predicamento relationis: hec tamen considerata adhuc possent esse in qualitate. ut vg. albedo et est qualitas et simul relatio quatenus scilicet consideratur in ordine ad terminum

QVAESTIO I.

In quo consistat ratio formalis qualitatis in genere?

Non agimus hic de qualitate prout significat differentiam

essentialem alicuius substantiae vel accidentis, ut probat sign. 134 fiat in omne, quod de substantia praedicatur accidentaliter in quale: sed de qualitate quaeritur tertium praedicamentum Aristoteles definitum constituit.

Dico breviter. Qualitas est accidens absolutum nullum per se habens extensionem, perfectum, et peculiare rei alicuius complementum. idest, importans quandam determinationem subiecti, ut
17ª ait D. Thomas 1ª 2ᵉ q: 49. art: 2º in corpore. Per tres prio- 17 Maij
res particulas distinguitur a substantia, relatione, et quantitate; per quartam ab actione et passione; per ultimam ab ubi et quando, quae sunt generalia rerum complementa, et cuiuis rei conveniunt generaliter eo ipso quod res illa existat.

Qualitas porro rem cui advenit peculiari quodam modo accidentaliter determinat, sicut forma substantialis essentialiter, ut habet Suarez dis: 42. Met: sec: 1. num: 5. Et D. Thomas ~~[illegible]~~. Et propter hanc causam qualitas dicitur sequi formam, et specialis esse substantiae affectio: Quantitas vero sequi materiam quia dat illi extensionem et molem corpoream. Suarez et Con: hic qualitatem aiunt esse accidens absolutum adiunctum substantiae creatae ad complementum perfectionis eius, tam in existendo quam in agendo

QVÆSTIO. II.

De speciebus et proprietatibus qualitatis.

Dico primo. Dispositio late sumpta est qualitas

supponens et afficiens potentiam naturalem in ordine ad effectum aliquem vel producendum vel recipiendum, et sub se complectit habitum et dispositionem presse sumptam, sicut vivens animal et plantam. Habitus vero est dispositio sua natura difficile mobilis a subiecto. Id est cuius existentia non dependet ab actuali influxu causae secundae conservatricis. Dispositio autem presse sumpta est dispositio paulo ante explicata natura sua facile mobilis a subiecto. Id est quae pendet et in fieri et in conservari a causae secundae concursu; ut sunt species intentionales et qualitates formalium conceptuum.

Ex quo patet primo sanitatem non esse proprie dispositionem, sicut nec morbum: exemplorum enim Aristotelis non requirit veritas.

Patet secundo ad habitum pertinere omnes habitus scientiarum, virtutum, vitiorum, etc. species intelligibiles dispositiones omnes sua natura permanentes, ut sunt calor, frigus, humiditas, etc. quatenus subiectum disponunt ad formam aliquam vel acquirendam vel retinendam. Ad dispositionem autem presse sumptam; species intentionales, cognitiones omnes et actus potentiarum quibus aliquis habitus acquiri solet. Item qualitates productae in medio a magnete, succino, torpedine, influentiae caelestes vis impressa proiectorum.

* Patet tertio habitum et dispositionem presse sumptam essenti- 118
aliter distingui.

Dico secundo. secunda species qualitatis est principium 138
accidentale primum operandi, sive aliquid producendo, sive recipiendo. Si sit conveniens subiecto dicitur potentia naturalis: Si sit disconveniens dicitur impotentia, ut v.g. mollitudo patiris, quae disponitur ad divisionem quae est contraria brutio sive hebetudo intellectus.

Ex his patet primo. potentiam et impotentiam naturalem, (quae ideo sic vocantur quod suis subiectis ut plurimum insita natura) esse entia quidem positiva, sed non essentialiter distincta. Nam calor intensus in igne est potentia naturalis; in ligno vero impotentia.

Patet secundo. Huc spectare potentias omnes v.g. intelligendi, videndi, comedendi, audiendi, se movendi etc. sive sint cognoscitivae, sive appetitivae; sive effectivae sive receptivae. sive a subiecto realiter distinguantur sive non.

Dico tertio tertia species continet eas qualitates quae proprie aliquem sensum movent: quae si natura sua sint a subiecto difficile mobiles sunt patibiles qualitates: si vero facile (modo supra in conclusione prima explicato) sunt passiones. Dixi proprie ad excludenda sensibilia communia, v.g. motum figuram etc. quae pluribus sensibus percipiuntur.

Hinc patet primo ad patibilem qualitatem spectare quatuor primas qualitates: colores omnes, odores, amaritudinem dulce

rudinem, et ceteros sapores. Ad passionem vero lumen et si-
num: non vero iram, furorem, ruborem ex verecundia ortum; hæc
enim enumerantur vel exemplorum gratia, vel communi vulgi
sententia.

Patet secundo calorem et similes qualitates posse referri ad tres
prædictas species qualitatis. Ad primam quatenus est dispo-
sitio materiæ ad formam v.g. ignis. Ad secundam ut est po-
calefactiva. Ad tertiam quatenus potest sensum tactus move-
re. Sicut enim eadem res diversimode considerata potest pertine-
re ad plura prædicamenta; ita etiam ad plures species eiusdem
prædicamenti. ut p3 ex D. Thoma 1. 2.æ quæst. 49. art. 2.
et habet Vasquez 1. 2.æ disp: 77. cap: 3. Contra Suarium disp:
pu: 42. sect. qui tn. in fine sect: 5. nostram approbat senten-
tiam eamq; utilem fatetur.

Dico quarto formam dici solet qualitas quæ resultat ex ter-
minatione quantitatis in re aliqua naturali spectatæ, ut forma
hominis, forma leonis. Figuram vero quæ resultat ex terminatione
quantitatis simpliciter ac in se spectatæ ut triangulum, ut
ait Fon: 2. instit: Dialect: cap: 12.

Nota hic formam et figuram videri non esse species qua-
litatis, quas assignavit Arist. vulgi sententiam et secutus ut in
multis alijs rebus, tum hoc tum alijs huius libri capitibus. Fi-
gura enim nihil dicit nisi quantitatem et res pertinens: forma

ma vero superaddit figuram, et temperamentum plurimam qualitatum connotando naturam subiecti, et sic est eius perfectionis. Per formam enim Physici idem intelligunt, quod Matematici per figuram et aliquid amplius, ut iam diximus, sed de his accuratius in Physicis: interim loquimur ut multi.

Dico quinto. Tres assignat Aristoteles proprietates qualitatis
139.a quarum prima est, habere contrarium ut calor et frigus albedo et 19 Maij *
nigredo. Non tamen convenit omnibus nam pallor, rubor, viror, et qualitates aliae mediae sicut potentia appetendi et cognoscendi, non habent contrarium. Nec competit ~~omnibus~~ solis nam aliquae et actiones sunt sibi contrariae, ut calefactio et frigefactio. Secunda est suscipere magis et minus ut calidus albus iustus etc. Non convenit omnibus nam intellectus, visus auditus etc. nec intenduntur nec remittuntur. Tertia secundum qualitatem res dici similes et dissimiles, ut duae res albae. Intellige proprie. nam similitudo late accepta convenit etiam actionibus et passionibus ut diximus dis: 16. qs: 2. dub: 2. Convenit haec proprietas quoad aptitudinem omnibus qualitatib. quae suscipiunt magis et minus: nam secundum alias qualitates res habent potius identitatem quam similitudinem. cum similitudo praesupponat identitatem naturae tanquam fundamentum, et requirat eundem gradum intensionem, tanquam rationem fundandi,

si proprie loqui velimus

DISPUTATIO XVIII.

De sex ultimis Praedicamentis.

Exactior horum praedicamentorum tractatio ex Phisicis petenda est. Hic suppono imprimis ea quae hic ponuntur non esse pure extrinsecas denominationes: deinde non esse conflata ex absoluto et respectivo ut patebit tum hic paulo post, tum in Phisicis.

QUAESTIO UNICA

In quo consistant rationes sex ultimorum praedicamentorum.

Dico primo actio et passio in hoc conveniunt quod sint fluxus sive via ad terminum formaliter ut accipit existentiam. Hinc actio dicitur fieri termini quatenus ab agente procedit; passio vero quatenus recipitur in patiente ut subiecto. Actionem esse in passo, distingui a passione ratione tantum; a termino vero ex natura rei sive modaliter in Phisicis dicemus.

21. Maij. Dico secundo. Ubi est accidens reale intrinsecum ubicato, absolutum, et modaliter ab illo distinctum: per quod ubi res aliter sunt alicubi praesentes, sive definitive ut Angeli, sive circumscriptive ut res corporales. Est autem duplex aliud enim est commune, ut esse in aula, in foro etc; aliud proprium quo res quaelibet in determinato et proprio loco existit. Secundo ubi successivum ut cum res aliqua movetur; permanens est cum quiescit. hic est aequalis rei ubicatae:

illud autem semper minus.

Dico tertio. Quando est accidens reale intrinsecum subiecto suo, taliter ab illo distinctum, per quod res formaliter sunt praesentes spatio temporis vel alterius durationis. id est, est permanentia sive duratio rei in illo esse quod per actionem accepit sive sit successiva sive permanens.

Dico quarto. Situm esse est habere partes corporis certo quodam modo affectas ad partes loci; sive denominatio extrinseca qua corpora a dispositione locali partium denominantur. ut sedere stare, erectum esse in pedes, erectum esse in caput. etc.

121.ª Dico quinto Habitus ut hic accipitur est actus medius inter habentem et rem habitam sicuti actio est actus medius inter causam et effectum. id est habere est indumento aut ornamento indutum vel ornatum esse. ut gladiatum esse, palliatum, annulatum, peronatum etc. Estque duplex ut patet ornatus et vestitus. *

Dico sexto. Situs et habitus non sunt vera praedicamenta. Tum quia alibi Aristoteles non recensuit inter praedicamenta. Tum quia in situ reperiuntur corpus, partium ubi et relationes, in praesentia locali fundatae: in habitu vero corpora, vestimenta, ubi, relationes in illis fundatae: quae omnia si singillatim accipiantur sunt in aliis praedicamentis, si simul sunt entia per accidens, et non praedicamentalia. Sicut de forma et figura diximus. disputatione decima septima, quaestione secunda, dicto quarto.

Dico septimo non esse inficiandum, quin possit unum praedicamentum esse ex actione et passione, quorum genus summum sit via ad terminum ut accipit existentiam: item ex ubi et quando unum, quorum summum genus sit praesentia hoc durationis illius loci. Communem tamen sententiam sequentes de his ita loquemur ac si essent distincta.

DISPVTATIO XIX.

De postpraedicamentis.

QVAESTIO I.

De contrarijs.

Praeter illa quae in summulis dicta sunt, circa quatuor oppositorum genera nota primo. Ea dici opposita, quae in eodem subiecto esse non possunt simul, eodem scilicet tempore, in eodem numero parte, secundum eandem rationem. Disparata vero sunt, quae vel in subiecto non sunt, ut homo et animal, vel simul in subiecto esse possunt, ut calor et color simul in eodem numero primo, eodem tempore in eadem parte.

Nota secundo oppositionem contrariorum esse omnium maximam. Nam relatiue opposita commune habent quod sint entia ut paternitas et filiatio: contraria quod sint entia et habeant commune subiectum a quo se mutuo expellant ut frigus et calor ab aqua: priuatiua habent commune subiectum ut visus et caecitas: contradictoria vero in nullo conveniunt ut lapis non lapis.

Nota tertio. malum phisicum opponi bono phisico contrarie, et

Frigus est ~~malum~~ bonum aquae, calor ~~aquae~~ malum. Bonum e, 138

nim et malum morale opponuntur privative.

22.ª 22. Maij.

DVBIVM. I.

Vtrum a privatione detur regressus ad habitum?

Respondeo breviter a privatione ad habitum eundem numero non datur naturaliter regressus: ad habitum vero eundē specie, fieri naturaliter potest regressus, licet non semper. Probatur. cum enim aër e tenebris ad lucem regreditur, non est eadem numero lux. Et cum e somno vigilamus, non regredimur ad eandem numero vigiliam. Idem de omnibus actibus potentiarum quae identidem intermitti patet. ut. de visione et eius intermissione. Omnes enim concedunt a privatione actus ad eandem specie habitum dari regressum.

Obijcies. Quomodo ergo intelligitur quod plerique dicunt a privatione potentiae non dari regressum ad habitum? Respondeo. simpliciter loquendo id non esse verum: nam aqua privata potentia frigefaciendi naturaliter recuperat non numero sed specie eandem. Sic pulli hirundinum visum recuperant amissum. Sic muscae mortuae et aliqua alia animalia vitam. sicuti aër lucem. Homo vero calvus, caecus, edentulus, naturaliter ad pilos, dentes, visum non redit, sicut nec mortuus ad vitam naturaliter.

Obijcies secundo. Quomodo ergo Aristoteles ait regressum contrarijs convenire non autem privativis? Respondeo. quia regressus ad

eandem speciem formam in omnibus contrarijs reperiri, sed non in omnibus priuatiuis saltem immediate, ut patet in homine mortuo.

DVBIVM. II.

Quot proprietates contrariorum assignat Artes?

Respondeo breuiter. quinque. Prima est. Bono malum est contrarium necessario: malo autem interdum bonum, interdum malum contrarium est. idest. quicquid contrariatur bono, est malum: non tamen quod malo est bonum. ut timiditati contraria est fortitudo (quae est bonum) et temeritas, quae est malum.

Secunda. contrariorum si alterum sit in rerum natura, non est necesse esse alterum. Nam existente nigredine, non est necessarium albedinem existere. Quamquam ordinarius naturae cursus requirit ut dato uno contrario detur et alterum ut dicitur de caelo in libro.

Tertia. Non possunt simul eidem inesse. scilicet eodem tempore, secundum eandem partem etc.

Quarta. contraria aut conueniunt subiectis eiusdem speciei, ut iustitia et iniustitia solis hominibus: aut subiectis diuersarum specierum sub eodem genere contentarum ut frigus et calor ijs quae ponuntur sub corpore corruptibili.

Quinta omnia contraria aut sunt sub eodem genere (ut albedo et nigredo sub colore) aut sub contrarijs generibus (ut temperantia et intemperantia sub uirtute et uitio) ut sunt diuersa genera scilicet secundum Pythagoreorum opinionem, qui bonum et malum faciebant duo summa genera. hoc modo.

BONVM.	MALVM.
Impar.	Par.
Finitum.	Infinitum
Dextrum.	Sinistrum.
Masculum.	Foemininum.
Quietum.	Motum.
Rectum.	Curuum.
Quadratum.	Altera parte longius.
Intellectus	Opinio.
Vnum	Multa.
Lumen.	Tenebrae.

123.a

QVAESTIO II. *

De modis prioris, simul, habere, motu.

Dico primo aliqua dicuntur esse prius quinque modis hoc disticho contentis.

Tempore, natura, prius ordine dic et honore.
Causam causato dicimus esse prius.

Prius ratione id dicitur a quo non convertitur essendi consequentia, ut unum prius est duobus. dato enim quod sit unum non sequitur quod sint duo: si vero sint duo; erit etiam unum. sic substantia est prior animali et genera suis speciebus.

Prius ordine est id quod ponitur ante aliud. ut antecedens ante conclusionem. Logica ante Phisicam. surgere antequam ambulare.

Dignitate sive honore, Rex et nobilis est prior Rustico, substan,,
tia quantitate.
Prius natura est omnis causa suo effectu, etiamsi eodem instan,,
ti temporis producantur. ut sol luce quam diffundit.
Dico secundo.

Tempore dico simul quorum generatio nata est
Quae convertuntur dicimus esse simul.
Suntque simul species, genus idem condividentes.

Sensus est. tempore sunt simul quae in eodem instanti temporis incipiunt esse. simul ratione sunt quae convertuntur essendi con,, sequentia ut causa in actu, et effectus in actu et actio. simul natura sunt quae convertuntur essendi consequentia, et neutrum est causa, origo, vel ratio alterius ut sit. ut v.g. paternitas fili,, atio et omnes mutuae relationes.

Dico tertio. sex species motus assignantur ab Aristotele. Gene,, ratio, corruptio, accretio, decretio, alteratio, loci mutatio. sed de his in Phisicis.

Dico quarto habendi modi octo hoc distichio continentur.

Affectum, quantum, vestitum, dic velut aurum,
Membrum, contentum, possessio, vir, mulierque,

Primo igitur habetur aliqua qualitas, ut temperantia, secundo quantitas ut magnitudo sex pedum. tertio corporis indumentum, ut tunica. quarto aliquid in aliqua corporis parte ut annulus in manu, calcaria. quinto habetur pars, ut per manus caput etc. 6° contentum ut vinum in patera. septimo res possessa ut domus ager, opes. etc. octavo vir uxorem, uxor virum.

124.a

140.
30 Maij

DISPVTATIO XX.

De secunda operatione intellectus.

In libros Periharmenias.

Agitur in hoc libro de secunda operatione intellectus: quae quoniam cognita enunciationis vocalis ut enunciatio est natura, facile ipsa mentalis enunciatio cognoscitur: ideo hic Aristoteles vocalem enunciationem explicat, quae cum animi sensa declaret, inde hi libri vocantur de interpretatione. idest vocali enunciatione sive oratione et voce articulata quatenus est indicij mentalis interpres. idest veritatis aut falsitatis in mente existentis declaratiua.

Ex quo patet subiectum principale attributionis horum librorum esse enunciationem vocalem prout complectitur tam simplicem quam coniunctam, tam categoricam quam hypotheticam.

Summa libri primi.

Capite primo docet scripta esse notas et signa vocum; voces conceptuum; conceptus (quos vocat animae passiones) rerum. Deinde conceptus et res esse easdem idest similes apud omnes homines: scripta autem et voces non item, haec enim non significant naturaliter sicut conceptus. Denique sicuti mente in [illegible] simplex

apprehensio et secunda operatio: ita in vocibus quasdam esse simplices, quasdam esse orationem quae verum, aut falsum significat.

Capite secundo explicat quid sit nomen. de quo videte summulas, Toleti, et hic: hic

Capite tertio. quid sit verbum. ubi nota significare cum tempore, consignificare, vel adsignificare tempus convenire verbo, sed significare tempus, nomini. Nam tempus, dies, mensis, annus, hora, et significant tempus, sed non significant cum tempore, quia non significant nisi tempus. Verbum vero significat cum tempore, quia aliquam rem significat, et praeterea consignificat certam temporis differentiam. ut disputat significat disputationem ipsam, et tempus praesens, sive significat actionem disputandi exerceri in differentia temporis praesentis.

Capite quarto. quid sit oratio. quid enunciatio, et quotuplex, quid affirmatio, negatio, contradictio.

Capite quinto. tradit oppositiones enunciationum.

Capite ~~quinto~~ de veritate enunciationum singularium contingentium.

Summa libri secundi.

Primo capite agit de enunciationibus de inesse, tum finiti extremi tum infiniti, tum simplicis tum convertis.

Secundo capite explicat et confert inter se propositiones de secundo et tertio adiacente. deinde modos argumentandi a coniunctis ad divisa, et contra.

Tertio et quarto capite de modalibus de quibus non pertractavit Asinus.

QVÆSTIO I.

De vocum significatione.

DVBIVM I.

Vtrum voces significant naturaliter an tantum ex instituto.

Certum est imprimis facultatem loquendi esse in hominibus naturalem, cum a natura non solum inclinationem sed etiam instrumenta habeamus ad sermones cum alijs conferendos. Deinde aliquos sonos hominum significare naturaliter ut risus laetitiam, singultus tristitiam. Denique sicuti viso palatio aut veste aliqua affabre facta colligimus tanquam ex effectu causam illius esse naturam rationalem: ita ex sermone prolato intelligimus esse hominem aut naturam aliquam rationalem quae hunc articulatum sonum edat, vel per se vel per alium.

Hic posita quaestio est utrum articulatus sonus habeat certam a natura significationem (praeter illam impropriam qua effectus dicitur significare suam causam) an vero ad merum hominum placitum, an denique ad placitum quidem, sed tamen cum aliqua prudentia et discretione.

Videntur voces significare naturaliter propter has rationes. Prima si tantum denominatione extrinseca videlicet ab hominum voluntate voces significarent et non naturaliter ut generaliter solent: primo quomodo verum est quod dicitur magna vis est in herbis, ver-

bit, et verberibus. Secundo item frigidus in lecebris excitando vim pitur angui: Tertio quare Aspis obturat aures, ne audiat incantatorem. Quarto quare tam mirabiles effectus edunt Magi arcana quaedam verba subinde murmurando. Quinto quomodo Eleazarus ille de quo Josephus lib: 8. antiquit: cap: 2. et Baronius in Annali: anno Dni. 1556. verbis certis a Salomone acceptis Demones fugabat. Sexto quomodo in Sacramentis verba producunt gratiam.

31. Maij Secunda ratio Atis filij Crasi antea mutus, cum videret peti iugulum parentis voces articulatas edidit ergo hae saltem naturaliter, et non ex placito hominum significabant. Item pueri educati a nutrice muta longe ab hominum consuetudine remoti non loquerentur ullo idiomate, quod tamen contrarium accidisse narrat Herodotus de pueris iussu Psammitichi Regis Aegyptiorum ita educatis, ut nullum hominem audirent, qui tamen postea linguam Phrygiam prorsum excusserunt.

Dico primo voces non significant naturaliter sed ex hominum placito. Est communis et certa. Artis hic cap: 2. Con: hic lib: 1. cap: 1. q: 4. art: 2. Rubij cap: secundo q: 3. et quos illi citant. Si enim naturaliter significarent sicuti conceptus, suam ubique gentium significationem retinerent: et sic vg. pes, pus, pas idem apud Latinos, graecos, gallos, germanos, Bohemos significarent. Deinde sicuti libera hominum conspiratione multa nomina apud germanos

nos, Gallos etc. obsolescunt, multa de novo fingantur, multa iaz. a vicinae gentis idiomate assumantur: ita qui voces rebus impo,, suerunt libere id fecerunt.

Dico secundo plurimae voces significant ex mero hominum arbitrio: multae ex libera quadam hominum discretione habita ra,, tione naturae, proprietatis, effectus, vel usus rerum quae nomi,, nantur. Primum patet in vocibus primitivis. Secundum in derivativis, notatis, per Metaphoram et Onomatopoeiam fractis. Cum enim voces humanae consociationis sint instrumenta, non sine discretione ad res significandas sunt usurpandae. Et quis ranam sibillare, serpentem croacare, hinnire ranam, equum qua,, xare dixerit? Hinc Gotis quando dati habentur auctores linguae Italicae.

Ad primam Rationem in contrarium Rx. primo. non esse maiorem vim in verbis, quam ad hominum placitum res aliquas signifi,, care, (sicuti hederam vinum vendibile) quae si placeant audien,, ti consentit, laetatur, cupit. si displiceant fit contrarium.

Rx secundo. si sit verum id opere daemonis fieri non vi verborum.

Rx. 3. fabula de aspide utitur sacra scriptura, sicuti et Iudici,, num de concilio arborum, ad hominum mores componendos. N. si quis forte dicat quod aspis innata stoliditate tunc se esse securam putet, si nihil audiat: sicuti aliqua animalia tunc se latere putant cum caput occultaverint

R. 4. id opa demonis fieri, qui ex pacto cum hominibus ta=
cite vel expresse inito ad certa verba certos effectus producit.
Si enim aliqua vis esset in verbis non magis Deus incantati=
ones prohiberet quam medicinam.

R. quinto. Sicut nunc certis verbis utuntur Exorcistae quibus
prolatis per vim divinam daemones torquentur et ejiciuntur,
ita potuit Deus Salomoni et Salomon alijs hominibus certa ver=
ba tradere quibus vi divina illi maligni spiritus vel semper vel
ut plurimum ejicerentur.

R. sexto. Verba Sacramentalia non sua natura sed potentia o=
bedientiali a Deo assumuntur ad gratiae productionem.

Ad secundam rationem R. primo. Nego consequentiam: nam vel an=
tea illa verba audiendo didicerat, vel miraculo id factum est,
ut maxime amandos parentes intelligamus. R. secundo pueri il=
li herodotei potuerunt illam vocem didicisse vel ex auditu ali=
quorum animalium vg. caprarum (ut vult D. Augustinus) sonis;
vel casu, vel denique ope daemonis. ut bene hic Con. qui simile
fere exemplum narrant, quod contigit Anno Dni. 1590. De Re=
ge Achebor magni Tamorlani pronepote.

Quaeres an possit fieri ut retentis alicuius nationis vocibus et in
contrariam vel disparatam significationem mutatis nova lingua
instituatur? vg. retenta lingua germanica schaf significet lupu=
m wolf autem ovem. etc. R. fieri quidem id posse etsi absolute id
non liceat, siquidem nomina non facile mutanda sunt a primis=

rin in alienam significationem sine indicio hoc enim repugnat 143.
128.a communi hominum societati, utilitati, honestati,

3. Jun:

DVBIVM. II.

An et quomodo uoces sint signa ceptuū, scripta uocum, conceptus rerum.

Dico primo, uoces sunt signa conceptuum obiectiuorum, seu quod idem est significant res non adequate prout existunt a parte rei, nec ut ab ignorante significationem uocis concipiuntur: sed ut sunt apprehensæ ab ijs qui primo imposuerunt rebus nomina, et ab ijs qui sciunt ad res significandas uocibus utuntur. Probatur. 1. nam alias Deus, Deitas, sapientia Dei etc. essent synonima cum omnia hæc rem eandem simplicissimam significent, at saltem respectu nostri non esse synonima certum est. Secundo multa nomina significant naturas ut sunt uniuersales cum tamen nihil sit a parte rei nisi adiunctum singularitati. Tertio uoces illud significant in cuius cognitionem nos ducunt, sed uox Deus u.g. non inducit in cognitionem conceptus formalis nec Dei adequate ut in se existit (est enim simul iustus bonus etc.) sed tantum prout est conceptus ab imponente nomen, et percipiente usitatam uocis significationem. Idem docet Aristoteles 1. Elenchorum primo. et 4 Metaphysicae: tex. 28. Quando autem hic ait uoces esse signa conceptuum perinde est ac si dicat conceptus

formales esse conditiones prærequisitas, ut res vocibus significentur, non secundum totum illarum esse sed pro mensura nostræ apprehensionis. Hinc dici solet voces significant conceptus formales ut quo: obiectivos vero idest res per illos representatas, ut quod: et ideo pro his supponunt non autem pro illis.

Dico secundo. scripta ita significant voces ut etiam sint signa conceptuum atque adeo etiam rerum. Ratio quia ut patet experientia ducunt legentem et intelligentem non solum in cognitionē vocum, sed etiam conceptuum et rerum a scribente conceptarum. Hinc Valesius 3. cap: de sacra Philosophia refert quendam amicum suum docuisse surdos a nativitate loqui, ostendendo digito rem quam scribendo significabat, et paulatim docendo linguam ad certæ rei nomen edendum inflectere.

Ex quo patet scripturam non minus supponi pro rebus ipsis quam vocem, et si omnes homines essent a nativitate muti posse tamen adhuc inter se scriptis agere.

Dico tertio conceptus naturaliter eas res representant quarum sunt similitudines in intellectu consignatæ. Patet ex definitione signi formalis et naturalis ex suma.

Nota tamen conceptum formalem alicuius vel ab alio, vel ab eodem reflexe cognitum esse signum instrumentale ex suo significatum obiectivum. ug. conceptus quo Astrologus solem intelligit

respectu Angeli non est naturale sed instrumentale sig. 144.
num solis: et respectu etiam ipsius Astrologi quando per
reflexam prioris conceptus cognitionem iterum in Solis cognit,
cum venit. ut bene notant hic Com: lib: 1. q: 2a art: 2.
ad secundum.

129a

DVBIVM.III. *

Quid uerbum EST significet, et an possit infinitari?

Dico primo. in propositionibus de secundo adiacente verbum Est, est praedicatum et significat realem existentiam sub,iecto attributi. Patet a simili. Sicuti enim omnia verba adiect,iua si pro suis significatis accipiantur semper sunt praedicatum: ita cum dicitur Petrus est verbum substantiuum erit praedicatum, et per consequens significat aliquid quod de subiecto affirma,tur. In his autem propositionibus ex communi usu significat determinate actualem existentiam ut bene Suarez disp: 31. Met: sec: 12: num 47.

Dico secundo. In propositionibus de tertio adiacente (ut cum dico Deus est bonus) verbum est simul est et copula et prae,dicatum partiale. est Scoti hic q: 8. Suarez. num: supracitato etc: Probatur nam hic lib: 2. cap: 2. ait Arist: cum dicitur Homo,rus est Poeta verbum est praedicari, et ibidem in hac proposi,tione esse praedicatum coniunctum, et cap: de verbo, ait verbu

semper esse notam eorum quae de alio praedicantur. idest sig,
nificare id quod de alio affirmatur, quando scilicet non materialiter
sed formaliter pro suo significato accipitur. Ratio est quia cum
extra propositionem verbum est significet existentiam, quare hanc
significationem in propositione amitteret, si enim amittit de
de alio quovis verbo dici poterit.
Hic tamen nota. verbum est in propositionibus de tertio ad,
iacente aliquando significare existentiam actualem, ut Petrus
est albus; aliquando possibilem tantum ut Antichristus est a,
nimal (et secundum usum loquendi communem Homerus est
Poeta); aliquando tantum obiectivam ut Chymaera est ens
rationis. Talem enim significat existentiam qualis subiecto ra,
tione praedicati adiuncti convenire potest.
Dico tertio. Licet verba adiectiva possint infinitari in locu,
tione, verbum tamen est non potest infinitari, sicuti neque
ens, si secundum totam illius significationis latitudinem acci,
piatur. Prima pars est D. Thomae, Ammonij. Toleti. Aug.
Con: hic. Et patet ex 2.o Peri: cap: 2. Hinc cum dicitur Petrus
non disputat si negatio cadat praecise super significationem
verbi disputo, reddit praedicatum infinitum, et propositionem
affirmativam: et idem est ac si diceretur Petrus est non di,
putans: si vero cadat super copulam fit propositio negati,
va. Et ratio est, quia cum extra connexionem sit infiniti,

non est ratio cur in enunciatione propter coniunctionem quam 145.
habet cum subiecto amittat suam significationem. Secunda
pars patet, quia si negatio praeponatur verbo est, non poterit
dici nisi de non entibus: nomen autem infinitum vel verbum
dicitur tam de ijs quae sunt, quam de ijs quae non sunt.

130.a

QVÆSTIO II.

4. Junii

De essentia et partibus Enunciationis.

Quaeri hic solet, sitne Enunciatio simplex quali-
tas, an vero composita e pluribus: deinde in quo consistat veritas
et falsitas enunciationis. Verum priorem quaestionem in libris
de anima tractabimus. secundam in libris Metaphysicorum, eo quod
sine cognitione veritatis transcendentalis quae est proprietas Entis
commode intelligi non possit. His solum de compositione enunciati-
onis nota primo posse integram propositionem apprehendi per
primam operationem intellectus, ut cum dicimus omnis homo est
animal est propositio universalis, et cum resumimus ~~composit~~
propositiones falsas ut nullus syllogismus est oratio. secundo
communiorem sententiam esse, Enunciationem sive iudicium esse
compositum ex pluribus qualitatibus respectu nostri intellectus
(non autem divini vel Angelici) quo aliquid alicui idest subiecto
praedicato inesse vel non inesse indicamus. Sed de his plura cir-
ca textum 29. tertij de anima.

De veritate vero enunciationis propria et quae solis veris propositionibus convenit sciendum est eam esse conformitatem intellectionis sive iudicii nostri cum rebus intellectis. Falsa vero propositio etsi habeat veritatem transcendentalem quae omni enti convenit, non tamen habet complexam quia non est in repraesentando conformis suo obiecto: illud enim non repraesentat ut est revera a parte rei. Nota secundo iudicium sine sui mutatione fieri posse ex vero falsum et contra. Ex quo patet veritatem et falsitatem non esse differentias essentiales enunciationum. Denique iudicium formaliter intellectus dicitur verum vel falsum vocalis vero enunciatio denominatione extrinseca; res vero circa quas versatur iudicium fundamentaliter, causaliter, exemplariter, sicuti sexe sanum dicitur de animali, colore, pharmaco

7. Jan.

QVAESTIO III.

De veritate futurorum contingentium.

Nota non esse idem, esse aliquam propositionem determinate veram et esse necessariam sive necessario veram. Illa enim propositio est necessaria quae ita vera est, ut falsa esse nullo modo possit ut homo est animal. Illa vero determinate vera quae conformis est rei significatae, sive res secundum se spectata possit se aliter habere sive non. ut haec certa est alba.

Dico breviter omnem propositionem etiam singularem de futuro contingenti esse determinate veram vel falsam. Et certissimum

(ut aiunt hic Con: cap: 8: q: unica. art: 4.) hodieq; receptis. 146.
sima conclusio. est etiam Soarez. 3. parte: tom: 1. disp: 21. q: 2.
Vasquez 1. par: dis: 66. cap: 2. et qui frequentius citantur ab illis.
Gregorij, Gabrielis, Bonauenturae, Richardi in primum senten:
tiarum distin: 38. seu 39. contra Aristotelem hic. Probatur
Illa propositio est determinate vera quam Deus non sub dis:
iunctione sed determinate scit esse veram. omnem autem pro:
positionem etiam singularem quae enunciat id quod futurum est, scit
Deus veram esse. hinc Christus et Prophetae saepe determi:
natam futurorum contingentium veritatem certo et determinate
praedicabant. Pbr. secundo. ipsemet Ares hic fatetur propositi
onem uniuersalem de futuro contingenti esse determinate veram vel
falsam. quare non etiam singularis erit falsa vel vera determi:
nate! Hinc et 4 Met: tex: 27. ait absolute et sine restric:
tione: qui dicit esse aut non esse, verum dicet aut mentietur.
Pbr tertio. si omnis propositio de praesenti et praeterito habet
veritatem aut falsitatem determinatam secundum Aristotelem,
quare non etiam de futuro! Ratio conclusionis et probationum
eius est: Omnis propositio vel est conformis obiecto; et sic
est determinate vera, vel non et sic est falsa, etiamsi quis
cognoscat nec a creatura ulla nec ab ipso Deo ~~veritatem~~ ve:
ritatem illius: notitia enim cuiuslibet veritatis non facit
ipsam veritatem sed praesupponit.

* Dices si haec propositio Petrus cras loquetur est determinate vera ab et a Deo scita, necessario loquetur et sic non habebit libertatem tacendi. Si enim taceat Deus fallitur. R. Sicuti Petrus est loquuturus ita verum est et Deus scit illum loquuturum libere scilicet et non necessitate absoluta sive consequentis: sed tantum necessitate ex hypotesi sive consequentiae quae non tollit libertatem ut bene nos Theologi in tantis docent Con: hic art: 5. Sola enim necessitas antecedens idest quae tenet se ex parte causae praecedentis effectum tollit libertatem; non autem consequens. idest quae non convenit rei nisi posita aliqua hypotesi: qua ratione dicitur res omnis dum est necessario esse.

QVAESTIO. IV.

Quomodo varientur termini propositionum secundum finitum et infinitum.

Dico primo. duae ab Aristotele assignatur regulae quarum prima est bipartita, scilicet variato solo praedicato secundum finitum et infinitum valet consequentia ab affirmatione ad negationem; et contra a negatione ad affirmationem ut Petrus est bonus; ergo non est non bonus: et contra Petrus non est malus ergo est non malus. Sed observandum est primo ut fiat comparatio eiusdem temporis et eiusdem numero subiecti. secundo ne ex particulari inferatur universalis. tertio ne praedicatum propositionis negativae sit coniunctum, modale, vel quasi modale ut ne habeat particulas reduplicativas, quatenus, per se, etc. Quarto ut totum praedicatum varietur, et non tantum pars. Quinto. ut recte ponatur existentia extremorum. Hinc non valet si dicas Socrates non fuit albus, et

est: ergo est non albus, sed dicendum est Socrates non fuit albus 147.
et fuit; ergo aliquo tempore fuit non albus.
Dico secundo altera regula Aristotelis est variato subiecto secundum finitum et infinitum non valet consequentia ab affirmatione ad negationem nec contra. licet Dialectici duas regulas has de re proponere soleant nos ne tot restrictionibus sit opus sequimur Arist.
Hinc non valet si dicas in [illegible] est non piscis, ergo in [illegible] est piscis, nam subiectum est infinitum quod prima fronte videtur esse praedicatum.

133. # QVAESTIO V. 3. [illegible]

De argumentatione a praedicatis coniunctis ad divisa et contra.

Dico primo. quando argumentamur a praedicatis divisis ad coniuncta tria sunt observanda. Primum si subiectum sit nomen commune in secunda parte assumi debet relativum idem. ut aliquod animal est olor et idem animal est nigrum, ergo aliquod est olor niger. Secundum ut servetur idem tempus. Hinc non valet si dicas Cicero fuit puer et fuit eloquens, ergo fuit puer eloquens. Tertium ut totalia praedicata coniungantur. Hinc non valet video corvum, et video album, ergo video corvum album: sed dicendum est sum videns corvum videns album, sive ego videns corvum video album.
Dico secundo quando argumentamur a coniunctis ad divisa affirmando, assumi debet in consequente particula copulando ut Paulus est homo purus ergo est homo et est purus: negando vero particula dis.

ingredi ut hoc non est animal rationale. ergo hoc vel non est animal vel non est rationale.

Dico tertio non licet divisa coniungere si sibi mutuo, [vel] alicui tertio sint accidentia. Hinc non valet Caius est Philosophus, et est bonus; ergo est bonus Philosophus.

Dico quarto non licet divisa coniungere quando unum formaliter alterum includit, neque enim dicimus Caius est animal et est homo, ergo est homo animal

Dico quinto. Non licet coniuncta attributa dividere, quando ipsa attributa seorsim sumpta inter se repugnant ut cadaver est animal mortuum. non licet inferre. ergo cadaver est animal et est mortuum.

Dico sexto. Non licet coniuncta attributa dividere, quando alterum attributorum fictitie dicitur ut Caius est Poeta, non licet inferre, ergo est. Optimum autem documentum tradunt hic Sumulistae advertendum esse ne formale significatum alicuius termini mutetur. Si enim si fiat vitiosa erit consequentia

11a Junii

QVÆSTIO VI 13

NB.

De conversione modalium præter illa quæ in summulis dicta sunt.

Nota primo. quod modus qui subiectum vel prædicatum determinat vel ostendit quinam actus intellectus de obiecto habeatur, non facit propositionem modalem: sed ille tantum qui explicat qualis sit connexio prædicati cum subiecto. Hinc patet et hanc propo-

sitionem hominem esse animal neruntur est non est modalem tu. 148
tum enim significat animal conuenire homini sed non explicat
quomodo illi conueniat.
Nota secundo duplex esse contingens ut in summulis est dict,
Deinde conuersionem modalium fieri tantum per transpositionem
extremorum.
Dico primo. Modales de necessario, possibili, contingenti ge-
neraliter sumpto conuertuntur eodem modo, quo propositiones
de inesse. Est Aristotelis et omnium ab illo citatorum.
Dico secundo. Affirmatiuae de contingenti presse sumpto eodem
modo conuertuntur quo de necesse: negatiua particularis sim-
pliciter uniuersalis non item. Primum patet. Secundum pro-
quia particularis negatiua hic uirtute continet particularem
affirmatiuam, ut si contingens est aliquem hominem esse bo-
num bene sequitur quod sit etiam contingens aliquod bonum
esse hominem, et aliquod bonum non esse hominem. Vniuer-
salis autem non equivalet etiam affirmatiuae uniuersali: sic-
ut haec non conuertitur simpliciter ita nec illa.
Dico tertio de modo impossibili idem dicendum est quod de ne-
cessa dicitur. hic autem caueatur ne in conuersa praedicatio di-
cti sit indirecta, non enim recte conuertitur haec propositio, im-
possibile est omnem ut esse hominem, in hanc impossibile est
aliquem hominem esse ut. haec regula omissa est ab Aristotele quod
ex ceteris facile intelligeretur.

Notandum diligenter ad veritatem harum regularum requiri in realem existentiam terminorum dicti. Hinc fit non dicitur contingens à aliquem hominem esse grammaticum si contingens specialiter accipiatur, et realiter existant homo et grammaticus, sed falsum, hoc enim existente stari non potest quin aliquis homo sit grammaticus. Quoniam autem huius est liber perihermeneias.

14 Jan: * # IN LIBROS PRIORUM ANALYTICORUM.

De inscriptione, natura, divisione horum librorum.

Quatuor sunt libri Analyticorum, qui communi nomine dicuntur Analytica. Duo priores ab Aristotele vocantur de syllogismo. Duo posteriores de demonstratione: ab interpretibus vero vocantur et inscribuntur de priori vel posteriori resolutione: sive priorum vel posteriorum Analyticorum, eo quod in his quatuor libris traditur modus resolvendi syllogismos in sua principia: in prioribus quidem universalia sive consequentiae; in posterioribus vero necessaria sive consequentis. Analysis enim est rei alicuius in suas partes et principia resolutio seu renovatio. Sic domus resolvitur in ligna, lapides, mixtum in elementa: homo in corpus et animam, et quodlibet compositum in eas partes ex quibus componitur vel componi intelligitur. In prioribus igitur Analyticis explicatur quae sint et quomodo disponi debeant partes syllogismi ad conclusionem in quacumque materia inferendam. In posterioribus vero quales termini et praemissae requi-

vantur ad conclusionem necessariam inferendam. Ex quo patet 149.
materiam priorum esse syllogismum in communi: posteriorum demon,,
stratio, sive syllogismus necessarius quoad illa quae requirit praeter
ea quae omni syllogismo sunt necessaria est principale subiectum:
quo etiam spectat definitio et divisio.

Summa libri primi priorum.

Agitur toto libro de natura ratiocinationis. Et prima quidem sex:
a capite primo ad vigesimum primum de syllogismis structura et
compositione. Secunda a capite vigesimo secundo ad trigesimum se,,
cundum de medio inveniendo ad ratiocinandum. Tertia hinc ad
finem usque libri de resolutione et examine sillogismorum

136.a ## Summa libri secundi priorum. 16 Jun.

Prima parte ab initio usque ad caput 18.m traduntur sex potestates
syllogismorum. Secunda usque ad caput 22.m syllogismorum vitia 6.
licet in topicis plura numerentur, ut hic notant Con: Tertia usque
ad finem. quo pacto caetera argumentationis species scilicet enthy,,
mema, Inductio, Exemplum. ad simplicem syllogismum revocentur.

DISPUTATIO XXI.

De Discursu.

Nomine discursus hic intelligimus tertiam operationem
intellectus quae tum consequentia, tum ratiocinatio dici solet. a qua
intellectus noster ratio, et homines rationales dicuntur ut notant
Con: hic q.a 1. et D. Thomas 1.a parte q. 79. art 8. qui quaestione

secundo causam reddens cur discurrendo notitiam veritatis acquiramus, ait esse defectum intellectualis luminis quo fit ut intellectus noster dissimilis Angelico primis principiis intellectis totam eorum virtutem non comprehendat: sed (ut cum Alberto hic annotant interpretes) sicut in motu animalium fit transitus a termino a quo, ad terminum ad quem: ita in discursu ex una cognitione ad aliam procedat, licet terminum a quo non deserat ut bene Conimbricenses:

QVAESTIO I.

Quid, et quottuplex sit discursus?

Dico primo. Solus antecedentis assensus non est discursus. Ratio est Conimbricensium et D. Thomae ab illis citato, qui quaestione 8. de veritate docet discursum esse cognitionem unius ex alio (non autem in alio vel unius post aliud) quod item docet 1 par: q: 14. et 58. Conimbricenses videlicet unum ex alio inferimus per copulam rationalem (ergo) priori per ita causante posteriorem. Confirmatur quando assentimur maiori et minori tantum elicimus duas secundas operationes intellectus, ut patet.

Dico secundo. assensus vel dissensus solius consequentis non est discursus. Ratio quia in unico actu intellectus non potest esse discursus ut patet ex D. Thoma citato, maxime illa q: 14. et Caietano q: 58. art: 3. Confirmatur sola conclusio tantum est secunda operatio intellectus.

Dico tertio. Discursus tres partiales conceptus includit. scilicet antecedentis, consequentis et copulae illativae qua unum iudicium ex altero sequi intelligitur. Est communis. Molina 1 par: q: 28. Scoti pri. num prior q: 11. Vasquez 1 par: disp: 222. et 223. dixi quod hic non

admittat Physicam unionem iudiciorum. Probatur tamen. Sicut in 150.
in secunda operatione copula prædicati et subiecti requiritur: ita hic
si particula ergo non coniungat antecedens cum consequente non e,,
runt nisi plures secundæ operationes. In Syllogismo tres. in Enthyme,,
mate duæ, quod est absurdum.
Hinc fit ut in Syllogismo Lg. ergo totum antecedens idest ~~[illegible]~~
maiorem et minorem cum consequente copulet: ac proinde eandem conclu,,
sionem cum maiore et minore coniungatur. Nec potest unquam e〈ss〉e
discursus nisi eodem tempore existant antecedens, consequens, copu,,
la rationalis. cum unio sine unitis esse non possit. nec duæ solæ
operationes intellectus, tertiam operationem conficere possint ni,,
si uniantur per particulam ergo.
137. Dices hinc sequi nos eodem tempore plures intellectus operationes e,,
licere in Enthymemate duas. in Syllogismo tres quod videtur absurdum.
R. non e〈ss〉e absurdum imo insuper intelligimus id quod per copulam
repræsentatur, unum scilicet iudicium ex alio vel alijs deduci. Quod
autem dicitur nos non posse plura simul intelligere; id tantum de per,,
fectis intellectionibus nullo modo connexis more ordinario a nobis e,,
licitis concedendum est.
Dico quarto. Discursus est oratio mentalis, sive operatio intellectus,
constans pluribus iudicijs quorum unum ex alio mediante particula
illativa deducitur. Sive consequens fuerit ante cognitum sive non.
Sufficit enim quod ex antecedente colligatur, et cum eo colligetur
per particulam ergo. Est autem cum citatorum dicto 3.° Hinc con:
art: 1. aiunt discursum esse progressionem a cognitione unius ad

cognitionem alterius cum dependentia unius cognitionis ab alia.

Dico quinto. Duplex in genere est discursus scilicet simplex consequentia et argumentatio. Illa est cum nullus est terminus in antecedente quod non sit in consequente. ut omnis homo est animal. ergo aliquod animal est homo. Haec autem cum in antecedente continetur argumentum aliquod uno aut pluribus verbis comprehensum quod non continetur in consequente. inquit Fonsec. 6 instit: cap: 1. quem vide.

QVAESTIO II.

De Argumentatione.

DVBIVM. I.

Quid et quotuplex sit argumentatio?

Dico primo. cum Con: primo priorum cap: 1.° q5: 2ª art: 3. argumentatio est discursus in quo ex argumento seu medio termino cum aliquo vel aliquibus extremis connexo aliquid concluditur. Est communis et certa conclusio.

Dico secundo. Argumentatio dividitur primo in mentalem et vocalem. Secundo in formalem et materialem. Formalis est quae vi formae concludit cuicumque materiae applicetur. ut omnes boni syllogismi. materialis vero quae concludit vi materiae. licet enim forma in certa aliqua materia colligit verum consequens ex antecedente vero sed variata materia nihil efficit. ut homo est animal. ergo sensus particeps. Tertio in illativam et probativam. Haec ex antecedente vero in bona forma colligit conclusionem veram. Illa vero ex antecedente falso veram vel falsam; quam tamen conclusionem concedere debet qui antecedens admisit, ut omnis lapis est homo. Socrates

est lapis, ergo socrates est homo.

Dico tertio principalis argutio divisio est quadrimembris. scilicet. Syllogismus, Enthymema, Inductio, Exemplum. Enthymema est syllogismus una parte antecedentis destitutus. Inductio est a singularibus ad universalia progressio. Exemplum est oratio, in qua aliquid singulare ex simili vel similibus confirmatur. Quando igitur in argumentando assumimus medium terminum qui probatur pars per partem, est exemplum; totum per partes est inductio; pars vel totum per totum est tum syllogismus, tum enthymema.

Dilemma et Sorites non sunt aliud quam Enthymemata connexa sive complicata.

138a

DVBIVM. II.

17. Jun:

An quatuor argumentationum species sint consequentiæ formales.

Dico breviter cum con: citatis art: 3. omnem et solum syllogismum in figura et modo constructum esse formalem argumentationem: hic syllogismus accipitur prout continet etiam expositorios et hypotheticos.

De syllogismo patet ex eius definitione primo priorum primo. Et ratio est quia omnis syllogismus vel immediate innititur dictis de omni et de nullo, vel ad haec reducitur sive ostensive sive per impossibile: quibus deprehenditur ex tali terminorum collocatione in omni syllogismo ita necessario sequi conclusionem, ut præmissis veris positis nunquam consequens sit falsum. in quo consistit ratio formalis consequentiæ.

Enthymema et exemplum non esse formales consequentias patet quia admisso antecedente ut vero, possit consequens ut falsum negari. Et probant Con. quia ut argumentatio inquiunt sit formalis nullus terminus debet esse in consequente quod non fuerit in antecedente quoniam si in consequente sit aliquis terminus diversus ab ijs qui fuerant in antecedente, liberum erit servata eadem forma quemcumque eligere. v.g. posito hoc antecedente omnis homo est animal si licet aliquid ponere in consequente quod non fuerit in antecedente non est maior ratio cur inferam. ergo est sentiens, quam, ergo est rationalis.

De inductione certum est primo si omnia particularia enumerentur sequi necessario conclusionem universalem ut per se est manifestum, et bene Con: cum alijs citatis.

Certum est secundo inductionem concludere si in antecedente ponatur aliquid, quo significetur praedicatum dici essentialiter de singularibus hoc enim modo est omnium eadem ratio. Idem dicendum est si fiat in materia necessaria tertij praedicabilis ratione speciei. si enim hoc modo fiat cum haec proprietas singulis individuis conveniat ratione naturae communis, patet eandem rationem militare in omnibus. Alijs positis.

Videtur quod inductio sit argumentatio formalis quia Aristoteles 1. Ethi: 7. et lib: 6. cap: 3. 2 prio: cap: 29. 1. post: tex: 134. secundo posteriorum in fine. primo top: cap: 1. 1. Rhe: cap: 2. videtur sentire, cum doceat inductione probari principia scientiarum, et eam inter instrumenta sciendi enumeret.

Dicendum tamen cum Cai: citatis inductionem non concludere per se ratione sui formae sed Syllogistici ad quem accomodari potest. Loca vero Aristotelis citata nihil docent aliud quam quod iam diximus, ut consideranti patet. Nec contra nos valent quae Vasquez habet 1a 2ae tom: 1. Dis: 79. cap. 4. Nihil enim illius rationes aliud probant nisi inductionem ex materia tantum ut in casibus praedictis diximus concludere, vel ex forma, non sui sed Syllogismi ad quem revocari potest.

139. # QVAESTIO III. 20. Jun.

De Syllogismo.

Materiam remotam Syllogismi esse terminos; proximam vero propositiones; formam consistere in figura et modo, ex summulis patet. Si enim apta sit materiae remotae ad conclusionem inferendam accomodatio dicitur figura; sin autem proximae, dicitur modus. Hinc bene Fonseca 6. instit: 11. Figura Syllogistica est extremorum cum medio ad aliquid concludendum apta collocatio: modus vero sumptionum ad conclusionem colligendam apta secundum quantitatem et qualitatem complicatio. His positis sit:

DVBIVM. I.

Quid et quotuplex sit Syllogismus.

Dico primo. Syllogismus est oratio in qua quibusdam positis aliud quiddam ab iis quae posita sunt ex neces..

sitate accidit eo quod haec sunt. est Aristotelis initio priorum analiticorum; top: Elen: Hanc definitionem explicant Conc. Scotus i.° prior qu: 5. et interpretes hic. Tossen citatus. Con: i.° pri. ad. cap: i. qu: 2. nisi quod hi male docent. hic non definiri Syllogismum hypotheticum. Definitur enim omnis Syllogismus; adeo ut concessis praemissis ab eo qui ista veras indicat non possit negari conclusio licet respectu illius qui non assentitur praemissis Syllogismus Sophisticus non sit vere syllogismus hic definitus. Sicuti animal mortuum non est corpus animatum sentiens. ut patet i.° Elen: i.°

Dico secundo conclusio pertinet ad essentiam Syllogismi. est Sententia supra citati Con: et communis. Ratio quia essentialiter est tertia operatio intellectus. et nisi conclusionem tam particula ergo includat non differret a secunda operatione intellectus. ut diximus supra qu: i.ª dicto 3.

Objicies primo: igitur verum est quod dicit Arist. i. priorum cap: 25. Syllogismum constare duabus tantum propositionibus, et 2. post: i.° ex eodem syllogismo plures inferri conclusiones. Resp. cum Con: ibi nomine Syllogismi intelligi praemissas ritu Syllogistico complexas.

Objicies secundo: Quomodo demonstratio scientiam, Syllogismus dialecticus opinionem generare dicitur? Resp. cum iisdem quia demonstrationem habentes scimus; Syllogismum dialecticum

opinionem: generare .n. hic significat formaliter causare. Vel 3º 3.
sensus est Syllogismus causare scientiam vel opinionem secundum
aliquas sui partes. Nam praemissae causant conclusionem.
Dico tertio Syllogismorum alij sunt perfecti quales sunt omnes et
soli quatuor primi modi primae figurae qui immediate nituntur
principijs regulativis Syllogismorum: alij imperfecti et omnes re-
liqui qui mediate nituntur illis principijs et ad modos perfectos
reducuntur ut colligendi necessitas in illis appareat. Item alij sunt
universales, alij particulares, alij singulares. Nomine autem
particularium saepe Aristoteles intelligit propositiones singulares,
eo quod in formandis syllogismis sit eadem utrarumque ratio. I-
tem alij sunt directi, alij indirecti: hos in prima tantum fi-
gura reperiri probabilius est. Dicitur etiam alius esse illativus
tantum alius etiam probativus. Ubi nota illativum non esse
nisi Syllogismum respectu illius qui novit falsitatem propositio-
num; sed tantum respectu illius, qui putat esse veras vel pro-
babiles; cuius respectu etiam est probativus. Denique dividitur
in demonstrativum qui generat scientiam, dialecticum qui opini-
onem Sophisticum et Pseudographum (de quibus in summulis.) qui
generant deceptionem et errorem.
140ª

DVBIVM. II. 23. Jun:

Quot et quae sint principia regulativa Syllogismi.
Dico primo cum Philosopho duo sunt, scilicet Dici

omni et dici de nullo primo prior. cap. 1.

Dico secundo. Non sunt plura principia regulativa quibus ratio syllogistica innititur, quam duo praedicta. Est sent. 1. priorum q. 1. et clarius undecima. Con. 1. prior. cap. 6. Molina 1 par. q. 28. Vasquez 1 par. disp. 123. Est contra Fonsecam in scholiis

7. Top. loc. 4. et eos qui volunt syllogismos expositorios regulari hoc axiomate: Quae sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se; quae non sunt eidem eadem nec inter se erunt eadem. Probatur conclusio. Nam ut bene Vasquez citatus et Sextus q. 11. docent, nisi explicatio huius axiomatis accommodetur ad dictum de omni, et dictum de nullo, ita ut terminus discretus distribuatur: syllogismi expositorii non concludunt vi formae, ut patet hoc sophismate.

Essentia divina est Pater;
Essentia divina est filius; ergo
Pater est filius.

Quod si iuxta dictum de omni medius terminus distribuatur, antecedens erit falsum ut fatetur ipse Fonseca: si autem non distribuatur non est mirum falsam esse conclusionem, cum talis modus syllogizandi nullo principio regulativo syllogismorum innitatur. Differt autem hoc dictum de omni quod illationi discursivae observit a regula prima antepraedicamentali; quod illa regula serviens profunditati praedicamentorum intelligatur de sola essentiali superioris de inferiore: hoc autem dictum de omni, de quacunque vera praedicatione.

Quæres quomodo inter se differant dici de omni prioristicum et posterioristicum? Rx. prioristicum in confuso et quasi in actu signato continet integrum syllogismum cuius est principium extrinsecum: posterioristicum vero est una propositio syllogismi cuius prædicatum inest subiecto omni et semper, cum prioristicum tantum requirat ut insit omni subiecto.

Nota omnes syllogismos his duobus niti principijs. Barbara quidem et Darij immediate dicto de omni; mediate vero illos omnes, qui ad hos reducuntur. Celarent, et Ferio, dicto de nullo regulantur immediate: mediate vero qui ad hos reducuntur.

Nota secundo omnes regulas syllogismorum tam generales quam speciales ex his principijs deduci. De quibus in summulis, et Con. hic 1. prior cap: 7 ante 1.a quæstionem.

141. # DVBIVM. III. *

An detur quarta figura quam Galeni uocant.

Nota primo Galenistas assignare quartam figuram oppositam primæ in qua scilicet medium in maiori prædicatur, in minori subijcitur, cuius aliqui octo modos assignare dicuntur.

Bamalipo, Caremop, Fettapmo, Dimariston, Festison, Fimeros, Dabiti, Cadobo.

Nota secundo. Cum Con: primo priorum capite 7. q: 2a art: 1o Aristotelem non constituisse modos indirectos nisi duos in prima figura, Fapesmo, et Friseson: et syllogismum ubi hæc tractat accepisse pro præmissis. Unde inve dici potest illud esse maius

extremum, quod habet praestantiam in syllogismo, idest in prae,, missis locum. Praestantia autem semper est praedicari de medio ter,, mino quam subijci: quod si utrumque extremi hic par fuerit ratio prae,, stantiae erit locus illius qui primo proferetur vel concipietur antequam inferatur conclusio vel naturalis vel potestatiua. Hinc Celarent verbigratia et propriam infert naturalem conclusionem, et potestatiuam. sicuti in Barbara naturalis conclusio est uniuersalis; potestatiua vero particularis vel directa vel indirecta, qualis est in Baralipton.

Dico primo. Tres ultimi modi a Galenistis assignati sci,, licet Frimeros, Dabiti, Cadobo, non concludunt in for,, ma. Ratio. quia in primo et tertio dantur termini in qui,, bus omni. in secundo autem termini in quibus nulli, ut pa,, tet in his terminis. Animal, homo, Canis,

Dico secundo cum Aristotele, Scoto, i priorum quaestione 36. locis citatis et communi Peripateticorum sententia dari tres tantum figuras syllogismorum. Si enim in praemis,, sis unum tantum extremum predicetur de medio termino est prima figura; si utrumque extremum praedicetur, est se,, cunda: si utrumque subijciatur est tertia. De secunda et tertia figura certum est; de prima probatur. Maius extremum

est ille terminus qui praestantiorem in praemissis habet lo-
cum ut diximus notabili secundo. Ergo quomodocunque disponan-
tur sive ordinentur praemissae semper erit maius extremum,
quod de medio termino praedicatur nec refert quomodo se habe-
at vel in conclusione vel in quaestione proposita, ut bene notat
Sectus citatus conclusione quarta. Hinc Conimbricenses: Po-
tuerunt medici inquiunt minus esse solliciti de quatu-
or figuris in Syllogismo, quam de quatuor humori-
bus in corpore: nec enim si una figura destituatur
continue egrotabit, ut corpus absque quarto humore. ha-
illi.

Quaeres quomodo sit intelligendum quod ait Aristoteles, pri-
mo prior. cap: 9: ex maiori de necesse, et minori de inesse,
sequitur conclusio de necesse; ex maiori vero de inesse
et minori de necesse non sequitur conclusio de necesse, sed de
inesse in prima figura. R. Averroes hic cap: 10.
testatur hanc regulam tanquam falsam fuisse reiectam
ab Eudemo, Theophrasto, Themistio gravissimis Aris-
totelis interpretibus. Alii dum Aristotelem excusant, e-
um intricata aequivocatione verborum (necesse et ines-
se) in paucissimis verbis usum fuisse fatentur. Alii
volunt hanc regulam tantum esse intelligendam de conclusi-

one direct praespectata terminorum dispositione primae figurae ex talibus praemissis posset inferri.

Expeditior est prima responsio [illegible] hac regula quae ad utramque partem omnino non videntur considerare: quod enim textus locutus tolatur bene ostendit hanc terminorum dispositionem posse esse in prima figura. Sed non probat esse utilem ad conclusionem vi formae inferendam.

26. Jun:

QVAESTIO IV.

De inuentione medij ad ratiocinandum.

De ponte Asinino.

In secunda parte libri primi priorum traduntur ab Aristotele et eius interpretibus regulae medij syllogismorum inveniendi, quas clare et breviter post alios explicant Con: Quarum summa vulgatis his versibus continetur.

Fecana, Cageti, Dafenes, Hebare, Gedaco
Gabali stant: sed non stant Febas, Hedas et Hecas.

Officium octo literarum quarum hic ratio habetur sequente disticho explicatur.

Dicit A; B. sequitur, C. praecedit, D. sit extra.
E subit, F. sequitur. G. praecedit. H. sit extra.

Haec res cum non nisi ad acuendum ingenium valeat pluribus non est tractanda subtractis rebus utilioribus tempore. Vide si placet: Ton: 3. instit: ultimo. Et Con: citatos.

Pons Asinorum sequitur.

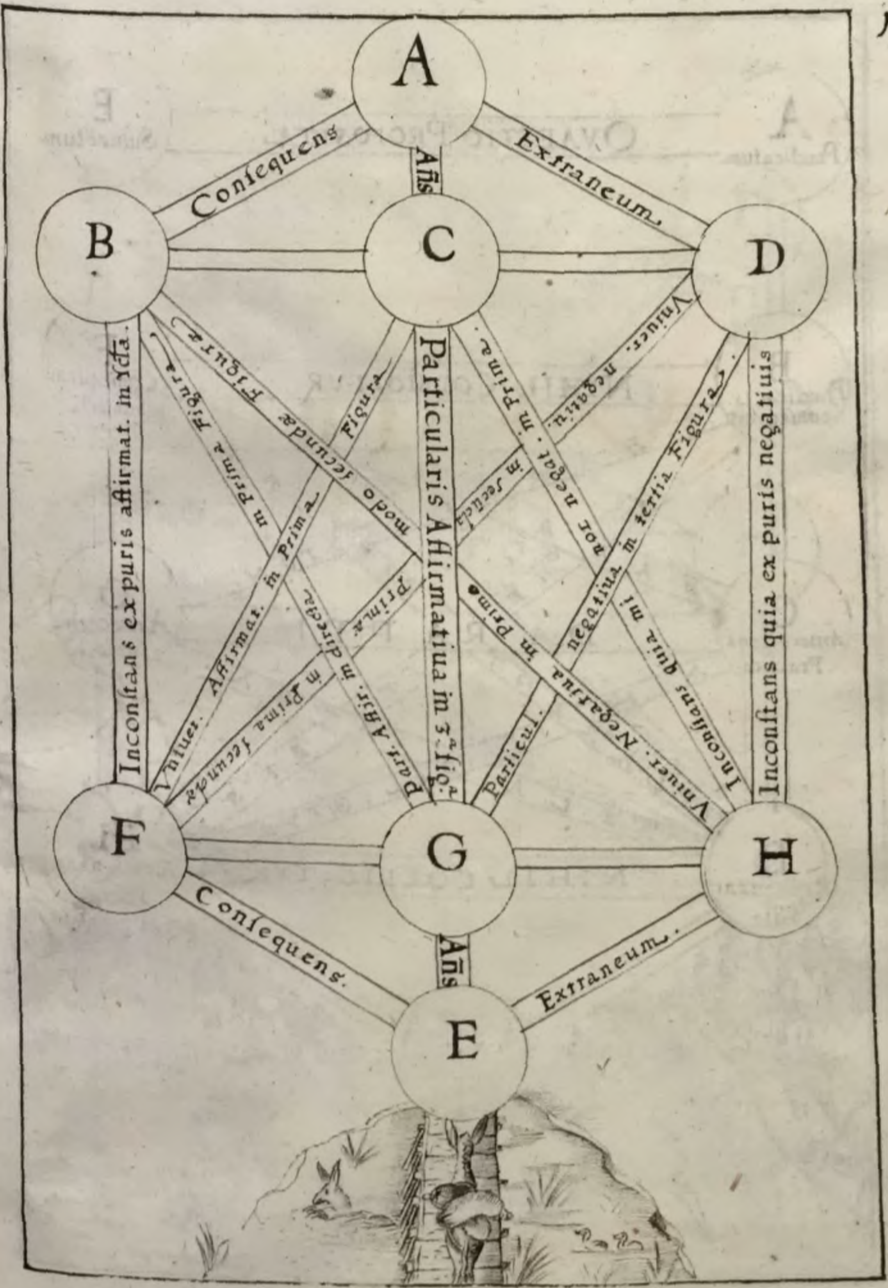
A
B
C
D
E
F
G
H
Consequens
Extraneum
Añs
Inconstans ex puris affirmat. in 3da.
Inconstans quia ex puris negatiuis
Particularis Affirmatiua im 3a fig.
Vniuer. negatiu. in prime
Particul. negatiua in tertia Figura
Vniuer. Affirmat. in Prima
Vniuer. Negatiua in prima
Inconstans quia ni nor negat in prime
modo secunda Figura
Part. Affir. in directa
Consequens.
Añs
Extraneum.

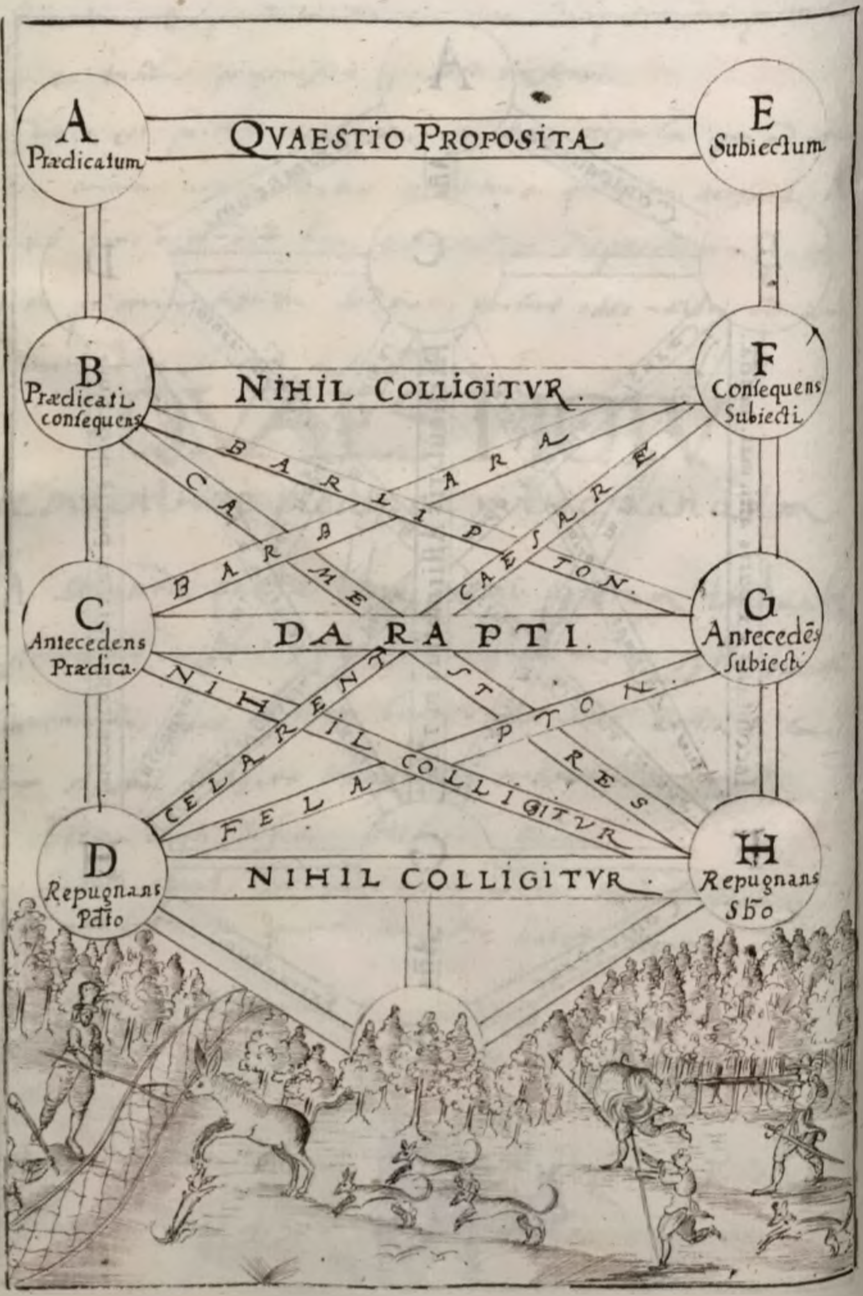
A
Prædicatum
QVAESTIO PROPOSITA
E
Subiectum
B
Prædicati consequens
NIHIL COLLIGITVR.
F
Consequens Subiecti
BARBARA
CAMESTRES
BARLIPTON.
CAESARE
C
Antecedens Prædica.
DA RAPTI.
G
Antecedēs Subiecti
CELARENT
NIHIL COLLIGITVR
FELAPTON.
D
Repugnans Pdto
NIHIL COLLIGITVR.
H
Repugnans Sbo

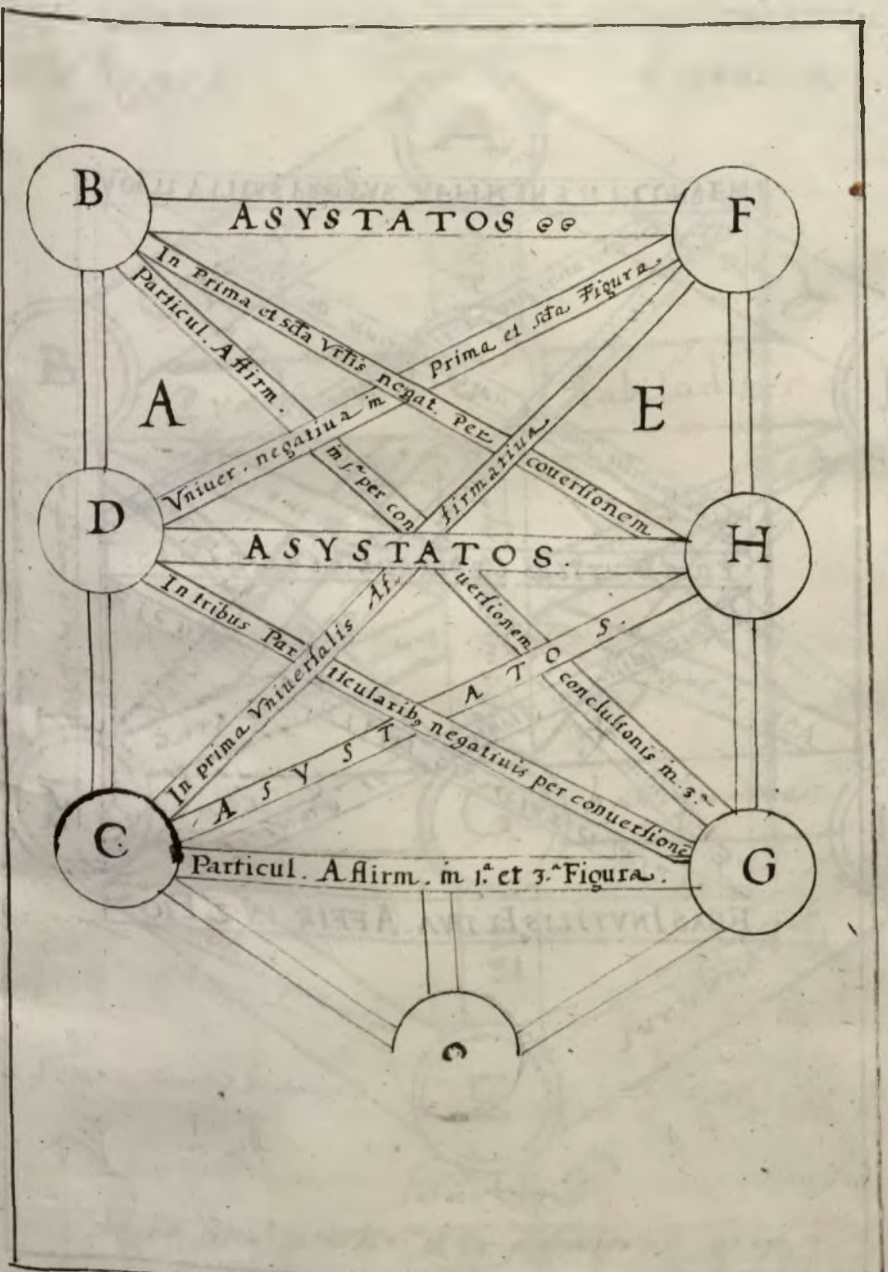
B
F
ASYSTATOS
In Prima et sc̃da Vrlis negat. per couerſionem
Particul. Affirm.
Prima et sc̃da Figura
A
E
Vniuer. negatiua in
firmatiua
D
H
ASYSTATOS.
In tribus Particularib. negatiuis per conuerſioñe
In prima Vniuerſalis Af-
ASYSTATOS
conclusionis in 3.ª
C
G
Particul. Affirm. in 1.ª et 3.ª Figura.

AGETI VTILIS PRO PAR. AFFIR. IN 3.a d. 1.o CONVER.
Edaco utilis pro parti cularis negat. in 2.a et 1.a indirect.
Ebali utilis ero Baralipton
Ecas inutilis minori negatiuæ in Prima
utilis pro Barbara
EDAS INUTILIS EX DUABUS NEGATIUIS.
Ebare utilis pro Celantes et Camestres.
Ecana utilis et Dabitis.
Efenes inutilis pro Celar. et Cesare
EBAS INUTILIS EX DUA. AFFIR. IN 2.a FIG.a

Cum transis pontem cerebrum seruare memento 156. b

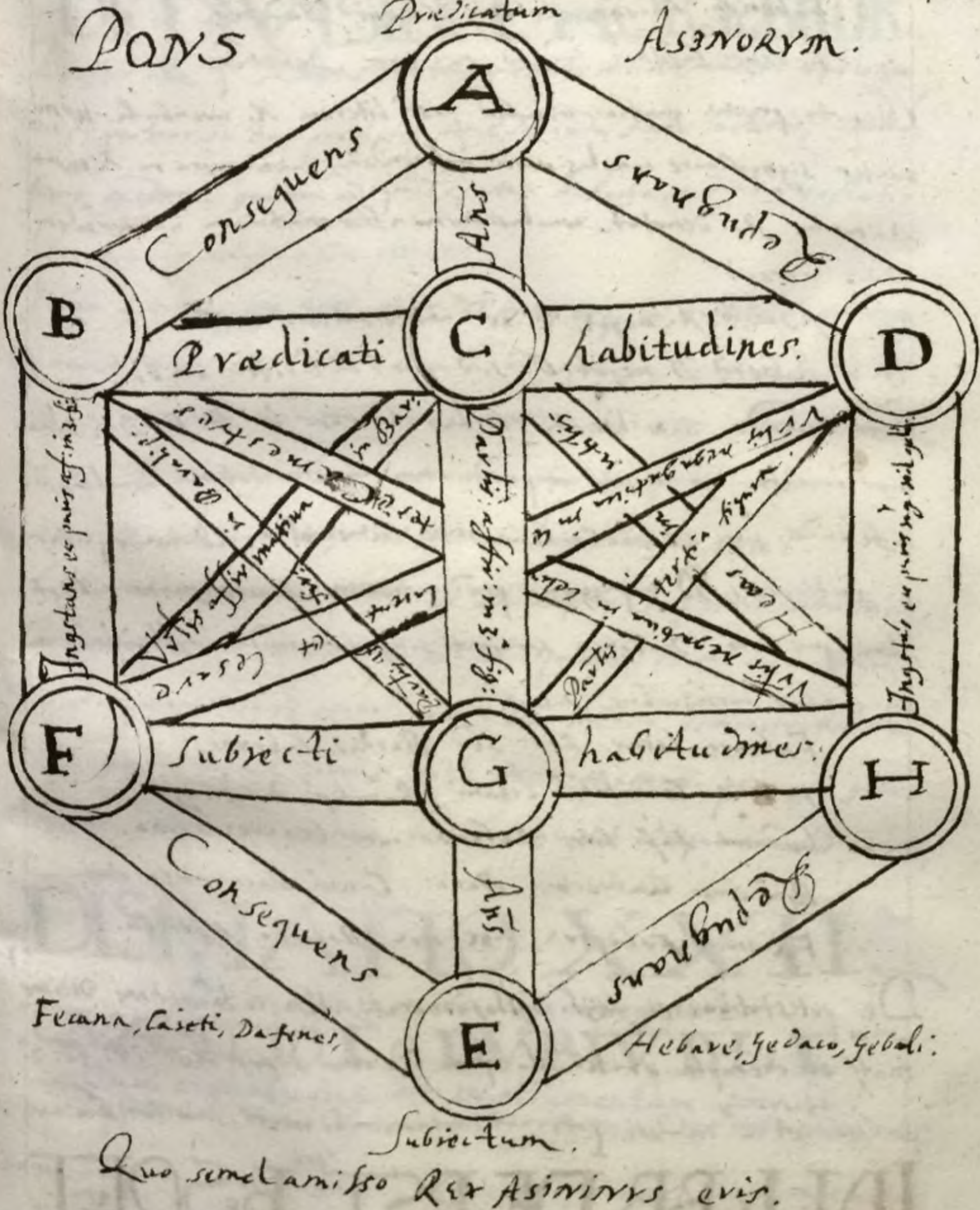

Quo semel amisso Rex Asininus eris.

Alij his carminibus rem expediunt.

Fabenco, Faceno, Cebani, Caceni, Badenco,

Febane, Cadenai, Codeno, nec non Dabenco.

Vbi nota primo: quatuor uocales post literam N. uocabula termi-nantes significare conclusionem inferendam, sicuti supra in Feapa, ultimam A. denotat conclusionem affirmatiuam uniuersalem. Hinc uersus.

Asserit A. negat E. sed uniuersaliter ambo.

Asserit I negat O. sed particulariter ambo.

Nota secundo: ante literam N. has literas A. B. C. D. E. Locum habere. A significat predicatum, E. subiectum conclusionis inferendę siue sit particularis siue uniuersalis. B consequens, C. antecedens, D repugnans prędicato. E. repugnans subiecto, quas uero dictiones seruiant singulis modis syllogismorum sequentibus carminibus docent.

Fabenco, Cerau, Fer: sed Bardau Cabenai,

Febane Celantis, Cebani Baralip: dabitis.

Codano Las: Frir: Dabenco cum Cesare Festin,

Badenco Camestre Baro: Caceni Dara: dis: dat.

Faceno Felapton, nec non Bocardo Ferison.

* De potestatibus et uitijs syllogismorum, item de inductione enthymemate et exemplo prater illa quę diximus supra hac dis: q^o 2° Dub: 1° et 2° uideri poterunt authores ibi citati. Mar: Fon: Ruv: amplius.

IN LIBB: DE POST: RESOLVTIONE.

DE DIVISIONE HOR. LIBROR.

Praeter illa quae demonstrationi conveniunt ut est Syllogis-
mus, quatuor in hac praecipue consideranda sunt: materia, forma,
finis, medium. quantum ad quod spectat definitio et divisio explicatur
libro secundo, reliqua libro priore.

Prima igitur parte libri prioris, ab initio usque ad caput 10. materia
demonstrationis explicatur. secunda ad caput 22 de forma quae scilicet
figura maxime convenit demonstrationi. Tertia finis seu ef-
fectus demonstrationis qui est scientia ubi Artes scientias cum
inter se tum cum alijs intellectus habitibus comparat.

Libri posterioris prima parte ait Philosophus de potentissimo medi-
o demonstrationis, definitione scilicet primis decem cap: Secunda
docet quomodo causae omnes possint esse medium demonstrationis. ibi
circa finem exponit quonam pacto demonstrationis principia gene-
rentur. Nos rem omnem brevibus aliquot disputationibus persti-
gemus.

DISPUTATIO XXII.a

De instrumentis sciendi in genere.

QUAESTIO I.a et DUBIUM I.um

Quid et quotuplex sit instrumentum sciendi?

Suppono 1.o cum Suarez dis: 1.a Met: sec: 4. num: 25.
instrumenta sciendi formaliter esse operationes intellectus, ac pro-
inde esse in intellectu, quia mentis conceptiones ideo dicuntur instrume-

ta sciendi, quod ita sint disposita et ordinata, ut ad scientiam acquirendam per se ac directe conferant.

Dico primo instrumentum sciendi est oratio qua rei alicuius veritas in alio per se latens, certa via et ratione infallibili manifestatur. Dixi per se latens. possumus enim per instrumenta sciendi eas veritates quas iam antea sciveramus detegere, sicuti per discursum inferre quod iam antea cognoveramus. Debet autem haec manifestatio esse necessaria: nam alias syllogismus probabilis sive dialecticus esset instrumentum sciendi quod concedendum non est.

Dico secundo duplex est instrumentum sciendi, formale tantum et effectivum ac formale simul: illud formaliter et se ipso veritatem alicuius rei ostendit, sive incomplexam ut definitio, sive complexam ut divisio. hoc autem quasi effective causat aliquam cognitionem eandemque in se complectitur per quam formaliter illa veritas detegitur et talis est demonstratio, quae ratione praemissarum est instrumentum sciendi effectivum, eo quod sicuti serra, quae ad certum opus determinata artifex ad genus causae efficientis revocatur, ita et praemissae. eo quod intellectum qui est causa efficiens conclusionis compleant et determinent ad assensum conclusionis. Ratione vero conclusionis demonstratio est instrumentum formale, quia conclusio se ipsa manifestat veritatem illius cuius est cognitio et signum naturale et formale.

14ª Dico tertio tria sunt instrumenta sciendi, demonstratio, definitio, et 8. 27. Jun:
diuisio. De duobus prioribus patet ex 1. Met. text 48. et lib. 3.
tex: 10. et lib: 7. tex: 4. De diuisione 1. de an. text 5. Et ratio
omnium est quia illis conuenit definitio instrumenti sciendi. Licet
enim demonstrationis sola conclusio sine premissis, vel hae sine illa
non manifestet veritatem; tota tamen demonstratio constans ex
utrisque conclusionis veritatem certo manifestat. Definitio vero
detegit ratione infallibili veritatem incomplexam definiti; cum
per hanc clara et distincta definiti in se confuse cogniti notitia
comparetur, et essentia rei quae in definito confuse apprehenso
non intelligebatur, explicite per partes definiti cognoscatur. Si-
militer diuisio certa via manifestat potentialitatem totius quae in
diuiso occultabatur, cum distinctam singularium partium adaequa-
te in vel sub toto contentarum cognitionem subministrat.
Contra ea quae obijci possunt nota primo. Aristotelem cum ait
omnia vel demonstratione vel inductione sciri, id esse intelligen-
dum de probatione veritatis complexae cognitionis: non autem de in-
complexa veritate (definitionis scilicet) nec de complexa ve-
ritate, quae non est probatione qualis est diuisionis.
Nota secundo definitionem a diuisione differre, quod per hanc
partes separatae, et per eas potentialitas diuisi explicetur: per

Definitionem vero partes continenti et per eas essentia defi-
niti certo scitur. Deinde definitio fit per primam operationem
intellectus, divisio per secundam.

Nota tertio quod licet haec instrumenta se mutuo iuvent, et defi-
nitio continetur in demonstratione: esse tamen distincta. Sic
singula separatim sumantur diversimode involutam in aliquam noti-
tiam et quasi latententem veritatem evolvunt; definitio per pri-
mam intellectus operationem, divisio per secundam, demonstratio
per tertiam. Definitio facit scire essentiam definiti per par-
tes illi continentes; devisio potentialitatem totius per partes il-
lius divisas; demonstratio veritatem conclusionis per praemissas
necessarias, et in forma syllogistica dispositas.

Nota quarto partes potentiales posse quidem cognosci per definiti-
ones singularum ut partes viventis per definitionem plantae et
animalis: sed hac ratione non cognoscuntur partes potentiales
ut tales sunt, sed actuales, neque ut partes divisi, sed ut defi-
niti, cum non explicetur per definitionem illo modo divisum, sed
definitum; ut per definitionem plantae et animalis explicatur
planta et animal.

Nota quinto ideo exemplum et experientiam non esse dis-
tincta instrumenta sciendi quia non sunt operationes intellectus
tales ut veritatem certe manifestent, sed tantum iuvant, ad fi-

aliis manifestandum verum probabilitatem, et apprehensionem. 159.
Idem de methodo dicendum est, non enim est instrumentum sci=
endi distinctum a predictis.

145. # DISPVTATIO XXIIII.

De diuisione et definitione

Circa diuisionem nota primo. Hanc esse secundam operationem intellectus siue iudicium quo statuimus totum ali=quod adequate componi ex partibus in propositione enumeratis ut partium phisicarum hominis alia est anima rationalis alia corpus. partium metaphisicarum hominis alia est animal alia rationa=le. Animalium aliud est homo aliud brutum. Probatur conclu=sio. Cum enim apprehendimus tantum animam rationalem et corpus vel voce proferimus omnium iudicio non est diuisio di=alectica. ergo preter nudam partium apprehensionem requiritur aliquid quo intellectus asserat totum ex certis partibus consta=re, Ex quo apperte sequitur primo diuisionem esse secundam o=perationem intellectus. secundo malam esse diuisionem si aut membrum aliquod diuidens omittatur aut aliquod quod totum ca=ret, reijciatur. Tunc enim falsum est, istis partibus enu=meratis totum diuisum adequate contineri.

Nota secundo omne divisum esse totum aliquod, sive actuale sive potentiale etc. membra autem esse partes illius de quibus haec praecipue acciomata sunt notanda.

Primum. positis omnibus partibus integrantibus, ponitur totum sublata quacunque parte integrante tollitur totum. Ubi ordo vel unio partium etiam intelligi debet, positis enim lapidibus et calce sine unione et ordine non est paries, nec posito capite, pectore, etc. non est homo nisi partes sint unitae.

Secundum posita quacunque parte subiecta ponitur totum (potentiale sive universale:) sublatis omnibus partibus subiectis tollitur totum, ut posito homine, vel cane, vel alia parte subiecta animalis ut equus etc. ponitur animal sublato autem homine non tollitur animal nisi reliquae species ut omnes tollantur, quibus sublatis non remanet animal.

Tertium. posito toto integro ponuntur omnes partes. sublato toto integro aliqua saltem pars tollitur.

Quartum posito toto universali, ponitur aliqua pars subiecta sublato toto universali, tollentur omnes partes subiectae.

28 Jun. * NB hic perdidi meum compendium [illegible]

Quintum bonae divisionis singula membra dividentia minus continent quam divisum: omnia vero simul sumpta illi adaequantur. Alij his verbis proponunt. Cuiuscunque bonae divisionis singula membra non respondent adaequate diviso: omnia vero vel copulative vel disiunctive sumpta cum illo reciprocantur.

Sextum. membra divi dentia si non re certa ratione sint oppo= 160
sita. sed de his et alijs ad divisionem spectantibus plura a..

[?] Fon:

De definitione

Not: primo, aliam esse obiectivam, aliam formalem, aliam vo..
calem. Obiectiva e rei essentia. formalis est actus intel
lectus et signum naturale quo rei quidditas representatur: vo..
calis autem illius signum instrumentale et ex instituto. Unius rei
una est obiectiva definitio: formales vero et vocales possunt
esse plures eiusdem rei definitiones si diversimode conci..
piatur. ut homo est animal rationale. est compositum phisicum
constans corpore, et animo rationis participe. Sic albedine
in ordine ad aliud ut terminum conceptam aliter definimus, ali..
ter conceptam absolute, quatenus videlicet est qualitas. idem de
actione et passione dicendum.

Not: secundo, proprie loquendo definitionem esse primam ope..
rationem intellectus. ut patet 1. post: cap: 2. et D. Thoma,
Toleto, Soto, com: ibid: et cap: 11. et 7. met: tex: 14. et a
lib: Si enim esset integra propositio definitum ingrederetur
definitionem, nec definitio esset medius terminus in demonstra
147. atione quod est contra Arlem. Deinde quamvis apprehendi p.. 30 Jan:
diversa essentia alia alicuius rei [?] [?] vel et voalis, quatenus

in unam essiam convenirint eo ipso explicite totam quidditatem hominis quae in definito confuse apprehensa latebat, cognoscit absque eo quod affirmet quidquam aut neget. Im proprie tamen loquendo et in certa materia definitionem usurpamus pro integra propositione, ut patet 1. post: tex. 21 ubi dicitur definitio esse aut principium demonstrationis, aut demonstratio positione differens aut conclusio quaedam demonstrationis.

Nota tertio. Definitionem essentialem proprie, et immediate esse tantum entium per se, incomplexorum, universalium, specierum (genus enim summum et differentiae possunt describi sed non definiri sive infimarum sive subalternarum). Optimamque est illa definitio quae datur per genus proximum et propriam differentiam, vel per propriam materiam et formam. Bona etiam est illa quae assignatur per genus summum et omnes interiectas differentias. Sed de his latius in Fonseca. ex quo diligenter notanda est duplex illa in vulgata investigandae definitionis ratio. haec enim via omnia praedicata essentialia cuiusque rei a posteriori colligere solemus. Nam ex accidentibus et operationibus similibus colligimus gradum genericum, ex propriis vero operationibus

sive proprietatibus in pluribus singularibus repertis unam 161
naturam sive gradum specificum invenimus. v.g. ex sensatione
in homine et bruto reperta colligimus utrisq[ue] esse scilicet a-
~~[illegible]~~nimal, ex ratiocinatione vero hominem a bruto essenti-
aliter et specifice distinguimus eo quod inter omnia anima-
lia solus homines ratiocinari videamus.

148 Notandum: de definitione et definito axiomata, primum *
quicquid convenit definitioni convenit definito: quod non con-
venit definitioni nec ~~[illegible]~~ convenit definito. Secundum
cui tribuitur definitio tribuitur definitum: cui non tribu-
itur definitio, nec definitum. Tertium si definitio con-
venit definitioni, et definitum definito: si non conve-
nit definitio definitioni, nec definitum definito.

Conditiones bonae definitionis sunt, ut sit clara, brevis,
reciproca definito, non redundans h. deficiens.

Quaeres an definitio possit demonstrari de definito.

R. posse v.g. hominem esse rationale demonstrari potest a
sensibilitate: deinde alia ratiocinatione ex signis bonae
definitionis homine esse definitionem hominis, deinde per
unam definitionem sumptam ab uno genere causae licet
demonstrare de definito aliam definitionem ex alio genere

causa desumptam, ut ex primo post: cap: 7. docent interpretes. v.g. definitionem phisicam domus (qualis dari solet) possumus colligere a priori ex alia domus definitione sumpta ex finali causa. Quod si utraque definitio coniungatur, fiet definitio quae sola positione a demonstratione differt, illius principium et conclusionem continens hoc modo. Domus est compositum artificiale ordinatum ad arcendas iniurias, et commodam hominum habitationem, constans tecto, parietibus, fundamento. Sic virtus est habitus operativus secundum rectam rationem suam tendens ad felicitatem producendam: sic demonstratio est syllogismus constans ex veris, primis, immediatis, prioribus notioribus causisque conclusionis efficiens scire.

1. Julij. Nota quinto accidentia in abstracto directe in praedicamentis posita, tum absoluta tum relativa posse proprie definiri (licet quid aliqui dicant) per genus sibi proximum et proprium differentiam etc. ut discurrenti per singula praedicamenta patet. In concreto vero definiuntur per additamentum, idest cum ordine ad subiectum nomine concreto significatum. Quod vero Aristoteles septimo met: text 4 et 15. docet substantiam esse priorem cognitione quam accidens, et sibi

proprie ac primarie definiri: sensus prioris e[st] s[ub]stan[tiam] sine ul- 162
lo accidente; accidens autem in concreto definiri per substan-
tiam ut additamentum. Sensus posterioris est, quod sicut ens
est analogum ad substantiam et accidens: ita etiam essentia si-
ve quidditas, cum nulla ratio detur univoca utrius[que], sed
enim per prius convenit substantiae, per posterius acciden-
ti. Porro sicut hoc non obstante accidentis entitas est
vera entitas ita eius definitio vera est definitio.

Denique Nota. Definitionem quae datur per genus remo-
tum et proximam differentiam esse vitiosam: omissis n[am]
intermedijs gradibus metaphisicis, qui nec in genere remo-
to nec in differentia includuntur, definiti quidditas non ni-
si partialiter explicatur. Quomodo relativa etiam definiri possint
vide supra Dis: 16. q: 3. in fine.

DISPVTATIO XXIV.*

De Demonstratione.

Constat inter omnes Philosophos, nec Syllogismu[m]
sophisticum, nec pseudographum, nec dialecticum esse demo[n]-
strationem; sed solum necessarium. Id est qui constet ex
veris et certis propositionibus, non autem probabilibus tantum.
Quapropter definitur quid sit Syllogismus scientialis. Id est quem
[habentes] scientiam habemus eo quod illius conclusio sit scientia

actualis. Definitur etiam hoc modo. demonstratio est quando ex veris et primis est syllogismus aut ex aliquibus quae per aliqua vera et prima cognitionis principium sumpserunt. idest quae sunt probata per prima principia. Ex qua definitione constat inter argumentationis species solum syllogismum esse demonstrationem, qui si sit naturalis erit syllogismus certus et euidens, in quo consistit ratio demonstrationis naturalis. Syllogismi vero Theologici quorum una vel utraque praemissa non est nisi divina revelatione cognita, sunt quidem demonstrationes, non tamen evidenter sed obscuri ac proinde hic non definiuntur

QVÆSTIO I.

De praerequisitis ad demonstrationem.

DVBIVM I.

Quot praecognita, et quot praecognitiones requirantur ante discursivam cognitionem?

Certum est quod ait Arist. initio primi posteriorum, omnem doctrinam disciplinamque intellectivam fieri ex antecedenti cognitione, ut minimum sensitiva, cum nihil sit in intellectu quod non aliquo modo fuerit in sensu, et intelligentem oportet phantasmata speculari, ex quo fit ut naturaliter loquendo prima nostra cognitio sit sensuum externorum, quam sequitur cognitio interiorum, sensus communis, phantasiae &

ac demum intellectus operatio.

Certum est 2° secundo operatione illa supponere 1am et 3am supponere 2 [illegible]: 2am licet enim ad primam operationem sufficiat cognitio sensuum ex- ternorum et interiorum: antequam tamen illa aliquid alicui tribuat vel neget indicet, necessaria est apprehensio intellectiva, et priusquam aliquam conclusionem inferat, debet non solum per 1am illa operationem terminos apprehendere, sed etiam de premissis per 2am operationem iudicare. Ex quo patet 2am et 3am operationem illa fieri ex preexistente cognitione intellectiva: imo definitionem cognitio precedit iudicium, quo singu- latim predicatum genericum et specificum essentialiter definito convenire statuimus: ex quo determinatur illa ad apprehen- dendas definiti partes ut unum essentiam.

NB. hanc lec: in aggregatione omnis scivit tamen scripsi, et etiam sequentem.

Dico primo. Tria sunt distincta in genere precognita ante illa- tionem conclusionis demonstratiuae, duo incomplexa scilicet datum, sive subiectum, et passio sive quaesitum vel predicatum: unum complexum scilicet principium. Dixi in genere non in specie nam in- dividua tot sunt precognita, quot sunt diversa diversi. Dixi distincta, nam licet medius terminus etiam debeat precognosci, quia tamen in principijs dicitur premissis includitur non est precogni- tum ab his distinctum. Per principium intelligitur tamen illud quod est dicitur extrinsecum, et ante diversum presupponitur,

ut v.g. de quolibet verum est affirmare vel negare; tum est intrin-
secum quod sit principium, ut omne totum maius est sua parte, sed circulus
est totum, et segmentum pars illius, ergo circulus est maior
suo segmento. Conclusio est Aristotelis hic 1. lib. cap. 1. et interpretes.
Dico secundo. De subiecto semper est praecognoscendum quid nomi-
nis, vel aliqua confusa saltem rei significatione superiore et quod
sit sive an sit. Prima pars patet: si enim quaestio posita alicui
* per quaestionem sub forma dubitationis utilius determinatae
contradictionis partem respondere debet intelligere quod significet subiectum
quaestionis appositae mihi principium quam et eligam aptum medium
ad respondendum. v.g. cum quaeritur an homo sit risibilis necesse est
antequam inferam dimensionem resolutionem praecognoscendum est quid
homo significet. Secunda pars est Aristotelis. docentis de subiecto praecog-
noscendum esse an sit ordinarie saepe et in demonstrationibus quoniam quaerimus
v.g. cum quaeritur an caelum sit rotundum; cum vero quaeritur an detur
influentia, nomen, infinitum corpus, necesse est praecognoscere
esse subiectum. hoc non quaeritur sed tantum quod significet.
Dico 3. Ad certam dimensionem resolutionem in genere sufficit
si de praedicato habeatur praecognitio quid nominis, sive est dictionis
eius praecognitio. Est Aristotelis et interpretum. Et patet, si

quod non alia de ea est cognitio ac deterior distincta, nisi at 164
propositio quaestio sufficienter intelligatur, ad quaerendum medium quo altera pars contradictionis inferatur: ad quod sufficit notitia quid nominis, non aliqua obscura et implicita rei cognitione. Quia non in principiis sive cum mediis quaeruntur, de eo quod est cognoscitur quod aliquo modo sit, vel realiter vel obiective; sed ceteri modi subiecti vel praedicati, tum conclusionis est cognitio distincta a principiis.

Dico quarto. De principiis complexis ante discursum illationem praecognosci debet quod sint, id est quod sint vera, sive ut Scotus hic et alii interpretantur, quod praedicatum conveniat subiecto. Probatur: illud non discurreret nisi ex indiciis praemissarum, inferret indicium conclusionis. Deinde non solum praemissarum notitia praecedit assensum conclusionis, sed etiam cognitio huius veritatis. De quolibet verum est affirmare vel negare.

Hinc patet 1° tria in genere esse praecognita subiectum, praedicatum principiorum complexorum. Praecognitiones duas illas quid sit, et quid vocabulum significet, sive an sit, et quid est, quod tertia sive quid nominis vocabulum significet. De subiecto et praedicato semper praecognoscendum est quid nominis, de principiis quod sint vera, de subiecto ut plurimum quod aliquo modo sit aliquando quam sequitur. De praedicato aliquando quando quod existat, ut in quaestionibus quare fecit in corpore te,

tes reciprocitz.

Dz. 2.º lz. praecontz breviter, quoque ante conclusionem demonstrarum, de hoc tamen sequuntur dicitur non esse sermonem eo quod prius parum et in libb: pri: explicatum.

Dz. 3.º hic nos non agere de solo discursu directivo, nec de discursu quoad est similiter, sed de eo ad solam conclusionem dimensionem in genere, nec, vel scripto proponi dubitandi praeparito: ut est non quaerendo fiat sapiens.

Dz. 4. cur de principiis complexis dixerit Aristoteles esse praecognoscendum quia sufficit, tamen, sufficiens primario quaerit incomplexi, deinde cognitio quod non principiorum primario observat cognitionem ipsorum et principiorum et praemissarum: hic agitz non de iis, quae directe et principaliter ac immediate ad conclusionem cognoscendam spectant.

Dz. 5. principia esse praecognoscenda certe in demonst., cum conclusio debeat esse certa et necessaria.

4. Jul.

DVBIVM. II.

An subiectum et principium per discursum cognoscantur esse?

Dico primo. Cognitio qua de subiecto praecognoscitur quid sit, est, secunda operatio intellectus, praecedens totam demonstrationem sine discursum. Patet. Est enim propositio

de secundo adiacentis, ut notant interpretes cum D. Thoma 1° 5°
lib: 2° lectione 1.ª
Dico secundo multa subiecta particularium scientiarum cog..
noscuntur esse, sine discursu ut cg. coelum terra aqua, ca..
lor, color, ipso sensu percipiuntur.
Dico tertio. Saepe per discursum cognoscimus aliquod subiectum
particularis scientiae existere. Datur de igne sublunari, de
influentijs, de speciebus intentionalibus, de partialibus orbibus
planetarum.
Dico quarto subiecta principalia scientiarum totalium, non pro..
bantur esse sive existere ab illa scientia, quae ex professo
de ipsis tractat. Neq. enim Logica probat esse tres ope..
rationes intellectus dirigibiles, sed supponit, vel a superiore
scientia probatam accipit. Sic dari quantitatem quae est ma..
thematicae subiectum, dari corpus naturale, obiectum Phisicae.
per se est notum. Quando autem primo Phisicorum Aristote..
les probat dari corpus naturale, id facit assumpta persona
metaphisici. Metaphisica enim cum sit princeps et regina
scientiarum non habens superiorem, redarguit eos qui scientiarum
totalium subiecta esse negant, sive directe ostendendo dari,
sive deducendo ad aliqua incommoda. hoc enim est munus

sapientia, non ut scientia sed ut sapientia est.

Dico quinto. Notitia qua principium aliquod statuimus esse verum, est secunda intellectus operatio. Est enim assensus alicuj propositioni, ut ug. dicimus: omne totum est maius sua parte.

Dico sexto. multa sunt principia quae ex sola terminorum comprehensa apprehensione, sine ullo discursu clare et evidenter natura lumine vera esse cognoscuntur. ut quicquid affirmatur universe de subiecto affirmatur de quovis contento sub illo. Omne totum est maius sua parte. Si ab aequalibus aequalia demas, quae remanent sunt aequalia. Experientia vero explicatione terminorum a magistro facta, et inductione non probantur prima principia; sed tantum, termini et terminorum habitudo illustrantur, quibus illustratis et bene perceptis, intellectus sine ullo discursu, ita determinatur ad assensum primorum principiorum, sicut cognitis praemissis ad assensum conclusionis. Eatenus igitur sensus, experientia, inductio, doctrina, dicuntur generare prima principia, quatenus intellectui ad idoneam terminorum apprehensionem, deserviunt et non amplius. Hinc de talibus propositionibus dici solet, patet ex terminis.

* Ex quo patet primo. Sicut ratio formalis scientiae actualis in-

sive assensus scientifici est habitudo extremorum per premis-sas detecta, et non premissae vel medius terminus; ita ratio formalis assensus principiorum est habitudo extremorum natu-rae lumine cognita, cognitis ipsis terminis. ut quatuor sunt plu-ra quam duo.

Patet secundo. Quia Aristoteles 1. post: cap: 3. docuit deve-niendum esse ad aliqua principia quae a priori probari non possunt, et in probationibus non dari processum infinitum vel ineptum circulum. et alibi negantes principia terminorum explicatione esse docendos. Hinc etiam dici solet contra negantes principia non esse disputandum. Sed de his plura suo loco.

QVAESTIO. II.

De praemissis Demonstrationis.

Cōis est doctrina Aristotelis et interpretum eius, premissas demonstrationis debere esse veras, primas sive immediatas, universales, notiores, causas conclusionis, necessa-rias, de omni, per se, sive quod idem est secundum quod ipsū, et de praedicato primo seu universali. Quae conditiones quo-modo sint intelligendae breviter explicandum est.

DVBIVM. I.

An præmissæ demonstrationis sint veræ, immediatæ, universales?

Nota primo. Cum Diuo Thoma, Auerroe, Caietano, Sabarella etc. propositiones immediatas, primas, indemonstrabiles easdem esse. et colligitur ex Aristotele qui 1. post: cap: 2. has indeferenter usurpat. Dicuntur autem tales, eo quod nullum sit medium siue ratio per quam demonstrari possit a priori prædicatum inesse subiecto. ut omne totum est maius sua parte.

Nota secundo. Propositiones mediatas, demonstrabiles, non primas, esse eas, quæ habent medium seu causam per quam ostendi potest prædicatum inesse subiecto, suntque duplices. Aliæ enim sunt mediatæ realiter, quando scilicet id quod est causa coniunctionis extremorum, siue medium realiter à terminis propositionis distinguitur. Vt ignis est calefactiuus aquæ, per calorem realiter ab igne et aqua distinctum. Aliæ uirtualiter, cum causa seu medium non differt nisi ratione ab extremis. Vt cum dico. homo est uiuens. hæc enim propositio, licet immediata realiter sit, sicut sunt omnes propositiones essentiales: est tamen mediata uirtu

aliter, cum probari possit, si animal assumatur pro medio termino, siue causa. Sic cum dicitur Deus localiter est immutabilis est propositio mediate virtualiter tantum, quia per Dei immensitatem tanquam per causam virtualem probari potest. Quod hoc nouimus medium reale alij vocant in essendo, et secundum se; virtuale vero in cognoscendo et secundum nos, ut videre est apud Con: i. post: cap: 3. q: 2: art: i:

[illegible] Dico primo cum Aristotele et omnibus interpretibus, premissas demonstrationis ostensiuae debere esse veras et certas. S. Iul. Ratio est. quia licet ex falso possit aliquando verum colligi, non est tamen demonstratio, nisi antecedens causet conclusionem scientificam, quae vera et certa esse debet, et ut talis cognosci; quod enim non est ut inquit Aristoteles non scitur. v.g. totum esse aequale suae parti. idest propositio quae vera non est non scitur. Quod vero in se quidem est certum, si non certo cognoscatur non est scientia, sed opinio tantum vel fides, qualis est in eo qui iudicat syllogismum in Friesomo non esse legitimum tantum propter authoritatem dicentis, vel propositiones certas quidem et necessarias concipit, sed pro-

babiles tantum indicant.

Dico secundo optima est illa demonstratio quae ex una vel alte-
ra praemissa indemonstrabili constat, non est tamen necesse
ut omnis demonstratio habeat tales praemissas, sed sufficit
si sint deductae ex propositionibus per se notis.

Primum patet nullus enim certior est discursus, quam qui
ex antecedente per se et ex terminis cognito legitime de-
ducitur consequens.

Secundum patet ex primo top: cap: 1. ubi dicitur demon-
stratio constare ex primis, vel ex iis quae sunt ex primis
deducta. Idem patet ex definitione demonstrationis superius alla-
ta initio praecedentis quaestionis. Deinde si praemissae
omnes essent immediatae sive indemonstrabiles, magis esset
semper assentiendum omnibus praemissis, quam conclusioni,
contra Aristotelem qui 1. post: cap: 2. sub disiun-
ctione ait nos oportere magis credere praemissis demonstrati-
onis, vel omnibus vel quibusdam. Idem patet in demonstra-
tionibus mathematicis, in quibus tum principia indemonstra-
bilia, tum propositiones ante demonstratae assumuntur.

Hic nota eum qui certo non intelligit deductionem praemissa-
rum ex indemonstrabilibus, non habere scientiam, sed tan-

tam opinionem vel fidem. qui enim propositionem aliquam non potest reducere ad prima usque principia, eam proprie non scit, sed credit sive opinatur tantum.

Dico tertio potest aliqua præmissarum demonstrationis esse singularis: licet ordinarie utraque soleant esse universales, vel saltem una. Aristoteles enim 2. post: cap: 20. docet aliquam demonstrationem esse particularem sive singularem, ut est v.g. illa qua Socrates demonstratur esse risibilis, eo quod sit rationalis. Sic multa de DEO, certo, evidenter ac demonstrative scimus. Quando autem dicitur scientia esse universalium id intelligendum est ordinarie de scientia immediata, rerum corruptibilium, sed de his plura infra disputatione de scientia actuali.

156.a — 7. Jul.

DUBIUM II.

An præmissæ demonstrationis debeant esse notiores, priores conclusione, causa conclusionis, et necessariæ?

Dico primo. quando præmissæ sunt principia naturæ lumine nota, sunt notiores conclusione, et quoad se et quoad nos. Patet. Nam habitus principiorum ~~[illegible]~~ ex sua natura habent, et certiori modo a nobis per-

cipiantur, quam conclusiones ab illis deductae. Patet 6. tex. 3. et 2. post. ultimo.

Dico secundo praemissae omnes semper sunt nobis notiores conclusione, quam ante ignotam in demonstratione primum inferimus. Ratio: Quia tunc sunt actu et clare cognitae, et ratio quae nos inducit ad assensum conclusionis quae non actu sed virtualiter tantum cognita erat.

Dico tertio quando utraque praemissa demonstrationis est ex aliis deducta non est necesse ut praemissae sint notiores nobis quam sit conclusio postquam clare est ex illis illata. Ratio quia tunc praemissarum assensus similiter consequentis est scientia et non habitus principiorum.

Dices. Aristoteles loco citato docet praemissas esse notiores conclusione. R. id intelligendum esse secundum id quod iam diximus dicto secundo. Deinde id de praemissis ad minimum mediatis et per se notis explicari debet, cum omnis demonstratio tandem in aliquod principium natura lumine notum resolvi debeat.

Dices secundo cum Henrico 1. parte art. 2. q. 3. et Scoto hic cap. 2. q. 2. ad octavum. Clarius ansto cap.

noscitur propositio quae propius a principijs abest. Ergo 169.
semper praemissae erunt notiores conclusione. R. nega,,
tur antecedens. cum id sit contra experientiam, ut patet
ex Demonstrationibus Mathematicis, quarum non est decima
a principijs alia centesima. Absolute enim sufficit ad
conclusionem certo inferendam si antecedens sit certo cogni;
tum, licet postea utrumque sit aeque notum, sive non.

Dico quarto. Non est necesse ut praemissae sint causae es,,
sendi phisicae, Patet in Demonstratione quia, qua v.g.
probatur hominem esse rationalem ex quod sit admira,,
tivus. In Demonstrationibus vero propter quid suffi,,
cit causa essendi metaphisica, idest ratio aliqua praein,,
tellecta, quae sit origo ut praedicatum insit subiecto. Pa,,
tet in Demonstrationibus quibus passio naturae identifi;
cata Demonstratur per Definitionem subiecti, tanquam
radicem necessariae connexionis extremorum conclusi,,
onis. ut omne animal rationale est admirativum, omnis
homo est etc. Idem patet in attributis Divinis, ut quod
est immensum non potest localiter moveri. Deus est

immensus, ergo non potest localiter moueri. Ratio est quia ut dicitur 2 Met: tex: 4. ut secundum esse unumquodque se habet, ita etiam secundum ueritatem. Quando igitur demonstratio dicitur constare ex causis id intelligendum est de medio termino, qui sit talis causa qualis ad ueritatem conclusionis requiritur. scilicet uel proprie et phisice, uel uirtualiter et metaphisice. Cum enim demonstratio sit actus intellectus nostri sufficit ut medium sit causa secundum modum intelligendi nostrum.

Ex dictis patet. Demonstrationem constare ex prioribus natura. Omnis enim causa est effectu natura prior: sed premisse siue mediate siue inmediate sunt causa conclusionis dictis. Ergo. Et patet ex Aristotele hic et 2 Met: tex: 13. Tunc enim scire putamus cum causam cognoscimus. etc.

* Dico quinto. Debent esse necessarie et non contingentes, est Aristotelis multis in locis. Ratio quia demonstratio est syllogismus probatiuus generans scientiam, quae cum sit necessaria non potest causari a propositionibus contingentibus, conclu-

sio enim semper sequitur partem debiliorem præmissarum. 170
Nota hic aliquando Aristotelem docere de contingenti ut plurimum posse esse scientiam, quæ de re ipsa.
Queres quis sit sensus et uis huius pronunciati, propter quod unumquodque tale est, hoc ipsum magis tale? R. hoc axioma habetur 1. post: cap: 2. variisque ab interpretibus explicatur. ut patet ex Con: hic cap: 2. qu: 2. art: 4. et 6. Rub: q: 2. num: 44: Et quidem ad illius ueritatem assignant authores tum hic, tum 2. met: tex: 4. (ubi idem Aris docet quod hic) tres conditiones. Prima est, ut id in quo fit comparatio competat utrique extremo eodem nomine, eademque ratione saltem analogica, et uerbum est dependentiam indicet per se in causa, ita ut uni per se primo conveniat, ceteris per dependentiam ab illo, ut aiunt Con: loc: cit. Secunda ut idem suscipiat magis et minus. Hinc non sequitur Petrus est visibilis propter Paulum qui eum genuit, ergo Paulus est magis visibilis. Tertia ut eadem forma non sit in utroque eius defectu non ualet hæc consequentia homo est visibilis, quia est animal rationale. ergo animal

rationale est magis visibile. R. secundo. Secundum Aristotelem hunc esse sensum illius argumenti. Propter quod unumquodque tale est, hoc ipsum est magis tale, potiori iure, vel formaliter vel eminenter, at amo proximum propter Deum, ergo potiori iure dicor amare Deum. Conclusio demonstrationis sunt certe propter praemissas, ergo potiori ratione praemissae dicentur certae. Deinde Aristoteles illo pact: 2. nihil aliud vult (ut explicant Conimbricenses phis cap: 4. q: 1. art: 3.) nisi quod primae causae propter quas aliquae res sunt tales ab illis causis dependenter illam rationem continent perfectiori modo, ut si aliquid sit calidum dependenter ab igne vel sole multo magis ignis vel sol calorem continebit si non actu et formaliter; saltem virtute et eminenter. Sic si tota ratio cur assentior conclusioni sunt praemissae; potiori iure debeo assentiri praemissis. Plura de his apud auctores citatos

10 Jul: *

DVBIVM. III.

An praemissae demonstrationis debeant esse de omni et per se?

Nota primo, de omni posterioristicum sic ab Arte. i7 definiri. quod non in aliquo quidem est, in aliquo non; aliquando quidem, aliquando non. id est enim in propositione aliqua predicatum toti subiecto, et toti tempore, per principalem copulam significata convenit, sive subiectum possit distribui sive non; sive propositio sit directa sive indirecta, ut omne animal sentit, omne sentiens est animal. Deus est summa bonitas, luna eclipsatur, cum interponitur terra inter ipsam et solem.

Nota secundo, per se sive secundum quod ipsum illud dici quando ipsum subiectum et non aliquid aliud est causa cur ipsi predicatum conveniat, ut animal est sensus capax.

Nota tertio quod licet Arist. ~~[illegible]~~ 5. Met: tex: 23, multos modos per se connumeret: hic tamen i. post: cap: 4: ab ipso et eius interpretibus quatuor modos assignari

Primus est, cum aliquod praedicatum essentialiter alicui convenit; quia scilicet est definitio vel pars definitionis, ut homo est animal, homo albus est animal.

Secundus. ea per se alicui convenire dicuntur, in quorum defi.

xitionibus ponitur subiectum; licet ipsum prædicatum, non ponatur in definitione subiecti. Sensus illius est, illa di-ci per se secundo modo, quæ necessario conveniunt extra essen-tiam subiecto. ut sunt sola prædicata quarti prædicabilis. ut homo est visibilis. homo habet potentias sentiendi. Quod autem Arist. hic ait passiones fieri de spe[cie] [illegible] [illegible] id intelligendum est sicut cum dicitur, demonstrative de individuo esse per accidens scilicet mediate sive secundario. Ve-ro quod hoc secundo modo per se convenit debet esse præ-dicatum de omni[illegible] necessarium, accidentale.

Tertius modus est per se existendi, et hic solum convenit sub[stanti]æ quæ non existit in alio ut accidens.

Quartus modus est per se causandi, cum scilicet alicui cau-sæ certus effectus per se convenit, ut mors iugulationi: am-bulatio autem, etsi fiat cum corruscatione non est tamen hu-ius causa, sicut nec fossio est per se causa inventionis the-sauri. Alii poitis.

Dico primo omnis demonstratio constat ex propositionibus de omni. Est Aristotelis et communis. Ratio. quia omnis

propositio necessaria, siue sit talis simpliciter, siue ex hypo- 172.
thesi, siue absolute, siue respectu causae tantum naturalis,
et de omni. Sint ergo omnes premissae demonstrationis sit
aliquo modo necessariae (falsae enim et contingentes hic
locum non habent) ita aliquo modo erit de omni.
Dico secundo, premissae demonstrationis propter quid negatiuae et
demonstrationis quia non necessaria sunt per se. Ratio, quia
hae demonstrationes possunt constare premissis negatiuis, quales
non possunt esse propositiones per se.
Dico tertio premissae demonstrationis propter quid affirma-
tiuae, sunt ex aliquo modo dicendi per se. Est Aristotelis hic
cap: 6. Ratio omnis propositio necessaria quales est utraque
premissa demonstrationis, est primo uel secundo modo per
se, tertius uero modus nihil confert ad demonstratio-
nem, cum non efficiat necessario propositionem necessari-
am, nec primis duobus modis sit adiunctus. quartus
autem modus per se caeteris obseruit demonstrationi quia
coniungi potest cum secundo modo.
Quaeres, quid sit hic praedicatum uniuersale. Resp. ex Aristotele, quod

de aliquo dicitur primo, ut sensitivum primo et soli anima-
li convenit. Ex quo patet primo. omne universale est
de omni et per se sed non contra: intellectivum enim per se
secundo modo convenit homini, et tamen non convenit ei pri-
mo et soli, cum etiam Angelis conveniat. Patet secun-
do esse triplex praedicatum universale, sicut passio resp-
ectu subiecti adaequati, ut visibile respectu hominis. propria dif-
ferentia, ut rationale. definitio respectu definiti immedi-
ati, ut animal rationale respectu hominis. Caeterum cum
dentur aliquae particulares et singulares demonstrationes: patet simili-
ter demonstrationes non necessario esse de praedicato universali
sed illas tantum quae sunt propter quid perfectissimae,
ut habet Arist. cap. 4. et 5. quia cum constent terminis con-
vertibilibus necessario erunt propositiones praedicati univer-
salis primi. ut omne animal rationale est visibile, et
ii Fol: homo est animal rationale. Ergo etc.

QVAESTIO. III.

De speciebus demonstrationis.

Dico primo demonstrationum alia est affirmativa,
alia negativa. Item alia universalis etc. Hae divisio-

ner sunt essentiales, quandocunque enim aliquid cognoscitur f. 173.
unam demonstrationem, quod non per aliam, tunc dis..
cursus sunt specie distincti, sive idem habeant medium, si..
ve non.

Dico secundo. Demonstratio ducens ad impossibile non est proprie demonstratio, sicut homo mortuus non est pro.. prie homo. quia non constat ex veris et necessarijs, sicu.. ti homo mortuus non constat ex animo rationi participe.

Dico tertio duplex in genere est demonstratio, quia, et propter quid. Demonstratio quod, quia, a posteriori, est syl.. logismus verus ac necessarius, in quo ex effectu, signo, vel ac.. cidente aliquo necessario cognoscitur causa cum suis circum.. stan. Vt cum ex defectu lunae cognoscimus, terram esse inter solem et lunam. Demonstratio vero propter quid sive a priori est, in qua per causam sive realem, sive vir.. tualem, quae semper natura prior est effectu, cognos.. citur effectus, ut vg. per interpositionem terrae inter solem et lunam ecclipsis lunae demonstratur.

Dico quarto, duplex assignatur demonstratio quia. prima dicitur ab effectu, et haec usitatissime dicitur demonstratio quia, ut in exemplo allato. Secunda est negativa, in qua ex negatione causae remotae, negatur effectus illius causae. v.g. omne quod respirat est animal. paries non est animal, ergo non respirat.

Hic adverte diligenter cum causa remota pluribus modis dicatur, eam solum hic dici remotam, quae non reciprocatur cum assignato effectu. Vt patet in allato in Aristotelis exemplo. Non enim animal et respirans convertuntur, sicut licet omnis ignis calefaciat, non tamen omne calefaciens est ignis, cum etiam sol sit talis, item huc spectat, cum dicitur. v.g. accidens non est substantia, ergo non est homo.

Dico quinto demonstrationem propter quid aliam esse potissimam alia non, potissimae has conditiones assignant. primo ut constet terminis convertibilibus. Secundo, sit affirmativa universalis. Tertio, ut medium illius sit definitio subiecti. quarto ut illius praemissae sint immediatae.

ita ut per alias a priori probari non possit. Quintum ut in illum tanquam primum resoluantur omnes demonstrationes, quae de illo subiecto habentur. (ut omne totum est maius sua parte, domus est totum, ergo etc.) Item omne animal rationale est aptum ad discursum intellectiuum, omnis homo est animal rationale, ergo etc. Hinc colligimus primo solum primum modum primae figurae barbara scilicet, seruire demonstrationi potissimae: demonstrationibus vero propter quid non potissimis, et demonstrationibus quia reliquos omnes figuras et modos.

Secundo medium terminum demonstrationis propter quid esse, vel subiecti definitionem, vel aliquid aliud quod sit causa realis vel virtualis siue ratio a priori cur passio siue praedicatum conueniat subiecto. Medium vero demonstrationis quia esse effectum tam actualem tam virtualem, vel causam non conuertibilem cum passione, si con-

16a clusio sit negatiua.

QVÆSTIO IV.

*

De circulo et regressu demonstrationis.

Suppono primo hic non esse quaestionem de circu-
lo quae est potestas syllogismorum, sed de eo quo aliquod an-
tecedens per conclusionem ex ipso deductam iterato infertur
ut cum probatur homo esse visibilis, quia est rationalis, et
contra, rationalis quia est visibilis.

Suppono secundo regressum demonstrationis esse, quando con-
clusio alicuius demonstrationis iam factae in alio syllogis-
mo, assumpta infert alteram praemissarum unde deducta
erat. Ut Astra quae non scintillant sunt prope nos; planetae
non scintillant, ergo sunt prope nos. Tum sic. quae sunt prope
nos non scintillant, planetae sunt prope nos. Ergo plane-
tae non scintillant

Dico breviter cum Con: hic primo post: cap: 3. q. 1. ar-
ticulo 2° et Rub: q. 2° num. 32. in demonstratione da-
ri circulum materialem sive actio regrediendo a causa ad
effectum, et contra: et ab una causa ad aliam alterius ge-
neris, colligitur ex 1. post. tex: 96. et lib. 2. tex: 9.

ht ratio. Nam licet quando tota ratio assentiendi conclu-
sioni est assensus premissarum, non possimus idem ante-
cedens per eandem conclusionem probare; quando tamen ali-
unde cognita est conclusio, quam ex illo antecedente: nihil im-
pedit quo minus ab ~~effectu~~ conclusionis assensu regredia-
mur ad assensum antecedentis, ex quo antea conclusionem
deduxeramus. Confirmatur exemplis. Nam Aristoteles 8 phis:
tex: 30. ex motu aeterno motorem aeternum colligit, et
contra. Sic secundo libro de Celis: tex: 51. stellas non mo-
veri motu proprio, eo quod sint sphaerica figura. et con-
tra. ut bene explicat D. Thomas ibid: lec: 16. Sic ex
causa finali domus, campanae, serrae, loricae, causam ma-
terialem probamus. et contra. Sic a fine demonstratio-
nis praemissas debere esse necessarias. et contra; ex prae-
missis necessariis finem demonstrationis, qui est certa
et scientifica cognitio. Quomodo autem ex hoc non sequa-
tur idem esse notius et minus notum bene explicat D.
Thomas citatus, dum (inquit) utraque conclusio est alia media

manifestatur, una potest sumi ut manifestationem alterius, ad ostendendam convertibilitatem conclusionum.

Ex quo patet regressum Demonstrationum in scientijs esse admittendum, non autem formalem circulum. Cum enim tota ratio assentiendi conclusioni fuerit premissae, patet conclusionem non posse esse adaequatam rationem assentiendi premissis: esset enim conclusio nota antequam cognita sit, licet ante premissas, et premissae ignotae, postquam essent cognitae. Si vero conclusio aliunde cognita inferat premissas, ex quibus ante illata fuerat, non est formalis circulus, sed materialis tantum sive regressus.

Circa formam Demonstrationis nota eam fieri posse in quolibet modo cuiuslibet figurae syllogismorum, sufficit enim ad Demonstrationem, si bona forma syllogistica ex premissis necessarijs necessaria inferatur conclusio, et ut talis cognoscatur. Demonstrationem tamen esse nobilissimam quae ex terminis convertibilibus fit in barbara. Nobiliores autem sunt affirmativae negativis, universales particularibus. item quae fiunt in quatuor primis modis

primae figurae; quam quae in alijs, si videlicet caetera sint 176. paria. Nam nam demonstrationem de Dei singularem, universali demonstrationi phisicae praeferre non est dubitandum.

163a

DISPVTATIO. XXV.ª

12 Jul:

De scientia actuali.

Cognita natura et proprietatib. Demonstr. agendum est deinceps, de scientia, quae est illius finis: et primo quidem de actuali, sequentibus vero disputationibus de habituali

QVAESTIO. I.ª

An, quid, et qualis sit scientia actualis?

Scientiae nomen hic presse et proprie accipimus pro cognitione intellectum, quae sit certa, evidens, discursiva, syllogistica: est enim actus intellectus, quo conclusioni demonstrationi assentimur. Hic autem de ea agimus, non quatenus observit honestis actionibus exercendis, neque prout est phisica intellectus perfectio, sed quatenus est pars demonstrationis, et dirigendis intellectus operibus accommodata.

DUBIUM I.

An detur scientia?

Bene hac de re Con: q. 2 proœ: phis: art: 1.3. et 4. et qui ibidem citant, maxime articulo tertio. quibus adde Libro-rum, lib: 2° Academicarum quæstionum, Ciceronem Chris-tianum 3° div: inst: a cap: 6. et omnium latissime doctor sollemnis 1. parte summæ ab initio. Divus Thomas prima parte, q. 84. art: 6. etc.

Pars negativa his rationibus adstruitur ab authoritate antiquorum, Nam Plato irridens eos qui se aliquid scire profitentur, aiebat duos esse mundos, alterum intelligibilem in quo ipsa veritas habitaret; alterum aspectabilem, in quo e-xulante veritate maneret opinio. Democritus querebatur veritatem in puteum fundo merentem demersam esse. A-naxagoras eam caligine quæ depelli non posset circumsep-tam. Socrates et pleriqz antiquorum asseverabant mortales in veritate inquirenda operam ludere, et suos auditores ad eã

15. Jul. sectam erudiebant, ut se nihil scire faterentur. Ibi: ibi

roe si sciremus aliq(uid), non esset tot de eadem re diver-
sae authorum sententiae. Hinc Anaxagoras aiebat nivem es-
se nigram. Pbr. 3. illud non potest esse certum, quod incer-
to et fallaci nititur fundamento: at omnis nostra scientia
sensibus nititur, qui quam sint fallaces, vix ex eo patet quod
oculus, solem vix bipedalem, baculum, media parte in aquam
immersum, fractum vel recurvum, eundem varijs coloribus
depictum indicat. sic gustus, sic auditus saepe decipiuntur.
Pbr. 4.° quomodo de rebus saltem naturalibus scientiam
haberiamus, cum eae sint in perpetuo fluxu, nec certum ul-
lum statum teneant! Quare Academici ne falsae opini-
onis periculum subirent asserebant sapientem nihil certo
scire, sed de re qualibet quod veri similius esset conie-
turi.
Certum nihilominus est nos aliquid certum scire 1. post: 3.
et 4 met: tex: 23. Pbr. primo. quia alias Deus
et natura frustra nobis veri cognoscendi appetitum in-
didisset. omnis autem homo naturaliter scire desiderat

i met: i. Deum vero et naturam nihil frustra moliri certum est Philis placitum. Item si cum homine natura prima scientiarum principia cognoscamus certa et evidentes, ut dictum de omni, dictum de nullo, quodlibet est vel non, omne totum est maius sua parte: poterit intellectus noster per discursum certas et evidenter ex illis conclusiones deducere.

Ad 1um in contrarium R. Platonem, Democritum, etc. hyperbolice loquutos, quia non inest in multis venerandas scientias lectis. Sed tandem multa parte laborem vincit. Deinde, si ea quae a nobis sciuntur cum iis quae ignoramus comparentur, adeo pauca sunt, ut nos nihil scire quodammodo videamur.

Ad 2um multos quidem esse stultos ac stupidos, et pertinaces ac pertinaces. nulla enim ut dici solet tam absurda est sententia, quae patronum non inveniat. multa nihilominus sunt de quorum veritate apud omnes sanae mentis viros nihil ambigitur. Tot vero opinionum diversitatem creavit quorundam curiosorum stupiditas, qui in perscrutan-

dis naturae arcanis, nec rerum veritatem penetrare, nec So- 178.
phistarum petitiones ratione attingere possunt. 4 Meteororum.
Ad 3um Ironice petendi sunt academici, nudi in glacie se-
pelliendi, ut stupidi eorum sensus sua obiecta percipere
docentur. nos vero cum Aristotele 2° de anima text 63.
sensus semper hallucinari negamus, cum scilicet potentia est
bene disposita, obiectum debite applicatum, et animi at-
tentio. Errores vero sensuum per intellectum corrigi
possunt. Hinc merito Tertullianus Academicorum teme-
ritatem (ut aiunt Com: citati) coarguit, quod sensibus
fidem omnem denegantes naturae ordinem turbarint, ipsi-
usque dei providentiam reprehenderint, quasi rebus intel-
ligendis et dispensandis fallaces ac mendaces inter-
nuncios praefecerit. Relicto enim sensu velle ratiocina-
ri est quaedam intellectus infirmitas 8. Phis: tex: 22.
Ad ultimum respondeo. saltem in dies etiam Heraclito
sciri posse, res inducas constantiam habere in sua mutati-
one inconstantiam. Deinde non omnia sunt caduca et flu-

ra, ut patet in Cæli perpetuitate. etc. Deniq; ad veram scientiam non requiritur actualis earum existentia, namq; etiam hyeme florum naturam speculamur.

DVBIVM. II.

Vtrum scientia nostra sit tantu reminiscentia.

Hanc quæstionem tractant Con: cum reliquis inter-pretib. 1. post: cap: 1. q: 1. art: 1. 2. 3. Rub: cap: 3 q: 1. cum alijs.

Plato negavit ullam a nobis acquiri scientiam, et discere nihil aliud esse quam recordari volebat. Censuit enim animos nostros antequam ingererentur corpori, omni scientiarum genere fuisse instructos, mox vero corporis domicilium subeuntes, quasi haustu oblivionis poculo consignata rerum notitias sopiri, quas deinde studio nostro, et phantasmatum ope suscitaremus, et discendo memoriam præteritorum refricaremus. Platonici aliquot commemorati a Con: loco citato art 1. Alcinous, Jamblicus, Porphyrius, Priscianus, Lydius, hunc secuti sunt. Simplicius Macrobius, Tullius, Pythagoras, et Platonici academici. Quo dogmate imbutus quidam Judeus videbat

se quondam a Beato Xaverio meruit ~~...~~ emittere seq3 179
ita memoriam pollere, ut post aliquot millenos annos id ip̄sum probe recordaretur.

Probabat suam sententiam Plato unum experientia et 2º ra tionibus, nam experimur pueros si ordine examinentur ita po-latam respondere, ut res difficillimas ipsi non primum discere, et penetrare, sed recordari videantur: prima ratio est sicuti seruum fugitivum quantumvis inventum non agnoscimus, nisi antea fuerit nobis notus: ita verum veritatem quamvis attingamus, non tamen eam agnoscemus nisi fuerit nobis cogni-ta, et sic vel tantum recordabimur vel semper dubita-bimus: dubium autem scientiam tollit. Secunda ratio. Si universalium principiorum cognitio sufficit ad verum si-entiam acquirendam, ergo ad omnem dualitatem esse imparem agnoscendam: sufficiet si sciam omnem dualitatem esse parem. sed non sufficit ergo. Si enim abscondam [illegible]nos alicubi non potest scire an numerum verum parem absconderim necne.

Certum tamen est nos aliquam de rinc scientiam acquirere.

Tu: i. anima non creatur nisi cum corpori infunditur, secundo, si tantum recordaremur quare non possemus acquirere scientiam de obiectis illius sensus quo a natiuitate prim, ti fuimus, ut caeci de coloribus, surdi de musica. ex primo post: tex 134. cum tamen aliquis factus caecus bene re, cordetur colorum, quos ante caecitatem oculorum beneficio didicerat. Sicuti autem fabulosa est et impia Platonis haec de anima sententia, ita et absurdioris poculum

17 Jul: Ex his recte Henricus infert in parte art: 1. qs: 4 naturam perperam nobiscum non egisse, quod scientiam nobis non indiderit, cum ad vitam degendam longe sit ... tilissima. Satis enim benigna in nos extitit, quod sensuum apparatu et potentiarum supellectile instruxer, it, quibus si nostra industria accesserit facile rel scientiam nanciscamur, cum scilicet natura non deest in necessarijs ita nec superflua derogat, siquidem Dij laboribus omnia vendant.

Ad experientiam Rhetoricam memoriae. R. id non 180.

dici quod puer memoria repetat quae antequam nascere-
tur sciverat, sed quod apprehendat prius, et in dicit
principia naturae lumine nota, quae sibi proponunt et
ex illis deducunt conclusiones; eruditur igitur non re-
cordando sed scientiam de novo acquirendo.

Ad primam rationem R. sicut ad fugitivum servum
retrahendum sufficit communia habere indicia quo
vestitumque fuit, quam statura sit, ita ut aliquid
de novo addiscamus, sufficit praecognoscere quid no-
minis praedicatum, quid sit subiectum, praemissas esse
veras (quod est facile si sint principia per se no-
ta, et conclusio certa, v.g. si quis ignoret an spongia sit
animal facile condocefiet si sciat quid sit spon-
gia, quid animal. omne sentiens esse animal, spongiam
sentire.

Ad secundam rationem R. Deum non sive in actu exer-
cito et explicito, at qualitas abscondita sit prius non quod

nesciam omnem dubitationem eo pacto. Sed quod non sciam illos calculos esse duos.

DVBIVM. III.

Quantum, et quomodo naturae viribus possumus discere?

Aliqui negant, ullam veritatem practicam a nobis cum circumstantijs posse sine peculiari Dei auxilio percipi. Sed, de hac Theologi, sicut alij ut Henricus [illegible] q. 2a simpliciter uult ullam synceram scientiam sine singulari Dei illustratione acquiri a nobis, tum propter ingenij nostri imbecillitatem, tum obscuram inconstantiam, tum ob specierum perturbationem, et indifferentiam ad verum et falsum repraesentandum.

* Dico breviter licet plurima naturae viribus scire possimus, 365
non tamen possumus omnes omnium rerum naturalium veritates, sine peculiari Dei ope adipisci. Prior pars patet ex dub. 1o. Frustra enim esset nobis inditus naturalis sciendi appetitus, et potentia, nisi aliquis actus a potentia intellectiva eliceretur. Confirmatur de Deo aliqua naturaliter possumus scire. Ergo multo magis de rebus naturali-

Secundam partem probant rñes pro Henrico allatae. De-
inde certum est omnem naturalem cognitionem nostram ortum
ducere ex sensibus, adeo ut bene Arist. 3. de generatione
anim. de apibus dixerit, si quando satis cognita habebuntur,
tunc sensui magis erit quam rationi credendum. Ex a-
lia uero parte plurima sint abstrusa in natura secretissime
vitate, ad quas sensuum ministeria ducere nos non possint,
cum plus temporis, laboris, industriae, maioris ingenij req-
uirat quam nobis natura concesserit: patet non omnia
a nobis posse naturaliter cognosci, et experientia confirma-
tur, quis enim unquam solius naturae adminiculo, ad cer-
tam omnium rerum naturalium scientiam peruenit?
Ad rationes Henrici R. illas probare tantum secundam
partem conclusionis. Deinde, etsi in furiosis, stultis, do-
rmientibus, aegris, sit magna phantasmatum perturbati-
o, ex mala organi corporei dispositione: an tamen haec
in sanis, uigilantibus, quietis, naturae beneficio sedari pos-
sint, et species sint in intellectu quae non est potentia or-

genia poterat illa species naturae viribus apte ad sci-
entias comparandas disponi.
Dices. homo naturaliter omnia scire appetit, etiam ipsum
Deum ut est naturae auctor, et omnes veritates naturales
sunt intra latitudinem obiecti intellectus naturalis. ergo na-
turae viribus poterit homo, omnium rerum naturam sci-
entiam adipisci. Nam et ipsi Ethnici teste D. Paulo
ad Rom. 1. sempiternam Dei virtutem, et divinitatem
ex creaturis cognoverunt. Et Sapientiae 13. a magnitudine
speciei, et creaturae cognoscibiliter poterat creator horum
videri. R. Quamlibet veritatem naturalem ad-
minimum speculativam naturaliter ab intellectu sin-
gillatim attingi posse remotis impedimentis. sed non sin-
gulos quod bacillos frangere potest is centenos facile ad-
strictos etiam simul fregerit. Deinde appetitus elicit
multa appetimus etiam impossibilia: appetitus autem na-
turalis est ipsa potentia privata eo bono quod habere po-
test, quo tamen propter extrinsecum aliquod impedimentum

non adipiscatur omnia quorum intrinsece et ex sua parte 182
capax est, non tamen Deo erit frustra. Satis enim est
si per partes ille appetitus expleatur. Sicut oculus ¿
est frustra licet non videat omnia visibilia.

Queres 1.° An quis proprio marte scientiam acquirere possit? R.
posse: cum multa sensibus, experientia, inductione, habita
principiorum cognoscere quis potest, ex quibus atque per con-
sequentias naturali lumine notas deducere potest, et veram
scientiam acquirere, ut de Logica diximus in Post-
gomenis

Queres 2.° An talis tamquam sui ipsius Magister di-
ci possit se ipsum docere? R. improprie dici; proprie non.
Is enim proprie ut Magister docet, qui scientiam alteri tra-
dit quam ipse instructus est.

Queres 3.° Quid Magister aut libri conferant discenti?
R. certum est doctorem non infundere scientiam discipulo;
166.a sed sicuti medicus ea applicat, quae propriam aegroti naturam 18 fol.
iuvent per se insufficientem ad morbos depellendos, ita Doctor
ea certo modo suggerit, quae suppleant tempus, laborem, expe-

viventiam, et ignorantiam expellat, quam intellectus discipuli, per se, tam cito depellere nequibat. et quasi ne, cte obscura, ad arduum iter per valles ignotas manu ducit, per cilices, faciles, sine periculo cadendi in errorum foveas, ad arcem scientiae perveniat, et sicut qui alium manu ducit aut rem aliquam dirigit baculo alteri ostendit, nec visum illi confert, nec rem pro alio videt. ita Doctor non elicit in discipulo actum scientificum, sed discipulus ipse suo ingenio et industria ducit, et proprij intellectus operatione in se ipso scientiam genuit.

Ex quo patet, quendam vere dici doctoris adminiculo addiscere posse, quae certum omnis suo marte non addisceret.

QVÆSTIO II.

An et quale iudicium sit actualis scientia?

DVBIVM I.

Sitne actualis scientia integra demonstratio?

Dico breviter, scientiam actualem for,

maliter consistere in assensu solius conclusionis. P3.
ex Aristotele 1 post. tex: 15. tex: 8. tex. 9. cm. Ubi
aperte distinguit syllogismum demonstrativum a scien-
tia demonstrativa. Probatur ratione, actus scientifici
et habitus ab illis producti sunt similes, sed habitus sci-
entifici non sunt similes toti demonstrationi, cum non pro-
ducant, nec inclinent ad assensum praemissarum. hae enim
saepe numero sunt prima principia ad quae habitus princi-
piorum inclinat et non scientificus.

Objicies primo. non possumus cognoscere aliquid de
propter aliud nisi utrumque cognoscamus, scilicet et illud quod
enunciatur et illud propter quod sit vera enunciatio. Sed ac-
tu scientiae cognosco aliquid esse propter aliud, scire
enim est rem per causam cognoscere. R. In scientia
propter quid cognosci quidem causam antecedenter, sed non
eodem actu quo conclusionem. Satis enim est quod per prae-
missas continenter usque conclusionis intellectus ad assensum

scientificum determinetur.

Obijcies secundo. Aristoteles et alij Philosophi demonstrationem saepe vocant scientiam, ergo scientia erit Syllogismus, sicut et demonstratio. R. saepe etiam unum ab alio distingunt, ut paulo ante diximus. Aliquando tamen sicut homo dicitur animal, ita demonstratio scientia per Synecdochen.

Obijcies tertio. Aristoteles 2 post: cap: 10 in fine, ait scientiam et demonstrationem idem esse. R. idem tractatione sed non identitate. ut legenti textum patet.

* 167

DVBIVM. II.

An et quomodo scientia sit uera certa, euidens, necessaria?

Nota primo. scientiam propter quid ita ab Arte definiri 1. post: cap: 2. scire est cognoscere causam, ob quam res est illius esse causam, et fieri non posse ut res aliter se habeat. 1. discursive cognoscere effectum necessarium per causam illius proximam, perceptam ut est causa talis effectus. Hinc breviter dici solet scire est rem per causam cognoscere. Hic non agimus de scientia Dei Angelic

sed naturali nostra.

Nota secundo duplicem esse certitudinem, scilicet obiecti, et notitiae. Illa est necessaria connexio extremorum a parte rei. Haec autem non sola negatio formidinis, sed positiva adhaesio intellectus ad obiectum, orta ex necessitate obiecti, et modo proprio illud cognoscendi, videlicet per motivum infallibile. Haec ergo differt ab opinione et persuasione (quae dici solet certitudo subiecti tantum) quod cum utraque sit fallibilis propter motivum quod habet et modum cognoscendi cui falsum subesse potest: scientia autem sit penitus infallibilis.

Nota tertio cognitionem claram, evidentem, perspicuam, illam esse, qua rei veritas ita penetratur, repraesentatur, perspicitur, ut quam diu animo occurrunt rationes et motiva, quibus ad assensum est inductus, nullo modo possit contrarium iudicare, quicquid in contrariam partem afferatur. Tripliciter autem hanc evidentiam habemus, nimirum, per sensus, per apprehensionem terminorum, vel denique

per discursum necessarium, ut in demonstratione.

Dico primo scientia est vera et necessaria, sed non essen-
tialiter. Prima pars patet. Scientia enim nihil est aliud
quam assensus ad rem necessariam et veris ac necessarijs le-
gitime deductam. Secunda pars probatur. iudicium enim sci-
entificum dicitur necessarium denominatione extrinseca, ex p
res per illud representata sint necessario inter se conne-
xa, vel essentialiter, vel proprie quarti praedicabilis. Ve-
ritas autem complexa scientiae, etsi realiter sit ipse
actus formaliter tamen connotat subiectum a parte rei
connexum esse cum praedicato, sicuti per intellectionem re-
praesentatur. Veritas igitur et necessitas sunt proprieta-
tes scientiae, sicut risibile hominis.

Dico secundo. scientia est iudicium et discursivum essen-
tialiter, debet enim differre a prima operatione intelle-
ctus scientia divina, Angelica, notitia primorum principio-
rum

Dico tertio. debet esse certa certitudine non solum obiecti,

sed etiam notitiae. Cum enim quispiam, vel propter ingenii 185
stupiditatem, vel medium attingens veritatem obiecti non pe..
netrat, vel ob voluntatis pertinaciam uni falsae propositi..
oni mordicus adhaeret, et pertinacia, quae dicit se certum es..
se, ita rem se habere, sed fallitur. certitudo vero obiecti
etsi requiratur ad scientiam non tamen sufficit, ut pa..
tet in Philosophiae tirone qui credit Doctori dicenti ny..
colorem esse in praedicamento qualitatis. Certitudo igitur
notitiae pertinet ad scientiam et quod praemissae vel sint per
se notae, vel ex per se notis legitime deductae, quae per bo..
nam consequentiam et evidentem inferant conclusionem ne..
cessariam et certo cognitam.

16 Qu. Quia quarta scientia pure naturalis et Aristoteli nota est 19 At. *
evidens, Rz. Nam certitudo scientiae naturalis, non
aliunde habetur quam ex evidentia: at habet certitudinem
ut omnes fatentur. ergo et evidentiam. Deinde cum
praemissae sint evidentes et consequentia evidens

. et ratio eius conclusio sit inevidens.

Ex his patet naturalem scientiam esse certam et eviden=
tem essentialiter. Sicuti enim ex eo quod sit intellectiva diffe=
fert essentialiter a certa sensuum notitia; quod sit indivi=
tiva a prima operatione intellectus; quod sit discursiva,
ab habitu principiorum et notitia scientia Dei, fide
Divina, scientia Angelica, et beatifica visione; quod
sit certa, ab opinione et errore ac fide humana: ita ex
eo quod sit evidens a conclusionibus Theologicis et fi=
de Divina. Debet enim habere aliquos gradus essentiales
metaphisicos, quibus ab his omnibus distinguatur.

Obijcies non essentias rerum in indivisibili consistunt, et
possunt intendi et remitti. Ergo si certitudo et evidenti=
a sunt de essentia scientiae naturalis, non poterunt in=
tendi nec remitti, quod est contra experientiam. R.
Nego antecedens. Dupliciter enim essentiae rerum
in indivisibili consistere dicuntur; sicuti numeri, pri=

m, quod praedicata essentialia, et quod numerus vel i. 180:
mersitur praedicatorum essentialium naturi non possit
salva manente eadem essentia. Secundo, quod gradus in-
tensionis eiusdem naturae. primo modo omnes rerum
essentiae in indivisibili consistunt, secundo modo potest semper
accidere, ut patet in calore, frigore, albedine etc.

Quaeres an pertinaces dicant se esse certos quomodo a
scientibus distingui possint? Rx. sicuti sive vere vel
re gesta, ab ijs quae somniantibus accurrunt, si quis videt
eet nec stupidus, sine timore, sine spe lucri, nullo pravo
amore aut odio ductus etc. non possit a sua sententia
deduci ullius authoritate signum est eum scire. Quod si duo
aeque ingeniosi, aeque probi, affectibus liberi, aeque diu, etc.
diversa sentiant: non apparet quomodo pertinax a sciente distin-
guatur.

159. 21. Jul:

QVÆSTIO III.

De obiecto, et subiecto scientiae naturalis.

Obiectum scientiae est totum illud quod per actum scientificum repraesentatur. Omne scilicet illud et solum, quod per scientialem propositionem significatur. Unde patet, proprie ipsam propositionem non sciri, sed res per ipsam intellectui obiectas. Subiectum vero est id de quo aliquid cognoscitur.

DUBIUM. I.

De quibus subiectis possit haberi scientia?

Certum est 1.° omne illud et solum posse esse subiectum scientiae, de quo praedicatum aliquod essentiale vel passio ei necessario coniuncta per evidentem et certum discursum cognosci potest.

Certum est secundo. De ente necessario, universali, univoco, per se, posse haberi scientiam. v.g. de animali.

Quaeritur igitur hic an de non ente, ente rationis, aequivoco, analogo, per accidens, corruptibili, singulari, et de subiecto detur scientia particularis. de totis vero infra agemus.

Dico primo. De non ente, de ente rationis, de analogo,
potest haberi scientia. De primo enim certo scimus quod non possit existere, quod non sit idem cum ente realiter existente. De secundo, quod in nullo statu possit ullam existentiam habere, nisi obiectiuam. De tertio quod non eadem omnino ratione communi nomini congruente significetur. Imo etiam in actu exercito scimus tenebras, caecitatem, Chymaeram non existere, aliquas relationes rationis a nobis fingi, eas esse verum, unum, bonum, aliquid, rem. Licet igitur scientia per se et maxime totalis sit de ente reali, non est tamen negandum de praedictis haberi certas notitias per discursum, quae cum non sint falsae, nec solum opinatiuae erunt scientificae ad minimum per accidens.
Dico secundo de ente per accidens vel de subiecto datur scientia. De illo enim in actu signato scimus quod dari possit, quod differat ab ente per se, in actu vero

exercito probatur exemplis, de pharmaco, serra, domo, syl,,
logismo, qui sunt entia per accidens aliquid est sci,,
mus, imo subiectum perspectivae, musicae, sunt entia per
accidens, scilicet linea visualis, numerus sonorus. Idem
de subiectis scientiarum subalternatarum, est indicandum.

Dico tertio de essentia entis corruptibilis in universali
et de ente ~~[illegible]~~ singulari necessario potest haberi
scientia immediata. Patet exemplis luna est
corruptibilis, et tamen de eo scimus quod sit visibilis.
Imo physica agit de ente corruptibili (sicut nos volumus)
in qua tamen tum de alijs tum de elementis multa
demonstrantur. Sic de Deo, divina attributa demonstran,,
tur. imo de eo naturaliter scimus quod sit.

* Dico quarto singulare contingens in actu signato potest 170.
esse immediatum scientiae subiectum: si vero sit contingens
et corruptibile in actu exercito, potest quidem esse medi,,
atum, sed non immediatum nisi ex suppositione. Then

de primo scimus, quod habeat differentiam individua-
lem, quae non pertinent ad eius essentiam, et ideo diffe-
rat numero ab alijs individuis eiusdem speciei. De secundo
vero ug Petro scimus prædicata eius essentialia, sed quae
immediate convenirent homini, quae vero ratione hæreitatis
ei convenirent, non penetramus. De tertio supposita di-
vina revelatione vel alia hypotesi possumus aliquid certo
cognoscere ug futurum Antichristum, parietem fore
esse album ex aliqua hypotesi.

Ex his patet quid de experimentis sit dicendum. nam
in actu exercito ut talia sunt non datur scientia.

Objicies primo. quomodo potest verum esse, quod cum
Aristotele communiter dicitur de non ente, de ente
per accidens, de contingenti, de corruptibili non dari sci-
entiam! R. In hac materia non est, dicitur quod
non est verum, contingens, corruptibile, per accidens,

id quod significatur propositione contingenti, quae quidem sciri non potest complexe ut obiectum, sed tantum ita sciri possunt ut subiecta. Et patet ex ipso Aristotele tum ex Scoto 1. post: cap: 2.º et Scoto 1. prior. q.: 1 ad quartam. Facta tamen aliqua hypotesi haec etiam ut obiecta sciri possunt ut iam diximus.

Obijcies secundo. Scientia debet esse de rebus aeternis ac necessarijs, ergo non de contingentibus. R. id esse intelligendum immediate, negative, absolute, et non ex hypotesi, idest de rebus quae inter se habent necessariam connexionem, ita ut praedicatum numquam non conveniat subiecto, sive existat sive non. Sufficit enim quod sint aeternae quoad veritatem complexam ut docent Con: 1. post: cap: 7. q.: 1. art: 3.

Obijcies tertio subiectum scientiae debet esse unum et definibile. ut iam Aristotele communis est philosophorum, ergo non potest esse ens per accidens, non

plura in se contineret nec sit definibile. Quaesitis ec. 189

se, si sit unum in ordine ad predicatum, quod ei attribui,

tur, id est ad unum effectum vel finem. deinde etsi

non semper una simplici definitione explicetur, sufficit

tamen si aliqua definitione inuenienda, quae rem explicet.

Neque vero semper in demonstratione adhibetur definitio

subiecti, ut supra dicebamus dis: 24. q. 3. circa finem.

et patet mathesi.

QVAESTIO. IV.

24 Jul.

De distinctione scientiae particula, ris specifica.

Non est hic quaestio de scientijs totalib.

neque de distinctione sive actualis ad habitualis

sed tantum quaeritur quomodo actus scientifici specie

inter se differant

Dico breviter diversitas essentialis actus scienti,

fici dignoscenda est per ordinem ad obiectum, ita ut quoties

aliquid diverse representatur toties specie distinguantur

scientiae naturales. Est Gregorii in Prologo q: 3. Gab,
rielis, Occam, q: 8. Vasquez 1.a 2.ae q: 1.a arti:3.
in comentariis, ubi ait D. Thomam qui in contrariam
partem citari solet per principium intelligere ulti,
mum sive terminum et finem scientiae. Est tamen
contra Molinam 1. parte q: 1. art: 3. et ex parte
Con: 1. post: cap: 23. q: unica art: ultimo etc. Qui
sicuti Molina dum suas conclusiones explicare volunt
magis se intricant, cum multa partim falsa, par,
tim pro nobis facientia admiserunt. Prima con,
clusio. Actus scientificus sicuti quaevis alia cogita,
tio consistit in repraesentatione obiecti. Ergo quando
quae repraesentant alia obiecta diversa sunt ab
illarum cognitionum. Cum enim in modo tendendi
in obiecta conveniant, non possunt ex hoc capite di,
stingui. Deinde cum medius terminus sit extrinsecus

ratio assensus conclusionis, ut ipsi bonis fatentur: si.
est ratio formalis et specifica assentiendi primis prin:
cipijs est ipsa extremorum connexio apprehensa, et non
ipsa apprehensio: ita formalis ratio actus scientialis
non est medium nec principium; sed necessarius terminorum
nexus per principia detectus, sive principiorum species
adhuc in intellectu remaneant sive non. Plura in
hanc rem Scotus in 2° distinctione 6. q. 2. venienda.
Contra illa quae obijciuntur ratio primo solvenda.
Se quod causa universalis determinetur a causa secun:
da ad huius vel illius speciei effectum. Nam
causa universalis cum particulari unius speciei: ut cum
homine vel intellectu ad multos effectus specie
distinctos concurrit, ut patet. imo sicuti sol, ignis, et
eundem specie ignem producunt: ita praemissae in barba:
ra, baralipton, Darapti, Disamis, Datisi etc., possunt

eandem speciei conclusionem inferre, quae si diversimode consideretur, poterit ad diversas scientias totaliter pertinere.

Nota 2° falsum etiam esse quod aiunt Conimbricenses, videlicet ea quae separatim intime ex aliqua essentia manare proprietatem differre per subiecta, ut patet in siccitate ignis et terrae, frigore aquae et terrae, potentijs sensitivis hominis et equi.

Nota tertio rationem scibilitatis conclusionis non esse medium nec praemissas sed intrinsecam habitudinem extremorum inter se, quam praemissae detegunt, scientia enim ut bene Scotus prior post q. 1. est apprehensio veritatis necessaria dubitabilis, quae nata est fieri evidens per praemissas syllogistice applicatas. Conclusio autem scientifica (quod ipsimet Conimbricenses i prior cap. 1. q. 2a art. 2. et quaestione quarta art. 1. ad 2um) reddunt sibi specialem veritatem, a

praemissas veritate distinctam, cuius merito peculiare 191.
actum requirit: adde et peculiarem rationem formalem,
a qua eum speciem sortitur gratis confugitis ad extrinsecam
aliam rationem.

Nota ultimo in omni actu fidei divinae includi auc-
thoritatem DEI; in nullo vero actu scientifico, qui in so-
la conclusione consistit includi medium terminum syl-
logismi. Vide quae diximus supra in Prolegomenis dis-
put. 2. q. 1. dub. 3.

172. # QVÆSTIO V. 26. Jul.

De opinione et fide humana.

DVBIVM I.

Quid et quotuplex sit opinio?

Dico primo opinio est assensus cum formidine, h-
positiva et actuali sed radicali tantum et possibili. ideo
est iudicium ex sua natura incertum et inevidens. Nec
iudicamus cum opinamur, rem aliter se habere non posse.
alias enim in rebus incertis non opinaremur sed erraremus.
Nec tamen est de ratione opinionis iudicare explicite rem

aliter se habere posse; tum quia aliqui opinantes non
ambigunt, sed firmiter adhaerent, ut cum Aristotele 4. Et:
3° docent communiter Auctores solum esse requisitum ad
rationem opinionis formidinem implicitam et quasi negativam,
quae licet sit gradus positivus nomine tamen imbecilli-
tatis, incertitudinis, formidinis significari solet, sicut diffe-
rentia bruti per irrationale. Est enim actus opinati-
vus, cognitio iudicativa incerta et inevidens, licet res ipsa
in se sit certissima sive probabilis tantum: habitus vero
opinativus est qualitas qua intellectus ad tales actus in-
clinatur. Ex quo patet, quomodo opinio a dubitatio-
ne differat, est enim dubitatio non nuda iudicii suspen-
sio, sed iudicium quo utramvis contradictionis partem
statuimus esse incertam. Opinio autem nec est nuda ap-
prehensio nec assensus suspensio, sed iudicium quo u-
nam contradictionis partem non certo et evidenter cogni-

tum observimus.

Dico secundo. duplicem esse opinionem essentialiter distinctam, immediatam, quae sine discursu ex sola terminorum, et probabili eorum complexionis apprehensione gignitur, ut mater diligit filium suum, et mediatam sive discursivam, quae scilicet ex aliquibus per discursum deducitur.

Patet conclusio ex 1 post: cap: 26. et est Toleti, [illegible] ibidem, Soti q. 8. art: 2 Rub: tractatu ultimo sue logicae num: 5 et 38. et Ratio est quia tanta potest esse terminorum connexio ut auditis statim vel expositis terminis determinetur intellectus ad ferendum probabile iudicium, ut patet in dato exemplo.

Dico tertio. duplex est opinio mediata. prima quae deducitur ex antecedente sive necessario sive probabili probabiliter tantum cognito per probabilem vel evidentem consequentiam cognitam. Secunda ex necessarijs certo

arguentis per consequentiam probabilem tantum.

DVBIVM. II.

Quid et quotuplex sit fides humana et quomodo ab opinione differt?

Dico primo fides humana est iudicium quod nititur authoritate humana. Nam ut ait Divus Augustinus rationi debemus quod intelligimus, quod credimus authoritati. Aliter Arist. 4. top. loc. 60 fidem vocat opinionem vehementem, eo quod ex affectu voluntatis id plurimum id per fidem credamus, quod aliter nec rationes, nec authoritas dicentis posset nobis persuadere.

Dico secundo actum fidei humanae aliquando esse evidentem in attestante, et moraliter ita certum ut omne dubium excludat, aliquando esse inevidentem. Pro quo nota ex Suar. et Rub. omnem fidem niti duobus principiis, primo, quod res credenda dicatur ab aliquo. secundo quod dicens sit verax et fide dignus. Tanta igitur est fidei

certitudo et evidentia quanta est horum principiorum. 193.
Quodsi uel unum uel utrumque principium sit inevidens, e-
rit ipsa fides quoque inevidens. ut cum credo aliquam p-
positionem quam mihi homo ignotus revelat. Si vero am-
bo principia sint evidentia, fides quoque erit evidens:
cuiusmodi est huius propositionis Roma est: nam eviden-
ter nobis constat a multis dici, et dignum esse ut eis
fides hac in re adhibeatur, cum impossibile sit mora-
liter, tot homines in asserenda re falsa conspirasse.
174ª Dico tertio fides humana evidens differt essentiali- 28. Jul.
ter ab opinione: inevidens autem continetur sub opinio-
ne. Primum patet. Nam omnis opinio essentialiter est
inevidens et cum formidine radicali: fides autem e-
videns, qua u.g. credimus Romam esse omnem penitus ex-
cludit formidinem. Verum tamen est hanc evidentiam
esse infirmam et extrinsecam ac ideo dicitur cum addito

diminuente evidentia in testificante. Nam in re ipsa

neriter manet obscura, cum non detegatur per medium quod

habeat intrinsecam connexionem cum extremis. Secundum

patet. Nam talis actus fidei est assensus inevidens, et cui

potest subesse falsum, ac proinde cum radicali formidine

conjunctus, ut cum credo astrologo dicenti cras fore plu-

viam. Ergo cum haec sit definitio opinionis, omnis fi-

des inevidens erit opinio sed non contra.

Quaeres 1.° an fides divina sit dispersiva? R. nega-

tive, ut docent Theologi.

Quaeres 2.° quomodo distinguuntur specie actus opinionis?

R. eo modo quo actus scientiae, si videlicet res distinctas

representent. Idem de actibus fidei est dicendum.

DVBIVM III

Quomodo simul esse possint scientia et opinio.

Hac de re post alios Aristotelis interpretes

Con. 1. post. cap. 26. qu. 2.a et Rubi tractatu ultimo

Legioni mexicanae q. 3. late disputant. Ex quibus

Suppono 1.° de obiecto contingenti non posse esse simul opinionem et scientiam nisi ex hypothesi: nunquam enim scientiae obiectum potest esse aliquid nisi necessarium saltem ex suppositione.

Suppono 2.° ex duabus propositionibus contrarijs si una sci entifice cognoscatur non posse simul ab eodem alteram opinative teneri, talis enim indicaret duas contrarias esse veras, quod est absurdum.

Suppono tertio de obiecto eodem incomplexo v.g. de homine posse haberi ab eodem simul plures cognitiones, quarum una sit scientia altera opinio: possum enim scire quod sit animal et simul opinari quod sit vir bonus, doctus etc.

Suppono quarto de obiecto complexo in se necessario posse haberi scientiam et opinionem, tum ab eodem in

tellect diverso tempore, tum a diversis hominibus eo
eodem tempore. Patet in philosophiæ Tyrone, qui sæpe
initio tantū opinatur id quod sit Doctor, et postea
acquirit scientiam illius de quo ante habebat tantum
opinionem. ergo habitum esse qualitatem a subiecto diff.
ficile mobilem.

Suppono quint: in eodem actu non includi unquam posse scientiam et opinionem. Nam sicut homo et leo non possunt in unam essentiam convenire, eo quod differentia leonis excludit differentiam hominis: ita cum opinio includat formidinem radicalem, quæ est gradus differentialis excludens evidentiam, et certitudinem, quas scientia includit: impossibile est eundem actum esse simul evidentem et non evidentem scientiam et opinionem.

Quæstio igitur restat, an idem homo de eodem vero complexo possit habere habitum scientiæ cum habitu

opinionis, actum opinionis cum habitu scientiae et contra, igitur

actum scientiae cum actu opinionis, et contra.

Dico primo habitus opinionis et habitus scientiae de ea-

dem propositione simul esse possunt in eodem intellec-

tu. Ita Cas: art: 1. Rub: num: 87. D. Tho: 1 par-

te q: 58 art: 7. Alensis, Divi Bonavent: et aliorum. *

Ratio est nulla enim inter hos habitus repugnantia

ut apparet. Tum quia saepe prius habitum opinativum

de rebus acquirimus, quem non expellit consequens ha-

bitus scientiae. Tum quia per actus diverso tempore

eliccitos modo opinativos, modo scientificos uterque ha-

bitus intendi potest. cum experiamur nos rationibus pro-

babilibus in ea sententia quam habitualiter scimus con-

firmari

Dico secundo non repugnat actum opinionis esse cum

habitu scientiae et contra. Est etiam Rub: num 86. et

87. qui putat hanc conclusionem esse indubitabilem, et ... assen: 2ª qui auent hanc ab omnibus recipi et merito.
Nam sicut constat simul cum habitu temperantiæ re-
periri aliquos actus vitiosos intemperantiæ et contra;
ita si alicui habitu scientiæ prædito, et nihil de medi-
o scientifico cogitanti occurrat medium probabile sive
opinantium, non est causa cur intellectus non formet
actum opinionis manente habitu scientiæ.
Dico tertio. divina potentia ex habitu opinionis elici
potest opinionis actus ab eodem intellectu simul eli-
ciente actum scientiæ de eodem obiecto. Deo enim ni-
hil est denegandum nisi quod contradictionem includit;
hic autem nulla est contradictio, licet enim implicet ut
idem actus intellectus sit euidens et non euidens, certus
et non certus; non tamen implicat eundem intellectum
elicere simul duos actus (non contrarios sed disparatos)

quorum uni vere evidenter altero non evidenter cognoscat.

176. Nec sequitur eundem intellectum habentem duos actus simul 30. Jul.

exercentem esse certum et non certum; nam revera certus

est: sicuti enim si duae qualitates contrariae in summo

inessent eidem subiecto ut calor et frigus eidem ligno,

non sequeretur idem lignum esse calidum et non calidum,

cum esset absolute calidum: ita hic verum intellectus esset

certus non quidem per actum opinionis sed per actum

scientiae.

Dico quarto idem fieri potest naturaliter sed difficile. Probatur. possunt simul elici duo actus scientifici ex duobus medijs diversis: cur igitur non posset elici unus actus opinionis simul cum alio actu scientiae, cum plurimi sint actus opinativi, qui nullam actualem formidinem adiunctam habeant? tunc enim non sequitur eundem intellectum dubitare et non dubitare.

Dices primo quando intellectus per unum actum evidentem aliquid cognoscit, non est causa cur idem cognoscat actu inevidenti? R. causa potest esse libera voluntas simul et simul intellectum ad plura media eiusdem rei confirmanda inclinans maxime si tempore disputandi quispiam incitatus simul in intellectu varia versat, quibus adversarium iam respondentem premat. Tunc enim intellectus solet plura habere parata ad obijciendum, nec distinguit utrum media sint necessaria an tantum probabilia.

Dices secundo intellectus toto conatu ei propositioni assentitur quam evidenter intelligit. Ergo nihil non potest id conferre ad eliciendum actum opinionis non evidentem praesertim cum priore illo actu maxime delectetur. R. si per totum conatum intelligis omnem vim intellectus; nego antecedens: saepe enim accidit ut simul actum scientificum eliciamus, et de aliqua alia re opinando

cogitemus. Cur igitur fieri non posset experientia,
bilitate, ut dum loquendo clamamus actu scientiae re-
servetur aliquid de eadem intellectu ad actum opinati-
onem de eadem re, ut exemplo paulo ante allato mani-
festum est. Si vero per [illegible] intelligi certo
et sine ulla formidine, concedo antecedens sed nego con-
sequentiam: certissime enim et firmissime tenebit in-
tellectus unam contradictionis partem, non quidem ratio-
ne opinionis, sed propter actum scientiae ei adiunctum.
Neque id pugnat cum Arist. 1. post: tex: 33. ibi enim
tantum docet, quod sicut sensus sola singularia cognos-
cit intellectus vero etiam universalia; ita dubitari sci-
entiae coniungi non posse, opinioni autem possit, spe-
ctata scilicet opinionis natura, tamen credibili, nul-
lum actum certum et evidentem habet coniunctum
Neque vero [illegible] concedendum est actu opinionis et

scientia de eodē obiecto necessario esse contrarias: non enim magis sunt contrarij quam calor et calor in eodē, ... Item negandum est positivam formidinem se per esse in opinione aut spectare ad eius essentiam. Item eandem cognitionē posse esse certam et incertam, id enim implicat, cum sint duae oppositae sententiae cognitionem dividentes. Item certitudinem et incertitudinē, evidentiam et inevidentiam convenire immediate intellectui: non enim huic sed actibus eius immediate attribuitur scientiae quidem certitudo; opinionis vero incertitudo.

DISPVTATIO XXVI.

De habitib. in communi.

Habitus nomine hic intelligimus qualitatē in aliqua potentia permanentem, qua qui habent promptius operantur, ut habitum temperantiae, syllogismi etc. De quibus fuse agunt D. Thomas 1. secunda

a qu: 49. et Theologi ibidem maxime Vasquetz dis: 78. 198.
et in tertio distinctione 23. Soarets dis: 44. sect. Rub.
in fine logicae mexicanae. apud quos varias acceptiones habi;
tum videri possunt, maxime apud Soarium dis: 42. sec: 3.
num: 2. et 34. Vasquetz. cap: 1. et 2. Aliis interpretes et
maxime com: in caput de qualitate et in post praedicamenta.

77. # QVÆSTIO I. *

An et quid sit habitus.

Dico primo dantur habitus. Est authorum citatorum
praesertim Suaretz sec: 1. num: 2. Vasquet cap: 2. Ru,,
bij quaesti: 1. num 9. Probatur a posteriori Experimur
enim tum in artificijs tum in alijs rebus promptius, faci;,
lius, iucundius nos operari post exercitium quam antea: hanc
autem facilitatem cum non praebeant formaliter ipsi
actus statim abeuntes erit aliqua qualitas permanens
per ipsos actus comparata, quae dicitur habitus. Probatur
a priori, quia cum aliquae potentiae ex natura sua sint

indeterminata ad prompte vel aegre operandum indigent aliquo determinante, quod potentiae superadditum faciat ut minore conatu, facilitate maiore operemur. D

Dico secundo cum Suarez num: 6. habitus de quo hic agimus est qualitas quaedam permanens sive dispositio de se stabilis in subiecto, per se primo ordinata ad operationem non tribuens primam facultatem operandi (cum sine habitu potest operari potentia) sed adiuvans et facilitans illam.

Ex quo patet autem potentiarum non esse habitus, sunt enim facile mobiles, cum ab actuali potentiarum concursu dependeant. Item nec naturales potentias nec species intentionales aut intelligibiles esse habitus hic definitos: hae enim qualitates licet sint difficile mobiles a subiecto, non tamen solam facilitatem sed ipsam facultatem operandi tribuunt. sive quod idem est sine habitu possumus operari, sine potentia autem

aut speciebus non possumus.

Dices Arist. 9. Metaph. cap. 5. nihil quasdam potentias non haberi nisi per actus acquirantur. Ergo quaedam potentiae hic definiuntur. Deinde cum species intelligibiles et sensibiles in memoria sensitiua sint permanentes, erunt habitus, quippe quae pertineant ad primam speciem qualitatis, et tamen data definitio illis non conuenit. R. habitus esse potentias significant dici aliquando potentias. concedo igitur aliquas potentias hic definiri; sed nego illas esse potentias naturales proprie dictas, spectantes ad secundam speciem qualitatis. R. secundo illas species esse quidem habitus sed hic non definiri: quia de illis solis habitibus agimus, qui per actus acquiruntur, actuum frequentatione augentur, et dant non facultatem et vim simpliciter, sed facilitatem et promptitudinem expeditiue operandi.

QVAESTIO. II.

In quibus potentijs sit habitus?

Dico primo, in potentijs rerum non uiuentium, et in potentijs uiuentium nullo modo a ratione dependentibus, non dari ullum habitum. ut in lapide, igne, potentia nutritiua, generatiua, sensibus externis. Est Suarez sex. 1. Vasquez num 30. qui bene citat pro hac re diu. Thomam et Aristotelem etc. Ratio est quia nullum signum habemus habituum in his potentijs. tum quia potentiae quae sunt capaces habituum possunt uario modo circa sua obiecta versari; hae autem potentiae eundem semper obtinent operandi modum nullo modo subditi uoluntati aut rationi; et exemplo lapidis saepius sursum iacti probat Aristoteles 2. Eth. 1.

Dico secundo dantur in nostro intellectu, uoluntate, appetitu sensitiuo, sensibus internis habitus per actus acquisiti.
i. Augusti Est Authorum citatorum et communis, et patet experientia 178

dari habitus scientiarum in intellectu, quibus promptius
redditur ad intelligenda scientiarum obiecta. Item pa-
tet in voluntate manente eius vel etiam in deterius muta-
ta hominis complexione facilius et iucundius virtutem mo-
ralium actus elicimus post exercitium quam ante. Appe-
titum item sensitivum facilius a delectabilibus absti-
nere et rationi parere constat, si crebra exercitatione ad
temperantiam et fortitudinem usque assuevimus. nihilominus
stante etiam corporis temperamento. De sensibus in-
ternis patet tum in aliis, tum maxime in studiis sa-
cramentis ut bene Vasquez num: 27. et D. Thomas 1.2.
quaest: 50. art: 3.

Habitum porro intellectivum esse qualitatem distinctam
a speciebus bene docent Authores citati, quia species sunt
requirentes necessariae ad actum non vero habitus.
Dico tertio non est ratio quae convincat in membris

humanis aut potentia loco motiua dari habitum proprie dictum. Est Suarez. sect. 2. num. 3. et Vasquez nº 28. Nam praeter habitus, qui in praedictis potentijs resident alij multiplicantur sine necessitate, nam tota facilitas canen-di ad cytharam, saltandi etc. oritur ex membrorum ex-ercitatione, humorum attenuatione, et apta qualitate tem-peramento, quibus membra dexteriora fiunt et prompti-ora ad rationis ductum sequendum, et obtemperandum po-tentijs imperantibus

Dices. Ergo cytharedi, cantores, saltatores, nullum habitum habent. Resp. nego consequentiam, sed habitus non in membris, sed ut ex D. Thoma Vasquez et Su-arez docent, in potentijs imperantibus, intellectu scilicet et imaginatione, in quibus omnes habilitates artis resident praesertim cum sine potentijs repraesentantibus artificiose alia membra moueantur. Vt bene Vasquez citatus, et dis: 37.

n. num: 3. Suarez citatus num: 5. Con: 3. de anima 201.

cap: 13. q: 4. art: 2

Dico quarto, neque in brutis ullos habitus proprie dictos reperiri videtur. Est Vasquez et Suarez sex: 3. Ratio est sunt multiplicanda entia sine necessitate. Quicquid autem bruta ab hominibus instructa agunt, id totum salvari potest per species sensibiles vg. sentiri vel fabuli, quae efficatius ab obiecto saepius repetito imprimuntur, et sensibus internis firmius inhaerent, et isti bene et facile explicant.

Dico quinto in appetitu sensitivo et sensibus internis hominis dantur operativi habitus, et non in brutis. R. cum Suarez num: 6. cogitativa hominis propter connexionem quam habet cum anima rationali non est ita simpliciter determinata ad unum sicut phantasia bruti. Non potest illa ex imperio rationis moveri.

et determinari, sicut et appetitus qui per habitum te-
nditur ad obediendum rationi. In brutis autem consue-
tudo solum efficit, ut species repraesentet obiectum sub his
vel illis circumstantijs, quibus bestia naturaliter deter-
minatur sine ullo habitu speciatim superaddito: neque vero
facile quis crediderit esse in appetitu canis habitum te-
perantiae.

*

QVAESTIO. III.

De productione, augmento, diminutione corruptione habituum.

DVBIVM. I.

A quonam habitus acquisiti producantur?

Dico primo habitus effective ab actibus
producuntur. (quatenus videlicet sunt qualitates quaedam)
Est Suarij ser: 8. num: 6. Vasquez dis: 79: cap: 1.
et communis contra Buridanum. Et probant quia ex
sitis actibus generatur habitus illis proportionatus
et alius non: cuius ratio nulla reddi potest, nisi ex eo...

solitatis affectionum, quae sine illis incommode actibus tri- 202
bui possent. Ipsa etiam experientia id quod dicimus de-
positat, quia enim frequentius actu aliquem studiose et fer-
venter eliciamus eo manifestius habitum generari et au-
geri experimur. Et authores citati bene Buridanum
redarguunt, qui vult actum esse viam tantum ad habitum
ab ipsa potentia productum. Si enim hoc esset verum
sequeretur per quamlibet actum produci aliquid de ha-
bitu sicut per quamlibet calefactionem aliquid de calo-
re at hoc esse falsum patet ex eo quod qui habet
habitum intensum ut septem possit elicere actum re-
missum proportionatum gradibus duo, per quem non pro-
duceretur quicquam de habitu, cum tamen actio non
possit esse sine termino intrinseco ad quem dicitur de-
via et transitus.

Dico secundo, per primos actus tam scientiarum quam

virtute morali et vitiis v.g. temperantia, produci aliquid de habitu licet ob paruitatem entitatis soleat dispositionis potius quam habitus nomine appellari. Est Suarij sect. 9. num. 6. et 12. vasquez. num. sec. Et Than ita primo actu reperiuntur omnia quae ad productionem habitus sunt necessaria ut patet. Deinde primus actus v.g. temperantiae vel nihil producit vel aliquid. si primum ergo manet potentia sicut erat ante, et per consequens aeque indisposita. si secundum, non videtur quid possit producere praeter habitum, cum actus subsequentes habitum producant, et omnes actus sint eiusdem rationis.

Contra ea quae obijci solent nota primo. actus esse nobilioris naturae quam sunt habitus quia sunt ut actus sint causae principales habituum; habitus autem sunt causae instrumentales actuum principalis autem hoc

horum causa est ipsa potentia.

Nota secundo exemplum quod de guttis aquae lapidem cavantibus afferri solet pro nobis facere: si enim primae guttae nihil produxerunt in lapide humectando vel molliendo ipsum gutta vigesima aut trigesima non excavaret: tamen in eo potest esse diversitas quod primus actus causet habitum primo gutta vel aliquam excavationem, vel saltem humectationem etc.

Nota tertio medicinam aliquam efficacem (cuius similitudo hic etiam afferri solet) non producere illico sanitatem, sicut actus scientiae producit aliquem habitum, sed solum refringere adversam aliquam qualitatem, quo facto autem ipsa pristinam sanitatem recuperat, cum in seipsa causando.

DVBIVM. II.

Quomodo augeantur habitus?

Dico primo, sicut gratia per actus, ita per

eosdem saepius et intensius repetitos augeatur. Est com-
munis, et patet ex 2. Ethi: 3. Ratio est quia quod produ-
cit aliquam formam intensionis cuiusquam, eandem fortius a-
gendo potest intendere, ut sol vel ignis calorem.

2. Aug: Dico secundo augetur habitus per actus intensiores, non
vero per aequales vel remissiores. Est Soarez. sec: 10
a num: 6. qui citat et sequitur D. Thomam et Themistium
Albertum Magnum, Maiorem, etc. Ratio est quia non datur
actio a proportione aequalitatis et minoris inaequalita-
tis. Nam calor ut quatuor non auget calorem ut
quatuor, et multo minus ut quinque vel sex. Quod
vero obiicit Vasquez de intensione luminis a mi-
nore luminoso facile expeditur: nunquam enim id
quod potest producere lucem ut quatuor tantum
solet in eadem parte subiecti lucem ut quatuor
ut quinque reportare: sed tantum intendet in parte

te sibi vicina remissiorem ut bene Cai: j. de gener:
cap: 9. q: 2. art 1. ad 4.

Quaeres quomodo sit intelligendus D. Thomas dum di-
cit actus aequales disponere ad intensionem habitus?

R. quod qui saepe repetit actus similes u.g. iustitiae
uel temperantiae obsistit habitibus contrariis, et ha-
bitus iam acquisitos conseruet integros, cum autem in-
ter actus similes saepe intensiores admisceantur fit
ut qui uidetur sibi non elicere feruentiores actus re-
uera tamen actuum frequentatione habitus ant
corporatos intendet ac perficiat. Hoc de acquisitis
tantum intelligimus, infusi enim meritorie augentur.

DVBIVM III.

Quomodo diminuuntur et corrumptz habitus.

Dico primo. Subiecto corrupto corrumpun-
tur omnes habitus existentes in illo, hoc enim omnib. acciden-

fibus communicabis, ut perveniat subiectum ipsum simul intereat; naturaliter loquendo: potest enim Deus habitum aliquem con„servare, corrupto huius subiecto. sicut de facto accidentia Eu„charistica sine subiecto conservat. quantitatem scilicet panis et vini. etc.

Dico secundo minuuntur quaedam in phantasmatis et species sensibiles turbantur aut corrumpuntur. patet in q„busdam morbis quibus fit ut homines possint uti habitu quem habet in intellectu. hinc dicitur oblivione perire scientia. scilicet per quandam usum.

Dico tertio habitus acquisiti per se et proprie minuun„tur et corrumpuntur per habitus contrarios formali„ter sicut frigus per calorem: effective vero per actus habitum contrariorum sicut frigus per calefactionem. Nam primo actu usque iniustitiae producitur aliquid de ma„lo habitu et aliquid de habitu iustitiae deperditur.

idem fit in secundo et tertio actu proportionaliter, do-
nec tandem frequenti actuum intentiorum repetitione tota
contrarius habitus pereat. Sic scientia error, fortitudo
timiditate uel audacia expellitur. Loquimur hic natura-
liter. Nam habitus fidei diuinae tollitur unico actu
infidelitatis, spei desperationis uel presumptionis, cha-
ritatis et gratiae quoque peccato mortali demeritorie
amittitur.

Dico quarto. actibus remissis, actibus disparatis, ces-
satione ab actibus, corrumpuntur habitus non per se sed
per accidens et quoad usum. Nam quando diu cessamus
uel quasi non secundo remisse habitum exercemus facile
actus contrarios elicimus, quibus habitus per se corrumpi-
tur. Sic etiam per actuum disparatorum frequens exer-
citium facile obruuntur species quibus abeuntis cessat
usus habituum.

ea quae petit scientiam oblivione per accidens tantum d.. leri. Eandem ob causam trasternitate dissolvitur amiciti.. a, tum etiam quia non est perfecta amicitia quando amor mutua benevolentia latet, qui verbis maxime et opere manifestatur. Idem docent Suarez sec. 12. Vasquez disp. cap. 2. D. Thomas et multi quos ipsi citant

QVÆSTIO IV.

De fine, et efficientia habituum.

Certum est finem habituum non esse, ut Caiet. et intellectus scientibus) se solis producant actus, vel aliquid in actibus. Omnis enim entitas quae reperitur in aliquo actu ex. scientiae habitualis producitur non a solo habitu sed ab anima et potentia intellectiua cum actus scientiae sit vitalis et immanens.

Certum est secundo habitus non esse necessarios simpli.. citer ad actus producendos. Nam quando primus actus producitur nondum est ullus habitus. Et ratio est quia

habitus ut hic accipitur, nec est potentia naturalis proprie dicta nec virtus per se operativa, sed perfectio virtutis operativae praeexistentis.

181.ª Certum est tertio. habitus inclinare et iuvare potentiam ad actus similes iis a quibus sunt geniti, v.g. habitum iustitiae ad actus iustitiae. Cum igitur habitus nec sint causae necessariae nec conditiones necessario requisitae ad operandum, sequitur quicquid fit cum habitibus fieri posse sine illis maiori adhibito potentiae conatu. atque ita habitus non sunt necessarij nisi ut facilius operemur. *

Quaestio igitur est. utrum habitus iuvet potentiam aliquid efficiendo, et quid sit illud quod efficit.

Dico primo. habitus simul cum potentia in qua residet effective ad actum concurrit, et hic est proprius eius finis. Est Suarez. sec. 1. num. 6. qui citat D. Thomam, Caietanum, Capreolum, Hervaeum. Ocamum. etc. et alios.

ex Arte 2. Eth: cap: 1. et lib: 6. cap: 4. ubi docet habi..
tus efficere similes actus ijs aquibus sunt producti, eos..
demque dividit in activos et effectivos. Item etiam patet
ex 2 de aia text 5. 8 phys: tex: 2. et lib: 9. tex 3. (
Ex quo facile redditur ratio cur potentiae habitibus in..
structae facilius operentur, quia scilicet non ipsae solae sed
simul cum habitibus actus eliciunt, et sic non est opus
tanto conatu quanto opus esset si sine habitu operare..
mur. Sicut ad pondus aliquod trahendum vel elevandu
non requiritur tanta contentio virium si quis auctus sit
socium quamvis sine illo potuisset idem praestare.

4. A.: Dico 2.° habitus concurrit instrumentaliter, effective, id
ad substantiam et entitatem ipsius actus. Ita Suarez
ses: 6. et alii. contra Vasquez 4 1. 2.ae disputatione 89.
cap: 2. vult ab habitu non produci ipsum actum, sed modu
quendam ab ipso actu realiter distinctum, quem vocant

facilitatem et promptitudinem. Sed probatur urdu sic. Nam ut bene Soarez Num: 8 ait promptitudo vel facilitas non est modus ab actu distinctus, sed tantum denominatio quaedam ab agente sic disposito vel habente virtutem maiorem ad operandum. Facile enim id fieri dicitur quod minori conatu efficitur. Deinde si habitus produrit aliquid aliud quam actum, ergo ipsam potentiam non iuvat, cum ipsi soli hac ratione relinquat efficiendum quod sine habitu effecturus erat. Pro potentia difficulter operabitur cum in sententia Vasquez anima debeat concurrere non minus ad illum modum quam ad actum v.g. scientificum. Denique iste modus factus est et in productibilis.

Rationes Vasquez facile solventur si dicamus non esse necessarium, ut quando plures causae concurrunt ad ali-

quem effectum singulae habent rationem aliquam, sibi peculiariter in effectu respondentem. Vt patet in allato exemplo de pluribus onus unum trahentibus. Sic ignis producitur totus ab igne ut principali causa, et totus a calore ut instrumentali; a neutro tamen totaliter: ita totus actus producitur ab anima, totus a potentia, totus ab habitu sed non totaliter. Habitus igitur producit actum instrumentaliter tantum, actus non habitum ut causa principalis.

QVÆSTIO V. 182

De diuisione habituum in gre.

Certum est 1.° duplices esse habitus in gre. scilicet naturales qui nostris actibus naturaliter acquiruntur et augentur: et supernaturales quales sunt fidei, spei, charitatis.

Certum est secundo, naturalium habituum quosdam

esse virtutes intellectus, ut est scien, sapien. etc. vel virtu-
tes morales ut iustitia fortitudo etc. alios nullo mo-
do esse virtutes, sed vel vitia, ut error, intemperantia etc.
vel indiferentes ut est opinio
Certum est tertio. Naturalium habituum alios esse sen-
sus interni, alios appetitus sensitivi; alios voluntatis, ali-
os intellectus. Qui rursum in triplici sunt differ. qui-
dam enim sunt semper falsi ut habitus erroris, per syl-
logismos Pseudographos producti. alij quibus possit sub-
ese falsum ut habitus opinativi, alij deniqz semper ve-
ri de quibus dubi: sequenti:

DVBIVM. I.

Quot, et qui sunt habitus illus semp ueri?

Dico breviter cum Arte. 6. eth: 3. habitus q
bus anima affirmando aut negando semper verum dicat es-
se quinqz scz. intellectum qui etiam dicitur mens et ha-
bitus principiorum, sapientiam, scientiam, prudentiam,

artem. Ita Rub. tractatu 1. q. 3. num. 22. qui bene ait hanc divisionem haberi in arte citato, et colligi ex 1. post. cap. 26. (quod etiam Conimb. ibidem docent) re- cipi a Divo Thoma in commentariis huius loci, et ab eo universos interpretes. Et merito. Nam si illud verum sit absolute necessarium, tres virtutes complectitur, scilicet intellectum, sapientiam, scientiam. Sin autem sit necessarium non absolute et secundum se spectatum, sed in ordine ad actionem honestam vel usum humanum duas virtutes continet scilicet prudentiam et artem. Ex quo patet hanc divisionem non esse immediatam, immediate enim dividitur in habitus discursivos et non discursivos.

Intellectus est habitus qui versatur circa verum per se notum, et inclinat ad actum evidentem sine discursu.

ut omne totum est maius sua parte.

Sapientia versatur circa verum cognitum per discursum, per primas et altissimas causas et haec est Metaphisica.

Scientia versatur circa verum etiam per discursum cognitum, sed per causas inferiores, ut Phisica, Metaphisica etc.

Prudentia versatur circa verum agibile etiam per discursum et dicitur habitus cum vera actiuus ratione.

Ars denique circa factibile etiam cum discursu, et dicitur habitus cum vera ratione factiuus.

184 Hic notandum primo. Artem sub arte complecti omnes S. Aug: habitus factiuos, qui non sunt prudentia, siue post se opus relinquant, ut aedificatoria, siue non, ut ars canendi ad cytharam, saltandi etc. licet aliquando ij soli habitus factiui dicantur, qui post se opus relinquunt. actiui vero qui non, ut patet 9. Met: tex: 2. quod dis,

tinctio diligenter est notanda, ne concedamus semper q[ue]

ex solis habitus oriri actiones quorum actus nullum

post se opus relinquunt. Hoc enim etsi saepe fiat

non tamen semper: ut patet 6. Eth.

Nota: 2. unum eundemq[ue] habitum negamus posse

esse intellectum et scientiam, quia hoc habetur per

Dimensum; illud non posse tamen aliquem esse simul sci-

entiam et sapientiam, si diversimode consideretur, ut a

Metaphysicam, nomen est scientia qui hic nuntur sa-

pientia. Item diversis considerationibus posse esse

artem simul et scientiam ut patet in singulis pa-

ne artibus, in quibus multae conclusiones scientificae

facta aliqua hypotesi inveniuntur. Sic satis colligi-

re potest Duriorem cuiq[ue] partem debere ad notiam

commendari; Architectus, Domum habere innumeros, et

DVBIVM. II.

Qui habitus numero specie, genere, distinguantur.

Dico primo habitus partiales pure naturales (de his enim hic agimus) differunt numero, quicunque genere, specie, subiecto, tempore etc. sunt diversi. Patet ex communi doctrina distinctionis numericae accidentium.

Dico secundo quicunque habitus acquisiti sunt in diversis potentijs distinguuntur ad minimum specie: sed non contra. Siquidem in voluntate sunt multi habitus genere vel specie distincti, ut iustitia, temperantia etc. In intellectu, sunt et illi habitus de quibus dubio praecedenti. Item habitus corporis qui non modo specie, sed etiam genere inter se differunt.

Dico tertio habitus distinguuntur specie, qui inclinant ad actus specie distinctos: toties autem actus

specie distinguantur, quatenus per ipsos diversa obiecta repræ-
sentantur. Quod ex dictis et exemplo declarat. habi-
tus qui inclinant ad assensum huius propositionis homo
est visibilis specie differt ab eo qui ad huius: homo est
admirativus. et sic de cæteris.

Dico quarto habitus naturaliter acquisiti qui ad genere
distinctos actus inclinant, sunt genere distincti: actus vero
genere distinguuntur primo. si representant obiecta genere
diversa, ut hi, Deus homo est quantus, Angelus est sta.
Item Petrus est albus, cerasus est alba. Secundo si di-
versimode tendant in obiecta, q. unus evidenter alter
inevidenter, quales sunt opinio et scientia de eadem
re.

Obijces 1.° hac ratione erunt in nostro intellectu ha-
bitus pene innumeri. R. ita est. atque etiam bonorum
habituum maior in dies fiat accessio. tum acquisitorum

qui per actus vestes, tum infusi qui maximo signo, 218.
ve Dei diuinamque ulti comparantur. Neque enim ha-
bitus generant intellectum, sicut nec spes intelligibi-
les memoriam.

185. Obijcies: tum idem habitus infusus ut fidei diuinae *
inclinat ad diuersos species Physica actus. Ergo simili-
ter idem habitus acquisitus inclinabit ad plures speci-
e actus. R. nego paritatem sicut enim hi habitus di-
uersos habeant fines et suae productionis modos, ita et
diuersam efficientiam. Infusi sunt instar potentiarum,
et necessarij ut actus connaturaliter eliciantur: acquisiti
autem per actus potentiarum generantur suntque necessarij
tantum ut facilius operemur. Vid. Vasquez. 1.2. dis-
put: 79. num 47. et disp: 83. initio.

Quaestio sexta est omissa. De habitib. aspiran-

8. Aug.

DISPUTATIO XXVII.ª ET ULTIMA LOGICES.

180

De scientia habituali.

QUAESTIO I.

In quo consistat ratio scientiæ habitualis.

Hac de re Artis interpretes cum ipso in posteriorib. Amb[illegible], Suarez Dis: 44. Phi: hic initio Logicæ, Philos. Nat.

Dico primo. Scientia habitualis non consistit [illegible] in speciebus intelligibilibus earumve coordinatione. Est Suar. sect. ii. nº 16. Vasquez. 1. 2.ª dis: 78. Valentia ibidem. Columna 504. Amb: tractatu 1. q. 22. quem citant Vandeu D. Thomas, Ferrariensis, Caiet. Sotus etc. Contra est summatim 6. Met. sect. 9. Phi. [illegible] [illegible] Dico

Thoma 1. 2ª q. 51. a. 3. habitus generatur ex actibus operationum

antea impresse in ipsa, ut ante seu actus illegendi p.

repraesentat. Deinde sepe quemadmodum considerentur, in reddit

tum faciliter scientem, et scilicet esse ordinate ea,

cum sciens ... : habitus autem et reddit tamen faciliter

scientem, et non est simpliciter necessarius ad actum ~~...~~ scientiae,

sed tantum requiritur ad facilius sciendum.

Dico 2º Scientia habitualis est qualitas seu dispositio in intellectu

sua ... facilitans illum ad assensum scientificum

similem ei a quo est producta. Sic probatur idem est. Habitus

facilitat quia illa non comparatur facilis, expeditis, reddit ...

reddens iudicium de generatione ... . Nam ..., ...,

ubi factum qui acquisivit, cum doctus et scientia ...

hoc patet quia ... utitur ... composita aliquam veritate

demonstrabili statim ... assensum evidentem adhibent. absque

ex quo quaestiones applicent, in saltem tanta utilitate ad quaestionem pertinent, quanta pertineret si habitu destituerentur et liberius studerent sciaretur. Sen. 4. num. 8.

Dico. 3. Licet ab initio non apprehendatur scientia, sed tamen non ordinem per actus et consuetudinem acquiritur, ita ut quo frequentius et studiosius veritati scientiae adhaeremus, eo intensiorem habitum acquiramus, donec ad summam perfectionem deveniamus. Id ante quod si actu acquirimus verum et secundum suam entitatem est habitus scientiae, quae in denominationem tamen solet mavi dispositio, non nisi actuum frequentatione habitus stricte acquiritur.

Quaeres quomodo errori repugnet scientia? R. si actus sint non actu erroris de eodem obiecto non potest esse simul. Implicat enim ut simul iudicem, rem ita se habere et contrario modo.

Q. 2.º habitus erroris et scientiae in condit. remissis possunt ... simul. Patet exemplo. sint enim in eodem sub[iecto] ... calor remissus cum frigore simul ... potest, ita et hic. Deinde cum primus actus scientiae ... aliquis actus remissus ... quod primus actus scientiae expellit totum habitum erroris praecedentem quod saepe accidit ... totius cum: docent 2. de gener. cap. 8. ... 2. art. 2. et Scotus dist. ... sect. 4. num. 3. et 13.

187. # QVAESTIO. II

De unitate scientiae totalis.

Totalem scientiam vocamus eam, quae nos inclinat ad assensum unius totius integrae scientiae, qualis est Logica, physica, metaphysica. De qua sit.

DVBIVM. I

Vtrum scientia totalis sit unus simplex habitus.

Dico breviter scientiam totalem non esse unam

simplicem qualitatem sed multos habitus pertinentes ad
unam scientiam aggregatam. Est Com: 1. post: cap: 2. q. 1.
art. 2. Scot: Dist 44. Tol: Fon: Scot: Marsilij: Gre:
Gab: in prolog. Mol: 1. parte: q. 1. Thom. quia
habitus non inclinat ad actus nisi similes iis a quibus est genitus
ut p3. num. 2. Ergo habitus genitus per unam demonstrationem non
inclinat ad alteram. 2o n. 3. Deinde. Sed tota anti-
[illegible] diversi requirunt actus. ergo et diversi habitus.
Dicere vero illos habitus in unum coalescere non
nulla ratio id suadent [illegible] Thomi. Deinde videtur
in tota scientia non tantum habitus possunt per unam eo-
rum intensionem [illegible] talis, ut sequenter. Potest
non quis errare circa unam conclusionem et non circa
aliam.
Dices. unumquodque particularem esse unam scientiam. R. esse unam

per aggregationem multorum habituum, sicut exercitus ē
unus duce et militibus constans. Aedificium unius civitatis
non unicum habitatio ex multis habitationibus. Similiter
ex multis generis inter se ordinatis compositum.
Dices secundo. hinc sequitur nec logicam, nec Physicam, nec
ullam aliam scientiam totalem esse in qualitate. R. concedo.
Scientia enim totalis ē ens per accidens. satis ē p singulis ha-
bitus partiales scientiae sint in qualitate qualitatis, sicut
singuli alicuius speciei qui in exercitu reperiuntur, sint in
qualitate [illegible].
Dices. 3. habitus infusi ut ē fides divina ē non
simplex qualitas inclinans ad omnes actus fidei, in spes,
in charitas: quia ipsa scientia metaphysica est simplex ha-
bitus facilitans potentiam ad omnes actus metaphysicos. R.
Disparem esse rationem. Nam habitus infusi, cum sint instar

prima et alterius ordinis per acquisiti verum, Item in
pluribus actibus eandem respiciunt, possunt constare, quia non parte
acquisiti, et secundum quid dicuntur sive tantum et facilitant ad
los nec eandem ubique verum Item eandem respiciunt.
Dices 4. quomodo ergo habitus scientiae se extendunt ad
plures conclusiones? Resp. id non fieri nisi nominibus
ex necessione, sunt habitus animi [illegible] extendi ex
pendi [illegible] non [illegible] [illegible], neque militer, nec
[illegible] ceteris [illegible]. [illegible] habitus [illegible]
et inclinat ad illum [illegible] de hoc quia [illegible]
bilis, neque inclinabit illum [illegible] [illegible]
dum, etc. id [illegible] habitus [illegible].

9. Aug. **DVBIVM. II.** 188.

Quaenam sint scientiae Totales?
Et unde sumatur earum unitas?

Certum est Metaphisicam, Phisicam,

matematicam et totaliter scientias distinctas. Addo 215

Ethicam et Logicam. Non est enim ratio cur velle o-

mnibus unam fieri abscramus; cum id communi Philo-

sophorum decreto repugnet, vel unam illarum esse totalit

fingamus aliam non, cum par sit omnium ratio. Sed quidquid

de tantum est, unde singula sibi sortiantur unitatem quae

re nec Phisica sit una scientia totalis a metaphisica dis-

tincta.

Con: supra art: 2. et q: 1. proe: Phis: art: 3. aiunt

decretum esse omnium Philosophorum suffragiis

scibilitatis ad scientiarum pure speculativarum (quales

sunt Meta: Phica: Mate:) unitatem et distinctionem

requisitas ex varijs abstractionibus a materia sumi

debere. Et pro hac sententia citant Platonem, A-

ristotelem. D. Thomam cum Themistio. Unde ex abstracti-

vero a materia sensibili singulari (quam signatam vo-
cant) tantum constituunt Physicam, a materia sensi-
bili etiam communi non re sed ratione mathematicam,
ab omni vero materia tam sensibili quam intelligibili
re et ratione simul Metaphysicam. qua de re fuse Arb:
tractat 3. q.: 4.

Alij volunt diversitatem scientiarum totalium de-
sumendam esse, a diversitate principiorum, quod ex varijs
locis Aristotelis probant.

Antonius Mirandulanus. vult esse unicam scientiam
cuius obiectum sit Ens per demonstrationem evidenter cognosci-
bile. Sed haec sententia omnium Philosophorum dogma-
ti repugnat. Licet si ij qui ab initio scientias distri-
buerunt id statuissent evidenter refutari non posset: cum
hic idem dici possit quod dicitur de Mathematica, quae
una existens in varias partes distribuitur.

Dico breviter. unitas scientiae totalis desumenda est ex obiecto
ratione principali, sive attributionis non materiali sed forma-
li. Est Scoti dist. 44. ser. ii. Num. 68. Gregorij q. 3.
in prologo. Et fatetur Gai. proem: in Phis: q. 1.
art: 2. et art: 6. ad 4. et in post: cap: 10. quaest: 2.
art: 1. et ex huius alij ad probationes promittuntur. Ad
1. pars conclusionis, non subiecta et habitus materi-
aliter accepta id est secundum suas entitates possunt ad
diversas scientias pertinere, ut Angelus ad Phis: et
Metaphis: caelum, terra, terrae etc rotunditas, potest
spectare ad phis: et mathematicum: oportet ergo ad-
dere rationem, per quam aliquando ad hanc aliquando ad illam
spectant, quae non est alia nisi quaedam diversa attributio,
non ad rationem formalem, modo huius non illius scientiae principalis.
Si ergo quaeratur quare logica sit scientia totalis? Respondetur est quia
subiectum illius principale sub eadem illius divisibilitate et una ratione

Item sec. divisibilitatem propter q̄ hic diversa principia (dicta de si etc.) a principiis alias scient. et propter eadem vero etc. habitus + cognoscendi cogit. illis et sunt divisibiles observeriant ad hanc scien. aggregatz. sicut milites adunati q. ductu imperatoris, et cives ad unam rempublicam.

11. Aug: Item de reliquis scientijs dicendum est. Si enim quaeratur ad quam scientiam spectet habitus, qui inclinat ad iudicandum terram esse rotundam. R. ad diversas diversimode consideratas spectare. Sec. ad Physicam, quatenus dicit attributionem ad subiectum principale Physices, deserviendo nimirum cognitioni illius: ad geographiam vero quatenus ad huius subiectum principale perfectius cognoscendum refertur. Idem R.dum e proportionaliter quaerenti, ad quam scientiam totalem pertineat cog. Angelus. 189.

Dices. Auctor 1. post. cap. 23. ex unitate et diversitate 217.
principiorum colligit unitatem et diversitatem scientiae;
ergo male dicimus colligi ex subiectis formalibus? R.
Nego consequentiam, vult enim ibi Philosophus illam scien=
tiam totalem esse unam, quae est unius generis, id est unius sub=
iecti principalis sive attributionis, non materialiter sed
formaliter accepti. Diversitas autem principiorum, arguit
diversitatem formalis subiecti principalis,
recte ex iis diversitatem scientiarum inferimus, si=
cut ex visibilitate et audibilitate diversarum naturarum
proprietatibus, diversitatem animalium. Unde patet nos
omnino sequi Aristotelem. verissimum enim censemus
quando sunt diversa principia (complexa) esse diver=
sas scientias, et contra: Sed originem ex qua primo haec
diversitas nascitur volumus esse diversitatem (generum)

formalem subiectorum attributionis.

Quod si quis dicat subiecta principalia scientiarum to-talium pure speculatiuarum, (quod solum volunt Con:) esse diversae abstractionis, omnino verum dicit, sed quae ratio in genere, vt aliqui particulares habitus ad hanc potius quam ad illam aggregentur? vnde Logicae et Ethicae discrimina capiemus? an non tandem ad rationem formalem subiectorum attributionis recurremus?

QVÆSTIO III.

Quae scientiae sint speculatiuae, et practicae?

Suppono primo: Praxim late dici omnem actionem: proprie autem cum actu dici praxim quae regulatur ab actu intellectus, siue sit operatio ipsiusmet intellectus, siue alterius potentiae, modo intellectu in dictis gubernetur, et rationis dictamine dirigatur, siue sit immanens, siue transiens, siue sit actus virtutis si..

ue mo., sive sit liber, sive non. Ut est usq. dilectio qua 218
beati Deum clare visum diligunt, non sit regulabilis
a iudicio practico, quo isti censent Deum toti nuib.
esse amandum.
Ex quo patet 1.° aliquam operationem posse esse forma-
liter praxim et speculationem, licet non possit esse si-
mul formaliter practica et speculativa.
Patet 2.° praxim abstrahere a rectitudine tam mora-
li quam artificiali, et deviatione tam in moribus quam
in artibus, ut bene Suar. Dis: 44. Met: sec: 13. nu: 27.
Ex his constat quid sit praxis.

DUBIUM I.

Quae scientiae dicuntur practicae?

Certum est primo solum finem extrin-
secum cognoscentis non esse causam ut aliqua scientia
sit practica. Nam omnium iudicio Phis: Met: Math:
190.ᵃ sunt scientiae speculativae, quas tn. aliq. possint referre *

vel ad medicinam, vel ad divitias comparandas, tamquam ad finem non scientiae sed scientis; nec tamen ideo efficiet eas practicas; cum cognitio practica habeat pro obiecto suo et fine rem operabilem.

Certum est secundo non esse necessarium ad scientiam practicam, ut subiectum propositionis practicae possit a nobis fieri. Nam terra, ferrum, aes, cadunt sub praxim, quae tamen a nobis fieri non possunt. Sed sufficit si caetera adsint ut iudicium practicum versetur circa obiectum cuius vel omnes vel aliqua pars possit effici a potentia quae dirigitur. Ut cum Arcularius cognoscit, quomodo dolanda, compingenda sint ligna ex quibus arcam vult conficere.

Dico breviter notitiam practicam practica debet versari circa rem operabilem considerando quomodo fieri

debent in particulari hic et nunc esse regulando. Ita est 219
Vasquez 1. part. dis: 8. num 20. et quos ibi citat. Gab.
gregorij etc. Et patet ex Arist. qui sexto Ethicorum
1. et alibi docet finem (qui communiter dicitur non alius)
practicae notitiae esse opus. Item principium tam
activae factivae quam scientiae esse in nobis; nulla
autem est scientia practica, quae non sit vel activa
vel factiva. defectu huius conditionis, notitia qua in-
dico Deum esse summum bonum. Caelum esse rotun-
dum non est practica. Secundam partem ex primo
Eth. septimo. Nam si quis consideret proprietates tri-
anguli, sanitatem, aegritudinem, syllogismorum con-
structionem, virtutem exercitivam, etc. et nihil curet
quomodo haec fieri possint omnium iudicio habe-
bit tantum cognitionem speculativam. Hinc Arist.

tertio de anima, tex. 46. ait intellectum speculativum aliquando speculari agibilia, qui tamen non praecipit fa:ciendo. Tertium ex praecedentibus sequitur. Nam q in communi considerant quomodo Isosceles et reliquae figurae mathematicae fieri debeant, deum super omnia esse amandum, medium in virtutibus moralibus esse tenendum; etc. meras habet speculationes, donec supposita voluntate operis faciendi singularem ali:quam operationem dirigat. Et patet ex Aristotele citato, qui eo eo distinguit intellectum speculativum a practico, quod hic praecipiat ille non: at intellec:tus nunquam dicitur praecipere nisi supposita volun:tate finis. Hinc etiam idem docet 6. Eth: artem versari circa contingentia (non circa contingentis propositiones)

sint singularia, et non ipsius scientiae sit actio, sed 220.
tamen prudentiae et artis cum sit actio singularis
a nostra voluntate incipiente operari dependens, Dicitur
igitur singulare et contingens. Licet iudicium, sit certissimum 13. Aug.
et evidentissimum. Quare ibidem Aristoteles cap. iv. [?] di-
stinguit perspicaciam a prudentia, quod haec indicando prae-
cipiat, illa tantum iudicet. Item ubique in locis docet D.
Thomas, absolvere cognitionem speculativam consistere in
sola perceptione obiecti, practicam vero in causando per
modum imperij. At nulla cognitio etiamsi necessario circa
rem faciendam causare aut movere potest ad opus
nisi supponatur volitio operis. Ab hac enim intellectus
habet ut moveat, et opus dirigat.

Ex hic patet primo. Cognitionem quam habemus

et aliae quae nullo modo dirigimus esse speculativas, e-
tiamsi a nobis fiant. ut quomodo in ventriculo cibus con-
coquatur, quomodo in ira sanguis circa cor fervescat. Nam
ut bene loc. notis D. Thom: q. 1. art. 2. ad 3.m illae so-
lae actiones habent perfectam rationem praxis quae prac-
tici intellectus iudicio gubernantur. Practica autem cog-
nitio dirigit praxim.
Patet secundo quomodo eadem cognitio possit fieri
ex speculativa, practica practica. Nam si cogitem,
ordinem quomodo syllogismus in Darii fieri possit et
debeat, ut solum habeam cognitionem quae sit forma-
lis representatio obiecti nec me nec alium dirigat, co-
gnitio est speculativa, sive speculative practica tantum,
et non practice practica. Donec accedente voluntate
faciendi syllogismum incipiat esse directiva operis,

et motiua ad talem terminorum dispositionem: nul[la] 221

la enim vim mouendi habet illa nisi ab actu voluntatis

praecedente.

Patet tertio. non esse necessarium, ut qui habet cognitionem practicam, possit se solo et per se exercere actionem sine praxim quae a notitia practica dirigitur. ut patet in voce cantore, manu cytharedo, chorda saltatore, &c. dicitur, accelerium ad opus quod ipsemet construere nescit, Angelo, item in actionibus corporis, homini bestiam in quibusdam artificiosis motibus dirigente.

Patet . 4. quomodo finis scientiae speculatiuae sit sola cognitio; practicae vero, opus; regulando scilicet illud et praxim dirigendo modo explicato.

DVBIVM II.

Vtrum scientia dicantur practica ab obiecto an a fine.

ig... Dico primo. Aliquae scientiae ex obiecto sunt * ita speculatiuae ut non possint fieri practicae. Pr.

Nam si obiectum scientiæ nullo modo sit a nobis opera-
bile est scientia speculativa. ut quatuor sunt elementa,
cœlum saturni et supra cœlum Iovis.

Dico secundo ex fine et obiecto scientias practicas prac-
tices desumendas esse: ita ut nec finis extrinsecus si-
ne scientia nec solum obiectum operabile si absit volun-
tas operandi faciunt scientiam practice practicam.
Si enim vel obiectum non sit operabile, vel absit in-
tentio operis scientia est speculativa, saltem ex mo-
do considerandi obiectum. Patet ex dictis, dubio præcedenti,
et docet Vasquez disp. 8. num. 25. et alter locis ci-
tatis.

DVBIVM. III.

Utrum speculativum, et practicum sint differentiæ essentiales scientiæ.

Dico primo. scientiam quæ ex obiecto est
speculativam essentialiter differre a practica.

Ratio. Patet ex ijs quae de scientia actuali supra dicebamus Dis: 20. Illae enim scientiae essentialiter distinguuntur quae diversa obiecta repraesentant. Sed speculativa repraesentat obiectum non operabile, practica operabile. Ergo.

Dico secundo. Esse practicum et speculativum, non sunt differentiae essentiales scientiarum. Ita Suarez Dis. 44. sec: Met: 13. num 43. Vasquez. Num: 26. Caietanus, Soncinus, Fondula, Zanelli et alii ipsis citati. Nam idem actus non modo specie sed etiam numero permanens potest esse practicus, qui fuerat paulo ante speculativus, ex modo considerandi obiectum. Ut patet consideranti constructionem trianguli, vel alicuius syllogismi, ut diximus supra Dis 5. corollario secundo

Ex his patet quod habitus scientifici sunt speculativi quam practici, qui enim ad actus practicos inclinant, sunt practici; alii sunt speculativi.

14. Aug: 193

QVÆSTIO IV.

De divisione scientiarum Totalium.

DVBIVM I.

Quae scientiae totales sunt speculativae, quae practicae; et quid de Logica sentiendum?

Suppono primo. scientiam aliquam habitualem totalem, nihil aliud esse, quam aggregationem multorum habituum productorum per certos et evidentes assensus variorum syllogismorum, habentium communia aliqua principia complexa, lumine naturae nota, et dicentium attributionem ad subiectum aliquod formale in illa scientia consideratum. Ut dicebamus supra q. 2. Dubii.

Supponendo 2° illam scientiam totalem esse speculativ.

non quia constat ex habitibus speculativis maioris al.

teri ex parte, practicam quia practicis. Quod si habitus

partiales sint ex diuerso speculatiui simpliciter scienti.

a dicitur speculatiua, si non ex obiecto tantum sed ex

modo considerandi ut de Logica, ethica, sunt vere scien

speculatiuae, quae tamen aliquando dicuntur practi.

ca ex obiecto scilicet. Si habitus inclinent ad di.

rectionem operis, hic et nunc faciendi, sicuti habitus

artis et prudentiae est scientia practice practica.

Ex quo patet habitus sapientiae, artis, prudentiae,

cum sint veri et non opinatiui tantum esse veros si.

entifices, cum omnium iudicio metaphysica quae est

Sapientia sit ~~Phi~~ Scientia. Nam 6. Eth: mentem,

sapientiam, artem, prudentiam, distinguit Philosophus a scientia non totali nec simpliciter, sed ab ea tantum, que est cognitio dimensiua in communi per causas et rationes entis non uniuersalissimas. Et quo iure omnia artis iu dicia a scientia excluduntur, eodem potest Metaphisica excludi.

Dico primo. Metaphisica, Phisica, Mathematica sunt speculatiue scientie. Est certa et com. et per diffi.

Dico secundo. Ethica et Logica quatenus ueritates suas in communi considerant, sunt etiam speculatiue, eo modo scilicet considerandi. quatenus uero supponunt uoluntate hic et nunc operandi Logica ipsius intellectus operationes dirigit, Ethica uoluntatis sunt pure practice.

* Quod nominatim Logica sit scientia, docent D. Thomas 194.
Scotus, Con: Son: Vas: Rub: et alij citati in prolego menis. Quando autem hi seu non alijs in aliquo quaerunt,

haud facile ab ijs discindendam censeo. Et ratio est quia 224.
non minus certe sunt conclusiones plurimae quas Logicus
de operationibus intellectus demonstrat, quam quas Physicus
de corpore naturali: Metaphisicus de ente, etc. quod vero
sit tam speculativa tam practica ex supposito secun=
cundo tum ex quaestione praecedenti dub: 1. manifeste
conuincit.

Idem iudicio authorum utrorumque maxime Soarez
et Vasquez, proportionaliter de Ethica est phandum.

Asser: 3. Logica ut docens est et scientia spe=
culativa operationes intellectus dirigibiles tam com=
quam malas, ut dirigibiles sunt, in communi ex nulla sup=
posita voluntate operandi contemplans. Hic accipitur
scientia pro habitu intellectus semper vero, quem Aris=
toteles 6. Eth: 3. ait esse in intellectu speculativo, quae

scilicet hoc modo versatur circa communia et necessaria, quoad eorum connexionem et veritatem, nec quicquam facit.

Dico 4. Logica practica est practica, est habitus ex multis aggregatus operationum intellectus rectarum vera cum ratione factivus. Hic factivum accipitur ut opponitur activum, quod est electivum in materia morum, et attribuitur prudentiae. Licet enim ut est scientia contemplatur tam rectas quam non rectas operationes, ars tamen, sive logica ut utens est pro fine habet, in quavis materia operationes rectas efficere. Si quis vero factivum usurpet pro eo habitu, cuius actus post se relinquit opus, poterit Logica hoc modo describi. Ars activa liberalis operationes intellectus dirigens et rectas efficiens.

Ex his patet 1. duplices ee scientias speculativas, quasdam pure speculativas quales sunt Meta: Phis: Math: quasdam mixtas et speculativas ex modo considerandi, ut e Logica, Eth:

Patet 2. scientias pure practicas duplices esse, scilicet activas, quae nullum post se opus relinquunt, ut Logica practica; quasdam, quae relinquunt, ut est aedificatoria.

Dices. habitus intellectus practicus dividitur ab Arist. in prudentiam et artem, ars dirigit operationes quae ad usum vitae pertinent et dicitur habitus factivus: prudentia vero actiones morum dirigit. et dicitur habitus activus. Deest electivus spectans ad moralem honestatem. R. id totum esse verum, sed Arist. illo 6. Eth: non tradere divisionem scientiae, cum aperte sapientiam sive Metaphisicam a scientia distinguat. sed tantum enumerat habitus intellectivos sempre veros sive non

sint similes ut est intellectus, sive sint ut religio

16. Aug. De artibus memoriae iuvandae gratia versiculi sequentes sunt notandi. 19

Gram: loquitur, Dia: vera docet. Rhet: verba colorat
Mus: canit, Ar: numerat, Geo: ponderat. Ast: colit astra.
Aliud
Lingua, Tropus, Ratio, Numerus, Tonus, Angulus, Astra,
Rus: Nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber.

DVBIVM II

De divisione scientiarum subalternatur.

Subalternatio hic nihil est aliud, quam dependentia scientiae inferioris ab alia superiore. haec dicitur subalternans, illa subalternata. qua de re cum reliquis interpretibus fuse Conimb: in post: cap: 10. Rub: ibid. q: 7. 8. 9.

Dico primo. Si late sumatur subalternatio, varijs modis una scientia alteri subalternatur. Primo ratione finis, ut ars conficiendi frena subalternatur equestri facul.

militari. secundo ratione directionis, ut reliquae scientiae subalternantur quodammodo logicae, quia ab hac diriguntur in suis discursibus. Tertio ratione principiorum, sicsci[entia]

entia de iride pendet a Physica et perspectiva, eo quod harum principia concurrunt ad conclusiones de Iride. C

Dico secundo ad subalternationem proprie dictam tres requiri conditiones. Prima est ut subalternans et subalternata specialem habeant scibilitatem, idest sint scientiae diversae. secunda ut subiectum subalternatae contineatur sub subiecto principali subalternantis in recto, directe cum differentia accidentali. Tertia ut conclusio subalternantis sit premissa demonstrationis in scientia subalternata. Ex quibus patet. musica quae considerat numerum sonorum subalternari Arithmeticae quae numerum; perspectivam quae agit de li[nea]

nea visuali Geometria quae de linea. Defectu autem pri-
mae conditionis scientia de nigra superficie non subal-
ternatur Mathematicae, nec scientia de caelo Phisicae. De-
fectu secundae et tertiae, logica, non subalternatur Arit-
meticae, nec reliquae scientiae proprie loquendo subal-
ternantur Metaphisicae.

Dices. ex his sequitur scientiam subalternatam
agere de ente per accidens, ut perspectivam de linea
visuali, Musicam de numero sonoro. At hoc est con-
tra Artem. qui [docet] de ente per accidens non dari
scientiam. 6. Met. cap. 2. R. maiorem concedo, ne-
go minorem. Tantum enim Arist. negat de ente per
accidens vero dari scientiam; de ente vero per acci-
dens composito non negat, ut bene com. citatis cum D.
Thoma et Scoto ab illis notatis.

Ex his sequitur 1. scientiam subalternatam aliquo modo 227.

scire p[ro]pria subalternantem propter quid. Quia sci[enti]a

haec tenet causam solitarie, illa effectum per experien-

tiam. Quod quando intelligatur latius con.

Sequitur 2. quod dici solet inde in inferiore subalter-

natum, ubi desinit subalternans.

Sequitur 3. eum qui solum habet subalternatam, non

esse proprie scientem, nisi ut iam diximus, quantum

experientia et sensibus a posteriori aliquid colligere po-

tuit; sed tantum credentem et opinantem.

DVBIVM. III.

196 Quem inter se ordinem scientiae habeant? *N.B. debe-bamus scribere a prima 3a sed scripsimus ma-ne. Tam. 2a. mu-tat distingue-re, ne si sua deut.

Dico primo. ordine doctrinae prima est Logica

Deinde Mathematica, Phisica, Ethica, Met[aphysica]. dialectica

enim consequens quod est modus laniae nota deservit in illis

consequis. Mathesis autem reliquis facilior est, nec tanta req[ui]-

rit [illegible] · Quare in. potest dici mathematicus, sapiens

nem vel Phisicus non potest. 6. Ethi. 8. Et ideo Geome,,
tria ignari ab academia Plato arceri iubebat. Quod aute
moralem Phiam naturalis praecedat ordine doctrinae, pro,,
bant hon. tum initio Logae, tum proem. Phisicae. Quis
aut: 1. ordinatione 2. Quia difficilius attingit auditor in
Ethicis, maxime ubi de internis animi motibus regendis
repub. ordinanda, gerenda militia agitur. quam ob re
1. Ethi. 3. iuvenis dicitur non esse aptus moralis disci,,
plinae auditor. deinde plurima quae in Phisicis de anima
eiusque proprietatibus traduntur serviunt Ethicae.

hoc autem a prandio scrips. simque more so,, lito.

Illa vero Metaphisica omnium est postrema, quia
contemplatur res longissime a sensibus nostris remotas,
in quibus mentis nostrae acies perinde ac nocturne o,,
culus in solis splendore hebescit 2 Met: 1. 1. de part. ani
5. ad quarum cognitionem magnum adferunt adiumen,,
tum reliquae scientiae.

Dico secundo. Ordine dignitatis, speculatiuæ præstat
practicis; inter mixtas Logica dignior est quam Ethica;
inter pure speculatiuas dignissima est Metaphisica, de-
inde Phisica, posteriorem locum tenent Matematicæ dis-
ciplinæ. Siquidem ut bene docent Con: art: 4. specula-
tiuæ sunt sui ipsius gratia, et propter se expetuntur:
ergo sunt nobiliores practicis, quæ propter opus expetun-
tur. Licet fatendum sit Ethicam esse utiliorem et
magis necessariam societati hominum, non tamen idcir-
co in natura sua dignior est, ut patet in auro et musi-
ca, gemma et rustica. Ethica præstat Logicæ, tum
quia subiectum habet nobilius, tum quia certitudinem at-
tingit. Phisica quia de substantia agit dignior
est alijs quæ de accidenti. Metaphisica autem

dignitate omnes superat; ex dignitate vero subiec,,
ti, maxime spectari debet scientiæ dignitas, ut pa,,
tet 6. Met: tex: 2 et lib: ii sum: 3 cap: i. u,,
bi docet Philosophus eam scientiam o,,
mnium ee dignissimam quæ in
obiecti nobilissimi uti DE,,
Vs est contempla,,
tione versatur.

FINIS.

Laus Deo, Virgini Matri, Diuisque
omnibus. Græcij in Aula Sere,,
nissimi CAROLI Arch: Aus:
die infra octauam Virgi,,
nis Assumptæ.

ANNO DOMINI.

1. 6. 0. 8.

Biblioteka Śląska

k232
Jlh